Mark Twain

Pustolovine Toma Sawyera

s engleskog preveo
Ivo Zalar

eLektire.skole.hr

Predgovor

Pustolovine zabilježene u ovoj knjizi u velikom broju stvarno su se dogodile. Jednu ili dvije sam osobno doživio, a ostale su doživljaji mojih školskih drugova. Huck Finn je uzet iz života; Tom Sawyer također, ali nije slika jedne osobe, nego je kombinacija triju dječaka koje sam poznavao, te tako pripada "složenom stilu u arhitekturi.

Čudna praznovjerja koja sam spominjao vladala su među djecom i robovima na Zapadu u doba kada se zbivala pripovijest - odnosno trideset ili četrdeset godina ranije.

Iako sam knjigom želio prvenstveno zabaviti dječake i djevojčice, nadam se da neće od nje zazirati ni muškarci ni žene jer sam namjeravao na ugodan način podsjetiti odrasle kakvi su nekoć bili, kako su se osjećali, kako su mislili i govorili, i u kakve su se katkada neobične pothvate upuštali.

Hartford, 1876.
Pisac

I.

- Tome!

Nema odgovora.

- Tome!

Nema odgovora.

- Ne znam što je s tim dječakom. Tome!

Bez odgovora.

Stara je gospođa spustila naočale i pogledala preko njih po čitavoj sobi. Zatim ih opet podigne i pogleda ispod njih. Rijetko - ili bolje rečeno nikad - ne bi gledala kroz njih na tako nešto sitno kao što je jedan dječak. Bile su to otmjene naočale, ponos njezina srca, načinjene više zbog mode nego za uporabu; a mogla je kroz njih vidjeti jednako tako kao kad bi stavila dva koluta s peći. Na trenutak se pričinila zbunjenom, a onda je izustila, ne bijesno, ali ipak glasno da ju je i pokućstvo moglo čuti:

- Eh, znaš, kad te uhvatim, ja ću...

Nije završila rečenicu, jer se sagnula i mlatarala metlom pod krevetom hvatajući dah za pojedine zamahe i poteze. No, ništa nije istjerala osim jedne mačke.

- Nikad nisam vidjela takvo čudo od djeteta!

Ode do otvorenih vrata, zastade kod njih i pogleda na povijuše rajčica i datura koje su ukrašavale vrt. Ali Toma nigdje. Onda ona podigne svoj glas i zaviče - da bi se što dalje čulo:

- Eeej, Tome!

Začuje slabašan šušanj iza sebe, okrenu se u pravi tren kako bi zgrabila malenog dječaka za skut kaputa i spriječila mu bijeg.

- Jao, kako se nisam sjetila komore! Što si radio unutra?

- Ne znam, tetice.

- No, ja znam. Pekmez je to, eto što je. Stotinu puta sam ti rekla da ću ti oderati kožu ako dirneš pekmez. Dodaj mi onaj štap.

Štap je već lebdio u zraku, opasnost je prijetila.

- Jao, tetko! Pogledaj što je iza tebe!

Stara se gospođa brzo okrene, zgrabi u nepredvidivoj opasnosti rukama suknju, a dječak odjuri što su ga noge nosile, popne se na visoku daščanu ogradu i nestane iza nje.

Tetka Polly stajaše trenutak iznenađena, a tada prasne u dobrohotan smijeh.

- Pravi obješenjak! Baš nikad neću naučiti ništa! Nije li me toliko puta dosad nasamario, kao i sada. Ali stare budale su najveće od svih. Drevna je poslovica da ne možeš starog psa naučiti novim trikovima. No, tako mi svega, on nikada ne vara na isti način pa kako bi čovjek znao što sprema. Čini se da zna koliko me može mučiti prije nego se razljutim. Također zna kako će me zaustaviti ili nasmijati. Zna me smiriti te ga ne mogu udariti. A za milost Božju, prava je istina da ni ja ne obavljam svoju dužnost prema tom dječaku kako bih trebala. Lijepo kaže Sveta knjiga: Štedi šibu da pokvariš dijete. Znam da skupljam grijehe i muku za nas oboje. Sam je đavo u njemu, ali za ima Božje, on je ipak, siroče, dijete moje pokojne sestre, i ja nekako nemam srca da ga tučem. Svaki puta kada mu

priuštim slobodu, muči me savjest, a kada ga udarim lomi mi se srce. Sve u svemu, kako kaže Sveto pismo, čovjek rođen od žene kratkog je vijeka i pun smutnji. Priznajem da je tako. Ovo popodne će izostati iz škole, a ja ću ga morati za kaznu prisiliti na rad. Teško ga je natjerati da radi subotom, kada su sva djeca slobodna, a osim toga on mrzi rad više od svega na svijetu. A moram ispuniti svoju dužnost prema njemu jer ću ga inače upropastiti.

Toma zaista škola nije vidjela; on se u to doba okolo dobro zabavljao. Vratio se kući upravo na vrijeme da bi Jimu, malom crnom dječaku pomogao napiliti drva i nasjeći triješće prije večere, ali stigao mu je zapravo samo ispričati svoje doživljaje, dok je Jim već napravio tri četvrtine posla. Tomov mlađi brat (zapravo polubrat) Sid već je obavio dio zadatka (sakupio iverje). Naime, on je bio miran dječak, bez sklonosti prema pustolovinama i stvaranju nepodopština.

Dok je Tom večerao i koristio priliku da ukrade nešto šećera, tetka Polly mu je postavljala pitanja, tobože lukava i duboka, želeći ga uhvatiti u zamke kobnih ispovijesti. Poput mnogih drugih prostodušnih osoba, pomalo je tašto vjerovala da je obdarena smislom za mračnu i tajanstvenu diplomaciju. Svoje prozirne smicalice smatrala je pravim čudesima lukavosti.

- Tome - reče ona - u školi je bilo sparno, zar ne?

- Da, gospođo.

- Strašna vrućina, zar ne?

- Jest gospođo!

- Nisi li želio otići na kupanje, Tome!

Tom malo protrne, stegla ga je neugodna sumnja. Ispitivao je pogledom tetkino lice, ali mu ono nije ništa govorilo. Stoga samo prousti:

- Ne, gospođo; nisam baš osobito želio.

Stara je gospođa ispružila ruku, opipala Tomovu košulju rekavši: - Ali nisi baš zagrijan. - Polaskala joj je pomisao kako je otkrila da je košulja suha, a nitko nije mogao znati što je time htjela reći. No, Tom je, unatoč svemu, odmah dobro osjetio odakle vjetar puše. Da bi pretekao njezin sljedeći potez, reče: Nekolicina nas polijevali smo se po glavama. Vidiš, moja je još mokra.

Tetka Polly je bjesnjela što je previdjela tu okolnost kao dokaz i što joj je propao trik. Onda je obuzme novo nadahnuće.

Tome, nisi morao skidati ovratnik od košulje koji sam ti prišila ako ste se samo polijevali po glavi, zar ne? Otkopčaj svoj kaput.

Zabrinutost je iščezla s Tomova lica. On se otkopča, a ovratnik košulje bio je čvrsto prišiven na svom mjestu.

- Muka je s tobom. Dobro, hajde sad. Bila sam gotovo sigurna da si "markirao" i otišao na kupanje. Ali, opraštam ti ovaj put, Tome. Priznajem da si sličan oprženoj mački, za koju kaže mudra izreka da je bolja nego što izgleda.

Koliko joj je bilo žao što ju je njezina mudrost izdala, toliko je bila i sretna što je Tom barem ovaj put bio poslušan i dobar.

Ali se tada Sid umiješao rekavši:

- Dobro, sve je to u redu, ali ja mislim da si mu ovratnik prišila bijelim koncem, a ovdje je crni!

- Uistinu, Tome, prišila sam ga bijelim!

No Tom nije čekao što će se dalje dogoditi. Istrčavši van na vratima dobaci:

- Side, namlatit ću te zbog toga.

Na sigurnom mjestu Tom je ispitivao dvije velike igle zabodene u ovratnik kaputa. Jedna je bila obavijena bijelim, a druga crnim koncem.

- Ne bi to ona nikad primijetila da nije bilo Sida. Prokletstvo! Katkada šije bijelim koncem, a katkada crnim. Volio bih da šije jednim ili drugim. Ovako ne znam koji je na redu. Ali Sid će mi platiti za ovo. Prebit ću ga. Naučit ću ga ja pameti.

Tom nije bio uzoran momak u rodnom mjestu. Vrlo je dobro poznavao uzorna momka i mrzio ga.

Za dvije minute - ili čak još manje - zaboravio je na sve svoje muke. Ne zato što bi njegove muke bile i mrvicu lakše i manje gorke nego što su muke odrasla čovjeka, nego jednostavno stoga što ih je nešto novo i snažno potisnulo i istjeralo iz glave. Tako biva kod ljudi obodrenih novim uspjesima koji zaboravljaju stare nevolje. Naučio je nov način zviždanja, čemu ga je poučio jedan crnac. Tom je mukotrpno nastojao dobro ga uvježbati. Zviždukao bi na osobit ptičji način, nalik tečnom cvrkutanju, a izvodio bi ga tako što bi u kratkim razmacima jezikom dodirivao nepce u ustima. Čitatelj će se vjerojatno lako sjetiti kako se to radi, ako je ikad bio dječak. Marljivost i upornost urodiše uspjehom i on je razdragane duše koračao ulicom ustiju punih skladnih melodija. Osjećao se kao astronom koji je otkrio novi planet, a što se tiče snage i dubine nepomućena užitka astronom bi se teško mogao mjeriti s dječakom.

Ljetne večeri bijahu duge. Nije se brzo mračilo. Tom iznenada prestade zviždati. Pred njim je stajao stranac - dječak nešto snažniji od njega. U jednoj maloj i siromašnoj selendri kakva bijaše St. Petersburg svaki je došljak bez obzira na dob i spol izazivao veliku znatiželju. Taj je dječak bio lijepo obučen, gotovo prelijepo za radni dan - jednostavno da se čovjek zaprepasti. Kapa mu bijaše otmjena, zakopčani plavi kaputić bijaše nov i uredan, a takve bijahu i hlače. Obuo je i cipele - iako je bio samo petak. Nosio je čak i kravatu, svijetlo-plavi komad trake oko vrata. Držao se nekako gradski što je Tomu išlo na živce. Što je više zurio u to blještavo čudo, Tom je sa sve većim prezirom gledao na njegovu odjeću dok mu se vlastita pričinjala sve jadnijom i otrcanijom. Susrevši se ni jedan od njih ne prozbori ni riječ. Ako bi se jedan pokrenuo, učinio bi to i drugi, ali samo postrance, u krugu. Sve vrijeme stajahu licem u lice i gledahu se oči u oči. Konačno Tom reče:

- Hoćeš li da te udarim?

- Volio bih to vidjeti.

- Znaš da mogu.

- Ne možeš.

- Zbilja mogu.

- Ne možeš.

- Mogu.

- Ne možeš.

- Mogu.

- Ne možeš.

Neugodna stanka. Tada Tom reče:

- Kako ti je ime?

- Što te briga. Nije to tvoj posao.

- Ako hoću, vidjet ćeš da je moj posao.

- Zašto onda nećeš?

- Ako budeš mnogo govorio, i hoću.

- Mnogo, mnogo, mnogo. Hajde sad!

- Oh, misliš da si duhovit, zar ne? Kad bih htio, mogao bih te istući jednom rukom, a da mi druga bude vezana na leđima.

- Zašto ne pokušaš kad kažeš da možeš.

- I hoću ako me budeš izazivao.

- Ma nemoj! Znam ja mnoge koji su se tako grozili.

- Baš pametno. Misliš da si netko. Pogledaj si samo šešir.

- Skini mi ga ako ti se ne sviđa. Pokušaj! Prebio bih na mrtvo svakog tko bi se to usudio.

- Lažljivče!

- Ti si lažljivac.

- Lažeš da bi se tukao; ne usudiš se.

- Odmori se malo!

- Pazi, ako se nastaviš gluparati, bacit ću ti kamen u glavu.

- Da ne bi!

- Zaista hoću.

- Zašto to ne učiniš. Zašto samo brbljaš da hoćeš? Pa, učini. Ali bojiš se, zar ne?

- Ne bojim se.

- Bojiš se.

- Ne bojim se.

- Bojiš!

Opet stanka, mjerenje očima i obilazak jednog oko drugog. Nađoše se rame uz rame. Tada će Tom: - Gubi se odavde!

- Gubi se ti!

- Neću!

- Neću ni ja!

Tako su stajali jedan nasuprot drugom te se, ispruživši nogu kao potporanj, gurali su iz sve snage, zajapureni od mržnje. No, nijedan nije stekao prednost. Crveni i vrući u licu malo su - ali oprezno i pažljivo - popuštali u naprezanju. Tada Tom dobaci:

- Kukavica si i pseto! Reći ću ja mojem velikom bratu za tebe. On te može prebiti svojim malim prstom. A ja ću ga nagovoriti da to i učini.

- Baš me briga za tvog velikog brata. Imam ja brata koji je još veći od tvojega. I štoviše, on ga može baciti preko ograde (oba su brata bila izmišljena).

- To je laž!

- Ako tako kažeš, ne znači da imaš pravo.

Tom povuče nožnim palcem crtu po prašini i reče:

- Daj se usudi to prekoračiti pa ću te tako namlatiti da nećeš moći stajati na nogama. Tko bi se god usudio prijeći crtu vidio bi svoga boga!

Došljak brzo prekorači crtu i reče:

- Rekao si da ćeš me natući, pa daj sada!

- Nemoj me tjerati; bilo bi ti bolje da se malo pričuvaš.

- No, rekao si da ćeš me natući; što čekaš?

- Do vraga! Za dva centa prebio bih te!

Došljak izvadi dva bakrenjaka iz džepa i pruži mu ih podrugljivo. Tom ih baci na zemlju. U tili čas oba dječaka su se valjala i kotrljala po prašini, ščepavši se kao mačke. Za tren oka vukli su se za kosu i trgali si odjeću, nemilice se udarali i grebli po nosevima, pokriveni prašinom i ovjenčani slavom. Kada se gužva malo slegla, ukaže se u bojnoj magli Tom jašući na protivniku i udarajući ga šakama.

- Reci da ti je dosta - poviče Tom.

A dječak se nastojao svim silama osloboditi. Plakao je, ali od srdžbe.

- Reci dosta - i Tom nastavi dalje mlatiti.

Na kraju stranac prostenje: - Dosta! - Tom ga pusti.

- Naučit ću te ja pameti. Sljedeći put bolje pazi koga izazivaš. Došljak ode, otresajući prašinu s odjeće, jecajući i šmrcajući, no povremeno se ogledavao, tresao glavom i prijetio Tomu da će on "dobiti svoje kada ga drugi put uhvati". Nato mu je Tom odvraćao porugom udaljujući se blažen i ponosan. Ali, kada mu Tom okrene leđa, došljak pograbi kamen, baci ga i pogodi ga među pleći, a sam podbrusi pete i otrči brzo poput antilope. Tom je progonio neprijatelja sve do njegove kuće doznavši tako gdje stanuje. Neko vrijeme ga je čekao u zasjedi kod vratiju, izazivajući neprijatelja da izađe van, ali on mu se samo kreveljio kroz prozor i nije htio izići. Na kraju pojavi se neprijateljeva majka, nazva Toma nevaljalcem, zločestim i prostim deranom i otjera ga. On se, odlazeći, zakleo u sebi da će već jednom obračunati s tim dječakom.

Te noći došao je prilično kasno kući, i kada se oprezno penjao kroz prozor, opazi zasjedu u liku svoje tetke. Kada je ona vidjela u kakovu je stanju njegova odjeća, odluka da mu pretvori subotnji praznik u zatvor s prisilnim radom postade tvrđa od dijamanta.

II.

Svanulo je subotnje jutro. Sva je ljetna priroda bila svijetla i svježa kipteći životom. Svako je srce brujilo pjesmom, a ako je srce bilo mlado i glazba bi izlazila na usta. Radost se mogla čitati na svačijem licu i živost osjetiti u svakom koraku. Bagremovi su bili u cvatu, a njihov se miris širio zrakom. Cardiffski brežuljak, koji se dizao iznad i iza sela, pun zelene vegetacije, pričinjao se nekako dalekim izgledavši onako sanjiv, smiren i privlačan kao Obećana zemlja.

Tom se pojavi na pločniku s kablićem vapna i četkom na dugačkoj dršci. Baci pogled na ogradu, i napusti ga sva radost; duboka tuga prožme mu dušu. Daščana ograda bila je duga trideset jarda i visoka devet stopa. Život mu se učini praznim i bezvrijednim - pravim teretom. Uzdahnuvši zamočio je četku i prošao njome preko gornje daske; zatim ponovi operaciju, pa opet iznova. Usporedi jedva primjetnu bijelu traku s golemim prostranstvom neobijeljenje ograde te obeshrabren sjedne na drveni sanduk.

Uto doskakuće Jim s limenim kablićem pjevajući pjesmu "Djeve iz Buffaloa". Nositi vodu s gradske crpke bio je uvijek Tomu mrzak posao, ali ga sada nije mučio. Bijeli, mulatski i crni dječaci čekali su tamo na svoj red, odmarali se, trgovali igračkama, svađali se, tukli i komedijali. Prisjećao se kako se Jim nikad nije uspio vratiti s crpke prije no što prođe sat vremena, iako je ona bila udaljena svega 150 jarda, i osim toga uvijek je netko morao poći po njega.

- Čuj, Jime, hoćeš li ti malo bijeliti, a ja ću donijeti vode, reče Tom.

Jim je zavrtio glavom i odvratio:

- Ne mogu, gospon Tom. Stara mi je gospođa kazala da donesem vodu i da se ni s kim okolo ne zezam. Dodala je kako misli da će Tom htjeti da ja bijelim, ali ona bi željela da ja gledam samo svoj posao. Još je rekla kako će ona doći i nadgledati kako se bijeli.

- Ne obaziri se, Jime, na njezino pričanje. Ona uvijek tako govori. Nego, daj mi taj kablić, a ja ću se odmah vratiti. Neće ona ništa ni znati.

- Oh, ne usudim se, gospon Tom. Stara će mi gospođa zakrenuti vrat. Zaista hoće.

- Ona? Pa ona nikog ne tuče. Možda kome podijeli naprškjakom čvrge po glavi, ali reci mi tko se za to brine. Strašna je na riječima, ali riječi ne bole - a pritom se ponekad još i rasplače. Jime, dat ću ti špekulicu. Dat ću ti bijelu staklenu špekulu!

Jim se poče kolebati.

- Bijelu staklenku, Jime! A to je super špekula.

- Da, divna je, priznajem. Ali gospon Tom, ja se strašno bojim stare gospođe.

- A osim toga pokazat ću ti svoj ranjeni nožni palac - pripomenu Tom.

Bilo je to previše za Jima, ta, bio je on samo čovjek. Spusti svoj kablić, uzme bijelu špekulu, nagne se s velikim zanimanjem nad nožni prst dok je Tom skidao zavoj. No, već sljedećeg trenutka Jim je letio sa svojim kablićem niz ulicu a stražnjica mu se dobrano žarila. Tom je pak nastavio dalje marljivo bijeliti ogradu, a tetka Polly pobjedonosno se vraćala s bojnog polja s papučom u ruci i sjajem u očima.

No, Tomova postojanost nije bila duga vijeka. Počeo je razmišljati o zabavi koju je spremao za današnji dan te se još više ražalosti. Mučila ga je misao o tome kako će uskoro naići slobodni momci, poskakujući, spremni na svakojake uživancije koji će mu se usto

rugati što on mora raditi. Izvadi svu svoju imovinu i pregleda je; bile su to igračke, špekule i razne drangulije. Možda bi to bilo i dovoljno da nekoga podmiti koji bi ga zamijenio u poslu, ali ne bi time mogao otkupiti ni pola sata prave slobode. Stoga vrati svoje skromno blago natrag u džep i odustane od ideje da potkupi dječake. U tom mračnom i beznadnom času iznenada mu dođe nadahnuće - zaista divno, veličanstveno nadahnuće.

Uzme četku i nastavi dalje mirno raditi. Tada se pojavi na vidiku Ben Rogers, upravo onaj dječak čijeg se podsmijeha najviše bojao. Benov hod sastojao se od troskoka - što je bio siguran dokaz da mu je srce radosno a mašta beskrajna. Jeo je jabuku, i u pravilnim razmacima ispuštao dug melodiozan pisak, iza kojeg bi slijedio ding-dong-dong, ding-dong-dong, jer je oponašao parobrod. Kako se približavao, smanjio je brzinu, "udario" sredinom ceste, snažno se nagnuo desnim bokom zaokrenuvši i naprežući se dostojanstveno - jer je predstavljao brod "Veliki Missouri" i smatrao da tobože gazi devet stopa dubine. Bio je i brod, i kapetan i signalna zvona - sve zajedno. Zato je morao sebe zamišljati kako stoji na svojoj zapovjedničkoj palubi, izdaje naredbe i ujedno ih izvršava:

- Zaustavi ovdje, momče! Tinge-ling-ling!

Bacio se suviše naprijed, pa se počeo polako povlačiti prema pločniku.

- Okreći brod natrag! Tinge-ling-ling! - Pruži ruke niz tijelo i ukoči ih.

- Okreći kormilo desno! Tinge-ling-ling! Čau-ču. Čau-ču.

U međuvremenu desnom rukom je opisivao po zraku poveće krugove.

- Okreći kormilo malo lijevo! Tinge-ling-ling! Čau-ču, Čau-ču. - Sad je lijeva ruka počela opisivati krugove.

- Zaustavi desno! Tinge-ling-ling! Zaustavi lijevo, naprijed desno! Zaustavi! Polako okreći! Tinge-ling-ling! Čau-ču. Izvuci taj bokobran naprijed! Življe! Bacaj konopac! Što oklijevate? Ovij ga oko tog stupica i zaveži čvorom. Pristajemo! Zaustavi strojeve, momče! Tinge-ling-ling! Ššššt, šššt (pokušavao je oponašati ispusne ventile).

Tom je nastavio bijeliti plot ne obraćajući pozornost na "parobrod". Ben ga je časak promatrao a zatim reče:

- A joj! Baš si nadrljao!

Tom ništa ne odgovori samo je promatrao svoj posljednji potez četkom u stilu umjetnika, a zatim je načinio novi blagi zamah gledajući učinak. Ben mu priđe sasvim blizu. A Tomu su rasle zazubice pri pomisli na jabuku, ali prione dalje radu. Ben će tada:

- Ej, stari moj druže, imaš puno posla!

Tom se naglo okrenu pa će:

Oho, to si ti Ben. Nisam te primijetio.

- Znaš, spremam se na kupanje. Ne bi li i ti išao kada bi mogao? No, naravno tebi je draži posao, zar ne? Ti radije radiš.

Tom je časak promatrao dječaka a zatim reče:

- Što ti zoveš radom?

- Zar to nije rad?

Tom je nastavio bijeliti i nehajno mu reče:

- Možda jest - a možda i nije; jedino znam da odgovara Tomu Sawyeru!

- Dobro, nećeš valjda reći da ti se to sviđa.

Četka je nastavila šarati po ogradi.

- Sviđa? Ne vidim razlog zašto mi se to ne bi sviđalo. Pruža li se dječaku svaki dan prilika bijeliti ogradu?

Tada iznenada dođe do obrata. Ben je prestao griskati jabuku, a Tom je ponosno dalje povlačio četku amo-tamo. Na trenutak zastade, odmakne se da bi bolje promotrio kako ograda izgleda, a zatim bi dodao poneki novi potez pa bi opet kritički mjerio učinak.

Svaki njegov pokret Ben je pratio sa sve više zanimanja. Na kraju sasvim oduševljen poslom reče:

- Tome, hoćeš li mi dati da ja malo bijelim?

Tom se zamisli, činilo se kao da će pristati, a onda tobože naglo promijeni odluku:

- Ne, ne bi to bilo dobro, Ben! Vidiš, tetki Polly je ova ograda prirasla za srce, leži neposredno uz cestu. Znaš, kad bi se radilo o stražnjoj ogradi, onoj iza kuće, ne bih imao ništa protiv ni ja ni tetka. Ona strašno voli ovu ogradu pa treba sve pažljivo uraditi. Mislim da bi samo jedan dječak od tisuću ili čak jedan od dvije tisuće mogao to napraviti kako treba.

- Ma je li zaista tako? Čuj, pusti me da pokušam barem malo - samo malo malčice. Da sam na tvojem mjestu, ja bih tebi, Tome, pustio!

- Bene, rado bih ti dao, časna riječ, da nije tetke Polly. Vidiš, Jim je to htio uraditi pa mu nije dopustila. Sid je želio pa ni njemu nije dala. Vidiš u kakvom sam škripcu. Zamisli da ti prepustim posao pa se nešto dogodi.

- Do bijesa! Mogu i ja biti pažljiv. Daj mi malo! Eto, dat ću ti komadić jabuke.

- No dobro! Ne, Ben, ipak ne! Bojim se.

- Ma dat ću ti cijelu jabuku.

Tom mu s nevoljkim izrazom lica, ali razigrana i vesela srca prepusti četku. I dok je prijašnji "parobrod" radio i znojio se na suncu, "penzionirani umjetnik" sjeo je na neku bačvu pokraj njega u hladu, njihao nogama, žvakao jabuku i smišljao novi pokolj "nevine dječice". A ne da nije bilo žrtava. Svakog bi časa nailazili dječaci, koji bi došli da se narugaju jako zaposlenom Tomu, a ostajali bi bijeliti plot. Tom je napravio dobru trgovinu s Billyjem Fisherom, koji mu je za uzvrat dao zmaja, a kad se on izmučio, posao je kupio Johnny Miller za krepana štakora na uzici (da bi se moglo njime mahati); a zamjene su slijedile dalje i dalje, gotovo svakog sata. Usred popodneva Tom je od jutrošnjeg siromaha postao pravi bogataš, koji je plivao u bogatstvu. Osim onog što smo već spomenuli stekao je dvanaest špekula, dio nekog glazbala, komad plave boce kroz koju se moglo gledati, kalem za namatanje konca, ključ kojim se ništa nije moglo otključati, komadić krede, čep vinske boce, kositrena vojnika, par punoglavaca, šest žabica-prskalica, jednooko mače, kvaku od mjedi za vrata, pseću ogrlicu - doduše bez psa - držak od noža, kore od četiriju naranči i raspadnuti stari okvir za prozorsko okno.

Čitavo vrijeme Tom je provodio u lijepoj, ugodnoj zabavi i ljenčarenju - uz brojno društvo - a ograda je bila trostruko premazana vapnom. Da mu ga nije ponestalo, opljačkao bi sve dječake u mjestu.

Na posljetku zaključi da, sve u svemu, ovaj svijet nije besmislen. Otkrio je veliki zakon ljudskog djelovanja makar nije bio ni svjestan toga. Naime, ako želiš da čovjek ili dječak žudi za nečim, učini da se do toga teško dođe. Da je bio veliki i mudri filozof, kao što je pisac ove knjige, shvatio bi da se Rad odnosi na ono što se mora učiniti, a Igra na ono što se ne mora napraviti. To bi mu pomoglo da shvati zašto je proizvodnja umjetnog cvijeća ili okretanje mlinskog kamena - rad, dok je kuglanje ili uspon na Mont Blanc - samo zabava. Ima bogataša u Engleskoj koji ljeti dnevno voze četveroprežne kočije po dvadeset

ili trideset milja, makar ih to stoji mnogo novaca, ali, da im netko ponudi plaću za službu, to bi se pretvorilo u rad i oni bi ga se odrekli.

Dječak je još malo razmišljao o bitnim promjenama koje su nastale u njegovu imovnu stanju, a zatim se uputi u stožer da podnese izvješće.

III.

Tom se pojavi pred tetkom Polly koja je sjedila kraj otvorena prozora u jednoj ugodnoj dvorišnoj prostoriji. Bila je to istovremeno spavaća soba, soba za doručak, blagovaonica i knjižnica. Opojni ljetni zrak, blaga tišina, miris cvijeća i uspavljujući zuj pčela djelovali su tako na nju da je drijemala nad pletivom. Ta, bila je bez društva, samo je mačka spavala u njezinu krilu. Naočale je za svaku sigurnost podigla na svoje sijede vlasi. Razmišljala je kako je Tom sigurno već prije duljeg vremena napustio posao i čudila se što sada tako neustrašivo stoji pred njom. On je zamoli:

- Tetice, mogu li se sada ići igrati?

- Što, zar već? A koliko si posla obavio?

- Sve je gotovo, tetice!

- Tome, nemoj mi lagati, znaš da to ne volim.

- Ne lažem; zaista je sve gotovo.

Tetka Polly nije mu baš puno vjerovala. Sama je išla pogledati. Bila bi zadovoljna ako bi barem dvadeset posto Tomova izvješća bilo istinito. Kada je vidjela da je čitava ograda pobijeljena, ne samo pobijeljena nego savršeno namazana i premazana, i da je čak dodana debela traka uz tlo, njezino iznenađenje bilo je neizrecivo. Mogla je samo izustiti:

- Zaista nevjerojatno! Ne mogu drugo nego samo reći: "Tome, ti znaš raditi kad hoćeš."

Zatim je pohvalu malo umanjila dodajući - Samo ti moram reći da su rijetki petki kada hoćeš. Hajde, sada se pođi igrati. Pazi da se vratiš još ovog tjedna; inače ću te istući.

Toliko je bila pod dojmom njegova veličanstvena uspjeha da ga je povela u komoru, odabrala najljepšu jabuku i dala mu je uz poučnu lekciju kako je poslastica vrednija i tečnija ako se do nje dođe krijeposnim radom, a ne grijehom. I baš kad je završavala svoju prodiku prikladnim kićenim citatom iz Svetog pisma, on joj ukrade uštipak.

Tom odjuri van i opazi Sida kako se penje vanjskim stubištem koje je vodilo u dvorišne sobe na drugom katu. Našlo se tu pri ruci grumenje zemlje i začas stade letjeti zrakom. Pljuštalo je okolo poput tuče. I prije nego se teka Polly mogla snaći od iznenađenja i priteći mu u pomoć, šest ili sedam grumenova pogodilo je cilj, a Tom je ubrzo nestao iza ograde. Postojala su doduše i vrata, ali općenito Tom nije imao dovoljno vremena da se njima posluži. Njegovo je srce sada bilo smireno, jer je sredio račune sa Sidom koji je upozorio tetku na crni konac i tako ga doveo u nepriliku.

Tom je zaobišao skup kuća i ušao u jedan blatnjavi puteljak koji je prolazio iza tetkine staje za krave. Sada se osjećao sigurnim, ovdje ga se nije moglo uhvatiti ni kazniti. Požurio je prema mjesnom trgu gdje su dvije "vojničke" družine dječaka trebale podijeliti megdan prema prijašnjem dogovoru. Jedne "vojske" bio je general Tom, a druge Joe Harper, Tomov prisni prijatelj. Ta dva velika zapovjednika nisu se udostojala da se osobno bore - to je bolje priličilo sitnijim ribama - nego su zajedno sjedili na jednoj uzvisini, upravljali bitkom te izdavali bojne zapovijedi preko svojih pobočnika, Tomova je vojska izvojevala veliku pobjedu nakon dugog i teškog ratovanja. Mrtvi su pobrojani, zarobljenici zamijenjeni, a utvrđeni su i uvjeti sljedećeg sukoba i određen dan idućeg obračuna. Poslije toga vojske su se postrojile u kolone i odmarširale, a Tom se sam vrati kući.

Prolazeći pokraj kuće gdje je živio Jeff Thatcher opazi nepoznatu djevojčicu u vrtu, ljupko maleno i dražesno stvorenje plavih očiju i svijetložute kose spletene u dvije duge ple-

tenice, u bijelom ljetnom kaputiću i vezenim hlačicama. Nedavno slavom ovjenčani junak pade bez jednog opaljenog metka. Amy Lawrence iščeznu iz njegova srca ne ostavivši za sobom čak ni najmanju uspomenu.

Prije je mislio da je voli do ludila, smatrao je da je strastveno obožava, a sada je zaključio da je to bila samo jedna sitna prolazna simpatija. Osvajao ju je mjesecima, nema ni sedam dana kako je i ona njemu priznala ljubav. Samo sedam kratkih dana bio je najsretniji i najponosniji momak na svijetu, a sada, u jednom trenu, iščezla je iz njegova srca kao neki slučajni stranac koji je završio svoj posjet.

Divio se potajno ovom novom anđelku, sve dok nije primijetio da je i ona njega opazila. Tada se počeo pretvarati da je ne vidi i stao izvoditi predstavu kojekakvih djetinjarija ne bi li mu se ona divila. Neko je vrijeme nastavljao s tim smiješnim glupostima i baš kad je bio na vrhuncu gimnastičke lakrdije, pogleda postrance i opazi da se mala djevojčica uputila kući. Tom dođe k ogradi, nasloni se na nju očekujući žalostan da će se ona još malo zadržati. Uzdahne iz dubine duše baš kada je ona koračala preko praga. No, uskoro mu se lice ozari, jer prije nego što nestade baci mu ona preko ograde cvijet maćuhice.

Tom potrči naprijed i zaustavi se stopu ili dvije ispred cvijeta. Dlanom sakrije oči i pogleda niz ulicu kao da je otkrio nešto zanimljivo u tom smjeru. Zatim pokupi s tla neku slamku, stavi je okomito na nos i počne njome balansirati, zabacivši glavu unazad. Njišući se amo-tamo nastojao se što više približiti maćuhici. Konačno bosom nogom napipa cvijet, stegnu ga nožnim prstima, podigne i odskakuta sa stečenim blagom nestavši iza ugla. No, to je trajalo samo jedan trenutak da bi zatim stavio cvijet pod svoj kaput ili možda blizu srca ili možda blizu želuca, jer nije bio baš upućen u građu tijela, a osim toga nije bio sitničav.

Sada se vrati i nagne preko ograde izvodeći "šou" kao i prije, ali se djevojčica nije pojavljivala iako se Tom tješio nadom da je sigurno negdje kraj prozora i da je svjesna njegove pažnje. Na kraju nevoljko ode kući, pun najrazličitijih maštanja.

Cijele večeri bio je tako dobro raspoložen da se tetka čudila koji je đavo u tom djetetu. Prekorila ga je što se nabacivao grumenima na Sida, ali činilo se da ga to nije uzbuđivalo. Ispod samog tetkina nosa pokušao je ukrasti nešto šećera, i zbog toga je dobio po prstima.

- Tetice, zašto ne tučeš i Sida kad ga on uzima?

- Znaš, Sid ne srdi čovjeka kao ti. Da ne pazim ti bi stalno krao šećer!

Ona ode u kuhinju, a Sid, sretan u svojoj nedužnosti, posegnu za zdjelicom šećera, trijumfirajući nad Tomom što je ovome bilo gotovo nepodnošljivo. No, Sidovi se prsti okliznuše, a zdjelica pade i razbije se. Sada je Tom bio u devetom nebu. Bio je toliko sretan i zadovoljan da je uspio obuzdati svoj jezik ne rekavši ni riječi. Zarekao se da neće progovoriti ni slova ni kad se teta pojavi, nego će sjediti savršeno mirno sve dok ona ne upita tko je to učinio. A tada će reći, i ništa mu neće biti slađe na svijetu nego gledati kako njezino miljenče "dobiva svoje". Toliko je sjao od sreće da se jedva obuzdavao kad se stara gospođa vratila i zastala nad krhotinama sipajući munje gnjeva preko svojih naočala. On će u sebi:

- Sad će biti što će biti.

U tili čas on se nađe na podu! A kada se snažna šaka ponovo podigla na udarac, Tom zaviče:

- Stanite, zaboga, zašto me mlatite, Sid ju je razbio!

Tetka Polly smeteno zastade, dok je Tom očekivao sažaljenje i ispriku. No, kada joj se razvezao jezik, ona samo reče:

- Pih! Mislim da te ipak nisam bespotrebno udarila. Načinio si ti dosta teških nevaljalština dok mene nije bilo.

Onda ju je njezina savjest prekorila i htjede reći nešto ljubazno i dobrohotno, ali se prepade da bi se to moglo shvatiti kao priznavanje pogreške te bi narušilo disciplinu. Stoga zašuti i ode za svojim poslom ojađena srca. Tom se mrštio u uglu sobe i preuveličavao svoje jade. Znao je da se ona sada u svom srcu skrušeno kaje i zlurado je u tome uživao. On neće dati od sebe nikakva znaka niti će posvećivati pozornost bilo kome. Znao je da ga čeznutljivi pogled kroz koprenu suza povremeno prati, ali je odbio sebi to priznati. Zamišljao je kako leži smrtno bolestan a tetka se naginje nad njim moleći ga samo za jednu riječ oproštenja, a on se okreće zidu i umire ne rekavši ništa. Eh, kako će se ona tada osjećati. Zamišljao je također kako ga donose kući s rijeke, mrtvog, vlažnih uvojaka i zauvijek smirena srca. Kako bi se tada ona sigurno bacila na njega i kako bi joj suze padale kao kišne kapi a usta molila Boga da joj vrati dječaka, a ona ga nikad, ama baš nikad više ne bi grdila. A on će, mali jadnik, ležati leden i blijed bez ikakva znaka života. Njegovi su bolovi zauvijek završili. Djelovao je tako na svoja osjećanja u zanosu tih snova da je morao gutati suze koje su ga gušile; a oči mu se zamaglile od suza koje su se slijevale dužinom nosa. Milovanje tuge bijaše mu takva naslada da nije mogao dopustiti da je bilo kakva druga radost ili užitak poremeti te da mu se bilo što drugo nametne. Bila je odviše sveta da je bilo tko takne. Stoga, kada je njegova sestrična Mary plešući ušla u sobu, prštеći od sreće što se nakon jednotjednog boravka na selu vratila kući, Tom smrknuta čela izađe na jedna vrata, dok je ona raspjevana unosila sunce radosti na druga.

Tom odluta daleko od mjesta koje su obično posjećivali njegovi drugovi, i potraži neki usamljeni kutak koji bi bio u skladu s njegovim raspoloženjem. Balvanska splav na rijeci pozivala ga i on se smjesti na njezinu vanjskom rubu promatrajući sumorno prostranstvo velike rijeke i želeći, u jednom trenutku da bi se u njoj utopio, naglo i nesvjesno, samo da ne podnosi uobičajene neugodnosti koje je stvorila priroda. Tada se sjeti svog cvijeta. Izvadi ga zgnječena i uvela, i on još snažnije pojača njegovo nesretno blaženstvo. Pitao se bi li ga ona žalila kad bi znala za njega? Bi li plakala i željela da mu može saviti ruku oko vrata i tješiti ga? Ili bi se hladno okrenula od njega poput ostalog pustog svijeta? Ta mu je slika donijela takvu agoniju slatke muke da ju je ponovo i ponovo razmatrao u svojoj mašti te je nanovo osvjetljavao dok mu na kraju ne dojadi. Najzad duboko uzdahne, ustade i ode u mrak.

Oko pola deset ili deset sati prolazio je napuštenom ulicom gdje je živjela obožavana neznanka. Zastade na trenutak. Nije čuo nikakva glasa. Samo je svijeća bacala slabi odsjaj na zastor prozora na drugom katu. Je li sveta nazočnost tamo? Uspeo se na ogradu, kradomice se prošuljao travnatim guštikom i približio se prozoru. Dugo je strastveno u nj gledao. Zatim legne na tlo pod njim, leđimice, s rukama sklopljenim na prsima, držeći jadan osušen cvijetak. Ovako će on umrijeti, napustiti ovaj hladan svijet, bez krova nad svojom beskućničkom glavom, bez prijateljske ruke da mu obriše samrtničke kapi znoja s čela, bez ljubljena lica da se sažaljivo nagne nada nj kada nastupi velika agonija. I tako bi ga ona ugledala kada bi izvirila van u vedro jutro. Oh, bi li spustila barem jednu suzu na njegovo jadno, beživotno tijelo, bi li ga podarila barem slabašnim uzdahom gledajući kako je grubo zatrt jedan sjajan mladi život, ugašen prije vremena.

Prozor se zaista otvori, a služavkin neskladan i sirov glas oskvrnu svetu tišinu, a prava poplava vode sruči se na ostatke ispružena sveta mučenika.

Zamrli junak - mrtvac naglo skoči s olakšanjem stresajući sa sebe mlaz vode. Kroz zrak zviznu kameni projektil, pomiješan s potmulom psovkom, našto se začu zvuk razbijena stakla, a mala nejasna prilika preskoči ogradu i nestane u mraku.

Nešto kasnije, dok se Tom spremao u krevet pregledavajući pri svjetlosti lojanice mokro odijelo, Sid se probudio. Ali, ako je i imao kakvu maglovitu ideju da nešto "izdaleka pripomene", zaključi da je ipak bolje prešutjeti i zadržati mir, pogotovo jer su opasnosti sijevale iz Tomova oka.

Tom legne u krevet ne želeći se gnjaviti još i molitvom, a Sid dobro zapamti taj njegov propust.

IV.

Sunce se podiglo nad tihi svijet i poput blagoslova obasjalo mirno selo. Doručak je prošao, a tetka Polly je imala obiteljsko bogoslužje: počelo je molitvom koja se temeljila na čitanju odlomaka iz Svetog pisma koje je ona povezivala vlastitim mislima kao žbukom. Tom se opaše snagom, da tako kažemo, i počne učiti stihove iz Svetog pisma. Sid je naučio svoju lekciju već ranije. Tom zapne iz petnih žila da bi zapamtio pet stihova, a odabrao je dio Isusova govora na gori, jer nije mogao naći kraćih stihova. Za pola sata Tom je imao opću, ali nejasnu predodžbu svoje zadaće, jer su mu se glavom vrzle različite misli ljudske mudrosti, a za razonodu poigravao se svojim rukama. Mary je uzela knjigu da ga čuje kako čita, a on je pokušao naći put u magli:

- Blaženi s..., s...

- Siromašni

- Da, siromašni, blaženi siromašni...

- Duhom

- Duhom; blaženi siromašni duhom, jer oni, oni...

- Jer je njihovo... Blaženi siromašni duhom jer je njihovo kraljevstvo nebesko. Blaženi oni koji plaču, jer će...

- Se

- Jer će se...

- Oni

- Jer će se oni... ne znam što će se oni!

- Oni će se

- Oni će se, koji plaču, blaženi koji plaču... oni će plakati... ne znam što će oni. Zašto mi, Mary, ne kažeš? Zašto hoćeš biti zločesta?

- Oh, Tome, jadna moja tvrda tikvo! Ja te ne gnjavim. Niti bih to htjela. Nije mi to ni na kraj pameti. Ali ti moraš sjesti i to ponovo učiti. Nemoj se obeshrabriti, Tome, ti to možeš. Ako naučiš, dat ću ti nešto zaista lijepo. Hajde, budi dobar momak.

- U redu! Reci što ćeš mi dati!

- Nije važno, Tome. Znaj ako ja kažem da je nešto lijepo, onda je uistinu lijepo.

- Sigurna si da je tako, Mary! Dobro, ponovo ću zapeti.

I ponovo je zapeo, i pod pritiskom znatiželje i obećane nagrade, dade se na posao s tolikim poletom da je postigao sjajan uspjeh. Mary mu pokloni nov novcati nož "barlovac" vrijedan dvanaest i pol centi. Val sreće obuzme Toma od glave do pete. Doduše nožem se nije moglo ništa prerezati, ali to je ipak bio pravi pravcati "barlovac" - i u tome je bila njegova nezamisliva vrijednost - iako je velika tajna i možda će ostati tajnom što su dječaci na Zapadu mislili da bi se tim oružjem moglo učiniti. Tom je njime malo "rezbario" ormar, a kada se spremao urediti i stol, bude pozvan da se obuče za Nedjeljnu školu.

Mary mu dade lavor s vodom i sapun, a on izađe van i posadi lavor na malenu klupicu. Zatim umoči sapun u vodu i tamo ga ostavi. Onda zavrne rukave, vodu polako izlije, uđe u kuhinju i poče tobože revno brisati lice ručnikom što je visio iza vratiju. Ali mu Mary otme ručnik uz prijekor:

- Zar te nije stid, Tome? Kako možeš biti tako zločest? Neće ti voda ništa naškoditi.

Tom se malo zbuni. Napuni lavor, i časak nad njim zastade skupljajući hrabrost za umivanje. Duboko udahne i počne se umivati. Kad je ušao u kuhinju zatvorenih očiju nastojeći napipati rukama ručnik, časni i pouzdani dokazi umivanja u obliku sapunice i vode kapali su mu niz lice. No, kada je izronio ispod ručnika vidjelo se da se nije baš dobro umio, jer se nakon čistog obraza tanki pojas neoprane površine širio niz vrat. Mary ga zgrabi za ruku i kada ga je uredila, postao je pravi čovjek i brat,[1] bez razlike u boji kože, lijepo počešljane kose, a kratki uvojci uljepšavali su njegov izgled. On bi potajice ravnao uvojke s velikim naporom, pritišćući kosu usko uz glavu; uvojke je smatrao nečim ženskastim, a to mu je ispunjalo život gorčinom.

Mary je izvadila iz ormara odijelo koje je dvije godine rabio samo nedjeljom, a zvalo se jednostavno njegovim "drugim odijelom". Po tome možemo zamisliti količinu njegove garderobe. Kad se obukao, ona ga u potpunosti uredi. Zakopča mu lijepi kaputić sve do grla, stavi mu široki ovratnik za košulju, počešlja ga i "okruni" šarenim slamnatim šeširom. No, koliko god je sada izgledao ljepše, toliko je njemu osobno bilo neugodnije. Naime, osjećao je kako ga odijelo i čistoća sputavaju, a to ga je jadilo. Nadao se da će Mary barem zaboraviti na cipele, ali mu se i ta nada izjalovila. Temeljito ih je namazala lojem, kao što je bio običaj i stavila pred njega. Razljutio se rekavši kako uvijek mora raditi ono što ne voli. No, Mary mu uputi savjet:

- Tome, budi dobar dečko!

Mrmljajući on obuje cipele. Mary bijaše brzo gotova i svo troje djece krene u Nedjeljnu školu koju je Tom iz sveg srca mrzio, dok su je Sid i Mary voljeli.

Vjeronaučna obuka trajala je od devet sati do pola jedanaest; zatim bi počela Služba božja. Dvoje djece uvijek bi rado ostajalo na propovijedi; doduše i treće bi ostajalo, ali zbog jačih razloga. U visokim crkvenim drvenim klupama (bez jastuka) sjedilo bi oko tristo osoba. Crkva bijaše mala neugledna građevina, s nekom vrsti daščana sanduka od jelova drveta umjesto zvonika. Na vratima Tom zastade te upita blagdanski obučena druga:

- Čuj, Billy, imaš li žutu ceduljicu?

- Imam.

- Što za nju tražiš?

- Što ćeš mi dati?

- Lizalicu i udicu.

- Daj da vidim!

Tom mu pokaže. Svidjele su mu se i stvari su brzo promijenile vlasnika. Zatim je prodao nekoliko bijelih špekulica za tri crvene ceduljice, a dao je još neke sitnice za dvije plave ceduljice.

Tom je u zasjedi čekao i druge dječake kako su već nailazili i nastavljao kupovati ceduljice različitih boja još kojih petnaestak minuta. Zatim je ušao u crkvu s četom čistih i bučnih dječaka i djevojčica; uputi se na svoje mjesto gdje se odmah poče svađati s prvim najbližim učenikom. Učitelj, neki ozbiljan postariji čovjek ubrzo se umiješao i smirio ih; ali kad je okrenuo leđa, Tom povuče za kosu dječaka iz druge klupe, i prije nego se ovaj dospio okrenuti Tom se udubio u knjigu. Zatim je ubo pribadačom drugog dječaka samo da bi izmamio njegov jauk, te ga je učitelj morao opet opomenuti. Cijeli Tomov razred

[1] Izraz »čovjek i brat« dio je mota koji se nalazio na pečatu Proturobovlasničkog društva.

bio je priča za sebe: nemiran, bučan, napastan. Kada su trebali govoriti zadane tekstove, nitko od njih nije dobro znao stihove. Svakome je trebalo pomagati. Međutim, nekako su se provukli, i svaki je od njih dobio nagradu u obliku malih plavih ceduljica, na kojima bijaše ispisana poneka izreka iz Svetog pisma. Svaka se od njih dobivala za dva izrecitirana stiha. Deset plavih ceduljica vrijedilo je jednu crvenu i tako su se mogle mijenjati. A deset crvenih vrijedilo je jednu žutu. Za deset pak žutih ravnatelj je poklanjao učenicima Bibliju u jednostavnom uvezu (koja je u ono vrijeme stajala 40 centi). Koliko bi mojih čitatelja imalo volje i upornosti da zapamti dvije tisuće stihova, makar za to dobili i Doréovu Bibliju?[2] Ipak, Mary je na taj način stekla dvije Biblije u roku dviju godina mučnog rada, a neki dječak, sin njemačkih doseljenika, zaradio četiri ili čak pet. On je jednom prilikom izrecitirao tri tisuće stihova bez zastajkivanja, ali to je bio prevelik napor za njegove duševne sposobnosti te je od tog dana djelovao kao neki idiot, što je urodilo žalosnom posljedicom za školu. Naime, prilikom velikih svečanosti ravnatelj bi ga uvijek pozivao da se pred publikom "producira" (kako je Tom to nazvao). Samo su stariji učenici uspijevali dulje vremena skupljati ceduljice i osvajati Biblije. Stoga je dodjela nagrade bila svijetla i značajna svečanost. Nagrađeni učenik bio je tog dana velika i istaknuta ličnost. Zato su tada tjednima srca svih učenika plamtjela željom za podvigom. Možda Tomov duhovni želudac nije nikada istinski gladovao za tom nagradom, ali je nesumnjivo dugo vremena čitavo njegovo biće žudilo za slavom i za svime onim što uz nju ide.

Ravnatelj je u određeno vrijeme stao pred propovjedaonicu držeći u ruci zatvorenu knjigu psalama i, umetnuvši kažiprst između pojedinih listova, tražio pozornost. Kada bi ravnatelj Nedjeljne škole držao svoju uobičajenu kratku propovijed, knjiga psalama u ruci bila mu je isto toliko potrebna kao i pjevaču notni zapis na pozornici pri solo koncertu. Ostaje tajnom čemu im to služi jer se nijedan taj patnik njima ne koristi. Ravnatelj je bio krhka pojava, čovjek od trideset i pet godina, riđe kozje bradice i isto tako riđe kose. Nosio je kruti ovratnik, čiji mu je gornji rub dopirao gotovo do ušiju, dok su mu se oštri završeci izvijali naprijed prema kutovima usana. Tako je stvorena ograda koja ga je prisiljavala da gleda ravno ispred sebe i da se okreće u stranu čitavim tijelom, a ne samo glavom. Brada mu se oslanjala na veliku kravatu, koja je poput novčanice bila široka i dugačka te obrubljena resama. Vrhovi čizama bili su gore zavinuti, u stilu tadašnje mode, kao u saonica. Mladići su to postizali na mučan način, tako što su satima i satima strpljivo sjedili nogu uprtih u zid. Gospodin Walters bijaše ozbiljna lica, a vrlo iskrena i časna srca. S toliko se poštovanja odnosio prema svetim stvarima i mjestima, toliko je odbijao sve svjetovne stvari da mu je i nesvjesno glas u Nedjeljnoj školi zadobivao posebnu intonaciju koje nije bilo u običnim danima tjedna. Počeo je po običaju:

- Sada bih, djeco, želio da što ljepše i uspravnije sjednete i da me koji časak pozorno slušate. Eto tako. Dobri mali dječaci i djevojčice moraju se uvijek tako vladati. Vidim jednu djevojčicu kako gleda kroz prozor. Bojim se da ona ne misli da sam negdje vani, da možda govorim ptičicama na drveću (smijuljenje i odobravanje). Htio bih vam reći kako me veseli gledati toliko vedrih i čistih lica skupljenih na ovom mjestu, željnih naučiti sve što je lijepo i dobro.

- I tako dalje, i tako dalje. Nije potrebno navoditi ostatak govorancije. Bio je to obrazac svima nama dobro poznat, koji se nije mijenjao.

Posljednju trećinu govora poremetili su neki zli dječaci koji su se opet počeli tući i kojekako drukčije zabavljati. Vrpoljenje i došaptavanje širilo se na sve strane tako da je za-

[2] Gustave Doré (1832 – 1883) - francuski slikar, kipar igrafičar, autor glasovite ilustrirane Biblije

pljusnulo čak i takve usamljene i nepokvarljive hridi kao što bijahu Sid i Mary. No, kada je gospodin Walters spustio glas, prestade svaka buka, a završetak govora popraćen je izlivom tihe zahvalnosti.

Dobar dio tih nemira i došaptavanja prouzročio je jedan više ili manje rijedak događaj - dolazak posjetilaca. Bijaše to sudac Thatcher u društvu nekog slabačkog postarijeg gospodina. S njima je došao jedan zgodan, stasit sredovječni gospodin srebrnaste kose i dostojanstvena gospođa, očito njegova žena. Gospođa je za ruku vodila dijete. Tom je bio nemiran i mrzovoljan, a grizla ga je savjest zbog Amy Lawrence, koju nije mogao više pogledati u oči, niti izdržati njezin zaljubljeni pogled. Kada je ugledao ovu malu pridošlicu, njegova se duša začas razblaži. Za nekoliko trenutaka već je izvodio "predstave": gurkao dječake, vukao ih za kosu, kreveljio se - jednom riječi služio se svim mogućim vještinama za koje je mislio da će njima očarati djevojčicu i zadobiti njezinu naklonost. Njegov ushit kvarila je samo jedna ljaga - sjećanje na poniženje u vrtu ovog anđela - ali ta blijeda uspomena ubrzo nestade pod valovima sreće koji ga obuzeše. Gosti su sjeli na najčasnija mjesta, a gospodin Walters ih, čim je završio govor, predstavi učenicima. Pokazalo se da je sredovječni gospodin izvanredno značajna osoba - ništa manje nego okružni sudac dakle najviše stvorenje koje su djeca ikad vidjela. Čudila su se i zanimala od kakve je građe načinjen. Koliko god su željeli čuti njegov glas toliko su se i bojali njegove vike. Bio je iz Constantinopolea dvanaest milja odavde - što znači da je putovao i vidio dosta svijeta - a osim toga te su njegove oči gledale Okružni sud, za koji se govorilo da ima limeni krov. Strah, koji ovakva osoba izaziva, najbolje je potvrđivala nijema tišina i redovi izbečenih očiju. Bio je to sudac Tatcher, brat ovdašnjeg odvjetnika. Jeff Tatcher odmah istupi naprijed da bi pokazao poznanstvo s tim velikim čovjekom i pobudio zavist ostalih učenika. Usputna šaputanja bila su prava glazba njegovoj duši:

- Pogledaj ga, Jima! Penje se gore. Gle, vidi ga. Rukovat će se s njime, i rukuje se. Do bijesa ne bi li ti želio biti na Jeffovu mjestu? Gospodin Walters je izvodio "bijesne gliste", obavljajući sve vrste službenih dužnosti i poslova. Izdavao je naredbe, izricao prosudbe, dijelio upute gdje god mu se pružila prilika. Knjižničar je također izvodio "šou" jureći amo tamo s rukama punim knjiga i pravio svekoliku buku i gužvu u kojoj posebice uživa sitna činovnička raja.

Predstave su izvodile i mlađe učiteljice ljubazno se naginjući nad učenike, nad one iste koje su malo prije mlatarale, prijeteći ljupkim prstićima i nježno milujući one dobre.

Mlada gospoda učitelji "pravili su se važni" sitnim prijekorima, pokazujući svoju vlast i osjećaj za disciplinu. Većina učitelja, oba spola, vrtjela se u knjižnici, odmah pokraj propovjedaonice, a tog su se posla morali stalno laćati, nekoliko puta za redom, s mnogo tobožnje ljutnje.

Pravu predstavu izvodile su i male curice na različite načine, kao i dječaci koji su revno bacali u zrak papiriće, bučili i tukli se. Veliki čovjek dostojanstveno je izvodio svoju "predstavu" opijen slavom, držeći sve konce u rukama.

Samo je jedna stvar nedostajala da gospodina Waltersa dovede do vrhunca ushićenja, a to bi bila prilika da pokloni Bibliju nekom učeniku za nagradu i predstavi ga kao čudo znanja. Doznao je od svojih razrednih "zvijezda" da nekoliko učenika ima pokoju žutu ceduljicu, ali niti jedan ih nema dovoljno. On bi dao sve na svijetu da ima sada onog njemačkog momka, ali pri zdravoj pameti.

I tada, iznenada, kada je već svaka nada iščezla, istupi Tom Sawyer naprijed, držeći u ruci devet žutih ceduljica, devet crvenih, deset plavih i zatraži Bibliju. Bilo je to kao grom iz vedra neba. Walters ne bi to očekivao od ovog učenika ni za idućih deset godina. Ali

nije mogao ništa okolišati - ovdje su bile ovjerene "mjenice", u njima nije bilo nikakve greške. Stoga Toma podigoše na uzvišeno mjesto, gdje bijahu sudac i ostali odličnici, a velika novost bi objavljena iz glavnog stožera. Bilo je to zaprepašćujuće čudo desetljeća, tako velika senzacija da je podigla novog junaka na razinu suca, te su sada u školi mogli buljiti u dva čuda umjesto u jedno! Dječaci su se izjedali od zavisti, ali najgore je bilo onima koji su prekasno shvatili kako su sami pridonijeli ovoj mrskoj slavi prodavajući ceduljice Tomu za ono blago što ga je skupio dok im je davao povlastice za bijeljenje plota. Prezirali su sami sebe što postadoše žrtve podle prijevare, žrtve lukave zmije koja se krila u travi.

Ravnatelj je predao nagradu Tomu s toliko srdačnosti koliko ju je u tim okolnostima mogao smoći. Pritom mu je manjkao istinski zanos jer ga je instinkt učio da se tu skriva neka tajna koju ne može dokučiti. Bilo je previše čudno da je taj dječak uskladištio u svoj sjenik dvije tisuće snopova mudrosti Svetog pisma, a bez sumnje i njih tucet prelazilo bi njegove mogućnosti.

Amy Lawrence bijaše ponosna i sretna; nastojala je da to i Tom opazi na njezinu licu, ali je on i ne pogleda. Čudila se i malo zabrinula zbog nejasne slutnje koja se javljala, nestajala i ponovo se pojavljivala u njenoj duši. Stade ga pozorno motriti. Jedan njegov letimični pogled otkrio joj je sve. Njezino se srce slomilo. Bila je ljubomorna. Bijesne joj suze navriješe na oči, zamrzi sve oko sebe, a Toma najviše (tako joj se barem pričini).

Toma predstaviše sucu. Njemu se jezik zaveza, ponestane mu daha, srce mu je lupalo, djelomično od straha pred velikim čovjekom, ali još više što je on bio njezin otac. Najradije bi pao na koljena i poklonio mu se da je bio mrak. Sudac ga pomiluje po glavi, nazva ga sjajnim mladićem, te ga zapita za ime. Tom zamuca, i bez daha prošapće:

- Tom.

- Oh ne Tom, već...

- Thomas.

- Tako da. Mislio sam da je malo dulje ime. Izvrsno. No, imaš ti valjda i prezime, te ćeš mi ga reći, zar ne?

- Reci gospodinu svoje prezime, Thomas - prozbori Walters.

- I oslovi ga s gospodine. Ne smiješ zaboraviti na lijepo vladanje.

- Thomas Sawyer, gospodine!

- Tako da. Baš si dobar dečko. Krasan. Krasan mladi muškarac. Dvije tisuće stihova, to je zaista mnogo. I nemoj nikada požaliti truda koji si uložio učeći ih; jer znanje je nešto najvrjednije na svijetu. Ono stvara velike i dobre ljude. Jednog ćeš dana, Thomas, i sam biti velik i dobar čovjek. Tada ćeš se osvrnuti na svoju prošlost i reći: Sve ovo mogu zahvaliti dragocjenim pogodnostima što sam ih imao u Nedjeljnoj školi te mojim dragim učiteljima koji su me naučili učiti; za sve moram biti zahvalan svom dobrom ravnatelju, koji me hrabrio, bdio nada mnom i dao mi lijepu Bibliju, divnu prekrasnu knjigu da bude zauvijek moja; za sve moram zahvaliti i dobrom odgoju. To je ono što ćeš govoriti, Thomase, i ti ne bi dao ove dvije tisuće stihova ni za kakve novce - zaista ne bi. A sada budi dobar i reci meni i ovoj gospođi neke stihove koje si naučio. Hoćeš li? Mi se ponosimo dječacima koji marljivo uče. Eto, nesumnjivo znaš imena svih dvanaest apostola. Hoćeš li nam reći imena prve dvojice izabranih?

Tom je zavlačio prstiće u rupice za gumbe držeći se bojažljivo. Zatim pocrveni i obori oči. Gospodinu Waltersu srce siđe u pete. Nemoguće da ne bi dječak znao odgovoriti na takvo najjednostavnije pitanje, pomisli u sebi. Zašto ga sudac nešto takvo uopće pita?

Ipak, osjetio se potaknutim pa prozbori: Ne boj se, Thomase!
Odgovori gospodinu.
Tom se pekao na žeravici.
- Hajde, znam da ćeš meni reći - javi se gospođa. - Imena prve dvojice apostola su:
- David i Golijat!
Povucimo zastor milosrđa preko završetka ovog prizora.

V.

U pola jedanaest počelo je zvoniti napuklo zvono malene crkve i ljudi su se ubrzo počeli skupljati na jutarnju propovijed. Učenici Nedjeljne škole razišli su se po crkvi i zauzeli klupe zajedno s roditeljima kako bi bili pod njihovim nadzorom. Stigla je i tetka Polly. Tom, Sid i Mary sjedili su zajedno s njom. Toma smjestiše blizu središnjeg prolaza kako bi bio što dalje od otvorena prozora i po mogućnosti što dalje od primamljivih ljetnih prizora. Mnoštvo je ispunilo crkvene lađe: vremešni i siromašni ravnatelj pošte, koji je nekoć doživio i bolje dane, gradski načelnik i njegova žena (uz mnoštvo drugih nepotrebnih stvari imali su i gradonačelnika), zatim bio je tu i mirovni sudac, udovica Douglas, zgodna i otmjena žena četrdesetih godina, dobrodušna i imućna. Njezina zgrada na brežuljku bijaše jedina prava palača u gradu, za vrijeme svečanosti najgostoljubiviji i najpodašniji dom kojim se St. Petersburg mogao podičiti. Bio je tu i pogrbljeni i poštovani časnik Ward s gospođom, odvjetnik Riverson, znameniti došljak iz daleka kraja, zatim mjesna ljepotica koju je pratila čitava četa mladih osvajača ženskih srdaca, koji su svi bili obučeni u krasne pamučne tkanine optočene vrpcama, zatim oveća skupina mladih činovnika iz grada koji su stajali u crkvenom predvorju grickajući glavice svojih štapova. Namirisani, glupo se cereći, stvarali su pravi zid udvarača, a djevojke koje su morale proći pokraj njih popraćene su njihovim povicima. I poslije svih došao je uzor-dječak Willie Mufferson, koji se tako brinuo za svoju majku kao da je bila načinjena od krhka stakla. Uvijek je dovodio svoju majku u crkvu držeći je za ruku pa su mu se divile sve stare gospođe. Dječaci su ga mrzili što je bio tako dobar. A osim toga odrasli su ga stalno spominjali kao uzor. Bijela maramica visjela mu je svake nedjelje iz stražnjeg džepa tobože slučajno. Tom nije imao maramice i smatrao je snobovima one koji su je imali.

Uskoro se vjerničko stado skupilo u punom broju, a zvono je još jednom zazvonilo da bude znak upozorenja onim dangubama koje su kasnile, a zatim bi u crkvi zavladala svečana tišina koju je remetilo jedino smijuljenje članova kora na galeriji. Kor se uvijek za vrijeme službe božje smijuljio i došaptavao. Nekoć crkveni zbor bijaše vrlo pristojan, ali sam zaboravio kada je to bilo. Bijaše to vjerojatno prije mnogo godina, tako da se jedva i sjećam; čak mislim da je to bilo u nekoj stranoj zemlji.

Svećenik najavi pjesmu i pročita je s užitkom, na osobit način koji su vjernici u tom dijelu zemlje posebno voljeli. Počeo bi srednje visokim glasom koji bi se sve više dizao dok ne bi dosegao određenu točku kada bi posebno naglasio najznačajniju riječ, a zatim bi naglo spustio glas kao da skače dolje s kakve odskočne daske: "Hoću li se uzdići na cvjetna polja mira, dok se drugi bore za nagrade i jedre krvavim morima".

Smatrali su ga izvrsnim čitateljem. Na crkvenim sijelima uvijek su ga pozivali da čita poeziju. I čim bi završio čitanje, gospođe bi podizale ruke i bespomoćno ih spuštale na krilo, prevraćale očima, tresle glavama kao da hoće reći: "Riječi to ne mogu izraziti. Odviše je lijepo, prelijepo za ovaj zemaljski smrtni svijet."

Kada otpjevaše pjesmu, velečasni gospodin Sprague pretvorio se u oglasnu ploču čitajući obavijesti o različitim sastancima, skupovima i o svemu ostalome. Činilo se da će se lista obavijesti protegnuti do Sudnjeg dana. Čudan je to običaj koji se još i danas zadržao u Americi pa čak i u drugim gradovima. Često se teže osloboditi nekog tradicionalnog običaja što ga se manje može opravdati.

Zatim bi svećenik molio. Bijaše to lijepa, plemenita molitva s puno detalja. Molilo se za crkvu i za sitnu crkvenu djecu, za druge crkve u mjestu, za samo mjesto, za okružje, za državne službenike, za SAD, za Kongres, za Predsjednika, za vladine službenike, za jadne mornare razbacane po burnim morima, za milijune potlačenih što stenju pod jarmom europskih kraljeva i istočnjačkih despota, za one koji su obdareni svjetlom spoznaje i koji imaju dobre uvjete za život, ali nemaju oči da vide i uši da čuju, za pogane na dalekim morskim otocima i završio bi molbom da njegove izgovorene riječi nađu milost i budu uslišane, da budu sjeme koje će pasti na plodno tlo tako da donese bogatu žetvu dobrote. Amen.

Zašuštaše haljine i nazočni, koji su dosad stajali, posjedaše. Dječak o kojem ova knjiga govori, nije baš uživao u molitvi, nego ju je samo podnosio. Ako se i tako može reći. Cijelo je vrijeme bio nemiran. Registrirao je pojedinosti molitve, i to nesvjesno, jer nije slušao nego je otprije znao to sadržajno područje i put kojim se svećenik obično kretao. Stoga, kad bi on začinio propovijed nekom novom sitnicom, njegovo bi je osjetljivo uho odmah otkrilo, a cijelo se biće pobunilo. Smatrao je svaki dodatak nelijepim i nepoštenim. Usred molitve muha je sjela na naslon klupe ispred njega, i on je bio na muci gledajući kako ona mirno trlja prednje noge jednu o drugu, obuhvaća njima glavu i snažno je gladi te se činilo da će je otkinuti od tijela pokazujući tanak končić vrata. Stražnjim nogama je grebla po krilima, pritiskala ih uz tijelo kao da su repovi fraka. Uređivala je svoju toaletu tako mirno kao da je bila sigurna da joj nitko ništa ne može. A tako je i bilo. Naime, koliko god su Toma svrbjeli dlanovi nije se usudio zgrabiti je jer je vjerovao da bi upropastio svoju dušu ako bi tako nešto učinio za vrijeme molitve. No, kako se molitva bližila kraju, šaka mu se počela skupljati i krišom primicati. Na riječ amen muha postade ratnim zarobljenikom. No, njegov je pothvat opazila tetka i natjerala ga da je pusti na slobodu.

Svećenik je propovijedao tako jednolično te mumljajući dokazivao nešto tako dosadno da su vjernici počeli drijemovno spuštati glave. A ipak govorilo se o beskrajnoj vatri i sumporu, a pri tome toliko se smanjivao broj pravednika koji će se spasiti da to odviše maleno društvance nije ni vrijedilo spašavati.

Tom je brojio stranice propovijedi. Poslije mise uvijek je znao koliko je bilo stranica, ali je rijetko što znao o sadržaju propovijedi. Međutim, ovaj put se načas stvarno zainteresirao. Naime, svećenik je oslikao dirljiv i veličanstven prizor svih zemaljskih stanovnika na kraju milenija, kada će lav i janje ležati zajedno, a maleno dijete će ih voditi. Tom nije osjetio zanos, niti je shvatio značenje tog velikog prizora. On je samo mislio na isticanje glavne ličnosti pred zadivljenim narodom.

Lice mu se ozari od te pomisli te reče sam sebi kako bi volio biti to dijete, naravno ako bi lav bio pitom.

Zatim ga opet spopadoše muke kada svećenik suhoparno nastavi propovijedati. Prisjetio se blaga što ga je posjedovao te ga izvuče iz džepa. Bijaše to veliki crni kukac sa strašnim štipaljkama - jelenak kojeg je on nazvao "štipaljko". Nalazio sc u kutiji za upaljače. Prvo što kukac učini bijaše da ga uštine za prst. Dječak ga, naravno, brzo zbaci od sebe, a ozlijeđeni prst slavi u usta. Kukac se koprcao našavši se usred crkvene lađe, ležeći na leđima. Ne mogavši se okrenuti i uspraviti bespomoćno se koprcao. Tom ga je motrio želeći ga se dočepati. No on bijaše izvan njegova dosega. Ljudi koje propovijed nije baš previše zanimala, nađoše zabavu u promatranju kukca.

U tom času dovuče se neki maleni pas lutalica, jadna pudlica, sva omlitavila od ljetne vrućine, iznurena od ropskog života, očito željna promjene. Nanjuši kukca, podigne spušteni rep i zamaše njime. Poče ogledavati ovaj nenadani poklon, ushoda se oko njega.

Onjuši ga iz sigurne udaljenosti i ponovo stade kružiti oko njega. Osmjeli se i pomiriše ga izbliza. Rasklopi gubicu i oprezno navali, ali promaši. Pokuša opet i opet. Poče uživati u igri. Ispruži se na trbuh i držeći kukca među šapama nastavljala je sa svojim pokušajima. Na kraju se izmorila, postala nekako ravnodušna i rastresena. Glava joj klonu i malo po malo brada joj se spusti na tlo dotičući neprijatelja, a ovaj je iznenada zgrabi. Pudlica oštro zacvili, strese glavom i kukac pade nekoliko jardi dalje; i opet se nađe na leđima.

Obližnji gledatelji potiho su se smijuljili, nekoliko lica skrivalo se iza svojih lepeza i maramica, a Tom je bio presretan. Pas je izgledao zbunjeno, a vjerojatno se tako i osjećao. Žestio se u svom srcu i čeznuo za osvetom Približi se opet kukcu i poče ga nanovo oprezno napadati. Poskakivao je na njega sa svake točke u krugu, dočekivao se na prednje šape sasvim blizu životinjice, sve bliže režao zubima i tresao glavom da su mu uši upravo klepetale. No, začas se umori. Pokuša se zabaviti muhom, ali ni to nije pomoglo. S prignutom njuškom potrči za nekim mravom, ali mu i to dosadi. Tada zijevne, uzdahne i potpuno zaboravivši na kukca sjede na nj. Pudlica bjesomučno zacvili i pojuri srednjim crkvenim prolazom. Cvilež se nastavljao, a i pasja trka. Protrči ispred oltara, spusti se prema drugoj crkvenoj lađi, a zatim udari prema vratima. Zavijao je trčeći, a kako je trčao tako je rasla njegov bolna tjeskoba sve dok se nije pretvorio u dlakavi komet koji se kreće svojom putanjom brzinom svjetlosti. Napokon izbezumljeni mučenik skrene sa svoje putanje i skoči u krilo gospodaru. Ovaj ga baci preko prozora a očajničko zavijanje ubrzo je oslabilo i zamrlo negdje u daljini.

Dotle su se svi već u crkvi zajapurili daveći se od prigušena smijeha, a propovijed je stajala na mrtvoj točki. Doduše, kasnije je nastavljena, ali je išla šepavo i s prekidima. Nije se mogla nikoga dojmiti, jer su je svi, pa i oni najozbiljniji, primali s prigušenim provalama bezbožna smijeha, pod zaklonom klupa, baš kao da je jadni župnik izrekao neku neobično šaljivu dosjetku. Cijeli skup vjernika istinski je odahnuo kada je ovo iskušenje prošlo i kada je podijeljen blagoslov.

Tom Sawyer ode kući, sav razdragan. Mislio je u sebi kako se zadovoljstvo može naći i u Službi božjoj kada ima u njoj raznolikosti. No, jedna mu je stvar ipak kvarila raspoloženje: pas se mogao igrati s njegovim "štipaljkom" do mile volje, ali nije bilo u redu da mu ga odnese.

VI.

U ponedjeljak ujutro Tom je bio silno nesretan. Tako se osjećao svakog ponedjeljka, jer je tog dana počinjao tjedan tihih muka u školi. Obično bi na početku tog dana požalio što je uopće prije toga bio blagdan, jer mu je time odlazak u ropstvo i okove bio još mrskiji.

Tom je ležao i razmišljao. Prisjeti se da bi bilo najpoželjnije biti bolestan. Tada bi mogao izostati iz škole. Javio se tračak nade. Ispita stanje svog organizma. Ne otkri da ga išta boli, pa počne ponovo istraživati. Ovaj put mu se pričini da osjeća bolove u crijevima te se počne nadati bolesti. Ali bolovi uskoro oslabe i zatim sasvim nestanu. Razmišljaše dalje. Iznenada se nečemu dosjeti. Jedan od njegovih gornjih prednjih zuba počeo se klimati. Eto sreće! Zub će zasad samo držati u rezervi, a naći će nešto drugo. Neko kraće vrijeme nije mu ništa pametnog padalo na pamet, a onda se prisjeti kako je liječnik pričao o nekoj bolesti koja čovjeka spremi na dva-tri tjedna u krevet, a može se od nje i prst izgubiti. I dječak revno izvuče jedan ozlijeđeni prst ispod pokrivača i stade ga ogledavati. No, nije znao pouzdane znakove te bolesti. Međutim, ipak zaključi da bi vrijedilo iskoristiti priliku, te počne zdušno stenjati.

No, Sid je čvrsto spavao. Tom je počeo jaukati sve jače i čak mu se pričini da uistinu osjeća bolove u prstu na nozi.

Sid se ne pomaknu.

Tomu je ponestajalo daha od silna jecanja. Uzme predah, a zatim se nadme i počne još čudesnije jaukati.

Sid je i dalje hrkao. Sada je Tomu već prekipjelo. Viknu: - Side, Side! - i stade ga tresti. To je upalilo, i Tom nastavi jecati. Sid zijevnu, protegnu se i zadašće zureći u Toma. Tom nastavi jaukati, a Sid će mu:

- Tome, ej, Tome! (bez odgovora). Što ti je, Tome? - i prodrma ga gledajući mu zabrinuto u lice.

Tom zajeca:

- Nemoj, Side. Nemoj me tresti!

- Zaboga, što ti je? Morat ću pozvati tetku.

- Ne, nemoj! Možda će to proći. Nemoj nikoga zvati.

- Moram. Ne jauči toliko, Tome! Pa to je strašno. Kako te to dugo drži?

- Već nekoliko sati. Ne drmaj me toliko, Side, ubit ćeš me.

- Tome, zašto me nisi ranije probudio? Oh, Tome ne jauči toliko! Groza me hvata kad te slušam. Što ti je zapravo?

- Side, sve ti opraštam (uz jecaj). Sve što si mi učinio. A kada me više ne bude...

- Oh, Tome, nećeš valjda umrijeti. Zar ne da nećeš? Nemoj, Tome!

- Svima opraštam, Side! (jecaj). To im reci, Side! I daj onaj moj prozorski okvir i jednooku mačkicu novoj djevojčici što je došla u naš grad i reci joj...

- Ali Sid je već zgrabio svoje odijelo i nestao. Tom je sada uistinu osjećao bolove koje je u mašti zamišljao, a i jecaji su mu poprimali zbiljski ton.

Sid je odletio niz stube i vikao:

- Dođi, tetko Polly! Tom umire!

- Umire?

- Da, gospođo, ne oklijevajte! Brzo dođite!

- Koješta! Ne vjerujem!

Tetka ipak potrči gore, a Sid i Mary za njom. Lice joj je poblijedilo, a usnice podrhtavale. Kad je stigla do kreveta, izusti:

- Tome, moj Tome, što je s tobom?

- Oh Tetice, ja sam...

- Što ti je, dijete, što ti je uistinu?

- Tetice ozlijeđeni prst mi je smrtno utrnuo.

Stara gospođa se spusti na stolicu, malo se nasmije i malko zaplače, a onda se počne smijati kroz suze. Kao da ju je to malo okrijepilo te reče:

- Tome, uh, što si me uplašio, sada je dosta tih bedastoća! Diži se!

Jecaji prestadoše, bol iz prsta iščeznu. Dječak se osjeti postiđenim te promuca:

- Pričinilo mi se da je toliko utrnuo i toliko me bolio da sam uopće zaboravio na zub.

- Na zub? Što ti je sa zubom?

- Jedan se od njih klima i strašno me boli.

- Hajde, hajde, nemoj opet cviliti! Otvori usta! Da, zub ti se zbilja klima, ali ne ćeš zbog toga umrijeti. Mary, dodaj mi svileni konac i malo žeravice iz kuhinje.

A Tom će:

- Oh molim te, tetice, nemoj ga čupati. Ništa me više ne boli. Ne maknuo se s ovog mjesta ako me boli. Nemoj, molim te, draga tetice! Ne želim izostati iz škole.

- Ne želiš, dakle, je li? Znači čitavu ovu zbrku podigao si samo zato da bi izostao iz škole i išao na ribarenje. Tome, Tome, toliko te volim, a ti stalno nastojiš na svaki način slomiti moje staro srce nekom nevaljalštinom. - Ubrzo su zubarski "instrumenti" bili spremni. Stara gospođa privezala je jedan kraj svilena konca savivši petlju za zub, a drugi kraj zaveže za rub kreveta. Zatim zgrabi žeravicu te je iznenada unese dječaku gotovo u lice. Za tren je zub visio uz rub kreveta.

- Svako zlo za neko dobro. Kada se Tom poslije doručka uputio u školu, svi su mu dječaci zavidjeli jer je zbog rupe među gornjim zubima mogao pljuckati na nov, upravo zadivljujući način. Skupio je oko sebe gomilu djece koju je privlačila njegova predstava. Među njima je bio i onaj dječak koji si je odsjekao prst i sve dosad bio središte divljenja i poštovanja. Sada je odjednom ostao bez obožavatelja, lišen svake slave. Kamen mu se spusti na srce, i on reče s prezirom koji zapravo i nije osjećao:

- Čudna mi čuda, pijuckati kao Sawyer! - Ali mu neki drugi dječak dobaci: - Kiselo grožđe! - a poraženi se heroj brzo udalji.

Tada Tom naiđe na mlađahnog mjesnog derana Huckleberryja Finna, sina gradskog pijanice. Huckleberryja su iz sveg srca mrzile i bojale ga se sve majke u gradu, jer je bio lijen, neobuzdan, prost i zločest, a unatoč tome sva su mu se djeca divila, uživala biti u njegovom zabranjenom društvu i željela biti poput njega. Tom je, kao i ostali pristojni dječaci, zavidio Hucku na njegovu živopisnom prognaničkom životu; a bilo mu je strogo zabranjeno s njime igrati se. Ipak, igrao se s njim kad god bi mu se pružila prilika.

Huckleberry je uvijek nosio odjeću što su je odrasli odbacili, a ona se upravo rascvala u lepršave dronjke. Šešir mu bijaše golema podrtina, sa širokim polumjesecom od obješena oboda. Kaput mu se, ako bi ga uopće i nosio, spuštao do peta, a imao je gumbe straga,

duboko niz leđa, hlače mu je pridržavala samo jedna naramenica; tur na hlačama labavo je visio dolje, a nije gotovo ničeg bilo u njemu; otrcane nogavice vukle bi se po blatu, ako ih ne bi zasukao.

Huckleberry se skitao kuda je htio i kako je htio. Kad je bilo lijepo vrijeme spavao bi po stubama pred kućnim vratima, a po kišovitom u praznim bačvama. Nije morao ići ni u školu ni u crkvu; nikoga nije morao zvati gospodarom niti koga slušati; mogao je ići ribariti ili plivati kadgod mu se prohtjelo i ostati vani tako dugo koliko mu se sviđalo; nitko mu nije branio da se tuče; mogao je uvečer, do u kasnu noć, biti vani po vlastitoj volji; u proljeće bi uvijek prvi hodao bos okolo i posljednji oblačio cipele u jesen; nikada se nije morao prati ni oblačili nova odijela; mogao je čudesno lijepo psovati. Jednom riječi, taj je dječak imao sve što život čini zanosnim. Tako je mislio svaki mukotrpni, sputani, pristojni dječak u St. Petersburgu.

Tom pozdravi romantičnog prognanika:

- Zdravo, Huckleberry!

- Zdravo da si i ti! I pogledaj ovo! Kako ti se sviđa?

- Što to imaš?

- Krepanu mačku.

- Daj da je vidim, Huck. Alaj je ukočena. Gdje si je dobio?

- Kupio sam je od jednog dječaka.

- Što si dao za nju?

- Dao sam plavu ceduljicu i svinjski mjehur koji sam dobio u klaonici.

- Kako si došao do plave ceduljice?

- Kupio sam je prije dva tjedna od Bena Rogersa za palicu kojom se tjera obruč.

- Čuj, reci mi čemu služe krepane mačke?

- Čemu služe? Za liječenje bradavica.

- Ma nemoj! Zar je to moguće? Ja znam nešto bolje za bradavice.

- Kladim se da ne znaš. Hajde reci, što?

- Pa, ustajala voda.

- Ustajala voda? Ne bih dao ni cent za tu ustajalu vodu.

- Ne bi? Zaista ne bi? Jesi li je ikada iskušao?

- Ne, nisam. Ali Bob Tanner jest.

- Tko ti je to rekao?

- Pa on je rekao Jeffu Thatcheru, Jeff je rekao Johnnyju Bakeru, a Johnny je rekao Jimu Hillosu, a Jim je rekao Benu Rogersu, a Ben je rekao jednom crncu, a crnac je rekao meni. Eto tako.

- Dobro, i što onda? Svi oni lažu. U najmanju ruku svi osim crnca. Njega ne poznam. No nisam vidio crnca koji ne laže. Glupost! Sad mi reci, Huck, kako je to Bob Tanner uradio?

- Pa, jednostavno je umočio ruku u truli panj gdje je bila kišnica.

- Po danu?

- Svakako.

- S licem okrenutim prema panju?

- Da. Barem tako mislim.

- Je li izgovarao kakove riječi pri tome?

- Mislim da nije. Ne znam.

- Aha. I sada neka mi netko kaže da se bradavice liječe ustajalom vodom na tako bedast način. Pa od toga nikakve koristi. Moraš sam otići u duboku šumu gdje znaš da je panj s ustajalom vodom, i točno u ponoć nasloniš se na panj, turneš ruku unutra i govoriš:

"Ječam - žito, ječam - žito, za obroke žitarice,
Ustajala vodo, pozobaj mi bradavice!"

I onda se brzo udaljiš jedanaest koračaja zatvorenih očiju, tri puta se okreneš na mjestu i zatim odeš kući ne progovorivši ni s kim ni riječi. Ako progovoriš, čaranje propadne.

- Čini se da je to zbilja dobar način, ali Bob Tanner nije tako uradio.

- Ne, moj gospodine, sigurno nije jer je on najbradavičastiji momak u gradu. A ne bi imao niti jedne bradavice da je znao baratati s ustajalom vodom. Ja sam tako skinuo s ruku na tisuće bradavica. Katkada ih skidam i s grahom.

- Jest, grah pomaže. I ja sam to radio.

- Jesi li? A kako?

- Uzmeš zrno graha, rasiječeš ga, zarežeš u bradavicu tako da krv prokapa, onda pustiš kapljicu krvi na komadić graha, iskopaš rupu i zakopaš ga oko ponoći na raskršću, kad nema mjesečine, a zatim spališ ostatak graha. Znaš, komadić na kojem je kapljica krvi vući će, vući nastojeći da se spoji s drugim komadićem, i tako će pomoći krvi da povuče bradavicu i lijepo je ukloni.

- Da, Huck, tako treba. Još je bolje ako pri zakopavanju graha govoriš:

"Grahu moj, bradavice skini,
Budi dobar, više me ne kinji".

Tako radi Joe Harper, a on je bio sve do Coonvillea i svagdje drugdje. A reci mi kako ih liječiš krepanim mačkama?

- Pa, uzmeš mačku i odeš o ponoći s njome na groblje kada se pokapa neki zao čovjek. Onda u ponoć dolazi đavao, čak dva ili tri đavla. No ti ih ne možeš vidjeti, možeš samo čuti nešto poput fijuka vjetra ili možda uspiješ čuti njihov razgovor. Kada oni pograbe tog mrtvaca, baciš mačku za njima i kažeš: "*Kidaj, đavo, za mrtvacem, a ti, mačko, za đavolom, a vi bradavice za mačkom - gotovo je s vama!*" To će ukloniti sve bradavice.

- To dobro zvuči. Jesi li kad to iskušao, Huck?

- Nisam, ali mi je to stara mama Hopkins ispričala.

- Pa, recimo da je tako bilo, jer za nju pričaju da je vještica.

- Eh, Tome, pa ja pouzdano znam da jest. Začarala je tatu. Tata sam to priča. Naišao je on tako jednog dana i vidi kako ga ona hoće začarati. On uzme kamen, i da se nije izmakla, pogodio bi je. Ali te iste noći skotrljao se sa šupe na kojoj je pijan spavao, i slomio ruku.

- Pa, to je strašno. Kako je znao da ga hoće začarati?

- Zaboga, tata kaže, vrlo jednostavno. Gledaju te u oči, onda čaraju. Posebice ako još i mrmljaju. Naime, kad mrmljaju onda izgovaraju očenaš naopačke.

- Čuj, Huck, kada ćeš iskušati tu mačku?

- Noćas. Mislim da će oni doći noćas po starog Hossa Williamsa.

- Ali njega su pokopali u subotu. Nisu li ga onda i odnijeli u subotu u noći?

- Ma što kažeš! Kako bi mogli čarati prije ponoći. A poslije toga je nedjelja. A đavli se, koliko je meni poznato, ne motaju okolo nedjeljom.

- Nisam na to pomislio. Točno je tako. Mogu li poći s tobom? Naravno, ako se ne bojiš.

- Ja da se bojim? Ni slučajno! Hoćeš li mi mijauknuti ispred kuće?

- Da, a ti mi odmijaukni ako budeš mogao. Posljednji put sam zbog tebe toliko dugo mijaukao dok nije stari Hayc počeo na me bacati kamenje vičući: "*Prokleta mačka*". Ja sam mu bacio ciglu kroz prozor, samo mu nemoj to reći.

- Neću. Nisam mogao te noći odmijauknuti, jer je tetka pazila na mene, ali ovaj puta hoću. Gle što je to?

- Samo običan krpelj. Gdje si ga našao?

- U šumi.

- Što tražiš za njega?

- Ne znam. Ne želim ga prodati.

- U redu. To je nekakav vrlo mali krpelj.

- O, pa svatko može prezirati tuđeg krpelja. Ja sam zadovoljan s ovim. Za mene je sasvim dobar.

- Uh, pa ima krpelja na svijetu koliko hoćeš. Mogao bih imati tisuću kada bih htio.

- Zašto nećeš? Zato jer ne možeš. Ovo je čini mi se neki rani krpelj. Prvi koji sam vidio ove godine.

- Čuj, Huck, dat ću ti svoj zub za njega.

- Daj da ga vidim.

Tom izvuče smotuljak papira te ga pažljivo odmota. Huck ga je čeznutljivo pratio pogledom. Napast je bila velika. Napokon će:

- Je li pravi? Uistinu tvoj?

Tom podigne gornju usnicu i pokaže šupljinu.

- Dobro, u redu. Pogodba je sklopljena.

Tom zatvori krpelja u kutiju za upaljače koja je ranije bila zatvor za "jelenka", i dječaci se rastadoše, svaki od njih u uvjerenju da je sada bogatiji.

Kada je Tom stigao do male osamljene školske zgrade, žustro u nju zakorači, da bi se pričinilo da je stigao brzo i na vrijeme. Objesi kaput na vješalicu i hitro se baci na svoje mjesto. Učitelj, zavaljen u svoj veliki naslonjač, kao da je na nekom prijestolju dremuckao, uljuljan u san uspavljujućim žamorom učionice. Iznenada se prene.

- Thomas Sawyer!

Tom je znao da neće biti dobro Čim ga je prozvao punim imenom.

- Molim, gospodine!

- Dođi ovamo. Zašto opet po svom običaju kasniš?

Tom već htjede pribjeći nekom lažnom izgovoru kad ugleda dvije duge pletenice plave kose što su se spuštale niz leđa, koje je prepoznao sav potresen ljubavnom strujom. Jedno je mjesto prazno čekalo na ženskoj strani učionice. Poput metka ispali:

- Zadržao sam se u razgovoru s Huckleberryjem Finnom. Učitelju stade dah zagledavši se u nj bespomoćno. Žamor se u učionici stišao. Učenici su se pitali nije li ovaj ludo hrabri dječak izgubio pamet. Učitelj izusti:

- Ti si... što si ono učinio...

- Zadržao se u razgovoru s Huckleberryjem Finnom.

Očito nije bilo sumnje da ga je krivo shvatio.

- Thomase Sawyeru, ovo je najnevjerojatnije priznanje koje sam ikada u životu čuo. Za takvu krivicu nije dosta obična packa ravnalom. Skidaj kaput!

Učiteljeva ruka neumorno je dijelila batine sve dok nije slomila nekoliko šiba. Tada zaprijeti:

- A sada sjedni u red s djevojčicama. Neka ti to bude opomena.

Činilo se da je hihot što je prostrujio dvoranom postidio dječaka, ali uistinu bilo je to više od strahopoštovanja prema obožavanoj neznanki i velikoj sreći koja ga je zapala. Sjeo je na rub jedne klupe, a djevojčica se odmakla od njega zabacujući glavu. Razredom zavlada gurkanje, namigivanje i došaptavanje, ali Tom je sjedio mirno, ruku položenih pred sobom na dugu nisku klupu. Činilo se da se duboko udubio u knjigu.

Malo pomalo učenici prestadoše obraćati pozornost na njega, a uobičajen školsko žamor ponovo je zavladao dvoranom. Sada je Tom počeo kradomice upućivati poglede prema djevojčici. Ona je to primijetila, isplazila mu jezik, i opet na neko vrijeme okrene glavu od njega. Kada se opet oprezno okrenula prema Tomu, pred njom je stajala - breskva. Ona je odgurnu, a Tom je opet obazrivo stavi natrag pred nju. Ona je opet odgurnu, ali sada već s manje mrzovolje. Tom je strpljivo opet vrati pred nju. Napokon je ona ostavi. Tom brzo naškraba na pločici: "*Molim te, uzmi je, imam ih ja još.*" Djevojčica baci pogled na poruku, ali ne dade nikakva znaka od sebe. Tada je dječak počeo nešto šarati po pločici, sakrivši to lijevom rukom. Djevojčica pokuša tobože slučajno to vidjeti, ali dječak se držao kao da ništa ne primjećuje. Na kraju ona neodlučno prošaputa:

- Daj da vidim.

Tom djelomično otkrije jednu karikaturu kuće s dva zabata i s pravom spiralom dima koji je sukljao iz dimnjaka. Djevojčicu je crtež počeo jako zanimati i ona zaboravi na sve. Kada je slika bila gotova, na trenutak je promotri i prošapta:

- Lijepa je, a sada nacrtaj čovjeka!

Umjetnik nacrta čovjeka u prednjem dvorištu, koji je bio nalik na dizalicu. Mogao je cijelu kuću prekoračiti. No, djevojčica nije bila odviše strogi kritičar. Čudovište joj se svidjelo i ona reče:

- Čovjek ti je lijep; sada nacrtaj mene kako dolazim.

Tom nacrta pješčanu uru, doda joj pun mjesec, te udove od slame, raširene prste oboruža velikom lepezom. Djevojčica će:

- Kako je to lijepo! Kad bih ja barem znala tako crtati.

- To je lako - prošapće Tom - ja ću te naučiti.

- Hoćeš li? Kada?

- U podne. Ideš li kući na ručak?

- Ostat ću ako hoćeš.

- Dobro. Vrijedi. Kako se zoveš?

- Becky Thatcher. A ti? Ah, znam ti si Tom Sawyer.

- Tako me zovu samo kada me kažnjavaju. Kad sam dobar, onda sam samo Tom. Hoćeš li me zvati samo Tom?

- Hoću.

Tada Tom poče opet nešto škrabati po svojoj pločici, skrivajući riječi od djevojčice. Ali se ovaj put ona nije ustručavala. Zamoli Toma da joj pokaže. Tom reče:

- Nije to ništa.

- Ma, jest.

- Nije. Ti to i ne želiš vidjeti.

- Želim. Zaista želim. Molim te, pokaži mi.

- Pričat ćeš drugima.

- Ne, neću. Kad ti kažem da neću, onda zaista neću.

- Nećeš nikome reći dok si živa?

- Ne, neću nikada nikome reći. Daj mi pokaži.

- Ma ti to i ne želiš vidjeti.

- Oh kad si takav, baš ću vidjeti. - I stavi svoju malu ruku na njegovu, te se počnu natezati. Tom se pretvarao kao da se ozbiljno odupire, ali je malo po malo odmicao ruku dok se nisu pokazale riječi: "*Ja te volim*".

- Ti zločestoćo! - Ona ga oštro udari po ruci, ali pocrveni i vidjelo se da joj je ipak drago.

Upravo u tom trenutku dječak osjeti kako ga nečija kobna ruka polako hvata za uho i kako ga diže uvis. Na taj ga način prenese preko cijele sobe i položi na njegovo mjesto uz žestoku paljbu smijurije čitava razreda. Još nekoliko strašnih trenutaka učitelj je stajao nagnut nad njim, a onda se uputi prema svojem prijestolju ne rekavši ni riječi. No, iako mu je uho bridjelo, Tom je pobjedonosno u srcu uživao.

Kada se razred umirio, Tom pokuša marljivo učiti, ali nije mogao zbog velikog uzbuđenja. Kada bi na njega došao red da nešto čita za vrijeme sata, sav bi se zapetljao. Za vrijeme zemljopisa pretvarao je jezera u planine, planine u rijeke, a rijeke u kontinente dok ne bi u svijetu zavladao potpuni kaos. U izgovoru bi riječima - koje zna svako dijete - mijenjao i miješao glasove. Toliko se srozao u učenju da se morao odreći razredne medalje koju je kao odličan učenik mjesecima ponosno nosio.

VII.

Što se Tom više trudio da se udubi u knjigu, to su mu misli više lutale. Napokon uzdahne, zijevne i odloži je. Činilo se da podnevni odmor neće nikada doći. U zraku bijaše potpuno mrtvilo. Ni daška vjetrića. Ovaj dan je bio toliko drijemovan kao nijedan prije. Uspavljujući žamor dvadeset i petero učenika očaravao je dušu kao opojni zuj pčela. U daljini dizali su se na vrelom suncu zeleni obronci Cardiffskog brda, prekriveni velom drhtave jare, koja je u daljini prelazila u sjajno rumenilo. Nekoliko je ptica lijeno letjelo visoko u zrak. Nije se moglo vidjeti nikakvih živih bića osim nekoliko krava, a i one bijahu pospane. Tomovo je srce čeznulo za slobodom ili je barem željelo naći nešto zanimljivo čime bi moglo utući pusto vrijeme. Ruka mu posegnu u džep, a lice mu se ozari sjajem zahvalne molitve, iako toga nije bio ni svjestan. Potajno izvuče kutijicu za upaljače. Oslobodi krpelja i stavi ga na dugačku ravnu klupu. I to je stvorenje zasjalo od sreće koja je prerastala u zahvalnu molitvu, ali se prerano poveselilo. Naime, kada je zahvalno krenulo na put, Tom ga pribadačom vrati natrag i prisili ga da promijeni smjer kretanja.

Tomov prisni prijatelj, što je sjedio pokraj njega i prolazio iste muke, brzo se počeo s oduševljenjem zanimati za nenadanu zabavu. Taj prisni prijatelj bijaše Joe Harper. Čitav tjedan bili su nerazdvojeni prijatelji, a samo subotom postajali bi zakleti neprijatelji u ratu. Joe je uzeo pribadaču iz ovratnika i počeo pomagati Tomu u mrcvarenju zarobljenika. Igra je postajala sve zanimljivija. Uskoro Tom zaključi da oni samo smetaju jedan drugom te se ni jedan ne može dovoljno dobro zabaviti s krpeljom. Stoga on položi Joeovu pločicu na klupu i povuče sredinom crtu odozgo pa do dolje.

- Sada - reče on - možeš ga ti bockati tako dugo dok je na tvojoj strani, a ja ga neću ni dirnuti. No, ako on prijeđe na moju stranu, moraš ga pustiti na miru, sve dokle ga zadržim da ne prijeđe crtu.

- U redu. Počnimo, potjeraj ga!

Uskoro krpelj pobjegne od Toma, prijeđe ekvator. Joe ga je neko vrijeme zadržavao, a onda on ipak umače i prijeđe crtu. Često je mijenjao položaj. Dok bijedan dječak potpuno predano mučio krpelja, drugi bi s golemim interesom promatrao zbivanja. Dvije glave su se naginjale nad pločicom. Za njih nije postojao ostali svijet. Na kraju, činilo se da je sreća potpuno sklona Joeu. Krpelj je pokušavao ovo i ono, sve moguće, uzbuđivao se kao i sami dječaci, ali kada bi gotovo pobijedio i kada bi već Tomu zaigrali prsti od sreće, Joe bi mu pribadačom vješto okretao glavu i zadržavao ga na svojoj strani. Konačno to Tom više nije mogao izdržati. Iskušenje je bilo preveliko. On ispruži ruku i pribadačom pomogne krpelju. Joe pobjesni i reče:

- Tome, pusti ga!

- Samo ga hoću malo bocnuti.

- Ne, dragi moj, to nije lijepo. Pusti ga na miru.

- Do bijesa! Samo ću ga malo dirati.

- Pusti ga! Kažem ti!

- Neću.

- Hoćeš. Na mojoj je strani crte.

- Čuješ, Joe Harper, pa čiji je to krpelj?

- Baš me briga čiji je, na mojoj je strani crte i ti ga ne smiješ dirati.

- Kladim se da hoću. To je moj krpelj, i ja ću raditi s njim, do bijesa, što me je volja ili me neće biti.

Strahoviti udarac spusti se na Tomovo rame, a isto tako jak i na Joeovo. U roku dvije minute letjela je prašina s njihovih ogrtača, a cijeli je razred uživao u njihovoj tučnjavi. Borci bijahu odviše zaneseni borbom te nisu ni primijetili muk koji je zavladao dvoranom, kada se učitelj na prstima prišuljao i stao pokraj njih. Dugo je promatrao "predstavu" prije nego što je i on pridonio njezinoj raznolikosti i obratu. Kada je u podne nastava završila, Tom je odletio k Becky Thatcher i šaptao joj na uho:

- Uzmi šeširić i kreni kao da ćeš kući, a kada dođeš do ugla, pusti druge da odu, a ti pođi stazicom i vraćaj se natrag ovamo. Ja ću krenuti drugim putem i doći također na ovu stazicu.

Tako je jedno od njih otišlo s jednom grupom djece, a drugo s drugom. Za časak našlo se njih dvoje na početku staze, i kada su se vratili u školu, ostadoše sami u njoj. Sjedoše zajedno, s pločicom ispred sebe, a Tom dade Becky pisaljku i držeći njezinu ruku u svojoj vodio ju je da nacrta čudesnu kuću. Kada je zanimanje za umjetnost počelo opadati, dvoje mališana upusti se u razgovor. Tom blistajući od sreće prozbori:

- Voliš li štakore?

- Ne! Upravo ih mrzim!

- Ja također mrzim žive, ali mislim na krepane kojima možeš na uzici vitlati oko glave.

- Ne brinu me puno štakori. Ja više volim žvakaću gumu.

- Oh, i ja. Da mi je barem sada jedna.

- Želiš li? Imam je. Dat ću ti malo da žvačeš, ali mi je moraš vratiti.

Bilo je to divno. Mogli su zajedno žvakati, a od veselja i sreće lupkali su nogama o klupu.

- Jesi li bila kada u cirkusu?

- Jesam. Otac će me odvesti ponovo, ako budem dobra.

- Ja sam bio u cirkusu tri ili četiri puta, zapravo mnogo puta. Crkva ti je bijeda prema cirkusu. U njemu se čitavo vrijeme nešto uzbudljivo događa. Kad odrastem, volio bih biti klaun u cirkusu.

- Oh, hoćeš li? Bit će to krasno. Klauni su tako zgodni, onako šareni.

- Pa, jesu. A zarađuju mnogo novaca. Čak dolar na dan, kaže Ben Rogers. Reci mi, Becky, jesi li ikada bila zaručena?

- Što je to?

- Pa zaručena s onim s kojim ćeš se vjenčati.

- Ne.

- A bi li voljela?

- Mislim da bih. Ne znam. Kako je to?

- Kako? Ništa posebno. Samo kažeš momku da nećeš imati nikoga osim njega, uvijek i zauvijek i tada ga poljubiš i - to je sve. To bar svatko može.

- Da ga poljubim? A zašto bih ga poljubila?

- Pa, ovaj, znaš, to jest..., svi uvijek tako rade.

- Svi?

- Svi oni koji su zaljubljeni jedno u drugo. Sjećaš li se što sam ti napisao na pločici?

- Da, jest.

- Što?

- Neću ti reći.

- Hoćeš li da ja tebi kažem?

- Da, ali nekom drugom prilikom.

- Ne, baš sada.

- Ne sada, sutra.

- Ne, nego baš sada. Molim te, Becky, prišapnut ću ti. Potiho ću ti šaputati.

Becky je oklijevala, a Tom shvati njezinu šutnju kao pristanak, obujmi je oko pasa šapćući joj one čarobne riječi sasvim u uho, dodirujući ga usnama. A tada doda:

- A sada ti meni prišapni to isto.

Ona je jedan trenutak oklijevala a zatim reče:

- Okreni glavu da ne gledaš; onda hoću. Ali ne smiješ nikome reći. Jesi li čuo, Tome! Je li da nećeš?

- Ne, zbilja neću. Hajde, Becky!

Odvrne od nje lice, a ona se bojažljivo saginjala sve dok joj Tom dahom ne zanjiše uvojke, a ona tada prošapće: "Volim te."

Tada odskoči i potrči oko klupe i između njih, a Tom za njom. Na kraju nađe utočište u jednom kutu, stavljajući pregaču na lice. Tom je zagrli i stade je uvjeravati:

- Vidiš, Becky, sada je sve gotovo. Sve osim poljupca. Ne boj se toga! Nije to uopće ništa. Molim te, Becky. - I povuče je za pregaču i za ruke.

Malo po malo ona popusti i spusti ruke. Njezino lice, još sve zažareno od minule borbe, otkrije se i pokori. Tom poljubi rumene usnice i reče:

- Sad je sve gotovo, Becky! I od sada, poslije ovoga, ne smiješ voljeti nikoga osim mene, ne smiješ se udati ni za koga nego za mene. Nikad, ni za koga!

- Ne, zaista neću voljeti nikoga osim tebe, Tome, i za nikoga se neću udati nego za tebe; a ti nećeš oženiti nikoga osim mene, isto tako.

- Svakako. Naravno. To ide jedno s drugim. I uvijek kada idemo u školu ili se vraćamo kući, moraš ići uza me, ako nas nitko ne gleda, a na plesnim zabavama ti uvijek biraš mene a ja biram tebe. Tako se to radi kada si s nekim zaručen.

- Kako je to lijepo! Nikada prije nisam za to čula!

- O, to je uvijek lijepo. Pa, eto kada sam ja ono s Amy Lawrence...

Djevojčica razrogači oči i Tom shvati da se zaletio, te se on zbunjeno zaustavi.

- Oh, Tome! Znači ja nisam prva s kojom si se zaručio? Dijete brižnu u plač, a Tom reče:

- Ne plači, Becky, više me za nju nije briga.

- Briga te je, znam da te je briga.

- Tom joj pokuša saviti ruku oko vrata, ali ga ona odgurne, okrene se k zidu i nastavi plakati. Tom je pokuša ponovo lijepim riječima umiriti, ali ga ona opet odbije. Tada se u njemu probudi ponos, pa je ostavi i izađe van. Neko je vrijeme tako stajao neodlučno, nespokojno bacajući od vremena do vremena pogled prema vratima, nadajući se da će se ona pokajati i potražiti ga. Ali nje nije bilo. Počeo se loše osjećati, ali ujedno i bojati da je kriv. Teška se borba vodila u njemu bi li se vratio k njoj. Ipak nadvlada sebe i uđe. Ona je još uvijek okrenuta k zidu stajala u kutu i plakala. Tomu je gotovo puklo srce. Priđe joj, malo zastane ne znajući pravo što da učini. Najzad oklijevajući reče:

- Becky, ne marim ni za koga osim za tebe.

Nije bilo odgovora, čuli su se samo jecaji.

- Becky - opet će molećivo - Becky, hoćeš li mi nešto reći?

Opet jecaji.

- Tom izvadi svoje najveće blago, kuglicu od mjedi skinutu s nekog kamina, podigne je uvis da bi je ona dobro vidjela i pruži joj:

- Molim te, Becky, uzmi je.

Ona je baci na pod. Tada Tom izađe iz zgrade i uputi se nekamo daleko preko brežuljaka. U školu se tog dana nije više vraćao. Sada Becky stade razmišljati. Otrči k vratima i pogleda: nije ga bilo na vidiku. Optrči cijelo školsko igralište. Ni tamo ga nije bilo. Zatim ga počne zvati:

- Tome! Tome, vrati se!

Pozorno je slušala, ali nije bilo odgovora. Jedino joj društvo bijaše tišina i samoća. Sjedne i počne ponovo plakati i sebe prekoravati. Uto su se učenici počeše skupljati te ona bi prisiljena sakriti svoju tugu i smiriti svoje slomljeno srce te podnijeti križ ovog dugog, sumornog i bolnog podneva. Nije bilo nikoga da mu se izjada.

VIII.

Tom je švrljao ovamo-onamo okolnim stazama sve dok nije dovoljno odmakao od puta kojim su se vraćali učenici, a onda prijeđe u lagan trk. Prešao je dva ili tri puta neki rukavac držeći se one dječačke predrasude da prijelaz preko vode onemogućuje svaki progon. Za pola sata nestalo ga je iza Douglaskine kuće na vrhu Cardiffskog brežuljka, odakle se školska zgrada u dolini jedva i nazrijevala. Ušao je u gustu šumu, udario bespućem prema njezinu središtu te sjede na mahovinu ispod krošnjata hrasta. Nije se osjećao ni blagi povjetarac; podnevna pripreka utišala je i cvrkut ptica; priroda je počivala u opojnosti koju nije ništa narušavalo osim dalekog povremenog kuckanja žune. Činilo se da je ono samo produbljivalo svekoliku tišinu i samoću. Dječakovu dušu stegnula je tuga. Njegovo raspoloženje bilo je potpuno u skladu s okolicom. Dugo je sjedio naslonjen laktovima na koljena, bradom utonulom u ruke i razmišljao. Činilo mu se da život nije ništa drugo nego, u najboljem slučaju, prava muka. Zavidao je Jimmyju Hodgesu koji je nedavno preminuo. Zamišljao je da mora dalje lijepo spokojno ležati, drijemati i sanjariti uvijek i zauvijek, s vjetrićem u granju što miluje cvijeće i travu nad grobom. Ništa te više do kraja svijeta i vijeka ne gnjavi ni ne žalosti. Kad bi barem imao dobru svjedodžbu Nedjeljne škole, mirno bi mogao izdahnuti i završiti sa svime.

A sad što se tiče one djevojčice. Što joj je učinio. Ništa. Mislio je sve najbolje na svijetu, a ona se odnosila prema njemu kao prema psu, da baš kao prema psu. Jednog će dana zbog toga požaliti, ali će možda biti prekasno. Ah, kad bi sad mogao umrijeti - ali privremeno.

No, gipko mladenačko srce ne može se na dulje vrijeme stegnuti u nametnuti kalup. Tom se počeo ubrzo okretati svakodnevnim životnim interesima. Što bi bilo da svemu sada okrene leđa i tajanstveno nestane. Kako bi bilo da ode daleko, daleko u neznane zemlje iza mora i nikada se više ne vrati? Kako bi se ona tada osjećala? Vratila mu se zamisao da postane klaun, ali mu se to zgadi. Naime, lakomislenosti, šale i šareni trikoi činili su mu se uvredama nametnutim duhu, koji se podigao u uzvišene sfere romantike. Ne, radije će biti vojnik i vratit će se nakon niza godina izmoren ratovanjem, ali i ovjenčan slavom. Ne, još bolje, pridružit će se Indijancima u lovu na bivole i ratovat će po planinskim lancima i bespućima širokih ravnica Dalekog zapada. Vratit će se kao veliki poglavica, načičkan perjem i ružno obojen. I takav će banuti u Nedjeljnu školu jednog pospanog ljetnog jutra, s prodornim ratnim pokličem te će svim njegovim drugovima oči iskočiti od silne zavisti.

Ali ne! Ima nešto još sjajnije od toga. Bit će gusar! To je ono pravo. Sada mu je budućnost ležala na dlanu, u nezamislivu sjaju i veličini. Kako će mu ime postati slavno, a ljudi će pred njim drhtati! Kako će slavno ploviti uzburkanim morima u svom dugom, niskom, crnom i brzom brodiću, koji će se zvati Duh oluje", a na njemu će se vijoriti lepršava sablasna zastava!

I kako će se, na vrhuncu slave, iznenada pojaviti u svom starom gradiću, odšetati se u crkvu, sav preplanuo od vjetra i sunca u crnom baršunastu prsluku, u visokim konjaničkim čizmama, s grimiznom vrpcom oko ramena, a u pojasu načičkan samokresima! Sa sabljom krivošijom natopljenom krvlju i s kalpakom okićenim perjem pojavit će se on u crkvi. Razvit će crnu zastavu, s mrtvačkom glavom i ukrštenim kostima i slušati kako

narod u opojnu zanosu šapuće: "To je gusar Tom Sawyer, Crni osvetnik Španjolskog mora.[3]

Da, kocka je pala, njegova je sudbina zacrtana. Pobjeći će od kuće i predat će se tom zadatku. Krenut će već sljedećeg jutra. Stoga se već sada mora početi spremati. Sve će svoje blago skupiti na hrpu. Ode do trulog panja, koji je bio u blizini i počne ga svojim nožem barlovcem s jednog kraja potkapati. Uskoro udari u neko drvo koje šuplje zazveči. Gurne ruku unutra i svečano izgovori zaziv čaranja:

"Neka dođe što nije došlo; i neka ostane što već jest unutra."

Onda odbaci blato i pred njim se ukaže borova daščica. On je podigne i otkrije ispod nje lijepo oblikovanu malu riznicu, načinjenu od borovih daščica. U njoj je ležala špekula. Tomovu čuđenju nije bilo kraja. Zbunjeno se počeše po glavi i reče:

- Ovo je nešto neshvatljivo!

Zatim mrzovoljno odbaci špekulu i zaroni u razmišljanje.

Zaista ga je iznevjerilo njegovo praznovjerje koje je on, ali i njegovi drugovi, uvijek smatrao nepogrešivim. Ako zakopaš špekulu uz određeno čaranje, pustiš je dva tjedna, a onda je uz određene riječi bajanja otkopaš, sve se špekule, koje su se bilo kada izgubile, skupe na tom mjestu, pa makar koliko bile udaljene jedna od druge. No sada, gle, čaranje je stvarno zakazalo. Cijela zgrada Tomova vjerovanja poljuljala se do samih temelja. Mnogo je puta čuo kako bi to uspijevalo, a nijednom ne bi zakazalo. Nije se dosjetio da je ranije nekoliko puta i sam pokušavao čarati, ali nikad poslije nije uspio naći ni skrovište gdje je zakopao špekule.

Neko vrijeme je zbunjen o tom razmišljao, a na kraju zaključi da se tu sigurno umiješala neka vještica i razbila vradžbine. Odluči ukloniti tu sumnju i pođe istraživati dok ne naiđe na neku malu jamicu u pijesku, u obliku lijevka. Legne, stavi usta u udubinu i zazva:

- Mravlji lave, mravlji lave reci mi što želim znati.
Mravlji lave, mravlji lave reci mi što želim znati.

Pijesak se poče micati i uskoro se pojavi maleni crni kukac, ali on preplašen ponovo nestane u pijesku.

- Ništa ne govori. Očito je vještica na djelu. Znao sam to.

Dobro je znao da je uzaludno boriti se s vješticama te je digao ruke od svega. Dosjeti se da bi mu mogla biti korisna špekula koju je odbacio te je stade strpljivo tražiti, no ne nađe je.

Vrati se svojoj riznici pa stade točno onako uz nju kako je stajao bacajući špekulu; zatim izvadi iz džepa novu špekulu i baci je u istom smjeru govoreći:

- Sestro, pronađi svoju sestru!

Pozorno je gledao gdje će se ona zaustaviti i ode tamo pogledati je. Ali, vjerojatno je promašila cilj. Stoga pokuša još dva puta. Drugo ponavljanje bijaše uspješno. Dvije su špekule ležale nedaleko jedna od druge.

[3] U to doba popularni gusarski roman *The Black Avenger of the Spanish Main* Neda Buntlinea (1813-1886), američkog pisca, izdavača i novinara, autor niza izuzetno omiljenih Western i drugih avanturističkih romana

Upravo u taj tren odjeknu zelenim šumskim predjelima slabašan zov dječje limene trubice. Tom odbaci kaput i hlače, od naramenica načini pojas, razgrnu guštik iza trula panja, pronađe neizrađeni luk i strijelu, drvenu sablju i limenu trubu. Začas zgrabi sve to i bosonog potrči što je brže mogao tako da mu je košulja lepršala na vjetru. Zatim se zaustavi pod velikim brijestom, zatrubi kao odgovor, počne se šuljati na prstima i pozorno izviđati. Tada će oprezno svojoj tobožnjoj četi:

- Stanite dični junaci. Sakrijte se dok vas trubom ne pozovem.

Tada se pojavi Joe Harper, oskudno odjeven, ali dobro naoružan kao i Tom. Tom zavikne:

- Stani! Tko to ulazi u Sherwoodsku šumu bez mog dopuštenja.

- Guy of Guisbornea[4] ne treba ničijeg dopuštenja. Tko si ti da se usuđuješ tako govoriti? - dovrši rečenicu Tom, jer su razgovarali prema knjizi, po sjećanju.

- Tko si ti da se usuđuješ tako govoriti?

- Zar ja? Ja sam Robin Hood, u što će se tvoja kukavička lešina uskoro uvjeriti.

- A ti si taj glasoviti odmetnik? Rado ću s tobom raspraviti pitanje prolaza ovom prekrasnom šumom. Drži se!

Izvukoše svoje drvene sablje, pobacaše ostalu opremu na tlo, zauzeše mačevalački položaj, nogom do noge, i počeše ozbiljnu borbu udarcima sablji; dva gore, dva dolje. Tada će Tom:

- Ako što vrijediš, udari življe!

I udarali su "živo", dašćući i znojeći se. Na kraju će Tom:

- Padni, padni! Zašto ne padaš?

- Neću! Zašto ti ne padneš? Ti si slabiji!

- Ma nemoj! Nije to ništa. Ja ne smijem pasti. Toga nema u knjizi. U knjizi se kaže: "Zatim jednim udarcem odostraga probode jadnog Guya of Guisbornea..." Znači, moraš se okrenuti i dopustiti da te udarim s leđa.

Kako se nije smjelo protiviti stručnim autoritetima, Joe se okrenuo, primio udarac i pao.

- Sada - reče Joe podigavši se - moraš mi dopustiti da ja tebe ubijem. To bi bilo pošteno.

- Pa ne mogu jer toga nema u knjizi.

- Onda je to podla prijevara; to je sve što mogu reći.

- Ali, čuj Joe, ti možeš biti fra Tuck ili Much, mlinarev sin i premlatiti me batinom. Ili ja ću biti šerif od Notinghama a ti za neko vrijeme Robin Hood pa ćeš me ubiti.

To ga je zadovoljilo i pustolovine su se mogle nastaviti. Zatim je Tom postao opet Robin Hood te ga izdajnička opatica pusti da mu tijelo iskrvari ne previvši mu rane. I napokon ga Joe, predstavljajući cijelo pleme rasplakanih prognanika, žalosno odvuče, turne mu luk i strijelu u klonule ruke, a Tom reče:

- Gdje padne ova strijela, tamo zakopajte nesretnoga Robina Hooda u zelenoj gori. - I on odapne strijelu, padne nauznak i sigurno bi umro, da nije pao na koprive pa stoga skočio malo preveselo za jednog mrtvaca.

Dječaci su se obukli, sakrili svoju opremu te se udaljili žaleći što više nema odmetnika. Pitali su se što bi suvremena civilizacija mogla pružiti kao nadoknadu za taj gubitak. Za-

[4] Protivnik Robina Hooda.

ključiše da bi radije bili samo jednu godinu prognanici u Sherwoodskoj šumi nego da postanu predsjednici u Sjedinjenim Američkim Državama.

IX.

Te noći, kao i obično, Tom i Sid su morali u pola deset u krevet. Nakon što su izmolili molitve, Sid je brzo zaspao, dok je Tom budan ležao, nemiran i nestrpljiv, kao da nešto iščekuje. Kada mu se pričinilo da će uskoro zora, sat je otkucavao tek deset sati. Pa to je očajno! Nemirni živci tjerali su ga da se bacaka i vrpolji, ali se bojao da ne probudi Sida te je mirno ležao i buljio u mrak. Svuda okolo pritisla je tišina. Malo po malo počeli su se iz nje izdvajati sitni, jedva primjetni šumovi. Sve se više zamjećivalo tiktakanje sata, a stare grede počeše tajanstveno pucketati. Stube su prigušeno škripale. Očito se javljaju duhovi. Odmjereno i prigušeno hrkanje dopiralo je iz sobe tetke Polly. Zatim se začu cvrčanje cvrčka, za koje ni najpametniji čovjek ne bi mogao odrediti odakle dolazi. Odjednom se moglo razabrati i sablasno kuckanje mrtvačkog sata u zidu blizu uzglavlja, zbog kojeg Tom protrne, jer je to značilo da su nekome dani odbrojeni. Onda izdaleka noćnim zrakom dopre zavijanje psa kojem nešto slabije odgovori drugi pas, iz još veće udaljenosti. Toma je obuzeo smrtni strah. Jedino, bio je zadovoljan što prestaje vrijeme a počinje vječnost. Unatoč svemu počeo je drijemati. Sat je otkucao jedanaest, ali ga on nije čuo. Tada u njegove, jedva prepoznatljive snovima počne dopirati i tugaljivo mačje mijaukanje. Uznemirio se kad je začuo da netko podiže susjedni prozor. Potpuno se razbudi na povik "šic, đavle" i tresak prazne boce o začelje tetkine drvarnice. Za nekoliko minuta Tom se obukao, skočio kroz prozor i puzio po krovu četveronoške. Jedanput ili dva puta je u prolazu zamijaukao. Zatim skoči na krov drvarnice, a odatle na zemlju. Tu ga je već čekao Huckleberry Finn s krepanom mačkom. Dječaci zajedno krenuše i nestadoše u mraku. Za pola sata već su se probijali kroz visoku travu ka groblju.

Bijaše to groblje kakva su sva zapadnjačka groblja smješteno na brežuljku, oko milju i pol daleko od mjesta. Bilo je opasano rasklimanim daščanim plotom, koji ponegdje naginjao prema unutra, a ponegdje prema van, ali nigdje nije stajao uspravno. Travurina i korov pokrili su čitavo groblje. Svi su se stari grobovi nekako udubili, a nigdje nije bilo nadgrobnog spomenika. Iznad grobova zaobljene, crvotočne daske tražile su neki potporanj koji nisu mogle naći. Nekoć je pisalo na njima: "Posvećeno uspomeni toga i toga", ali to se na većini njih više nije moglo pročitati kada bi i bilo svjetla.

Blagi vjetrić strujio je granjem, a Tom se bojao da to nisu možda duše preminulih, koje se žale što ih se uznemiruje. Dječaci su malo govorili, i to samo šaptom, jer su im mjesto, vrijeme i svečani spokoj pritiskali duše. Pronašli su svjež humak koji su tražili, i skloniše se u sjenu triju velikih brijestova koji su se granali nekoliko stopa od groba.

Tu su u tišini čekali, činilo im se, dugo vremena. Hukanje sove u daljini bijaše jedini zvuk koji je narušavao mrtvu tišinu. Toma pritisnu teške misli. Vapio je za razgovorom. Stoga pripomenu šaptom: - Hucky, vjeruješ li da mrtvaci vole što smo mi ovdje? Huckleberry tiho odvrati:

- To bih i ja volio znati. Ovdje je strahovito svečano, zar ne?

- Naravno da jest.

Nastade značajna stanka, dok su dječaci o tome u sebi temeljito razmišljali. Tada Tom prošaputa:

- Čuj, Hucky, misliš li da Hoss Williams čuje naš razgovor?

- Naravno da čuje; barem njegov duh nas čuje.

Nakon kraće stanke Tom će:

- Bolje bi bilo da sam rekao gospodin Williams. Ali nisam ništa loše mislio. Svi ga zovu jednostavno Hoss.

- Moramo biti vrlo oprezni, Tome, kad govorimo o mrtvim ljudima ovdje.

Bio je to hladan tuš, pa razgovor opet zamre.

Onda Tom zgrabi druga za ruku i reče:

- Psst!

- Što je, Tome? - Oni se priljubiše jedan uz drugog, a srca su im snažno kucala.

- Psst! Evo opet. Zar ne čuješ?

- Ja...

- Evo. Sada valjda čuješ!

- Gospode Bože, Tome, oni dolaze. Siguran sam da dolaze. Što da radimo?

- Ne znam. Misliš li da će nas vidjeti?

- O Tome, neki od njih mogu vidjeti u mraku kao mačke. Kamo sreće da nisam došao ovamo.

- Ah, ne boj se! Ne vjerujem da će nas dirati. Pa nismo im ništa učinili. Ako budemo potpuno mirni, možda nas neće ni opaziti.

- Pokušat ću se smiriti, Tome, ali, gospode Bože, sav sam u groznici.

- Slušaj!

Dječaci su nadvili glave nad grobnim humkom i jedva disali.

Prigušeni žamor dopirao je s dalekog kraja groblja.

Pogledaj! Vidi! - šaptao je Tom. - Što je to?

- To je pakleni oganj. Oh, Tome, to je užasno.

Neke nejasne prilike približavale su se kroz mrak mašući starinskom limenom svjetiljkom, koja je šarala zemlju bezbrojnim malim svijetlim zvjezdicama. Tada Huckleberry, sav se tresući, reče:

- Uistinu su đavoli! I k tome još trojica. Zaboga, Tome, odmrčali smo! Znaš li moliti?

- Pokušat ću, ali ne boj se! Neće nam oni ništa. "Idem spati, Boga zvati..."

- Pssst!

- Što je, Huck?

- To su ljudi! Barem je jedan od njih svakako čovjek. Taj među njima ima glas starog Muffa Pottera.

- Ma neće valjda biti?

- Siguran sam da sam ga prepoznao. Da se nisi makao s mjesta. On nas nije u stanju primijetiti. Vjerojatno je pijan, kao i obično! Prokleta stara ništarija!

- Dobro, bit ću miran. Gle, zastali su. Ne mogu naći grob koji traže. Sada opet kreću ovamo. Vruće. Hladno. Vruće. Vrlo vruće. Ovaj put su pogodili. Čuj, Huck, i ja prepoznajem jedan glas. To je Indijanac Joe.

- Da, to je onaj melez, poznati ubojica. Više bih volio vidjeti đavla nego njega. Što spremaju?

Šapat je potpuno zamro jer su tri čovjeka stigla do groba i zastala svega nekoliko koraka od dječjeg skrovišta.

- Ovdje je - javi se treći glas. Njegov vlasnik podigao je svjetiljku i osvijetlio lice u kojem se moglo prepoznati mladog doktora Robinsona.

Potter i Indijanac Joe dovukli su nosila s užetom i s nekoliko lopata. Spustiše svoj teret i počeše otkopavati grob. Liječnik stavi svjetiljku na pročelje groba i sjedne leđima okrenut jednome brijestu. Bio je tako blizu dječacima da su ga oni mogli dodirnuti.

- Požurite, momci - reče svojim dubokim glasom. - Mjesec samo što nije izišao.

Kao odgovor oni nešto promrmljaše i nastaviše kopati. Neko vrijeme nije se čulo ništa osim udaraca lopata što su izbacivale sipku zemlju i šljunak. Bio je to vrlo jednoličan posao. Konačno jedna lopata tupo udari u lijes i za minutu dvije izdigoše ga iz groba. Lopatama odvališe poklopac, izvadiše truplo i grubo tresnuše njime o zemlju. Mjesec je upravo isplovio iza oblaka i obasjao pokojnikovo blijedo lice. Nosila su bila već spremljena, te položiše na njih leš, pokriše ga prostirkom i zavezaše užetom. Potter izvadi veliki nož i odreže kraj konopca koji se klatio te reče:

- Sada smo obavili taj prokleti posao, kostolomče, pa ti sada lijepo izvadi petodolarku ili ćemo ovdje leš ostaviti.

- To je prava riječ! - reče Indijanac Joe.

- Čujte, što to sad znači? - upita liječnik. - Tražili ste da vam platim unaprijed i ja sam vam platio.

- Da, učinio si ti i više od toga - reče Indijanac Joe približujući se liječniku koji je samo nijemo stajao. - Prije pet godina izbacio si me jedne noći iz kuhinje svog oca, kad sam došao da isprosim nešto za jelo, rekavši, da od mene nema nikakva dobra. I kada sam se zakleo da ću s tobom izravnati račune makar za stotinu godina, tvoj otac me je strpao u zatvor kao skitnicu. Misliš li da sam to zaboravio? Ne teče u meni badava indijanska krv. Sada te imam u rukama znaš i platit ćeš mi račun.

Prijetio je liječniku unoseći mu se šakama u lice. Liječnik ga iznenada udari i obori na tlo. Potter ispusti svoj nož i poviče:

- Hej, ne tuci mi prijatelja!- I sljedećeg trenutka pograbi liječnika te se njih dvojica stadoše iz sve snage hrvati gazeći travu i kopajući zemlju svojim petama. Indijanac Joe skoči na noge i dok su mu oči strastveno sijevale, zgrabi Potterov nož i stade, prignuvši se, poput mačke obilaziti borce, čekajući zgodnu priliku. Odjednom se liječnik oslobodi, zgrabi teška dasku s Williamsova groba i obori njome Pottera na zemlju. No, u tom istom trenutku melez ugleda svoju priliku i zabije nož do drška u mladićeve grudi. On se zanjiše i pade tijelom na Pottera, oblivši ga svojom krvlju. U tom času oblaci su zamračili strašan prizor, a dva prestrašena dječaka brzo pobjegoše u mrak.

Kada je mjesec ponovo izronio, Indijanac Joe je stajao iznad dviju prilika i promatrao ih. Liječnik je nešto nerazgovijetno mrmljao, jednom ili dva puta dahnu i smiri se zauvijek. Melez promumlja:

- Računi su namireni, prokletniče!

Zatim opljačka lešinu. Nakon što je stavio sudbonosni nož u Potterovu otvorenu desnicu, sjedne na lijes. Prošlo je tri, četiri ili pet minuta a Potter se poče micati i jaukati. Ruka mu stisnu nož, podigne ga, pogleda i sav drhćući spusti ga na tlo. Onda sjede, odgurnuvši sa sebe mrtvaca, i sav zbunjen zagleda se u nj i u sve oko sebe. Oči mu se sretoše s Joeovim očima.

- Gospode Bože, što se to dogodilo, Joe? - izusti.

Prljav posao - odvrati Joe ni najmanje se ne trznuvši pri tome. - Zašto si to učinio?

- Zar ja? Ne bih ja to nikad učinio.

- Pogledaj! Ne možeš se oprati praznim riječima.

Potter je drhtao i blijedio:

- Mislio sam da sam se otrijeznio. Kojeg mi je vraga noćas trebalo piti. Sada mi je gore u glavi nego kada smo krenuli ovamo. Sve mi se vrti, ne mogu se gotovo ničega sjetiti. Reci mi, Joe, na časnu riječ, moj stari druže, jesam li to zaista učinio. Nisam nikako to namjeravao, duše mi i poštenja, nikada nisam to kanio, Joe. Objasni mi, Joe, kako se to dogodilo. Pa to je grozno! Bio je tako mlad i toliko obećavao.

- Znaš, dok ste se hrvali i tukli, on je pograbio dasku s groba, udario te njome i ti si se opružio na zemlju koliko si dug i širok. Tek što si se podigao, ti si, njišući se i teturajući, pograbio nož i zario ga u nj baš kada te je drugi put odalamio. I sada, evo, ovdje ležiš kao klada.

- Uh, zbilja nisam znao što sam radio. Ubio me Bog, ako sam znao. Svemu je kriv viski; i ono moje uzbuđenje. Nikada, Joe, u životu nisam se služio oružjem. Tukao se jesam, ali nikada oružjem. Svi to mogu potvrditi, zar ne? Joe, nemoj me odati. Je li da me nećeš, ti si dobar dečko. Uvijek sam te volio i zalagao se za tebe. Sjećaš li se? Je li da me nećeš odati, Joe.

I spusti se jadnik na koljena sklapajući molećivo ruke pred bezdušnim ubojicom.

- Neću te odati. Uvijek si bio čestiti i dobar prema meni, Muffe Potteru, i ja neću ništa učiniti protiv tebe. Eto, zar se može biti pošteniji?

- O, Joe, ti si pravi anđeo. Blagoslivljat ću te zato dokle god živim. - I Potter poče plakati.

- Pusti, dosta sad toga! Nije vrijeme za brbljanje. Ti ćeš na jednu stranu, a ja na drugu. Hajde sada i ne ostavljaj nikakovih tragova iza sebe.

Potter se požuri kasom koji ubrzo prijeđe u divlju trku. Melez se zagleda za njim i promrmlja:

- Ako ga je onaj udarac toliko ošamutio i konjak toliko omamio kao što se čini da jest, sigurno se neće sjetiti noža dok ne ode tako daleko da će se i bojati doći natrag na ovo mjesto. Jadna kukavica.

Dvije ili tri minute kasnije nitko više osim mjeseca nije gledao umorena čovjeka, leš obavijen prostirkom, otkriven lijes i otvoren grob. Zavladala je opet potpuna tišina.

X.

Dva su dječaka trčala sve dalje prema gradiću, užasnuti zbog viđenog prizora. Povremeno su se prestrašeno ogledavali, kao da su se bojali da ih netko ne slijedi. Svaki im se panj na putu pričinjao da je živa osoba i neprijatelj, i zaustavljao bi im dah pa kad su jurili pokraj nekih usamljenih kućica već nadomak mjestu, lavež probuđena psa dao im je posebna krila u bijegu.

- Kad bismo barem prije zore stigli do stare kožarnice - šaptao je Tom u kratkim predasima - ne mogu više izdržati.

Huckleberryjevo teško dahtanje bijaše jedini odgovor. Dječaci usmjeriše pogled prema željenom cilju te se iz sve snage napregnu da ga dostignu. Postojano su trčali i napokon, rame uz rame, sručiše se kroz otvorena vrata i upadoše u dvorište, iscrpljeni i presretni, u njegovu zaštitnu sjenu. Pomalo im se kucanje srca usporilo i Tom prošaputa:

- Što misliš, Huckleberry, što bi se iz toga moglo izleći?

- Ako doktor Robinson umre, ubojica neće izbjeći vješala.

- Misliš li?

- Ne da mislim nego znam, Tome!

Tom je trenutak razmišljao a onda reče:

- A tko će ih prijaviti? Mi?

- O čemu ti to govoriš? Pretpostavimo da se nešto dogodi i da ne objese Indijanca Joea. Budi siguran, kao što je sigurno da mi ovdje ležimo, da bi nas on prije ili kasnije ubio.

- To je upravo ono o čemu i sam razmišljam, Huck!

- Ako ih već tko treba prijaviti, neka to obavi Muff Potter - naravno, ako je toliko lud. On je uvijek dovoljno pijan da nešto takvog učini.

Tom ne reče ništa, već nastavi razmišljati. Onda prišapne:

- Huck, kako bi mogao Muff Potter prijaviti kad on to ne zna?

- Zašto misliš da ne zna?

- Jer je dobio udarac baš kada je Joe zarinuo nož. Misliš li da je onda mogao bilo što vidjeti? Ili bilo što znati?

- Do bijesa, baš je tako!

- Osim toga, čuj, možda je onaj snažni udarac i njega dotukao?!

- Ne, vjerojatno nije. Imao je dosta alkohola u sebi. Moglo se vidjeti da je pio; zapravo on uvijek pije. A, eto, kada se moj stari napije, može mu se crkveni toranj srušiti na glavu, i neće mu biti ništa. To on i sam tvrdi. Ista stvar je, naravno, s Muffom Potterom. Ali, da je čovjek bio sasvim trijezan, mislim da bi ga onaj udarac dokrajčio. Ne znam.

Nakon ponovnog razmišljanja i šutnje Tom reče:

- Hucky, jesi li siguran da ćeš šutjeti?

- Tome, mi moramo šutjeti. I sam to dobro znaš. Onaj indijanski đavao utopio bi nas kao par mačaka, ako bismo samoj pisnuli što o tome. Zato, čuj, Tome, zakunimo se jedan drugome da ćemo šutjeti. Moramo to učiniti.

- Slažem se. To će biti najbolje. Hoćeš li da si pružimo ruke i zakunemo se da ćemo...

- Ma ne, to neće ići tako. To je dobro za kojekakve tričarije, posebice kad su u pitanju djevojčice, jer one te izdaju i sve izbrbljaju čim dođu u nepriliku. Za ovako veliku stvar kao što je naša bolje će biti napisali zakletvu i zapečatiti je krvlju.

Tom je od sveg srca pozdravio prijedlog. Ta bio je dubok, tajanstven i strašan. Vrijeme, okolnosti i mjesto - sve je bilo u skladu s njime. On uzme čistu borovu daščicu koja je ležala na mjesečini, iz džepa izvadi mali komad crvene krede, iskoristi svjetlo mjesečine za svoj rad i poprativši svaku debelu crtu prema dolje plaženjem jezika i povlačeći ga pri tankoj crti prema gore, on s velikim naporom našara ove rečenice:

"Huck Finn i Tom Sawyer zaklinju se da će čuvati tajnu. Neka se sruše mrtvi ako ikad nešto prozbore. I neka istrunu."

Huckleberry se divio Tomovoj lakoći pisanja i uzvišenosti izražavanja. Odmah izvadi iz ovratnika pribadaču i htjede se ubosti u meso, ali Tom reče:

- Stani! Ne radi to! Pribadača je od mjedi. Može biti na njoj zelene hrđe.

- Što je to zelena hrđa?

- To je otrov. Upravo to. Pokušaj je progutati pa ćeš vidjeti.

Tom tada odmota konac s jedne od svojih igala i oba se dječaka ubodoše u jagodicu palca te istisnuše po kap krvi. Nakon mnogo pritisaka Tom se pokuša potpisati svojim početnim slovima, upotrebljavajući jagodicu prsta mezimca umjesto pera. Zatim pokaže Huckleberryju kako se piše slovo H i slovo F i zakletva je bila gotova. Zakopaše borovu daščicu uz sam zid, uz neki grozni obred i čaranje. Smatrali su da su im time stavljeni okovi na jezik, da su im jezici zaključani i ključ odbačen.

U taj čas neka se prilika kradomice ušulja kroz otvor na drugom kraju ruševine, ali je oni nisu primijetili.

- Tom - šaptao je Huckleberry - znači li da nas ovo veže do kraja vijeka? Da ne smijemo nikada ništa pisnuti?

- Naravno da nas veže. Bez obzira što se događalo mi moramo čuvati tajnu. Ne znaš li da ćemo u protivnom pasti mrtvi?

- Da, i ja tako mislim.

Još su neko vrijeme međusobno šaputali. Odjednom, neki pas, na deset koraka od njih, počne otegnuto i žalostivo zavijati. Dječaci se u smrtnom strahu priljubiše jedan uz drugog.

- Kojemu se od nas obraća? - uzdahnu Huckleberry.

- Ne znam. Proviri kroz pukotinu! Brzo!

- Neću, hajde ti, Tome!

- Ne mogu, nikako se ne usuđujem.

- Molim te, Tome, evo ga opet.

- O, hvala ti, Bože! - šaputao je Tom. - Poznam njegov glas. To je Bull Harbison.

- Onda je dobro, Tome. Smrtno sam se bio prestrašio. Bio sam siguran da je to neki pas lutalica.

Pas opet poče zavijati. Dječacima ponovo srce siđe u pete.

- Jao meni - to nije Bull Harbison, zar ne? - šaputao je Huckleberry.

Tom dršćući od straha, ipak popusti i pogleda kroz pukotinu. Jedva mu se razabirao šapat kad je rekao: - Oh, Huck, zaista je to pas lutalica.

- Brzo, Tome, brzo! Kome se on obraća?

- Huck, sigurno obojici; pa mi smo zajedno.

- Oh, Tome, mislim da smo propali. Rekao bih da nema sumnje kamo će mi duša! Bio sam tako zločest.

- Oca mi, to je sve zbog toga što sam markirao iz škole i radio ono što se ne smije. A mogao sam, da sam htio, biti dobar kao i Sid, ali ja, naravno, nisam htio. Ako se ikako izvučem ovaj puta kunem se da se neću micati sa sata vjeronauka. - I Tom počne pomalo šmrcati.

- Ti da si zločest - zausti Huckleberry također šmrcajući. - Tješi se Tome Sawyeru; pa ti si mila majka prema meni. Dragi Bože, da sam ja barem napola tako dobar kao ti.

Tom se gušio u suzama i šaputao:

- Gledaj, Hucky, gledaj! Okrenuo nam je leđa.

Hucky je pogledao i razveselio se.

- Sto mu gromova, zbilja se okrenuo. Je li i prije tako stajao?

- Jest. Ali ja, budala, nisam se toga sjetio. Pa to je sjajno. Kome se on zapravo obraća?

Zavijanje prestade. Tom naćuli uši:

- Pssst! Što je to? potiho će.

- Zvuči kao da rokću svinje. Ne, to netko hrče, Tome!

- Imaš pravo. Gdje li samo hrče?

- Mislim na onom drugom kraju. Tako se čini po zvuku. Otac mi je ovdje katkada među svinjama običavao spavati. Za ime Božje, on hrče kao da daske pili. Mislim da on više neće dolaziti u grad.

Pustolovni duh opet zavlada dušama dječaka.

- Hucky, hoćeš li me slijediti, ako ja pođem prvi?

- Ne bih baš volio, Tome! Pretpostavljam da bi to mogao biti Indijanac Joe.

Tom je protrnuo. Ali napast je bila i odviše jaka i dječaci se složiše da će pokušati vidjeti, ali razumljivo da će podbrusiti pete ako hrkanje prestane. I oni se kradimice, na prstima, jedan za drugim počeše šuljati. Kada su prispjeli pet koraka blizu hrkača, Tom nagazi na neki štap koji se slomi s reskim praskom. Čovjek zastenje, malo se nakrivi i ukaže svoje lice na mjesečini: bio je to Muff Potter. Dječacima su srca prestala kucati te se gotovo skameniše kada se čovjek pokrenuo, ali ubrzo straha nestane. Oni se na prstima išuljaše kroz rupu na polomljenoj daščanoj ogradi, te se malo podalje zaustaviše da se oproste jedan od drugoga. Noćnim ozračjem ponovno se prolomi ono razvučeno i žalostivo pasje zavijanje. Okrenuvši se vidjeli su kako pas neznanac stoji na nekoliko koraka od mjesta gdje je ležao Potter i kako ga gleda, gubice uzdignute prema nebu.

- Oh, očito reži na njega - uskliknula su u jednom dahu oba dječaka.

- Znaš, Tome, priča se da je neki pas lutalica zavijao oko kuće Johnnyja Millera, oko ponoći, prije otprilike dva tjedna. I ćuk mu je sletio na ogradu i pjevao istu noć. A ipak u kući nitko nije umro.

- Da, to znam. Istina je da nitko nije umro. Ali, nije li Gracija Miller pala pokraj vatre u kuhinji i strašno se opekla sljedeće subote?

- Jest, ali nije umrla. Štoviše, sve joj je bolje.

- Dobro, vidjet ćemo. No, ona je otpisana, baš kao što je otpisan i Muff Potter. Tako kažu crnci, a oni su najbolje upućeni u te stvari, Huck!

I oni se zamišljeni rastadoše. Kada se Tom provlačio kroz prozor u spavaonicu, noć se već bližila kraju. Oprezno se skinuo, legao i zaspao čestitajući sam sebi što nitko nije otkrio njegov bijeg. Nije znao da je Sid bio budan cijeli jedan sat makar je tobože blago hrkao.

Kada se Tom probudio, Sid se već bio obukao i otišao. Po svjetlosti se moglo zaključiti da je kasno a i po ozračju se osjećalo da je kasno. Trgnuo se. Zato što ga nisu zvali i zato što ga nisu po običaju uporno gnjavili da ustane kao obično. Budile su mu se crne slutnje. Za pet minuta se obukao, sišao dolje osjećajući se jadno i pospano. Obitelj je sjedila oko stola iako je doručak završio.

Nije bilo nikakva glasa prijekora samo su svi oči odvraćali od njega. Vladala je tišina i neko svečano raspoloženje, što je krivcu sledilo srce. Sjeo je i činio se veselim, ali bio je to uzaludan posao. Nitko mu se nije nasmiješio, niti mu odgovarao. Zašutio je i on, a srce mu je sišlo u pete.

Poslije doručka tetka ga pozove u stranu, a Tom gotovo zasja od sreće nadajući se da će sve biti riješeno time što će dobiti batine. Ali, to se ne dogodi. Tetka se rasplače nad njim i zapita ga kako joj može kidati staračko srce. I na kraju mu reče da neka samo tako nastavi i upropasti sebe, te dovede njezinu, od tuge posijedjelu, glavu u grob, jer očito se više ništa ni ne isplati pokušavati. Ove su se riječi jače dojmile Toma nego da je primio tisuću batina te mu je srce postalo ranjenije nego tijelo. Plakao je, molio za oproštenje, obećao valjda više od sto puta da će se popraviti. Tetka ga zatim otpusti, ali je osjećao da je dobio samo djelomičan oprost i da je samo donekle vratio povjerenje. Osjetio se toliko potištenim i jadnim te nije imao nikakve želje da se osveti Sidu. Stoga nije bilo ni potrebno da Sid brzo pobjegne van kroz stražnja vrata. Tom se turobno i ojađeno odvukao u školu, gdje je, zajedno s Joeom Harperom, izvukao batine zbog markiran ja prethodnog dana. Držao se pri tome kao onaj, koji opterećen teškim jadima, ne gleda na sitnice. Zatim je zauzeo svoje mjesto, nalaktio se na klupu i podbočio lice rukama. Tupo je zurio u zid okamenjena pogleda.

Pod laktom osjeti nešto tvrdo. Nakon izvjesna vremena polako i otužno promijeni položaj i s uzdahom podigne taj predmet. Bio je umotan u običan papir. Odmota ga. I tada mu se ote dugi otegnuti i duboki uzdah. A srce mu gotovo puče. Unutra je bila njegova mjedena kugla s kamina.

Kap mu prelije čašu životne gorčine.

XI.

Nekako u samo podne iznenada su cijelim mjestom prostrujale užasne vijesti. Nije trebalo telegrafa o kojem se tada nije još ni sanjalo. Novost je letjela od čovjeka do čovjeka, od skupine do skupine, od kuće do kuće gotovo telegrafskom brzinom. Naravno, učitelj je to popodne dao učenicima slobodan dan. U gradiću bi se čudili da nije. Pričalo se da je pokraj ubijenog nađen okrvavljeni nož i kako je netko utvrdio da pripada Muffu Potteru. Govorilo se kako je neki građanin vraćajući se kući, naišao na Pottera, koji se u jedan sat, ili možda u dva, u noći, prao na potoku. Posebno je bilo sumnjivo što se prao, a to nije njegov običaj. Govorkalo se da je čitavo mjesto u potrazi za ubojicom, pročešljano (svijetu pri provjeravanju ne treba puno dokaza i brz je u izricanju presude), ali ga se nije uspjelo pronaći. Konjanici su odjahali na sve strane, a šerif je bio uvjeren da će ubojicu uhvatiti još prije noći.

Čitav se gradić slijevao prema groblju. Toma je prestalo boljeti srce te se i on pridruži povorci, premda bi tisuću puta radije išao na neko drugo mjesto, ali ga je vukla neka jeziva i neobjašnjiva obuzetost. Stigavši na strašno mjesto, progurao se onako sitan kroz mnoštvo i vidio užasan prizor. Činilo mu se da je prošao čitav vijek otkako je tu bio. Netko ga štipne za ruku. Okrene se a oči mu se susretoše s Hucklberryjevim očima. Onda obojica pogledaše okolo pitajući se nije li netko nešto primijetio u njihovoj izmjeni pogleda. No, svi su se živo raspričali i napeto gledali samo u jeziv prizor pred sobom.

- Jadnik! Jadni mladić! To neka bude pouka pljačkašima groblja. Muffa Pottera će sigurno objesiti ako ga uhvate.

Tako su se redale primjedbe. A svećenik izjavi: - Božji sud! Vidi se Božja ruka na djelu.

Tom je drhtao cijelim tijelom, od glave do pete, jer mu se pogled zadržao na bešćutnom Indijancu Joeu. Najednom se svjetina poče njihati i razmicati te se začuše glasovi:

- To je on! On sam dolazi!

- Tko? Tko? - zapitalo je dvadesetak glasova.

- Muff Potter!

- Eno, stao je. Gle, okreće se. Ne pustite ga!

Neki ljudi koji su se popeli na grane drveća iznad Tomove glave s čuđenjem povikaše da on ne bježi; samo izgleda sumnjiv i smušen.

- Paklenski bezobrazluk! - reče jedan. - Došao je da u miru pogleda svoje djelo. Valjda nije očekivao da će koga susresti.

Svjetina se razmaknula i kroz nju prođe šerif dostojanstveno vodeći Pottera za ruku. Jadnikovo je lice bilo izbezumljeno, a iz očiju mu je virio strah. Kada je stao kraj ubijenoga, stresao se kao u groznici i pokrio lice rukama briznuvši u plač.

- Nisam ja to učinio, prijatelji! - jecao je. - Časti mi, na poštenu riječ, nisam ja to učinio.

- A tko te optužuje? - čuo se neki glas.

To je bio pravi pogodak. Potter podiže glavu, a u očima se zrcalila očajnička nemoć. Ugleda Indijanca Joea i poviče:

- Ej, Indijanče, obećao si da me nećeš nikada...

- Je li to tvoj nož - reče i dobaci mu ga šerif.

Potter bi se srušio da ga nisu zgrabili i spustili na zemlju. Tada reče:

- Nešto mi je govorilo da ću, ako se ne vratim i... - drhtao je. Zatim mahnu nemoćno rukom da pokaže kako je sve propalo. - Reci im, Joe! Reci im sve, nema više smisla ništa tajiti.

Huckleberry i Tom stajali su nijemi i zabezeknuti, slušajući bešćutnog lažljivca kako mirno i ozbiljno daje svoj iskaz. Očekivali su svakog časa da će ga pogoditi grom iz vedra neba i čudili se što još Bog oklijeva.

I kada je završio priču i još dalje ostao živ i zdrav, njihova neodlučna nakana da prekrše zakletvu i spase izdanog jadnika sve je više slabila i sasvim nestala. Očito je ovaj zločinac prodao dušu vragu i bilo bi kobno miješati se u posjed takve nečastive sile.

- Zašto nisi pobjegao? Što si ovamo dolazio? - čuli su se glasovi.

- Morao sam doći, jednostavno sam morao - jecao je Potter.

- Htio sam pobjeći, ali kao da nisam mogao nikamo otići nego upravo doći ovamo. - I nastavi jecati.

Indijanac Joe ponovio je svoj iskaz s jednakom mirnoćom nekoliko minuta kasnije u istrazi pod zakletvom. Kada su dječaci vidjeli da su munje nebeske opet zakazale,[5] postadoše čvrsto uvjereni da je Joe prodao dušu đavlu. I tako im je on postao najzanimljivijim zlokobnim bićem kojeg su ikad vidjeli te stoga, očarani nisu ni skidali poglede s njega.

Odlučili su u sebi da će ga noću pratiti kad god im se ukaže prilika, ne bi li jednom vidjeli i njegova strašna gospodara.

Indijanac Joe pomogne podići tijelo ubijenoga i staviti ga u kola koja će ga odvesti. Šapat prođe gomilom kako rana još krvari. Dječaci su se ponadali da će ta okolnost izazvati sumnju u pravom smjeru, ali su se ubrzo razočarali slušajući kako neki govore:

- Rana je bila samo na tri koračaja od Pottera kada je počela krvariti.

Tom se još čitav tjedan dana budio u snu uznemiren strašnom tajnom i grižnjom savjesti. Jednom mu za doručkom Sid reče:

- Tome, ti se toliko prevrćeš i buncaš u snu da ja pola noći ne spavam.

Tom je problijedio i oborio oči.

- To je loš znak - ozbiljno će teka Polly. - Što je to s tobom, Tome?

- Ništa! Nemam pojma ni o čemu. - No pri tome ruka mu je toliko zadrhtala da je prolio kavu.

- Pričaš kojekakve besmislice. - Sid će - Primjerice prošle si noći buncao: "Krv je pala, krv je pala, kažem vam!" To si više puta ponavljao i na kraju povikao: "Nemojte me mučiti, sve ću vam reći." A što reći?! Što si mislio reći?

Toma uhvati vrtoglavica i teško je reći što bi se dogodilo da nije nestalo zabrinutosti, srećom, s lica tetke Polly. I nesvjesno mu je pritekla u pomoć riječima:

- Uh, to je strašno umorstvo. Gotovo svake noći sanjam o njemu. Ponekad sanjam da sam ga ja počinila.

Mary je kazala da nešto slično i ona doživljava. Činilo se da je to Sida zadovoljilo. Tom je napustio prostoriju što je brže mogao, a poslije se čitav tjedan tužio na zubobolju i stavljao zavoj na čeljusti. Nije znao da mu je Sid noću, probudivši se, često skidao zavoj, te naslonivši se na lakat pozorno slušao njegovo buncanje, a zatim stavljao zavoj natrag na

[5] tj. nije se dogodila pravedna Božja kazna.

njegovo mjesto. Malo po malo Tom se smirivao pa mu je zubobolja dojadila i - prestala. A Sid, ako je nešto i razbrao iz Tomova isprekidana mrmljanja, zadržao je to za sebe.

Tomu se činilo da se njegovi školski drugovi neće nikad prestati baviti čaranjima s krepanim mačkama, te je odlučio zadržati svoju muku za sebe. Sid je primijetio da Tom ne sudjeluje u tim čarobnjačkim istraživanjima, iako je ranije prednjačio u njima. Zamijetio je također da Tom ne sudjeluje više ni kao svjedok, a to bijaše zaista čudno. Sid nije zanemario činjenicu da je Tom pokazivao čak odbojnost prema tim istraživanjima te ih je nastojao izbjeći kad god je mogao.

Sid se svemu tome nije mogao dosta načuditi, ali ništa nije govorio. Međutim, na kraju su i ta čaranja izašla iz mode i tako su prestala mučiti Tomovu savjest.

Gotovo bi svakog dana za vrijeme tog tužnog razdoblja Tom vrebao priliku da ode do malog rešetkastog tamničkog prozora i prokrijumčari "ubojici" neke sitne okrepe do kojih je mogao doći. Zatvor bijaše malena trošna zidanica od cigle, smještena u baruštini na kraju gradića. Rijetko se tko u njoj nalazio, a nije bilo ni posebne straže. Darovanjem Tom je sebi želio olakšati savjest.

Zbog krađe leševa mještani su žarko željeli Indijanca Joea i namazati katranom, posuti perjem i tako provozati mjestom. No, on je bio tako strahovito zle ćudi da se nitko nije usudio u to upustiti te je otpala ta zamisao. On je pak bio toliko oprezan te je obje svoje izjave počinjao s opisom tučnjave, ne rekavši ništa o pljački groba koja je njoj prethodila. Opći je zaključak bio da je najbolje zasad taj slučaj ne iznositi pred sud.

XII.

Jedan od čimbenika koji su Toma oslobodili tajnih nevolja bio je taj što je našao novu brigu koja ga je snažno zaokupila. Becky Thatcher prestala je dolaziti u školu. Tom se nekoliko dana borio sa svojim ponosom i pokušao je Becky predati carstvu uspomena, ali mu to nije uspjelo. Počeo je noću visjeti oko kuće njezina oca osjećajući se vrlo jadno. Ona je bila bolesna. Što ako umre? To je da čovjek poludi! Više ga nije zanimao ni rat ni gusarenje. Život mu je izgubio svaki smisao. Ostao mu je samo jad i pustoš. Ostavio se i tjeranja obruča palicom. Ni u tome nije više nalazio nikakva užitka.

Tetka mu se zabrinula. Pokušala mu je na različite načine naći lijeka. Bila je od onih ljudi koji su ludovali za poznatim lijekovima kao i za pronalascima novih načina liječenja i stvaranja zdravog života. Bila je u tome neumorni eksperimentator. Kada se god otkrilo na tom području nešto novo, hvatala ju je "groznica" da to odmah isproba - naravno, ne na sebi jer ona nije nikad bolovala, nego na nekome drugom - koji se našao pri ruci. Pretplatila se na sve moguće zdravstvene časopise i frenološke smicalice. Visokoparno neznanje koje ih je prožimalo bio je kisik njezinim plućima. Sve one koještarije o provjetrivanju prostorija, o tome kada treba ići u krevet na počinak, kada se ustati, što jesti i piti, koliko dnevno vježbati, kakvo raspoloženje njegovati, kakvu vrstu odjeće nositi - sve je to bilo njoj pravo evanđelje. Nikada nije ni primijetila da su li njezini zdravstveni časopisi u tekućem mjesecu odbacivali ono sto su u prethodnom mjesecu preporučivali. Bijaše ona neobično prostodušna i čestita, stoga bi češće postajala žrtvom različitih varki. Skupljala bi na hrpu nadričasopise i nadrilijekove. Ovako oboružana smrću jahala bi svog zelenka (u prenesenom smislu riječi), a slijedio ju je čitav pakao.[6] Nikad nije posumnjala da je ona pravi anđeo zdravlja obližnji patnicima i balzam gileadski.[7]

U to je vrijeme bilo aktualno liječenje vodom, pa je Tomovo loše stanje došlo njoj kao naručeno. Svakog jutra u zoru izvodili bi ga van, ugurala u drvarnicu i polijevala mlazovima hladne vode. Zatim bi ga trljala ručnikom kao da ga turpijom brusi i tako ga vraćala k svijesti. Zatim bi ga zamotala u vlažnu plahtu, pokrila pokrivačima da mu "znoj iščisti dušu i da mu žute mrlje izađu van kroz pore", kako bi običavala reći.

Ali, unatoč svemu, dječak je postajao sve bljeđi, tugaljiviji i jadniji. Ona pokuša i s vrućim kupkama, te sjedećim kupkama, tuširanjem i gnjurenjem. Dječak je ostajao nesretan kao da se vozi na mrtvačkim kolima. Vodeno liječenje počela je dopunjavati oskudnom dijetom zobenih pahuljica i hladnim oblozima. Procjenjujući da je njegov kapacitet kao u kakva vrča, nemilice ga je punila svakog dana nadrilijekovima.

Ovaj puta Tom je bio jednostavno ravnodušan prema tim mučenjima, a to je zaprepastilo staru gospođu. Odlučila je da pod svaku cijenu slomi njegovu ravnodušnost. Kako je čula da postoji lijek "Ubibol",[8] smjesta ga naruči u velikoj količini. Okusi ga i procvale blaženstvom. Bila je to prava vatra u tekućem stanju. Tada napusti liječenje vodom i sve os-

[6] Aluzija na Bibliju, Ivanovo *Otkrovenje*: "I najedanput se pred mojim očima pokaza konj »zelenko«, aonomu što je jahao na njemu bilo je ime »Smrt«, a pratio ga je »podzemni svijet«"

[7] Prema Bibliji, lijek i miomiris koji se dobiva od jedne vrste grma koji raste na Bilskom istoku; balzam iz Meke.

[8] *Pain-killer* Perryja Davisa bio je u 19. stoljeću omiljeno sredstvo za ublažavanje bolova, a primjenjivao se kako za vanjsku, tako i za unutrašnju upotrebu.

talo, a sve povjerenje pokloni "Ubibolu". Dade Tomu punu čajnu žličicu lijeka i s najdubljom tjeskobom stane čekati rezultat. Brige su joj nestale i duša joj se smiri odmah, čim je vidjela da je nestalo Tomove ravnodušnosti. Dječak ne bi mogao biti življi ni poskočniji da su samu vatru palili pod njim.

Tom shvati da je vrijeme da se prene. Takav način života mogao se, kada je bio potišten, pričiniti i romantičnim, ali bilo je u njemu sve manje zadovoljstva, a sve više neugodnosti. Stade smišljati različite planove kako bi se izvukao, te konačno izjavi kako mu se "Ubibol" sviđa. I toliko ga je često tražio da je već postao dosadan, te mu tetka reče neka je prestane gnjaviti i neka se sam posluži lijekom. Da se slučajno radilo o Sidu, ne bi ona ništa sumnjala da će joj nešto pomutiti radost, ali budući da je u pitanju bio Tom, potajno je promatrala bočicu. Otkrila je da se količina lijeka postojano i dosta brzo smanjuje, ali nije joj palo na pamet da dječak njime "liječi" pukotinu na podu dnevne sobe.

Jednog dana, baš kada je Tom darovao pukotini određenu dozu lijeka, naiđe tetkin žuti mačak i stade lakomo presti pogledavajući na žličicu, kao da želi malo liznuti. Tom mu reče:

- Nemoj tražiti, ako zbilja nećeš.

No Peter dade znak da bi zbilja htio.

- Jesi li siguran u to?

Peter je bio siguran.

- Eto, kada baš tražiš, ja ću ti i dati, jer nisam zločest. No ako ti se ne bude svidjelo, ne smiješ nikoga kriviti nego samog sebe. Peter se složio. Tom mu otvori gubicu i nalije u grlo "Ubibol". Peter skoči nekoliko jardi uvis, zatim ispusti ratni poklik i stade juriti po sobi, sudarajući se s namještajem, rušeći cvjetnjake i stvarajući opći rusvaj. Onda se osovi na stražnje noge i plešući u ludom veselju, s glavom spuštenom preko ramena objavi posebnim urlikom svoju neizmjernu sreću. Zatim nastavi lomiti sve po sobi šireći iza sebe na svom putu nered i kaos. Tetka Polly uđe u sobu baš kada je izvodio dvostruki aksl, ispustio snažni "hura" i izjurio van kroz otvoren prozor noseći za sobom ostatke cvjetnjaka. Stara je gospođa stajala skamenjena od čuda i piljila preko naočala. Tom se valjao po podu daveći se od smijeha.

- Zaboga, Tome, što je tom našem mačku?

- Ne znam, tetko - jedva prousti Tom.

- Tako nešto još nisam vidjela. Zašto se tako ponaša?

- Zaista ne znam, tetko Polly! Mačke se uvijek tako ponašaju kad se zabavljaju.

- Zar uistinu? - Bilo je nešto u njezinu glasu što je u Toma izazvalo sumnju.

- Da, gospođo! Vjerujem da je tako.

- Vjeruješ?

- Da, gospođo!

Stara se gospođa sagnula a Tom ju je promatrao s povećanim zanimanjem. Prekasno je odgonetnuo njezinu nakanu. Držak čajne žličice virio je ispod krevetnog zastora. Tetka je uzme i podigne. Tom zadrhti i obori pogled. Tetka Polly ga uhvati za uobičajenu "ručku", naime njegovo uho, i dobro ga iskvrca napršnjakom po glavi.

- Sada mi, molim te, reci zašto tako mučiš tu jadnu i nerazumnu životinju?

- Učinio sam to iz sažaljenja prema njoj, jer nema tetke.

- Nema tetke, luda glavo! Kakve to ima veze?

- Ima, i te kako ima. Da ima tetku ona bi ga sama spalila. Spržila bi mu utrobu bezosjećajno kao da je ljudski stvor.

Tetku Polly obuzme bol kajanja. Stvar se pokazala u novom svjetlu. Što je okrutno prema mačku moglo bi biti okrutno također i prema dječaku. Počela se smekšavati, bilo joj je žao. Oči joj se ovlažiše, stavi ruku na Tomovu glavu i reče blagim glasom:

- Mislila sam sve najbolje, Tome! Pa lijek ti je činio dobro. Tom je pogleda u lice s osmijehom koji se jedva nazirao iza njegove ozbiljnosti:

- Znam, tetice, da si mi željela sve najbolje, kao što sam i ja želio Peteru. I činio mu je dobro. Nikad ga nisam vidio da bi onako veselo trčao okolo...

- O, gubi mi se s očiju, Tome, prije nego me opet razljutiš. I pokušaj, ako ikako možeš, barem jednom u životu biti dobar; pa onda ne moraš više uzimati lijek.

Tom je rano otišao u školu. Svi su primijetili da on, začudo, u posljednje vrijeme svaki dan dolazi rano. I sada ga se uobičajeno moglo vidjeti na vratima školskog dvorišta umjesto da se igra s drugovima. Kazao je da je bolestan, a tako je i izgledao. Nastojao se prikazati kao da gleda na sve strane, ali zapravo je gledao samo niz cestu.

Na vidiku se pokazao Jeff Thatcher i Tomovo se lice razvedri, a zatim opet rastuži. Kad se približio, Tom mu pristupi i počne ga izdaleka ispitivati koješta ne bi li mu što spomenuo o Becky, ali taj glupavi momak nije ni primijetio udicu. Tom je zurio i zurio, zamišljajući je u svakoj lepršavoj suknjici koja se pojavila na vidiku, a zamrzio je svaku njezinu vlasnicu čim bi opazio da to nije ona prava. Konačno suknjice se nisu više ni pojavljivale te on padne u beznadni očaj. Uputi se u praznu školsku sobu i sjedne, sav u muci.

Tada prođe kroz dvorišna vrata još jedna suknjica i Tomovo srce poskoči. Za čas je bio vani i počeo je izigravati Indijanca: vrištao je, smijao se, natjerivao dječurliju, preskakivao ogradu ne obazirući se na životnu opasnost i mogućnost ozljede, skakao u nebo, dubio na glavi, upuštao se u sva moguća "junačka" djela koja je mogao zamisliti. Pritom cijelo vrijeme je kradimice pogledavao primjećuje li ga Becky Thatcher. No, ona se pravila kao da ništa ne vidi. Zar je moguće da ga ne primjećuje?

Prenio je svoje podvige u njezinu neposrednu blizinu. S ratnim poklicima kružio je oko nje. Jednom je dječaku skinuo kapu s glave i bacio je na krov školske zgrade, zaletio se zatim u jednu skupinu dječaka, te ih raspršio na sve strane, glavačke se spustio na zemlju baš ispred Beckyna nosa te je gotovo obori na tlo. Ona je samo podigla nos i rekla, što je on dobro čuo: - Neki misle da su jako pametni, ako se stalno prave važni.

Tomovi su obrazi gorjeli. Pokupi se i udalji, slomljen i ojađen.

XIII.

Tom je stvorio odluku. Bio je jadan i očajan. Osjećao se napušten, ostavljen od prijatelja. Smatrao je da ga nitko ne voli. Možda će im jednom biti žao kada uvide do čega su ga doveli Lijepo je nastojao činiti dobro i ići pravim putem, ali mu nisu dopustili. Pa kada hoće da ga se svakako otresu, neka im tako bude. Neka ga osuđuju za kobne posljedice, zašto ne? Kakvi prava ima žaliti se onaj koji je ostao bez prijatelja? Na kraju prisilili su ga na to da počne voditi zločinački život. Nema drugog izbora.

Udubljen u razmišljanja odšeta daleko na Livadske staze tako da je jedva čuo zvono koje je pozivalo u školu. On briznu u plač pomislivši da nikada više, baš nikada više neće čuti taj dragi poznati zvuk. Žao mu je, ali što može. Prisilili su ga na to. Otjerali su ga u hladni svijet i on će se tome pokoriti. Sve im oprašta. Jecaji su postali još bolniji i jači.

Upravo u tom trenutku naiđe na svog, zakletvom vezanoj prijatelja, Joea Harpera. Mračno gledajući, očito nosi u srcu neku veliku i tešku odluku. Vidjelo se: dvije duše imaju jednu misao. Tom obriše rukavom suze, počne grcati o tome kako je odlučio pobjeći od kućna zlostavljanja i pomanjkanja obiteljske ljubavi. Odlutat će u široki svijet da se nikad više ne vrati. Dodao je kako se nada da ga Joe neće zaboraviti.

Pokazalo se da je baš to isto Joe htio tražiti od Toma i da ga je zbog toga posvuda tražio. Majka ga je bila istukla zato što je ispio neko vrhnje koje nije nikad ni okusio niti zna što o njemu. Očito joj je dozlogrdilo i htjela ga se riješiti. Kada već tako želi, njemu ne preostaje drugo nego da se toj želji pokori. Nadao se da će sada biti sretna i da nikad neće požaliti što je svoje jadno dijete otjerala u okrutni svijet da trpi i umre.

I dok su tako dva tugujuća dječaka išla dalje, sklopili su istodobno ugovor kako će biti jedan uz drugoga kao rođena braća i da se neće nikada razdvajati, sve dok ih smrt ne oslobodi ovih nevolja. I počeli su kovati planove. Joe bi najradije postao pustinjak, da živi u dalekoj špilji samo o korici kruha i da jednom umre od oskudice i žalosti. No, kasnije, slušajući Toma zaključi da ipak značajniju prednost ima zločinački život te je pristao da postane gusar.

Tri milje nizvodno od St. Petersburga, gdje je rijeka Mississippi široka nešto više od jedne milje, ležao je dug, uzak i šumovit otok s vrlo plitkim prudom na prednjem dijelu, vrlo prikladnim za sastanke. Ne bijaše nastanjen. Pružao se do kraja obale, sučelice gustoj sasvim nenaseljenoj šumi. I tako se odlučiše za Jacksonov otok. Nisu razmišljali o tome tko će biti žrtva njihova gusarenja.

Onda potražiše Huckleberryja Finna, i on im se spremno pridruži. Nije bio izbirljiv u izboru životna zvanja.

Zatim se rastadoše s odlukom da se sastanu na usamljenu mjestu na obali dvije milje uzvodno od gradića, u vrijeme najdražeg sata - u ponoć. Ondje se nalazila malena splav, sastavljena od balvana, koju su odlučili prisvojiti. Svaki će donijeti povraz i udice, te toliko živeža koliko će moći ukrasti na tajanstven način u noći, kako to već priliči odmetnicima.

I prije nego što se smrklo pripremili su sve da bi se naužili slatke slave šireći vijesti da će uskoro njihov gradić čuti "nešto posebno". I svima, kojima su to nagovijestili, strogo su zapovjedili - da šute i čekaju.

Oko ponoći dođe Tom s kuhanom šunkom i još nekim silnicama. Zadrži se u gustom šipražju na maloj strmini s koje se dobro vidjelo mjesto sastanka. Bila je tiha zvjezdana

noć. Moćna rijeka mirno je ležala poput oceana za tiha vremena. Tom je časak napeto osluškivao, ali nikakav zvuk nije narušavao tišinu. Tada zazviždi potmulo, ali razgovijetno. Ispod strmine netko mu odvrati. Tom zazviždi još dva puta.

I na taj znak slijedio je jednaki odgovor. Onda se začu oprezni glas:

- Tko ide?

- Tom Sawyer, crni osvetnik španjolske pučine. Recite vi svoja imena!

- Huck Finn, Crvena Ruka i Joe Harper, Morski Užas.

Tom im je podijelio ta imena iz svoje omiljene literature.

Dobro. Recite odziv!

Dva promukla šapata istodobno izustiše strašnu riječ u gluhu noć:

- Krv!

Onda Tom baci svoju šunku preko strmine i spusti se za njom, derući pri tome odjeću i vlastitu kožu. Postojao je doduše; jedan lakši i ugodniji put uz obalu pod strminom, ali on nije imao ono što pravi gusari vole: teškoće i opasnosti.

Morski Užas donio je golem komad slanine i sav se polomio noseći ga sa sobom. Finn Crna Ruka ukrao je neki kotlić i znatnu količinu poluosušena duhanskog lišća, a donio je i nekoliko kukuruznih klipova da bi iz njih pravili lule iako nijedan od gusara nije pušio ni žvakao duhan osim njega. Crni Osvetnik Španjolske pučine reče da ne mogu krenuti na put bez vatre. Bilo je to pametno upozorenje. U to vrijeme jedva se i znalo za šibice. Oni opaziše vatru koja je tinjala na velikoj splavi stotinu jarda uz rijeku, potiho joj se, da nitko ne vidi, približiše i uzeše jedan ugarak. Od svega toga napravili su veliku pustolovinu povremeno govoreći "Pssst", te se iznenada! zaustavljali stavljajući prst na usta. Rukama bi se hvatali za zamišljene drške mačeva te bi potiho davali zapovijedi da se "neprijatelju" zabode mač do balčaka, ako se samo malo pomakne, jer "mrtva usta ne govore". Dobro su znali da su svi splavari sišli dolje u mjesto da nabave živežne namirnice, ili da i se zabave, ali ih to nije moglo spriječiti da se ponašaju gusarski.

Za čas se otisnuše rijekom pod Tomovim zapovjedništvom,; S Huckom na krmi i Joeom na pravcu. Tom stajaše u sredini splavi te je smrknuta čela i prekrštenih ruku izdavao zapovijedi prigušenim, ali strogim šapatom:

- Okreći jedro u vjetar!

- Razumijem, kapetane!

- Oprezno, oprezno!

- Plovimo oprezno, kapetane!

- Popusti malo!

- Popustili smo!

Kako su dječaci mirno i jednolično vozili splav prema sredini rijeke, nije bilo sumnje da su ove zapovijedi bile samo igra i nisu značile ništa posebno.

- Kojim jedrima plovimo?

- Glavnim, trokutastim i s prečkicom!

- Diži jedra! Šestorica odmah na katarku. Samo živo momci!

- Razumijemo, gospodaru!

- U vjetar! Ulijevo! Ulijevo! Hrabro i oprezno!

- Oprezni smo!

Splav je klizila prema sredini rijeke. Dječaci je usmjeriše pramcem udesno, a zatim nalegoše na vesla. Kako voda nije bila visoka, brzina protoka nije bila veća od dvije-tri milje. Za tričetvrt sata jedva se čula koja riječ. Sada je splav prolazila ispred udaljena gradića. Dva ili tri treptava svjetla pokazivala su gdje leži - mirno spava iza goleme putanje vode, okićene zvjezdicama, nesvjestan strašnog događaja koji se tu zbivao, Crni Osvetnik mirno je stajao prekriženih ruku govoreći posljednji zbogom mjestu svojih prijašnjih radosti i kasnijih muka. Priželjkivao je da ga "ona" sada vidi, daleko na divljem moru kako se hrabra srca izlaže pogibelji i gleda smrti u oči. Ide ususret svojoj sudbini prkosna osmijeha na usnama. S malo mašte on je Jacksonov otok prenio izvan dogleda gradića, stoga je bacao svoj posljednji pogled slomljena, ali zadovoljna srca. I ostala dva gusara govorila su svoj posljednji zbogom i tako su se dugo opraštali da su gotovo nošeni riječnom strujom prošli mimo otoka. No, na vrijeme su otkrili opasnost i uspjeli je izbjeći.

Oko dva sata ujutro splav je pristala uz prud dvjesta jardi ispred otočna rta. Nagacali su se amo-tamo dok su uspjeli iskrcati sav teret. Splavarskoj opremi pripadalo je ijedno staro jedro, koje su oni razapeli na zgodnom mjestašcu šipražja da im bude skladišni šator. A oni sami će za dobra vremena spavati na otvorenom, baš kao pravi odmetnici.

Naložiše vatru uz jednu veliku kladu dvadeset ili trideset koraka u dubini mračne šume, a zatim ispržiše na tavi komad slanine za večeru i pojedoše polovinu kukuružnjaka što su ga ponijeli sa sobom. Činilo im se divnim uživanjem gostiti se ovako slobodno u šumskoj divljini neistražena i nenastanjena otoka, daleko od svakog ljudskog pogleda. Zaključiše da se nikad više neće vratiti u civilizaciju. Rasplamsala vatra obasjavala im je lice i bacala ružičasti sjaj na okolna stabla, koja su izgledala kao neko stupovlje šumskog hrama. Od nje je blistalo lišće i vijenci vri ježa.

Kada su smazali posljednji režanj slanine i progutali zadnji zalogaj kukuruzna kruha, dječaci se zadovoljno ispružiše po travi. Mogli su naći i hladovitije mjesto, ali se nisu željeli odreći nečeg tako romantičnog kao što je grijanje na logorskoj vatri.

- Nije li to divno? - kliktao je Joe.

- Božanstveno kaza Tom. Što bi nam samo rekli ostali dječaci da nas mogu vidjeti.

- Što bi rekli? Odapeli bi od jada što nisu ovdje, zar ne, Hucky?

- I ja mislim tako - reče Huckleberry. - U svakom slučaju ja sam zadovoljan. Ne treba mi ništa bolje. Općenito se ikad dovoljno ne na jedem. A osim toga ovamo nitko ne može doći da me tuče i psuje.

- Ovo je pravi život za mene - reče Tom. - Ne moraš ujutro rano ustajati, ne moraš ići u školu, ne moraš se umivati i raditi sve one proklete gluposti. Vidiš, Joe, gusar ne mora ništa raditi kada je na kopnu, a pustinjak mora stalno moliti, a nema nikakve zabave jer je svo vrijeme sam samcat.

- Da, uistinu je tako - reče Joe. - Znaš, nisam ranije baš mnogo razmišljao o tome. Sada vidim da je mnogo bolje biti gusar.

- Znaš - reče Tom - ljudi u današnje vrijeme ne drže mnogo do pustinjaka, kao što su običavali u staro doba, ali gusare uvijek poštuju. Osim toga, pustinjak mora spavati na najtvrđem Ležaju, mora oblačiti kostrijet i posipati se pepelom, stajati vani na kiši i...

- A zašto oblači kostrijet i posipa se pepelom - upitao je Huck.

- Ne znam. Ali znam da moraju. Pustinjaci to moraju. I ti bi morao da si pustinjak.

- Bijesa bi - odvrati Huck.

- Nego što bi onda ti?

- Ne znam. Ali ne bih to radio.

- Ali, Huck, ti bi to morao. Kako bi se izvukao?

- Ne bih jednostavno izdržao; pobjegao bih.

- Pobjegao? Onda bi bio pustinjak - stara šeprtlja! Prava sramota!

Crvena Ruka ništa ne odgovori jer je imao važnijeg posla. Izdubio je klip kukuruza i stavio u nj cjevčicu od trstike, napunio je duhanom, pritisnuo umetak žeravicom i otpuhivao oblačiće mirisna dima, uživajući u obilnom zadovoljstvu. Ostali gusari zavidjeli su mu na tom veličanstvenom poroku i potiho odlučili da mu se i oni odaju. Tada Huck zapita:

- Što zapravo moraju raditi gusari?

Tom odvrati:

- Ah, oni se samo zabavljaju: plijene i pale brodove, otimlju novac i zakopavaju ga na strašnim mjestima na otoku, gdje ga duhovi i slična bića čuvaju; pobiju sve ljude na brodu i pobacaju ih s palube u more.

- A žene odvode na otok - pripomenu Joe. - Žene ne ubijaju.

- Ne - složio se Tom. - Ne ubijaju žene, ta oni su plemeniti A žene su osim toga lijepe.

- A kakve samo prekrasne haljine nose. Sve samo zlato, srebro i dijamanti - reče Joe s oduševljenjem.

- Tko - upita Huck.

- Pa valjda gusari!

Huck je turobno promatrao svoje vlastite prnje.

- Rekao bih da nisam baš prikladno odjeven za gusara - primijeti žalosnim glasom - ali nemam druge odjeće.

Ostali ga dječaci utješiše da će se brzo domoći lijepa odjela; čim samo krene u pustolovine. Objasniše mu da su njegove jadne prnje za početak sasvim dobre iako je bio običaj da bogati gusari kreću u akciju u doličnu odijelu.

Postepeno njihov razgovor je zamro, a pospanost je počela sklapati očne kapke malih beskućnika. Lula je ispala iz ruku Crvene Ruke, te on izmoren zaspi snom pravednika. Morski Užas i Crni Osvetnik Španjolske Pučine nešto su teže usnuli. Pomolili su se u sebi, ležeći, jer nije bilo nikog starijeg u blizini da ih natjera kleknuti i moliti na glas.

Uistinu nisu se uopće kanili moliti, ali su se bojali da ne bi prizvali na glavu kakav poseban nebeski grom. Onda su odjednom počeli lebdjeti na samom rubu sna, ali im jedan uljez nije dao zaspati. Bijaše to savjest. Počeli su osjećati čudan strah: nisu li možda pogriješili što su pobjegli. A kad su se sjetili ukradena mesa, spopadoše ih prave muke. Pokušali su umiriti savjest podsjećajući je da su i ranije mnogo puta krali slatkiše i jabuke. No, savjest se nije dala umiriti takvim slabim isprikama. Na kraju im se pričini da je nemoguće zaobići tvrdoglavu činjenicu da uzeti slatkiše zapravo znači napraviti sitan "drpež", dok uzeti slaninu, šunku i slične vrijednosti jednostavno je krađa; i u Bibliji ima o njoj jedna Božja zapovijed. Stoga šutke odlučiše da, dokle se god budu bavili ovim poslom, neće nikad svoje gusarstvo okaljati zločinom krađe. Tada im je savjesti podarila primirje te ovi, nevjerojatno nesigurni gusari, utonuše u spokojan san.

XIV.

Kada se Tom ujutro probudio, u čudu se pitao gdje je. Sjedne, protrlja oči i pogleda uokolo. Shvatio je. Svitalo je i slatkim osjećajem spokojnosti i mira bila je prožeta šumska tišina. Ni listić ne bi zatreperio, niti je ikakav zvuk remetio duboke snove prirode. Biserna rosa blistala je na lišću i travi. Bijeli sloj pepela pokrio je ognjište, a tanki plavičasti pramen dima dizao se ravno uvis. Joe i Huck su još spavali.

Negdje daleko u šumi oglasi se ptica, a druga joj odgovori pijevom. Onda se začu i kljucanje žune kao da udara čekićem. Malo po malo bjelina obasja prohladno jutarnje sivilo, a postepeno se začu mnoštvo zvukova i - život se probudi. Zamišljenu dječaku otkri se čudo prirode koje kida lance sna i sprema se na djelovanje.

Malena zelena gusjenica doplazila je preko rosnog lista i podizala od vremena do vremena dvije trećine svog tijela uvis, njuškajući okolo, pa je onda produžila svojim putem, kao da ga mjeri, kao što reče Tom. Kad mu se gusjenica približi, on se jednostavno skameni, nada o sreći, naizmjence, čas je rasla čas nestajala, već prema tome kako se ovo stvorenje primicalo ili odmicalo. A kada je napokon s mukom izdiglo u zrak svoje iskrivljeno tijelo i zatim se spustilo na Tomovu nogu nastavljajući putovati po njoj, on se razveseli, jer to je značilo da će dobiti novo odijelo, bez sumnje, sjajnu gusarsku uniformu. Tada se pak pojavi procesija mrava, tko bi znao odakle, i počne svoj posao. Jedan se mrav junački borio s uginulim paukom, pet puta većim od sebe, i vukao ga ravno uz deblo. Bubamara smeđih točkica uspinjala se vrtoglavom brzinom uz vlat trave, a Tom se sagnuo k njoj govoreći: *"Bubamaro, bubamaro, odleti kući, kuća ti gori, djeca su sama!"* Ona stvarno podiže krila i odleti da vidi što se događa. Dječaka to nije iznenadilo, jer je od davnine znao da je taj kukac lakovjeran što se tiče požara i da je već više puta on zlorabio tu njegovu naivnost.

Zatim se pojavi balegan, uporno gurajući svoju lopticu. Tom ga dodirne da vidi kako privija noge uz tijelo i pretvara se da je mrtav. Ptice su se u to doba bile već dobrano razgalamile. Jedna među njima, smeđi drozd, podrugljivac iz sjevernih predjela, spusti se na drvo baš iznad Tomove glave i zaćurliče u zanosu užitka oponašajući svoje susjede. Onda se šojka kriještalica poput plavičasta bljeska plamena strmoglavi dolje i zaustavi na grani gotovo na dohvat dječakovih ruku. Nakrivi glavu i stade gledati došljaka s neizrecivom znatiželjom. Doskakuta i jedna siva vjeverica te zajedno s nekim velikim stvorenjem iz lisičjeg roda sjedoše da na trenutak promotre dječake i pročavrljaju o njima. Vjerojatno ta divljač nikad ranije nije vidjela ljudsko biće, i zapravo nije znala bi li ga se trebala bojati. Čitava se priroda probudila i uzbunila. A kroz gusto lišće probijala su se duga koplja sunčeve svjetlosti, a dolepršalo je i nekoliko leptira.

Tom probudi ostale gusare i oni odskakutaše glasno klikćući. Za čas su se svukli, stali se natjerivati i bacati jedan preko drugoga u plitkoj bistroj vodi pokraj pješčanog žala. Nisu osjećali nikakove tuge za napuštenom selendrom koja je spavala u daljini iza veličanstvene vodene pustinje. Neka zalutala vodena struja ili blaga riječna plima odnijela im je splav, ali to ih je samo obradovalo, jer je njezin odlazak značio spaljivanje mosta između njih i civilizacije.

Čudesno osvježeni vrate se u logor, vesela srca i gladni poput vukova. Uskoro im se opet razbuktala logorska vatra.

Huck je u blizini pronašao izvor bistre hladne vode te dječaci, da bi je mogli zagrabiti, načiniše pehare od široka hrastova ili orahova lišća. Uvjerili su se da voda zaslađena takvim prašumskim čarima može biti dobra zamjena za kavu. I baš kada je Joe rezao slaninu za doručak, Tom i Huck ga zamoliše da malo pričeka. Našli su zgodno mjestance na obali rijeke i baciše udice. Ubrzo stiže nagrada. Prije nego što je Joe mogao postati nestrpljiv vratili su se s lijepim smuđem, s dva grgeča i omanjim somom - dovoljno za obrok cijele jedne obitelji. Isprţiše ribu sa slaninom. Nisu se mogli načuditi koliko im je prijala. Nikada im ranije nije bila tako tečna. Nisu znali da je riba to bolja što se brže nakon ulova stavi na vatru. I razmišljali su o tome kako je najbolji začin jelu spavanje na svježem zraku, tjelovježba na otvorenom, kupanje i glad.

Poslije doručka legoše u hladovinu, a Huck je i malo zadimio. Zatim se upute u istraživački pohod. Skakutali su veselo preko trulih panjeva kroz zapušteni guštik, pokraj svečanih šumskih vladara s kojih su visjeli znaci kraljevskog dostojanstva u obliku vriježa od vrha do podnožja. Povremeno su nailazili na mjestašca prekrivena sagom trave i okićena draguljima cvijeća.

Naišli su na mnogo toga što ih je razdragalo, ali ništa što bi ih iznenadilo. Otkrili su da je otok otprilike tri milje dugačak i četvrt milje širok, i da ga od najbliže obale dijeli samo uski kanal, širok jedva dvije stotine jardi. Kupali su se gotovo svakog sata tako da su se tek sredinom poslijepodneva vraćali u logor. Bili su odveć gladni da bi se odlučili za ribarenje, ali se zato pohlepno baciše na hladnu šunku te se poslije ispružiše u hladu da malo popričaju. No, razgovor je počeo zapinjati da bi napokon i sasvim prestao. Spokoj, svečana tišina što je ispunjavala šumu, kao i osjećaj osamljenosti počeo je djelovati na njihovo raspoloženje. Počeše meditirati. Neka vrsta neodređene čežnje ušulja se u njih, a poslije poprimi nejasan oblik žudnje za rodnim domom. Čak i Finn Crvena Ruka počne sanjariti o svom stubištu i praznim bačvama. No, ubrzo se zastidješe te slabosti, a nitko i nije bio toliko hrabar da bi spominjao misli koje su ga progonile.

Neko su vrijeme nesvjesno osluškivali čudnovati zvuk iz daljine baš kao što čovjek osluškuje tiktakanje sata a da to i ne zna. Sada se taj tajanstveni zvuk pojača i natjera ih da ga prepoznaju. Dječaci počeše jedan drugoga pogledavati, a zatim i pozorno slušati. Nastala je duga tišina, duboka i nepomućena, a onda se izdaleka začu potmuli, teški prasak.

- Što je to? - zapita Joe jedva dišući.

- I ja sam iznenađen - prošaputa Tom.

- To nije grom - prestrašeno doda Huck - jer grom...

- Čuj - reče Tom. - Slušaj i ne pričaj!

Čekali su neko vrijeme, koje im se pričini vječnošću, a onda; opet svečanu tišinu propara isti potmuli prasak.

- Hajdemo pogledati što je to!

Skočiše na noge i pohrliše na obalu nasuprot gradiću. Razgrnuše grmlje na obali i zagledaše se preko vode. Mala parna skela na otprilike milju od grada plovila je nizvodno rijekom. Činilo se da joj je široka paluba krcata ljudima. Okolo u blizini skele bijaše mnogo čamaca koji su plovili također nizvodno, ali dječaci nisu znali što ljudi u njima rade. Onda sa skele sukne veliki pramen bijela dima, koji se poslije razvi u pravi oblak, a dječaci ponovo začuše potmulu tutnjavu.

- Sada znam što je - uskliknuo je Tom. - Netko se utopio.

- Tako je - primijeti Huck. - Tako su pucali i prošlog ljeta kada se utopio Bili Turner. Opalili su topom iznad površine vode i onda je on isplovio gore. Da, isto tako bacali su ko-

made kruha, u koje su stavili živu, da bi se oni zaustavili iznad mjesta gdje se netko utopio.

- Da, čuo sam za to - reče Joe. - Ne znam zašto se kruh tako ponaša.

- Ne ovisi to o kruhu - reče Tom. - Ja mislim da je najvažnije ono što govore pri je nego ga bace.

- Ali oni ništa ne govore - reče Huck. - Vidio sam kad su bacali.

- Da, to je zaista čudno - reče Tom. - Ali možda oni to govore u sebi. Sigurno govore. Svi to znaju.

Ostali su se dječaci složili da Tom pametno govori, jer kako bijedan nerazumni komad kruha, nepoučen riječima čaranja, mogao raditi razborito kad ga se pošalje obaviti tako važan zadatak.

- Do bijesa! Uh što bih sad volio da sam ondje - reče Joe.

- Ja isto - reče Huck. - Dao bi gomilu novca da doznam tko se utopio.

Dječaci su napeto slušali i iščekivali. Onda Tomu sine jedna pametna misao te usklikne:

- Momci, znam tko se utopio. To smo mi.

Odjednom se osjetiše junacima. Doživjeli su divno slavlje. Utvrdilo se da ih nema, pa sada slomljena srca žale za njima i sigurno prolijevaju potoke suza. Optužuju sami sebe zbog grubosti prema jadnim dječacima. Prepuštaju se uzaludnom kajanju i grižnji savjesti. A što je najvažnije, o nestalima priča cijeli gradić, svi im dječaci zavide na ovoj sjajnoj slavi. Poslije svega isplatilo se postati gusarima.

Kada se spustio suton, skela nastavi svoj uobičajeni put, a čamci su iščezli. Gusari se vratiše u logor. Obuzeti taštinom uživali su u svojoj veličini i slavi, sretni što su prouzročili toliku gužvu. Naloviše nešto riba, skuhaše večeru, pojedoše je, a onda stadoše nagađati što sve o njima misle i govore ljudi u gradiću. Sa svojih osobnih stanovišta s užitkom su stvarali slike o općoj žalosti u mjestu zbog njihova nestanka. Ali, kada su se spustila nad njih krila noći, postepeno su prestali razgovarati. Samo su buljili u vatru, a misli su im lutale kojekuda. Oduševljenje ih je napustilo, a Tom i Joe nisu mogli prestati misliti na određene osobe kod kuće koje u ovoj lijepoj zabavi ne uživaju koliko oni. Spopadoše ih crne slutnje. Uznemiriše se i postadoše nesretni. Nesvjesno im se ote poneki uzdah. Malo po malo Joe im poče opipavati bilo okolišajući: pitao ih je što misle o povratku u civilizaciju, naravno ne odmah, ali...

Tom ga podrugljivo smrvi. Huck koji se dotad još nije opredijelio složi se s Tomom, a kolebljivac Joe brzo se poče opravdavati, sretan što mu je pošlo za rukom izvući se iz škripca s najmanjom mogućom mrljom na sebi što mu je nanijela ta kukavička čežnja za povratkom rodnom domu. Pobuna je bila, zasad uspješno ugušena.

Kako je noć odmicala, Huck se sve više ljuljao zbog pospanosti da bi na kraju zahrkao. A Joe ga je odmah slijedio. Tom je, naslonivši se na laktove, neko vrijeme nepomično ležao te pozorno promatrao obojicu. Najzad se oprezno podignu na koljena i počne nešto tražiti u travi uz proplamsaje logorske vatre. Podigne i promotri nekoliko velikih poluvaljaka tanke bijele kore od platane, i na kraju izabere od njih dvije koje su mu se pričinile najprikladnije. Zatim klekne pokraj vatre i velikim trudom napiše nešto na njima svojom crvenom kredom. Jednu smota i stavi u džep od kaputa, a drugu stavi u Joeov šešir odmaknuvši ga malo od njegova vlasnika. Stavi u nj također đačkog blaga neprocjenjive vrijednosti, kao na primjer: komad krede, gumenu lopticu, tri udice i jednu špekulu one vrste koju zovemo pravom kristalkom. Zatim se oprezno, na prstima odšulja u šumu, i kad je već prilično odmakao, udari u bijeg prema pješčanom prudu.

XV.

Nešto kasnije Tom je već bio na plićaku pruda, gacajući prema illinoiskoj obali. Prije nego što mu je voda bila do pojasa, stigao je do sredine rijeke. Kako mu vodena struja nije dopuštala daljnje gacanje, odlučno se baci u vodu da prepliva još preostalih stotinu jardi. Plivao je uzvodno sijekući struju ukoso, ali ga je ona nosila nizvodno brže nego što je očekivao. Međutim, ipak je uspio doplivati do obale te se spustio niz struju dok nije našao zgodno mjesto da izađe na kopno. Stavio je ruku u džep kaputa i našao komadić kore, a onda udari kroz šumu uz obalu, dok mu se s odijela obilno cijedila voda.

Nešto prije deset sati prispio je na otvoreno mjesto nasuprot gradiću i opazio skelu kako leži u sjeni drveća i visoke obale. Pod treperavim zvijezdama sve je mirovalo. Spusti se k obali, te dobro otvorivši oči baci se u vodu, napravi tri ili četiri zamaha i uspne se u čamac, koji se, služeći za spašavanje, nalazio neposredno uz skelu. Zavuče se pod veslačku klupicu te teško dišući stane čekati.

Onda zabruji napuklo zvono, a neki glas izda zapovijed za polazak. Za minutu ili dvije već se pramac čamca visoko podigao iznad valova skele i putovanje je otpočelo. Tom je bio sretan što mu je to uspjelo, jer je znao da skela posljednji puta prelazi rijeku te noći. Nakon dugih dvanaest ili petnaest minula kotači se zaustaviše, Tom iskoči iz čamca, otpliva u mrak, te izađe na obalu pedeset jardi niz rijeku, izvan svake opasnosti da ga vide slučajni namjernici.

Trčao je praznim ulicama i ubrzo se našao kraj stražnje ograde tetkina dvorišta. Uspne se, približi prozoru i zaviri u dnevnu sobu. Tu su sjedili zajedno i raspravljali tetka Polly, Sid, Mary i majka Joea Harpera. Smjestili su se uz krevet koji ih je razdvajao od vrata. Tom dođe do vrata i poče polako pritiskati kvaku, zatim nježno gurnu vrata koja tiho škripnuše. On ih ja dalje oprezno gurao, a protrnuo bi svaki puta kada bi ona malo zaškripala. Kad je procijenio da bi se mogao uvući unutra na koljenima, progura najprije glavu, a zatim oprezno uđe.

- Zašto svijeća ovako treperi? - upita tetka Polly. Tom se brzo sakrije.

- Zato valjda što su vrata otvorena. Naravno da su otvorena. Sve je kod nas nekako čudno. Hajde, Side, zatvori ih.

Tom je u pravi čas nestao pod krevetom. Ležao je tu najprije da se dobro ispuše, a onda dopuzi do mjesta odakle je mogao, gotovo dodirnuti tetkinu nogu.

- No, kao što sam rekla - nastavljala je tetka Polly - on nije bio zločest, nego samo nestašan. Lakouman i vjetrogonjast. Neodgovoran poput ždrebeta. Ali nikad nije mislio ništa zlo. Imao je srce bolje nego ijedan dječak na svijetu. - I ona poče plakati.

- Takav je bio i moj Joe, uvijek pun vragolija, uvijek spreman na neku huncutariju, ali bijaše nesebičan i ljubazan do krajnosti. Jao, kad samo pomislim kako sam ga istukla što je tobože uzeo ono vrhnje. A možda sam ga, ne sjećam se dobro, i ja sama bacila jer se ukiselilo. Sve se bojim da ga neću nikada više na tom svijetu vidjeti: nikada, nikada, nikada, jao, tog mog jadnog dečka. - i gospođa Harper jecala je kao da će joj srce pući.

- Ja se nadam da je Tomu bolje tamo gdje je sada - reče Sid. - A osim toga da je bio nekako bolji...

- Side! - Tom osjeti munju u tetkinu oku, iako je nije mogao vidjeti. - Da nisi ti ili riječi rekao protiv moga Toma, pogotovo ne sada kada ga nema. Bog će se pobrinuti za njega,

ne trebaš se ti, moj gospodičiću. Oh, gospođo Harper, ne znam kako ću ga prežaliti. Doista ne znam kako ću ga prežaliti. Bio mi je velika utjeha, iako je znao i mučiti moje staračko srce.

- Bog dao i Bog uzeo. Neka je blagoslovljeno ime Gospodnje. Ali mi je teško, užasno teško. Još prošle subote moj mi je Joe zapalio šibicu točno pod nosom pa sam ga tako udarila da se ispružio po tlu. Nisam tada ni znala da će tako skoro... Ah, kad bi mi to opet učinio, zagrlila bih ga i blagoslovila za to.

- Da, tako je to. Znam kako se osjećate, gospođo Harper, točno znam kako se osjećate. Nema tome dugo, upravo jučer upodne, moj je Tom napunio mačku lijekom "ubibolom", te sam mislila da će mi to jadno stvorenje kuću izvrnuti. I neka mi Bog oprosti što sam iskvrcala naprškjakom Tomovu glavu. Jadni moj dečko, jadni moj dečko! A sad se riješio svih muka. I posljednje njegove riječi, posljednje što sam čula... žalio se na mene...

Ali to prisjećanje bilo je previše bolno za staru gospođu i ona se potpuno slomi.

I sam Tom je počeo sada šmrcati žaleći više sebe nego bilo koga drugoga. Mogao je čuti kako i Mary plače i povremeno kaže koju lijepu riječ o njemu, pa je sada i sam počeo o sebi ljepše misliti nego prije. A tetkina bol ga je toliko dirnula da je poželio iskočiti ispod kreveta i prirediti joj veliku radost. Tako divan dramski prizor uvelike bi godio njegovoj prirodi, ali se ipak savlada i ostade mirno ležati.

Nastavi dalje slušati te je iz ulomaka razgovora razabrao kako su najprije nagađali da su se dječaci utopili dok su se kupali; zatim kako se malena splav izgubila, onda kako su neki dječaci govorili da su izgubljeni momci obećali da će gradić uskoro čuti "nešto posebno". Neki mudraci su pak iz svega zaključili da su dječaci otišli na splavi da će se uskoro iskrcati nešto niže niz rijeku u susjednom gradiću. No, oko podneva splav je pronađena na missourijskoj obali, pet do šest milja daleko od gradića, te je tako nestala i posljednja nada. Zaključiše da su se sigurno utopili, jer bi ih inače glad natjerala da se u noći, ako ne ranije, vrate kući. Vjerovalo se da bi traganje za leševima bio beskorisan napor, stoga što su se dječaci sigurno morali utopiti u sredini rijeke, jer bi se inače, budući da su dobri plivači, domogli obale. Bila je srijeda uvečer.

Ako se tijela ne nađu do nedjelje, bit će izgubljena svaka nada i trebat će tog jutra održati zadušnice. Tom sav zadrhti.

Gospođa Harper jecajući zaželi laku noć i okrene se s namjerom da ode. Tada se obje ucviljene žene, vođene nekim unutarnjim nagonom, baciše jedna drugoj u zagrljaj, tješeći se plačem. Zatim se rastadoše. Tetka Polly je daleko nježnije nego što je bio njezin običaj zaželjela laku noć Sidu i Mary. Sid je malo šmrcao, a Mary neutješno plakala.

Tetka Polly je kleknula i molila za Toma tako dirljivo, tako; usrdno i s toliko neizmjerne ljubavi u riječima i drhtavom i staračkom glasu da su i Tomu potekle suze i prije nego što je ona završila s molitvom.

Još je dugo morao mirovati pod krevetom nakon što je legla, jer je nastavljala od vremena do vremena bolno jecati nemirno se prevrćući po krevetu. Na kraju se smiri s još ponekim plačnim uzdahom u snu. Onda se dječak iskrade, uspravi se kraj postelje, zakloni rukom svijeću i stade promatrati tetku. Srce mu je bilo puno sažaljenja. Izvadi smotuljak kore od platane i stavi ga pokraj svijeće. No nešto mu drugo pade na pamet te on poče oklijevati. Odjednom lice mu se zasjaji jer je očito pronašao rješenje. Stavi koru žurno natrag u džep. Onda se sagne, poljubi njene isušene usnice, žurno se odšulja van i zatvori za sobom vrata.

Krene natrag na skelu, te vidjevši da nadaleko nema nikoga, hrabro se ukrca na palubu. Znao je da je na njoj samo stražar koji spava čvrsto kao top. Odriješi čamac na krmi, kliznе u nj i začas je oprezno veslao uzvodno. Kada je prešao milju od mjesta, stade čvrsto, prionuvši uz vesla, sjeći rijeku. Vješto pristane na suprotnoj obali, jer je bio vičan tome poslu. Pomišljao je da prisvoji čamac, no, znao je da bi organizirali temeljitu potragu za njim te bi ga lako otkrili. Stoga se iskrca i ode u šumu.

Sjeo je i dugo se odmarao nastojeći ostati budan. Zatim se oprezno uputi svom polazištu. Noć se bližila kraju. Već je bilo potpuno svanulo prije nego što se našao ispred otočna pruda.

Ponovno se odmarao sve dok sunce nije visoko odskočilo i pozlatilo rijeku svojim sjajem, a onda zaroni u rijeku. Malo kasnije zaustavi se onako mokar pred ulazom u logor i začu gdje Joe govori:

- Ne, Tom je pouzdana osoba, Huck; on će se sigurno vratiti. Ne bi on nikada dezertirao. Zna da bi to bila sramota za gusara. A Tom je preponosan da bi učinio tako nešto. On očito nešto smjera. Samo što.

- Dobro, ali stvari su naše, zar ne?

- Gotovo da jesu naše, ali ipak i nisu, Huck. U poruci piše da su naše, ako se on ne vrati do doručka.

- A došao je - poviče Tom, s lijepim dramski izraženim naglaskom, ponosno ulazeći u logor.

Za koji trenutak priređen je otmjen doručak s ribom i slaninom, a djeca navališe na klopu. Tom prigodom Tom je pričao (i ukrašavao) svoju priču. Kada se priča završila nitko nije bio ravan ovoj družbi taštih i hvalisavih junaka. Tom se skloni na hladovito mjestašce da bi spavao dopodne dok su se druga dvojica gusara spremala za ribarenje i istraživanje otoka.

XVI.

Poslije ručka cijelo društvo krenulo je u potragu za kornjačinim jajima. Išli su okolo zabadajući štapove u pijesak, a kad bi naišli na mekano tlo, spustili bi se na koljena i kopali rukama. Katkada bi izvukli po pedeset ili šezdeset jaja iz jedne jame. Bijahu to okrugle bijele kuglice nešto manje od engleskih oraha. Imali su te večeri sjajnu gozbu s prženim jajima, i još jednu u petak ujutro.

Poslije doručka galamili su i skakali po prudu, natjerivali se unaokolo, razbacivali odjeću dok ne ostadoše sasvim goli. Zatim su nastavili veselu igru duž plićaka uz prud, pa se bacali u jaku struju vode koja bi im od vremena do vremena zaplitala noge, a to im je još samo povećavalo užitak. Povremeno bi stali u krug i dlanovima prskali vodu jedan drugome u lice, polako se približavajući protivniku okrenute glave da izbjegnu neugodno prskanje. Na kraju bi se zgrabili i hrvali nastojeći jedan drugoga zagnjuriti u vodu. Stvarao se tako jedan kovitlac ruku i nogu, dok su oni puhali, pljuvali se, smijali se i istodobno hvatali dah.

Kada bi postali iscrpljeni, istrčali bi na obalu i bacali se na suhi topli pijesak. Zasipali bi se njime da bi ponovo zatim jurili u vodu i ponavljali prvotnu predstavu. Na posljetku im se pričini da im njihova gola koža može odlično zamijeniti triko. Stoga nacrtaše arenu na pijesku i napraviše cirkus. U njemu su nastupila čak tri klauna jer nijedan nije htio prepustiti tu slavnu ulogu svome bližnjemu.

Zatim su izvadili svoje špekule te igrali njima različite igre dok im ta sva zabava ne dosadi. Tada Joe i Huck odoše opet na kupanje, ali Tom se nije usudio, jer je otkrio da je, odbacujući sa sebe odjeću, odbacio s gležnja i kolutove čegrtaljki zmije čegrtuše te se čudio kako ga tako dugo nije stegnuo grč, budući da je ostao bez zaštite te tajanstvene amajlije. Nije se usudio ući u vodu sve dok je nije našao, a tada su se ostali dječaci već umorili i spremali na počinak. Malo po malo dječaci se raziđoše, a padoše i u depresiju čeznutljivo gledajući preko široke rijeke prema rodnom mjestu koje je drijemalo na suncu. Tom zateče sam sebe kako nožnim palcem piše po pijesku "Becky". Brzo to izbriše, ljuteći se na sebe što je tako slab, ali ipak to ponovo napiše. Bilo je to jače od njega. Još jednom to izbriše, a zatim, da bi se oslobodio napasti, zovne drugove i pridruži im se.

Ali Joe je toliko klonuo duhom da ga ništa nije moglo raspoložiti. Toliko se zaželio rodnog doma da gotovo više nije mogao biti bez njega. Samo što mu suze nisu navrle na oči. Huck je bio tužan. A i Tom je bio potišten, ali je nastojao to svakako prikriti. Imao je svoju tajnu koju nije želio ispovjediti, ali ako se uskoro ne oslobodi ove buntovničke utučenosti, morat će je iznijeti na vidjelo. I on, uvelike glumeći radost, reče:

- Kladio bih se da su na ovom otoku već ranije bili gusari. Hajdmo to istražiti. Oni su ovdje negdje sigurno sakrili blago. Što mislite kako bismo se osjećali da naiđemo na trulu škrinju, punu zlata i srebra?

No, ova je misao probudila slabo oduševljenje koje je ubrzo iščezlo. Ostala je bez odjeka. Tom je i dalje nešto pokušavao sa zavodljivim prijedlozima, ali također bez uspjeha. Bijaše to jalov posao. Joe je sjedio čeprkajući štapom po pijesku, a izgledao je vrlo jadno. Napokon reče:

- Momci, napustimo sve to. Ja želim ići kući. Meni je ovdje užasno pusto.

- Nemoj tako, Joe. Malo po malo osjećat ćeš se bolje. - reče Tom. - Pomisli na ovo naše lijepo ribarenje.

- Briga me za pecanje. Želim ići kući.

- Ali, Joe, nigdje nema tako krasnog mjesta za kupanje.

- Baš me briga za kupanje. Ne zanima me ni kupanje ako mi ga nitko ne brani. Hoću ići kući.

- Ma glupost! Baš si pravo djetence. Hoćeš vidjeti svoju mamicu.

- Želim vidjeti svoju majku. I ti bi želio da je imaš. Nisam veća beba od tebe. - I Joe poče pomalo šmrcati.

- Dobro, pustimo tog cmizdravca kući k njegovoj mamici. Je li tako, Huck? Jadnik hoće vidjeti svoju mamicu. Pa neka mu bude. Huck, sviđa li se tebi ovdje? Mi ćemo ostati, zar ne?

- Da - promuca Huck, bez pravog oduševljenja.

- Dok sam živ neću s vama progovoriti ni riječi - reče Joe, dižući se. - Eto, sada znate. - I odmakne se natmuren od njih to se stade oblačiti.

- Baš nas briga. - reče Tom. - Nitko te i ne treba. Bježi kući i neka ti se tamo rugaju. Baš si pravi gusar! Huck i ja nismo cmizdravci. Mi ćemo ostati ovdje, zar ne, Huck? Neka ide ako hoće. Mislim da po svoj prilici možemo i bez njega.

Ipak, Tom se uznemirio i uzrujao gledajući kako se Joe, natmuren, oblači. Osim toga one-raspoložilo ga je i Huckovo čeznutljivo promatranje Joeovog spremanja u zlokobnoj šumi.

I Joe, bez riječi oproštaja, krenu prema illinoiskoj obali. Tomu se steglo srce. Pogledao je Hucka. Huck nije mogao izdržati taj i pogled, pa obori oči i kaza:

- I ja bih išao. Tome! Ovdje je tako pusto, a bit će još gore. Hajdmo i mi, Tome!

- Ja ne idem. Svi možete otići ako hoćete. Ja ostajem.

- Tome, bit će bolje da idem.

- Dobro, idi! Tko ti brani.

Huck poče skupljati svoju razbacanu odjeću i reče:

- Tome, volio bih da se i ti vratiš. Promisli malo! Čekat ćemo te na obali.

- Eh, čekat ćete me prokleto dugo. To je sve što vam mogu reći.

Huck s tugom krenu, a Tom je gledao za njim, s velikom željom u srcu da slomi svoj ponos i pođe za njim. Potajno se nadao da će se dječaci zaustaviti, ali oni su polako koračali dalje. Iznenada sine Tomu misao da je zaista pusto i samotno.

Još jednom se poče boriti sa svojim ponosom, a zatim jurne za drugovima vičući:

- Čekajte! Čekajte! Želim vam nešto reći.

Oni se zaustave i okrenu. Kada je došao do njih, počne im otkrivati svoju tajnu. Oni su ga mrzovoljno slušali dok napokon nisu shvatili kamo cilja. Onda ispustiše ratni poklič u znak odobravanja i zaključiše da je to sjajno. Pripomenuli su da ne bi ni pošli nikamo, da im je to ranije rekao. On nađe zato uvjerljivu ispriku, ali je stvarni razlog bio u tome što se bojao da ih čak ni tajna neće dulje vremena zadržati s njim. Stoga ju je i držao u pričuvi kao posljednje sredstvo i mamac.

Dječaci su se veselo vratili i s velikom voljom se upustiše u zabave, pričajući cijelo vrijeme o Tomovu nevjerojatnom planu i diveći se njegovu geniju. Nakon tečnog ručka od riba i jaja Tom reče da bi sada želio naučiti pušiti. Joe prihvati ideju rekavši da bi i on volio pokušati. Huck načini lule i napuni ih. Ti početnici nisu prije ništa pušili osim cigara

načinjenih od vinove loze, a one su peckale jezik i nije ih se smatralo dostojnim muškaraca.

Naslonivši se na laktove oni se ispruže i počnu dimiti oprezno i nepovjerljivo. Dim je bio neugodna okusa te im se malo i podrigivalo, ali Tom zaključi:

- Pa to je tako ugodno. Da sam znao da je to tako, naučio bih i ranije pušiti.

- I ja bih - reče Joe. - Pa to nije ništa strašno.

- Eh, koliko sam puta gledao ljude kako puše i silno želio da i sam znam pušiti, ali nikad nisam pomislio da bih mogao. - reče Tom.

- Tako je i sa mnom, zar ne, Huck? Sjećaš li se kako sam ti to često spominjao. Neka Huck slobodno kaže ako nisam.

- Jesi, mnogo puta! - dopusti Huck.

- Jesam i ja stotinu puta - reče Tom. - Jednoć dolje kod klaonice. Ne sjećaš li se, Huck? Bio je tamo Bob Tanner, i Johnny Miller, i Jeff Thatcher, kada sam to rekao. Ne sjećaš li se, Huck, da sam to rekao?

- Da, sjećam se - reče Huck. - To je bilo onda kada sam izgubio bijelu špekulicu. Ne, zapravo, bilo je to dan ranije.

- Eto, što sam ti kazao - reče Tom. - Huck se sjeća toga.

- Mislim da bi mogao cijeli dan pušiti ovu lulu - pohvali se Joe. - I ne bi mi bilo mučno.

- Niti meni - reče Tom. - Mogao bih pušiti cijeli dan. Ali kladim se da je Jeff Thatcher ne bi mogao.

- Jeff Thatcher? Ma on bi se srušio nakon dva udisaja. Neka samo pokuša. Vidjet će!

- Kladim se da je tako. A što misliš o Johnnyju Milleru? Volio bih ga vidjeti da samo jednom dirne lulu.

- Oh i ja - reče Joe. - Kladim se da Johnny Miller ne bi nikako to mogao. Jedan mali udisaj oborio bi ga na tlo.

- Sigurno bi, Joe. Čuj, tako bih volio da nas drugi momci sada vide.

- I ja bih volio!

- Čujte, dečki, nemojte o ovome ništa govoriti. A jednom, kad budemo svi zajedno, doći ću k tebi i reći: "Joe, imaš li lulu? Htio bih pušiti!" Ti ćeš reći, onako ravnodušno, kao da to nije ništa neobično: "Dobro, imam onu staru lulu, i još jednu drugu, ali mi duhan nije bogzna što." A ja ću reći: "U redu, glavno da je dosta jak." Onda ćeš izvaditi lule, pa ćemo ih zapaliti, lijepo mirno zapalili, a oni će ostati zabezeknuti.

- Do bijesa, bit će veselo, Tome. Volio bih da to bude sada.

- I ja bih volio. I kada im kažemo da smo to naučili za vrijeme gusarenja, neće li požaliti što nisu bili s nama?

- Ne samo da mislim kako će požaliti, nego sam u to siguran.

I tako se razgovor nastavljao. Ali uskoro poče pomalo zapinjati da bi kasnije poslao nevezan, isprekidan. Povećala se razdoblja šutnje. Učestalo je pljuvanje. Svaka pora dječačkih obraza pretvorila se u vodoskok. Jednostavno nisu stigli isprazniti podrume ispod jezika na vrijeme da bi spriječili poplavu.

Unatoč svim naporima nešto im se slijevalo i niz grlo, pa su slijedila svaki čas iznenadna podrigivanja. Oba dječaka ubrzo su izgledali blijedi i jadni. Joeu je ispala lula iz nervoznih prstiju i Tomu za njim. A oba izvora su dalje bijesno štrcala iz sve snage vodu. Joe slabim glasom prousti:

- Izgubio sam nož. Moram ga potražiti.

A Tom je dodao dršćućim usnama i na prekide:

- Ja ću ti pomoći. Ti kreni na ovu stranu, a ja ću tražiti oko vrela. Ti, Huck, ne moraš ići s nama, mi ćemo ga sami naći.

Huck sjede čekajući jedan puni sat. Onda se osjeti odviše osamljenim i pođe tražiti drugove. Oni bijahu u šumi prilično daleko jedan od drugoga, ali obojica vrlo blijedi i čvrsto su spavali. A nešto mu je govorilo da su se uspjeli riješiti nevolja ako su ih uopće i imali.

Te noći prilikom večere nisu bili razgovorljivi. Stidljivo su gledali, a kad je Huck poslije jela pripremio svoju lulu i spremao se prirediti i njihove, odbili su govoreći da se ne osjećaju dobro i da im je očito naškodila hrana što su je jeli za ručak.

Oko ponoći Joe se probudi i pozove ostale dječake. Vani se u zraku osjećao pritisak koji je nešto nagoviještao. Dječaci se stisnuše jedan uz drugoga i potražiše prijateljsko utočište u vatri, iako ih je gušila velika sparina; nije bilo nikakva daška povjetarca. Sjedili su mirno i napeto iščekivali. Osim svjetla razbuktale vatre sve je zahvatilo crnilo noći. Onda iznenada zabljesnu munja koja načas osvijetli blijedo lišće, a zatim nestane. Začas pojavi se i druga, malo jača. Zatim još jedna. Slabašni jecaj odjeknu šumskim granjem, a dječaci osjetiše na obrazima slabašan dašak te zadrhtaše pri pomisli da je to Duh noći prošao kraj njih. Nastade stanka. A onda čudna munja okrenu noć u dan i jasno pokaže svaku vlat trave što im je rasla oko nogu. A pokazala je također tri blijeda uzdrhtala lica. Duboka tutnjava gromova valjala se i odjekivala nebom gubeći se u potmulom grohotu u daljini. Zapuše studeni vjetar, zatrese lišćem i raspršri snježnobijele pahuljice pepela oko vatre. Opet jedna bijesna munja osvijetli šumu nakon čega se začu praskavi lom za koji se činilo da će oboriti vrhove drveća na dječje glave. U strahu oni se stisnuše zajedno u dubokom mraku koji je zavladao šumom. Nekoliko debelih kapi kiše prosu se po šuštavom lišću.

- Brzo, momci, u šator - poviče Tom.

Oni poskočiše posrćući preko korijenja drveća, između vrieža u tami, krećući se svaki u svom smjeru. Bjesomučni vjetar urlao je granjem i tjerao sve u prirodi da ponavljaju njegovu pjesmu. Jedna zasljepljujuća munja slijedila je drugu, jedan za drugim tutnjali su nebom zaglušujući gromovi. A onda se spusti kiša, lijevajući kao iz kabla, a nastali vihor nosio je njezine kapljice u snažnim zamasima. Djeca su se međusobno dovikivala, ali urlik vjetra potpuno je zaglušivao njihove glasove. Napokon, jedan za drugim nađoše sklonište pod šatorom, promrzli, prestrašeni i pokisli do kože. Pričini im se da se mogu ipak smatrati sretnima što tu nesreću proživljavaju u društvu, što nisu osamljeni. Staro jedro tako je bijesno udaralo da nisu mogli međusobno razgovarati, čak i kada bi se mogli čuti uslijed ostale buke. Oluja je jačala i naposljetku im otkinula jedro od klinova kojima je bilo pričvršćeno uz tlo i ono odletje na krilima vjetra. Dječaci se uhvatiše za ruke i pobjegoše. Nakon mnogo spoticanja i ogrebotina nađoše zaklon ispod velikog hrasta koji se dizao uz rijeku.

Nebeska bitka bila je na svom vrhuncu. Munje su neprestano parale nebo, pa se sve na zemlji vidjelo čisto i bez sjenki, u punoj jasnoći: pogrbljeno drveće, rijeka uzavrela bijelom pjenom, raspršivanje vodenih pjenastih pahuljica, nejasni obrisi visokih strmina na drugoj strani rijeke, koji su se mogli nazrijeti kroz nagomilane oblake i kroz koprenu kiše. Svaki bi čas poneko divovsko stablo izgubilo bitku i palo kršeći pod sobom mlađe drveće. Gromovi, koji nikako nisu prestajali parali su uši svojim eksplozijama, jakim i oštrim, te neizrecivo užasnim. Oluja je postigla vrhunac u jednom pomamnom divljanju, za koje se činilo da će vjerojatno razderati otok na komadiće, spaliti ga, utopiti ga do vr-

hova drveća, otpuhnuti ga te istodobno oglušiti svako živo stvorenje na njemu. Bijaše to strašna noć za mlade beskućničke glave koje su se u njoj našle.

Na kraju je bitka završila, sile su se povlačile uz sve slabije prijetnje i mrmorenje. Opet zavlada mir. Dječaci se vratiše u logor prilično prestrašeni. No, zaključili su da mogu uza sve to još biti i sretni. Naime, velika platana, sklonište za njihove ležajeve, bijaše udarom groma srušena i raskidana. Koliko su samo sretni što se nisu našli pod njom za vrijeme nesreće.

U logoru je bilo sve natopljeno vodom, a ognjište ugašeno. A kako oni bijahu bezbrižna i neodgovorna dječurlija, kao i njihovi vršnjaci, ništa se nisu osigurali za slučaj kiše. Sada su morali biti očajni onako mokri i prozebli. Raspričaše se o svojoj nesreći, ali uskoro otkriše da je vatra toliko podgrizla veliku kladu, uz koju je bilo načinjeno ognjište (baš na mjestu gdje se ona iskrivila i odijelila od tla) da je jedan mali njezin djelić izbjegao vlagu. Stoga se oni strpljivo prihvate posla sve dok nisu od trijeski i kore, skupljenih s donje strane zaklonjene klade uspjeli razgorjeti vatru. Tada nabacaše gore suha granja, vatra se ponovo razbukta, a oni se uvelike razveseliše. Osuše svoju kuhanu šunku, pogoste se, a onda sjednu pokraj vatre. I svoju ponoćnu pustolovinu uveličavali su sve do jutra jer nigdje i nije bilo suha mjesta na kojem bi mogli spavati.

A kad se sunce počelo prikradati i obasjavati dječake, ovlada njima pospanost, i oni odoše na pješčani prud i legnu spavati. No, malo po malo stalo ih je sunce peći i oni se tromo počeše dizati da prirede doručak. Poslije jela osjećali su se nekako nevoljko i trulo, a javila se ponovo i čežnja za domom. Tom primijeti te znakove pa počne uveseljavati gusare kako je znao i umio. No, oni nisu marili ni za špekule, ni za cirkus, ni za kupanje, niti za bilo što drugo. Podsjetio ih je na veliku tajnu i uspio pobuditi tračak veselja. I dok je ono još trajalo, Tom ih uspije zagrijati za novu pustolovinu. Neko će se vrijeme odreći gusarenja i za promjenu bit će Indijanci. Taj ih je naum oduševio. Ubrzo se skinu i ostanu goli golcati, namazaše se od glave do pete crnim blatom te izgledahu poput zebri. Svi su naravno bili poglavice i pođoše se probijati kroz šumu da napadnu jedno englesko naselje.

Ubrzo su se podijelili u tri neprijateljska plemena, te su napadali jedni druge iz zasjede uz strašne ratne poklike, ubijali su i skalpirali jedni druge u tisućama. Bijaše to krvav dan, ali i dan iznimnog zadovoljstva.

U vrijeme večere skupiše se u logoru, gladni i sretni. Ali, iskrsnuo je jedan problem: neprijateljski Indijanci nisu mogli prelomiti kruh prijateljstva, a da se prije ne sklopi mir. A on je pak bio nemoguć ako se ne popuši lula mira. Nikada se nije čulo za bilo kakav drugi postupak. Dvojica divljaka gotovo požališe što nisu ostali gusari. Međutim, nije bilo drugog načina. I tobože veseleći se, koliko su samo mogli, naručiše lulu i povukoše po redu po jedan dim, prema propisu.

Eto, na posljetku bili su sretni što odoše u divljake jer su zadobili nešto vrijedno: otkrili su da mogu malo pušiti i da ne jure za izgubljenim nožem. Nije im toliko pozlilo da bi im bilo uistinu loše. Nisu ni pomišljali da odustanu od nauma koji im je puno obećavao. Poslije večere oprezno su uvježbavali pušenje s lijepim uspjehom, pa su se cijelu večer veselili. Bili su ponosniji i sretniji u svom pothvatu nego da su skalpirali i oderali *Šest plemena*.[9] Ostavit ćemo ih tako da puše, brbljaju i hvališu se jer ih zasad više ne trebamo.

[9] *Šest plemena* naziv je indijanskoga saveza nastalog 1722. godine pridruživanjem plemena Tuskarora ranijem savezu Pet plemena. Osnivanje se toga ranijeg saveza u kojem je sudjelovalo pet irokeških plemena (Mohavci, Oneide, Kajuge, Onondage i Seneke) pripisuje legendarnom poglavici Hijavati.

XVII.

Tog istog tihog popodneva nije bilo u gradiću nikakva veselja. Harperovi i obitelj tetke Polly bijahu u velikoj žalosti; silno su tugovali i ronili suze. Neobična tišina zavladala je gradićem, iako je on, pošteno govoreći, i inače bio prilično tih i miran. Građani su nekako rastreseno obavljali svoje poslove, govorili malo, a često i uzdisali. Subotnji praznik pričinjao se djeci pravim teretom. Nisu uživali u svojim igrama, pa su ih postepeno i prestajali igrati.

Poslije podne Becky Thatcher se vrlo tugaljivo ustumarala pustim školskim dvorištem. Ništa je nije moglo utješiti. Govorila je sama sa sobom:

- Oh, da barem sada imam onu mjedenu kuglicu od kamina. Nemam baš ništa što bi me podsjećalo na njega. - I počne prigušivati tihi jecaj.

Zatim se zaustavi i reče sama sebi:

- To se zbilo upravo na ovom mjestu. Ne bih mu više onako grubo odvratila; ne bih ni za čitav svijet. Ali njega više nema. I nikada, nikada, nikada ga više neću vidjeti.

Ova je misao slomi i ona se udalji sa suzama koje su joj se slijevale niz obraze. Tada naiđe skupina dječaka i djevojčica, Tomovih i Joeovih drugova u igri, te se zagleda preko pletene ograde i glasovima punim poštovanja raspriča se o tome tko je Tomu učinio ovo i ono, kada su ga posljednji put vidjeli, ili kako je Joe rekao ovu ili onu tričariju (no koja je sadržavala, kako se sada moglo vidjeti, strašno proročanstvo). I svaki bi govornik pokazivao točno mjesto gdje su u to vrijeme stajali izgubljeni dječaci, a zatim bi dodao nešto kao na primjer: "... A ja sam stajao upravo ovdje gdje sada stojim, i bio sam tako blizu njega kao da si ti on. Znaš, smijao se ovako, a onda kao da je nešto strašno prešlo preko mene, znaš. Nisam, naravno razmišljao što to znači, ali sada mi je jasno."

Raspravljalo se o tome tko je posljednji vidio nestale dječake. Mnogi su se otimali o tu žalosnu čast i nudili dokazi potkrepljujući ih iskazima svjedoka. A kada je na posljetku utvrđeno tko je zaista vidio nestale i posljednji s njima izmijenio riječi, ti bi sretnici stekli neku vrstu posvećene važnosti, te bi ih ostali zabezeknuti sa zavišću promatrali.

Jedan jadnik koji se nije mogao ničim posebnim pohvaliti, reče očito s priličnim ponosom:

- Aha, a mene je Tom Sawyer jednom istukao!

No time se slabo proslavio, jer se veći broj dječaka mogao time pohvaliti te je tako obilno snižena cijena te časti. Skupina se udaljila, ali su se pojedinci i dalje s iznimnim poštovanjem prisjećali stradalih junaka.

Kada je sljedećeg jutra završio sat Nedjeljne škole, zvono je počelo zvoniti za mrtve, umjesto da zvoni kao obično. Bio je to vrlo tih Dan gospodnji i žalobna zvonjava bila je u skladu s tugaljivom tišinom koja je obavijala prirodu. Stanovnici mjesta počeše se skupljati, zastajkujući u predvorju crkve da se šapćući porazgovore o žalosnom događaju. U hramu se nije šaputalo, samo je sumorno šuštanje haljina, dok su žene zauzimale svoja mjesta u klupama, remetilo tišinu. Nitko se nije mogao sjetiti kada je ranije malena crkva bila tako puna. Na posljetku nastade stanka, puna iščekivanja, a onda uđe tetka Polly, u pratnji Sida i Mary, a zatim Harperova obitelj - svi u dubokoj crnini. Svi vjernici, kao i stari svećenik, ustadoše s poštovanjem i tako su; stajali sve dok žalobne obitelji ne posjedaše u prvu klupu. Nasta opet sveopća tišina, na trenutke prekidana suspregnutim jeca-

jima, a onda svećenik raširi ruke i počne moliti. Zapjeva dirljivu pjesmu, a onda je slijedila propovijed s riječima: "Ja sam uskrsnuće i život."

Kako se služba božja odvijala, tako je svećenik ocrtavao likove dragih, umiljatih i sposobnih pokojnih dječaka da je, svako čeljade pomislilo kako ih je i upoznalo baš kao takve. Osjećalo je bol i grižnju savjesti što je bilo prije slijepo prema njima i što je stalno zapažalo samo njihove pogreške i poroke. Svećenik je također iznosio dirljive zgode iz njihova života čime je osvijetlio njihovu milu i plemenitu ćud. Ljudi su spoznali koliko su te zgode lijepe i uzvišene, te su se s bolom pokajnički prisjetili kako su im se onda, kada su se zbivale, činile lopovlucima, za koje su dječaci zaslužili goveđi bič. Svekoliki taj vjerski skup bio je sve više ganut kako se svećenikova zanosna priča nastavljala. Na posljetku cio skup shrvan od boli briznu u plač i zajedno s ožalošćenim obiteljima stade u zboru plakati i jecati. I sam je propovjednik dao maha svojim osjećajima briznuvši u plač na propovjedaonici.

Na koru nasta komešanje, koje nitko nije primijetio. Trenutak kasnije zaškripe crkvena vrata, a svećenik podigne iznad rupčića plačne oči i skameni se. Najprije jedan, pa onda drugi par očiju slijedio je svećenikov pogled a onda se odjednom cijeli vjerski skup podigne i zabezeknu - tri su mrtva dječaka ulazila u crkvu! Tom je išao prvi, za njim Joe, a za njima plašljivo se okrećući Huck, za kojim su se vijali dronjci njegova poderana odijela. Bili su se sakrili na praznom koru slušajući svoju vlastitu zadušnu propovijed.

Tetka Polly, Mary i Harperovi baciše se u zagrljaj uskrslim dječacima obasipajući ih poljupcima i zahvalama Bogu, dok je jadni Huck stajao postrance postiđen i zbunjen, ne znajući što bi radio. Najradije bi se sakrio pred tolikim pogledima, od kojih nijedan nije njega pozdravljao dobrodošlicom. Kolebao se i spremao da pobjegne, ali ga Tom zgrabi i reče:

- Tetko Polly, to nije lijepo. Trebalo bi da se netko i Hucku obraduje.

- I hoće. Ja sam sretna da ga vidim. Jadno moje siroče. - A topla pažnja kojom ga je tetka obasula još je više zbunila Hucka. Iznenada svećenik zaviče iz svega glasa: "Hvalite Gospodina, jer od njega je svaki blagoslov! Zapjevajte iz sveg srca."

I oni zapjevaše. "Stara Stota", popularna crkvena pjesma, slavodobitno zaori, i dok su se od nje tresle crkvene grede, Tom Sawyer, gusar, gledao je oko sebe na zavidnu mladež i priznao u srcu da mu je to najponosniji dan u životu.

I dok se prevareno vjersko mnoštvo razilazilo na sve strane, govorkalo se među vjernicima kako bi rado opet bili prevareni samo da bi mogli čuti ponovo u crkvi "Staru Stotu".

Tom je dobio toga dana više pljusaka i poljubaca - već prema tome kako se mijenjalo raspoloženje tetke Polly - nego što ga je prije dopalo kroz cijelu godinu. Teško je mogao razaznati što je izražavalo zahvalnost Bogu, a što ljubav prema njemu.

XVIII.

Plan da se vrati kući s braćom gusarima i prisustvuje vlastitom pogrebu - bijaše Tomova velika tajna. Preveslali su na kladi do missourijske obale u subotu po sumraku, iskrcavši se pet ili šest milja niže od gradića. U šumi blizu mjesta spavali su gotovo do zore, a onda su se zabačenim stazama i putovima došuljali do crkve, i tamo na koru dovršili spavanje među polomljenim klupama.

Za doručkom, u ponedjeljak ujutro, tetka Polly i Mary bile su vrlo ljubazne prema Tomu i obzirne prema njegovim željama. Neobično se mnogo pričalo. A usred razgovora tetka Polly reče:

- Dobro, ne kažem, Tome da nije bila lijepa šala držati nas sve u mučnoj neizvjesnosti gotovo cijeli tjedan, dok ste se vi, momci, dobro zabavljali. Ipak, žao mi je što si bio tako nemilosrdan prema meni i pustio me da toliko patim. Ako si mogao prijeći rijeku na kladi da bi došao na svoj tobožnji pogreb, mogao si doći ovamo i dati mi neki znak da nisi mrtav, nego da si samo u bijegu.

- Da, to si mogao učiniti, Tome - dometne Mary. - I vjerujem da bi to i učinio samo da si se sjetio.

- Bi li, Tome? - upita tetka Polly, a lice joj se čeznutljivo zasjaji. - Reci bi li to učinio da si se sjetio?

- Ja, ovaj, ne znam. To bi sve pokvarilo.

- Tome, mislila sam da me bar malo voliš - reče tetka Polly lako žalosnim glasom da se i dječak smeo. - Već bi mi i to nešto značilo da si samo pomislio na to, kad već nisi i učinio.

- Ah, tetkice, nije to ništa strašno - branila je Mary Toma - Znaš kako je zvrkast, pravi vjetrogonja koji samo srlja i ne stigne ništa misliti.

- To je još žalosnije. Sid bi se sjetio. I Sid bi došao i javio se, Tome, kad se jednog dana osvrneš na prošlost i kada već bude kasno, požalit ćeš što nisi barem malčice više mario za mene.

- Ali, tetkice, znaš da je meni stalo do tebe - reče Tom.

- Vjerovala bih ti kada bi vladanjem pokazao da ti je stalo.

- Žao mi je što se nisam sjetio - pokajnički će Tom - ali sam te sanjao. A i to nešto vrijedi, zar ne?

- Nije mnogo - ta i mačka sanja - ali je više nego ništa. Što si sanjao?

- Eto, u srijedu u noći sanjao sam da si sjedila ovdje kraj kreveta, Sid je bio pokraj drvene škrinje, a Mary odmah do njega.

- Dobro, tako je i bilo. Mi uvijek tako sjedimo. Drago mi joj da si barem u snu brinuo o nama.

- Sanjao sam da je i majka Joea Harpera bila ovdje.

- Da uistinu je bila! Što si još sanjao?

- Oh, puno toga. Ali sada mi je to kao u nekoj magli.

- Dobro, pokušaj se sjetiti! Hoćeš li?

- Nekako mi se čini da je vjetar, ... da je vjetar puhao.

- Napregni se, Tome, vjetar je zaista puhao. Nastavi!

Tom je tjeskobno stiskao prstima čelo jedan časak, a onda reče:

- Eto sad znam. Sad znam. Gotovo je ugasio svijeću.

- Smiluj nam se. Bože! Nastavi, Tome, nastavi!

- I čini mi se da si rekla: "Mislim, eto da su vrata...!

- Nastavi, Tome!

- Pusti me trenutak da se sjetim, samo trenutak. Da, rekla si kako misliš da su vrata otvorena.

- Kao što je sigurno da ovdje sjedim, tako je pouzdano sigurno da sam to rekla. Zar ne, Mary! Hajde dalje!

- A zatim, zatim, čini mi se, premda nisam baš siguran, ali čini mi se da si rekla Sidu neka ode...

- Što? Što? Što sam mu rekla da učini?

- Naredila si mu da zatvori vrata.

- Oh, nebo i zemlja! Nikada nisam u životu tako nešto čula. Pa neka mi netko sada kaže da nema ničega u snovima. Milostiva Harper čut će za ovo prije nego što jedan sat ostarim. I htjela bih je vidjeti kako naklapa okolo o smeću praznovjerja. Nastavi, Tome!

- Eh, sada mi je jasno kao dan. Tada ste rekli kako ja nisam zločest, nego samo lakouman i brzoplet, te neodgovoran poput ždrebeta ili tako nešto slično.

- Uistinu sam tako rekla. Za milost Božju, nastavi, Tome!

- I tada si počela plakati.

- Jesam, jesam, ne po prvi puta. A onda?

- Onda je i gospođa Harper briznula u plač; i rekla da je i Joe isti takav. Požalila je što ga je istukla zbog vrhnja, koje je ona sama bacila.

- Tome, Duh Sveti je sišao na tebe. Pa ti si prorok. Sveta zemljo! Hajde nastavi, Tome.

- Tada je Sid rekao, rekao...

- Ne znam da sam išta rekao - dometne Sid.

- Jesi, rekao si, Side - pripomenu Mary.

- Začepite usta i pustite Toma da nastavi. Što je rekao, Tome?

- Rekao je kako misli da je meni bolje tamo gdje sam sada, ali da sam nekako bio bolji...

- Točno, čujete li? Upravo su to bile njegove riječi.

- Ali ti si ga dobro obrisala.

- Uistinu jesam. Mora da je to bio anđeo ovdje. Morao je tu negdje biti anđeo.

- I gospođa Harper kazivala je kako ju je Joe preplašio žabicom, a ti si ispričala ono o Peteru i "Ubibolu".

- Života mi, upravo je tako bilo.

- Zatim se mnogo pričalo o tome kako ste u potrazi za mnom pretraživali rijeku i kako će u nedjelju biti pogreb, a onda ste se ti i stara gospođa Harper plačući zagrlile prije nego je ona otišla.

- Baš tako se dogodilo. Baš tako. To je tako sigurno kao što joj sigurno da ja ovdje sjedim. Tome, ti ne bi mogao to vjernije i bolje ispričati ni da si nas gledao. A što je bilo poslije? Nastavi, Tome!

- Mislim da si se tada molila za mene, i ja sam te mogao vidjeti i čuti svaku tvoju riječ koju si prozborila. Onda si legla u krevet, a ja sam bio tako žalostan da sam uzeo koru od platane i napisao: "Nismo umrli, samo smo se odmetnuli u gusare." I stavio sam je na stol pokraj svijeće. A ti si izgledala, dok si ležala i spavala, tako mila, te mislim da sam došao do tebe, sagnuo se i poljubio ti usta.

- Zar uistinu, Tome? Zbilja? Za ovo ti sve opraštam. - zgrabi dječaka u tako čvrsti zagrljaj kao da će ga zdrobiti, a on se osjećao tada najgorim nevaljalcem.

- Bilo je to lijepo od tebe, iako je bio samo san - prošaptao je jedva čujno Sid.

- Šuti, Side! Čovjek u snu radi ono isto što bi učinio i budan. Evo ti velika jabuka koju sam čuvala za tebe Tom ako te ikada i pronađu. A sada pođi u školu! Zahvaljujem dragom Bogu, ocu sviju nas da si mi se vratio, koji je toliko strpljiv i milosrdan prema svima koji vjeruju u Njega i drže se Njegove riječi. Iako Njegova dobrota zna da ja toga nisam vrijedna, ali kada bi samo vrijedni zadobili Njegov blagoslov i Njegovu ruku pomoćnicu da ih vodi preko ponora, malo bi bilo onih koji bi se ovdje smiješili, koji bi ušli u njegov spokoj kada dođe vječna noć. Hajde, Side, Mary i Tome, nosite se, dosta ste me dugo zadržali.

Djeca odoše u školu, a stara gospođa posjeti milostivu Harper da bi s Tomovim čudesnim snovima razbila njezin smisao samo za čistu stvarnost.

Sid je procijenio da je bolje ne reći glasno što misli kada je odlazio od kuće. A mislio je: "Prilično je sumnjiv tako dugačak san, bez ijedne pogreške."

Kakav li je samo junak sada Tom postao! Nije više skakutao niti se luckasto šepirio, nego se kretao s uzvišenom otmjenošću kao gusar koji osjeća kako ga svi pozorno promatraju. A tako je i bilo. Dok je prolazio mjestom pokušavao se držati tako kao da ne vidi uprte poglede i ne čuje primjedbe, a zapravo su ga opijale i bile su mu duhovna hrana. Dječaci, mlađi od njega, pratili su ga u jatima, ponosni što se nalaze blizu njega i što ih on podnosi u svojoj blizini, a on je stupao ispred njih kao da je neki bubnjar na čelu povorke ili slon koji vodi ostale zvijeri u grad. Njegovi vršnjaci držali su se kao da im i nije poznato da je on pobjegao od kuće. Ipak, pucali su od zavisti. Što sve ne bi dali da imaju tu njegovu crnu, od sunca opaljenu kožu ili njegovu slavu. A Tom se ne bi svega toga odrekao ni da mu je netko poklonio čitav cirkus.

U školi se nisu dječaci odvajali od njega i od Joea, pogledima im slali tako rječite znakove divljenja da su se ubrzo dva junaka upravo nepodnošljivo uzoholila. Počinjali su pričati svoje pustolovine radoznalim slušateljima, ali samo počinjali, jer se činilo da te priče nemaju kraja, budući da je njihova bujna mašta uvijek nešto novo izmišljala. Na posljetku, kada izvadiše svoje lule i kada su se ponosno šetkarali okolo otpuhujući dimove, njihova je slava dostigla vrhunac.

Tom je odlučio da bude neovisan o Becky Thacher. Živjet će za slavu. Ona mu je dovoljna. Sada, kada je postao znamenit, možda će ona željeti popraviti njihove odnose. Pa, eto, neka uvidi da i on može biti ravnodušan poput drugih ljudi. Tada ona pojavi. Tom se pretvarao kao da je ne vidi. Odmaknuo se i pridružio skupini dječaka i djevojčica i počeo s njima razgovarati. Ubrzo primijeti da ona veselo, zažarenih obraza i živih očiju obilazi svoje školske drugarice pretvarajući se kao da nekoga od njih traži. Pri tome je vrištala od smijeha kad bi koju uhvatila. Tom je uočio da ona uvijek traži i lovi u njegovoj blizini, te mu se pričini da tada svjesno okreće oči prema njemu. To je godilo njegovoj opakoj taštini. I tako umjesto da ga pridobije, ona je još više podgrijavala njegovu oholost tako da ju je nastojao izbjeći praveći se da ne zna gdje je. Uskoro ona napusti vragolasto šetkarenje, krećući se neodlučno okolo i pri tome je kradomice čeznutljivo pogledavala

Toma. Primijeti da on najviše priča s Amy Lawrence. Odmah osjeti oštru bol, oneraspoloži se i rastuži. Pokušala se udaljiti, ali su je izdajničke noge odnijele Tomovoj skupini. Obrati se jednoj djevojčici s namještenom živošću koja je baš stajala neposredno uz Toma gotovo ga dotičući laktom.

- O, Mary Austin nevaljalice jedna, zašto nisi došla u nedjelju na vjeronauk?

- Bila sam, zar me nisi vidjela?

- Nisam. Pa gdje si sjedila?

- Bila sam u razredu gospođice Peter, kao i uvijek. Ja sam tebe vidjela.

- Jesi li? A čudno da ja tebe nisam. Htjela sam ti reći za izlet.

- Krasno! Tko ga priređuje?

- Mama će mi dopustiti da ga ja priredim.

- Sjajno! Nadam se da ćeš i mene pozvati.

- Hoću; Izlet je meni u čast. Pozvat ću svakoga koga hoću, a ja želim da ti dođeš.

- Lijepo! Kada će se ići?

- Uskoro. Možda o blagdanima.

- To će biti zabava! Hoćeš li pozvati sve djevojčice i dječake?

- Da. Pozvat ću sve svoje prijatelje, kao i one koji mi to žele biti. - Pogledala je kradomice Toma, ali on je neprestance pričao Amy Lawrence o strašnoj oluji na otoku, o tome kako je munja raskinula jednu platanu na iverje, dok je on bio udaljen svega tri koraka od nje.

- Mogu li i ja doći - upitala je Gracie Miller.

- Da.

- A ja? - javi se Sally Rogers.

- Da.

- Također i ja? - upita Susy Harper. - I Joe?

- Da.

I tako se nastavilo s veselim pljeskanjem ruku dok nije cijela skupina izmolila poziv osim Toma i Amy. Onda se Tom hladno okrene pričajući i dalje, te odvede Amy sa sobom. Becky zadrhtaše noge i suze navriješe na oči. Nastojala je te znakove prikriti usiljenim veseljem i dugim pričanjem, ali joj nije bilo više stalo ni do izleta ni do ičega drugoga. Nestala je što je brže mogla, te se sakrila da bi se u miru mogla dobro isplakati - kao što se to u ženskom spolu običava reći. Onda je, ranjena ponosa, mrzovoljno sjela u klupu čekajući da zaciliče školsko zvono. Uskoro ustade te s osvetničkim plamenom u očima strese pletenicama i reče sama sebi da zna što će učiniti.

Na odmoru je Tom nastavljao s pobjedonosnim zadovoljstvom udvarati Amy. A istodobno ga je nešto tjeralo da nađe Becky i da je nastavi ranjavati svojom glumom. Na posljetku je "ulovi", ali se i prenerazi. Ona je udobno sjedila na klupici iza školske zgrade razgledajući s Alfredom Templeom neku ilustriranu knjigu. I tako su se bili zanijeli, s glavama nadvitim nad knjigom, te se činilo da za njih ništa drugo na ovom svijetu ne postoji. Ljubomora prostruji uzavrelim Tomovim žilama. Stade mrziti samog sebe što je odbacio priliku za pomirbu, koju mu je Becky nudila. Nazvao je sebe budalom i svim najgorim imenima koje je mogao izmisliti. Došlo mu je da plače od bijesa. Amy je veselo dalje čavrljala dok su se šetali, jer joj se srce raspjevalo, ali Tomov jezik je zanijemio. Uopće nije čuo što je Amy govorila, i kada bi ona zastala očekujući odgovor, on bi samo nešto promucao u znak povlađivanja, potpuno nasumce i na krivom mjestu. Stalno se vrtio

oko stražnjeg dijela školskog dvorišta da svoje očne jabučice napase mrskim prizorom. Nije si mogao pomoći. Razbjesnilo ga je to što je vidio, barem mu se činilo da je vidio, kako Becky Thatcher uopće ne pada na um da on još živi. Ipak, ona ga je primjećivala i znala je da dobiva bitku. Bijaše sretna vidjevši ga kako trpi jednako kao što je i ona trpjela.

Amyno sretno i veselo čavrljanje postalo je Tomu nepodnošljivo. Napomenu da mora nekamo ići, da ima puno posla, a vrijeme leti. No uzalud, djevojčica je i dalje cvrkutala.

A Tom pomisli: "Oh, prokleta bila, hoću li se je ikada riješiti?" Na posljetku, neka zna kako on zaista i mora obaviti neke poslove, ali ona odvrati prostodušno da će ga tu negdje blizu čekati kada škola završi. Brže bolje ju je ostavio i duboko je u sebi zamrzio.

- Ah, da je to koji drugi dječak - pomisli Tom i zaškrguće zubima. - Da je bilo koji drugi dječak iz grada samo ne taj gizdelin iz St. Louisa, koji misli da se posebno lijepo oblači i da je plemićkog roda. Dobro, premlatio sam te prvog dana kada si se pojavio u ovom gradiću, gospodine, i opet ću te namlatiti Pričekaj samo dok te uhvatim. Zgrabit ću te i...

Išao je ulicom mlatarajući rukama po zraku kao da u mašti tuče zamišljenog dječaka, bijući ga i nogama.

- Evo tako! Hoćeš li još? Je li ti sada dosta? Naučit ću ja tebe!

I tako se zamišljeno batinanje završilo na njegovo zadovoljstvo.

U podne Tom odjuri kući. Njegova savjest više nije mogla izdržati Amynu sreću i zahvalnost, a ljubomora nije mu više dala podnositi ostale nevolje. Becky je nastavljala razgledati slike s Alfredom, ali kako se vrijeme razvuklo a Tom nije dolazio da pati zbog toga, njezina slavodobitnost počela se gasiti te ona izgubi svekoliko zanimanje za slike. Postala je zamišljena, rastresena a na kraju i turobna. Dva ili tri puta; naćulila je uši čuvši neke korake, ali bijaše to varava nada, Toma nikako nije bilo. Na posljetku sasvim nesretna zažali što, je išla tako daleko. Kada je jadni Alfred vidio da je gubi, a ne znajući zašto, počeo je uzvikivati; "Pogledaj, kako je ova lijepa! A ova?" Napokon je ona potpuno izgubila strpljenje te mu reče: "Nemoj me gnjaviti! Ne zanimaju me!". Zatim briznu u plač, ustane i ode.

Alfred se dao za njom nastojeći je utješiti, ali se ona otrese na njega:

- Odlazi i pusti me na miru! Mrzim te.

Dječak zastade čudeći se što li je to učinio, jer je lijepo bila rekla da će razgledavati slike cijelo popodne. A sada je otišla plačući. I Alfred zamišljeno uđe u napuštenu školu. Bijaše ponižen i ljut. Lako je pogodio pravu istinu: djevojka ga je jednostavno iskoristila da bi dala oduška prkosu prema Tomu Sawyeru. Kada mu je ta misao pala na um, još više je zamrzio Toma Sawyera. Želio mu je nekako gadno napakostiti, ali da ne izvrgne sebe opasnosti. Pogled mu se zaustavi na Tomovoj čitanci. Izvrsna prilika. Zadovoljno otvori knjigu na popodnevnoj vježbi te izlije tintu na tu stranicu.

Becky, koja je tada gledala kroz prozor iza njega, vidjela je što je učinio, i neprimjetno je izišla van. Pohita kući. Htjela je naći Toma i sve mu reći. Tom će joj biti zahvalan i njihove će nevolje prestati. No, prije nego što je prevalila pola puta, promijeni svoj naum. Sjeti se kako se Tom ponašao prema njoj kada je govorila o izletu, kako ju je "ujeo" i posramio. Odlučila je pustiti ga da dobije batine zbog oštećene čitanke, i da će ga osim toga uvijek mrziti.

XIX.

Tom je prispio kući u tugaljivu raspoloženju, a po prvim riječima koje mu je uputila tetka zaključio je da nije našao pravo mjesto za liječenje svojih nevolja.

- Tome, najradije bih te živog oderala!

- Tetkice, što sam pak učinio?

- Znaš, dosta si toga učinio. Odem ja milostivoj gospođi Harper, i sve mislim, kao neka stara budala, kako ću je natjerati da vjeruje u sve te tričarije o snu, a zamisli, ona je doznala od Joea da si ti bio ovdje i slušao naš svekoliki razgovor one noći. Tome, zaista ne znam što će biti od dječaka koji se tako ponaša. Užasno mi je da si bez ijedne riječi pustio da odem gospođi Harper i napravim takvu budalu od sebe.

Čitava priča se pokazala u novom svjetlu. Jutrošnja lukavština ranije se pričinjala Tomu dobrom i duhovitom šalom, sada mu se to čini niskim i otrcanim. Stoga reče:

- Tetkice, žao mi je što sam to učinio, ali nisam ništa mislio.

- Oh, dijete drago, ti nikada ništa ne misliš. Ne misliš ni o čemu drugom nego samo o sebi. Umio si smisliti kako ćeš prevaliti sav taj put u noći s Jacksonova otoka da bi ismijao naše brige i nevolje i da me nasamariš s tom laži o snu. Ali nisi nikako mogao pomisliti da bi se trebalo sažaliti nad nama i poštedjeti nas te boli.

- Tetkice, znam da je to bilo nisko od mene, ali nisam želio biti podao. Nisam, časne mi riječi. A osim toga nisam došao ovamo da te ismijem.

- A zašto si onda dolazio?

- Došao sam ti reći da se ne brineš za nas, da znaš da se nismo utopili.

- Tome, Tome, bila bih najsretniji stvor na ovome svijetu kada bih mogla vjerovati da si imao tako dobru namjeru, ali ti dobro znaš da nisi. A bome znam i ja, Tome!

- Zaista sam imao dobru namjeru, zaista sam imao, tetkice. Ne maknuo se s ovog mjesta ako nisam.

- Ah ne laži, Tome! Nemoj lagati! Kad se laže sve je sto puta gore.

- Nije laž, tetkice! Istina je! Htio sam te poštedjeti žalosti - to je pravi razlog što sam dolazio.

- Čitav svijet bih dala kada bih ti mogla vjerovati. Time bi, Tome, otkupio sve svoje grijehe. Da je to istina, ja bih se čak radovala što si pobjegao i ružno se ponašao. Ali to se ne može vjerovati. Ta zašto mi onda nisi rekao, dijete moje?

- Pa znaš, kad ste pričali o pogrebu, došao sam na pomisao da svi zajedno dođemo i sakrijemo se u crkvi. Nisam mogao odoljeti tom naumu. Stoga sam stavio koru natrag u džep i šutio.

- Kakvu koru?

- Koru od platane na kojoj sam ti napisao da smo otišli u gusare. Žao mi je što se nisi probudila kada sam te poljubio. Časna riječ da mi je žao.

Tvrde crte na tetkinu licu ubrzo su omekšale i topla nježnost zaiskri u njezinim očima.

- Zbilja si me poljubio, Tome?

- Da, jesam.

- Jesi li siguran u to, Tome?

- Jesam siguran, tetkice! Zbilja sam siguran.

- A zašto si me poljubio, Tome?

- Jer te silno volim, a slušao sam te kako si jecala u krevetu, pa mi je bilo žao.

Riječi su zvučale istinito. Starica nije mogla sakriti drhtaj u glasu kada je govorila:

- Poljubi me opet, Tome. A sada se nosi brzo u školu! I nemoj me više srditi.

Čim je dječak nestao, ona je otrčala u komoru te izvadila onu poderotinu od kaputa o kojoj je Tom govorio. Malo se zaustavila i držeći je u ruci razmišljala:

- Ne, ne usuđujem se. Jadni moj dječak! Sve mi se čini da je lagao dok je govorio, ali to je blagoslovljena laž, laž od koje mi je došla velika utjeha. Nadam se da će mu Svevišnji, čak sam sigurna, da će mu Svevišnji oprostiti, jer je bilo toliko dobrohotnosti u njegovim riječima. Zato ne želim ni pomisliti da je to laž. Neću ni pogledati u džep.

Odložila je kaput i časak stajala zamišljeno. Zatim je dva puta pružala ruku da ga uzme i pogleda i dva puta odustajala. Onda još jednom krenu, ali ovaj put ojačana mišlju: "To je dobra laž. To je dobra laž, neću dopustiti da me dalje muči!" I ona pretraži džep na kaputu. Trenutak kasnije sa suzama u očima čitala je riječi s komadića kore i govorila:

- Tome bi dječaku mogla oprostiti i da milijun puta zgriješi.

XX.

Bilo je nešto u držanju tetke Polly kada je poljubila Toma što je odagnalo njegovo loše raspoloženje, vratilo mu radost i bezbrižnost. Krenuo je u školu te imao sreću susresti Becky Thatcher na početku Livadne staze. Raspoloženje mu je uvijek određivalo i ponašanje. Bez oklijevanja pritrči joj i reče:

- Ružno sam se danas ponio, Becky! Žao mi je. Nikada više neću, dok sam živ, tako nešto učiniti. Hajde, pomirimo se!

Djevojčica se zaustavi, prezrivo ga pogleda u lice:

- Bila bih vam zahvalna, gospodine Sawyer, da ubuduće gledate svoja posla. Nikada više neću s vama razgovarati.

Podigla je glavu i prošla. Tom je bio toliko zaprepašten te nije sačuvao prisutnost duha da joj reče: "Baš me briga, gospođice Napuhanka." Kada joj je to htio reći, već je bila prošla. Tako nije rekao ništa, ali se ipak gadno raspalio. Dovukao se u školsko dvorište, žaleći što ona nije muško. Doskora je opet susretne i dobaci joj u prolazu neku ružnu primjedbu. Ona mu uzvrati u istom stilu, i tako je došlo do otvorenog neprijateljstva. Becky se činilo, kako je bila vrlo ljutita, da će teško dočekati početak škole. Nestrpljivo je čekala da vidi kako će Toma išibati zbog zamrljane čitanke. Ako je ranije i imala neku kolebljivu namjeru da prijavi Alfreda Templea, Tomovo uvredljivo bockanje otjeralo je i svaku pomisao na to.

Jadna djevojčica nije znala kakva će je uskoro nevolja zadesiti. Učitelj, gospodin Dobbins dospio je već i u svoje srednje godine, a da nije ostvario svoj životni san. Njegova je najveća želja bila da postane liječnik, ali ga je siromaštvo prisililo da ne bude ništa drugo nego seoski učitelj. Svakog bi dana uzimao sa stola tajanstvenu knjigu i potpuno se zanio njome u trenucima kada nije bilo u razredu glasna čitanja. Tu je knjigu držao zatvorenu u ladici pod ključem. Nije bilo derana u školi koji nije gorio od želje da zaviri u nju, ali nikad nije bila prave prilike. Svaki momčić i djevojčica imali su svoju teoriju o vrsti te knjige, ali se čak ni dva gledišta nisu slagala, a nije bilo mogućnosti u ovom slučaju da se ona potkrijepe činjenicama. No, kada je Becky prolazila mimo katedre, koja je stajala blizu vrata, primijetila je da je ključ u bravi. Bijaše to dragocjena prilika. Ogledavši se okolo vidje da je sama, i za časak knjiga je bila u njezinim rukama. Naslovna stranica "Anatomija" tog nekog profesora ništa joj nije govorila. Poče okretati listove. Odjednom naiđe na lijep bakrorez u boji - golog golcatog čovjeka. U tom trenutku spustila se sjena na tu stranicu - Tom Sawyer se pojavio na vratima i počeo gledati sliku. Becky je brže-bolje zaklopi, ali na nesreću podere tu oslikanu stranicu po sredini. Gurne ju u ladicu, okrene ključ i brizne u plač od srama i ljutnje.

- Tome Sawyeru, podlo je od tebe što uhodiš ljude i zaviruješ u ono što oni gledaju.

- Kako sam mogao znati da ti nešto gledaš?

- Stidi se, Tome Sawyeru; znam da ćeš me tužiti. Oh, što da uradim. Što da uradim. Dobit ću batine, a još ih nikad nisam dobila u školi.

Tada je svojom nožicom lupila o pod i dodala:

- Budi tako podao ako te baš veseli. Znam što će se dogoditi. A ti samo čekaj i gledaj. Mrzim te, mrzim, mrzim... - i odleti iz zgrade s novom provalom suza.

Tom je stajao mirno, prilično ošamućen ovim napadom. I reče u sebi:

- Kako su djevojke neobično glupe! Nisu je nikad istukli u školi. Gluposti! Kao da su te batine ne znam što. To je baš slično djevojčicama. Sve su one tankoćutne i strašljive. Naravno, ja neću ništa reći starom Dobbinsu o toj maloj budali, jer joj se mogu osvetili na drugi način, koji nije tako podao. A znam kako će se ova stvar odvijati. Stari će Dobbins pitati tko je poderao knjigu. Nitko se neće javiti. Tada će učiniti ono što uvijek radi. Ispitivat će jednog po jednog i kada dođe do pravog krivca, znat će koja je djevojčica to učinila a da mu ona i ne prizna. Djevojački obrazi sve kažu. One nemaju kičme. Becky će dobiti batine. Došla je u škripac iz kojeg nema izlaza. Tom još jednom podrobnije "pregrunta"[10] cio slučaj i zatim zaključi: - U redu! Neka se malo preznoji; ona je mene željela vidjeti u takvu položaju.

Tom se pridružio većoj grupi veselih školaraca. Uskoro prispije učitelj i zvono pozove na nastavu. Toma baš i nije zanimalo učenje. Svakog bi časa pogledao na onu stranu učionice gdje bijahu djevojke. Mučio ga je Beckyn izraz lica. Uzevši sve u obzir, nije ju htio žaliti, ali ipak ga je nešto k tome vuklo, nije se mogao ni malo radovati.

Ubrzo se otkrilo da je Tomova čitanka zamrljana i on je bio pun vlastitih briga kako da se izvuče. Becky se probudila iz svoje obamrlosti i očaja i počela se živo zanimati za zbivanja. Nije očekivala da bi se Tom mogao izvući iz neprilika tako što bi jednostavno zanijekao da je on prolio tintu po knjizi. I imala je pravo. Poricanje je samo pogoršalo Tomov položaj. Becky je pretpostavljala da će je to veseliti, pokušavajući u to vjerovati, ali nije bilo tako. Kada je trebalo doći do najgoreg, htjela je ustati i prokazati Alfreda Templea, ali se napregnula i prisilila na šutnju, jer reći će u sebi: "I Tom će mene sigurno odati što sam poderala knjigu. Neću izustiti ni riječi, ma da mu je i sam život u pitanju."

Tom je izdržao batine, došao na svoje mjesto, ali uopće nije bio ucviljen. Mislio je, možda je zaista nesvjesno prolio tintu na čitanku, u nekom ludom skakanju, ali je to zanijekao već reda radi, jer bio je takav običaj u školi da se sve poriče iz navike.

Protekao je čitav sat. Učitelj je sjedio na svom prijestolju i drjemovno klimatao glavom dok je zrak bio pun pospanog mrmora učionice. Katkad bi se gospodin Dobbins uspravio, zijevnuo, a onda je otvorio ladicu u stolu i posegao za knjigom, neodlučan bi li je uzeo u ruke ili je ostavio na miru. Većina učenika ravnodušno ga je pogledavala, ali ga je dvoje njih pratilo napregnuta pogleda. Gospodin Dobbins je neko vrijeme rastreseno okretao knjigu, a onda je otvorio te se udobno namjestio u stolici i počeo čitati. Tom je pogledao Becky. Pričinila mu se poput progonjena i bespomoćna zečića, u čiju su glavu uperili pušku. Odmah je zaboravio na svađu s njom. Mora nešto brzo učiniti. I to u tren oka. Ali zato što je prijetila neposredna opasnost pamet mu se ukočila. No, imao je ideju: potrčat će, zgrabiti knjigu, skočiti kroz prozor i nestati. No, na trenutak se kolebao u svojoj odluci i prilika je propala: učitelj je već otvorio knjigu. Da mu se barem još jednom pruži prilika. Ali sada je već prekasno. Vidio je da Becky nema spasa. U sljedećem trenutku učitelj je upro pogled u razred. Sve se oči oboriše pred njegovim pogledom. Bilo je nešto u njemu što je i nedužne ispunjavalo strahom. Tišina je potrajala dok bi nabrojio do deset. U učitelju je rasla srdžba. On oštro upita:

- Tko je poderao ovu knjigu?

Tišina. Mogao se čuti pad igle. Tišina potraje. Učitelj je kružio pogledom od lica do lica tražeći znakove krivnje.

- Benjamine Rogers, jesi li ti poderao knjigu?

[10] ***pregrunta*** – promisli, prouči

On zaniječe. Opet stanka.

- Joseph Harper, jesi li ti?

I on zaniječe. Tomov je nemir rastao kako se odvijalo mučno i sporo ispitivanje. Učitelj je oštro promatrao redove dječaka, zastao na trenutak, a onda se obratio djevojčicama:

- Amy Lawrence?

Zanijekala je odmahivanjem glave.

- Gracie Miller?

Isto.

- Suzana Harper, jesi li ti to učinila? Opet nijekanje. Na redu je bila Becky Thatcher. Tom se, osjećajući beznadnost njezina položaja, toliko uzbudio da se tresao od glave do pete.

- Rebecca Thatcher? (Tom joj je pogledao lice; bijaše blijedo od straha.) Jesi li ti poderala... daj me gledaj u lice (bila je pokrila oči rukama)! Jesi li ti poderala knjigu?

Nešto poput munje sijevne Tomovim mozgom. Skoči na noge i poviče:

- Ja sam to učinio!

Čitav razred od čuda izbeči oči na tu nevjerojatnu ludost. Tom zastane da pribere snage, a onda iskorači da primi kaznu. Iznenađenje, zahvalnost i obožavanje kojima su ga obasjale oči jadne Becky učinilo mu se dovoljnom nadoknadom za stotinu batina. Nadahnut veličinom i sjajem svoga čina primio ih je a da nije ispustio ni najmanji krik, premda su to bile najžešće batine što ih je ikada gospodin Dobbins podijelio. Isto je tako ravnodušno primio okrutni dodatak kazni, prisilni boravak dva sata u školi poslije završene nastave, jer je znao tko će ga čekati vani poslije odslužena zatvora, i zato nije smatrao ta dva dosadna sata izgubljenim vremenom.

Tom je te noći legao u krevet planirajući osvetu Alfredu Templeu. Naime, Becky mu je sa stidom i kajanjem sve ispričala, ne zatajivši ni vlastito izdajstvo. No, ubrzo je čak i žeđ za osvetom ustupila mjesto ugodnijim mislima, i on naposljetku usnu dok su mu u uhu odzvanjale slatke Beckyne riječi:

- Tome, kako si samo mogao biti tako plemenit!?

XXI.

Bližili su se praznici. Učitelj, inače uvijek strog, postao je još stroži i zahtjevniji, jer je želio da se škola što bolje predstavi na Završnom školskom danu. Šiba i ravnalo rijetko su bili na dopustu - barem što se tiče manjih učenika. Samo su poveći momci i mlade gospođice od osamnaest ili dvadeset godina izbjegli batine. Batinanje gospodina Dobbinsa bilo je gadno. Naime, iako mu je glava pod perikom bila ćelava i sjajna, bio je tek u srednjoj dobi i mišići mu nisu ništa oslabili. Što se više približavao taj veliki dan, njegova nasilna priroda dolazila je sve više do izražaja. Činilo se da upravo osvetnički uživa u kažnjavanju najmanjih prijestupa. Kao posljedicu toga učenici mlađe dobi provodili su dane u strahu i muci, a noću su kovali osvetu. Ne bi propustili ni jednu priliku da napakoste učitelju, ali on ih je u svemu nadmašivao. Odmazda poslije svake osvetničke akcije bila je tako temeljita i veličanstvena da su se dječaci uvijek povlačili potpuno poraženi s bojnog polja.

Na posljetku skovali su zavjeru i stvorili plan koji je obećavao sjajnu pobjedu. Uvukli su u zavjeru, pod zakletvom, pismoslikareva sina izloživši mu plan i zamolivši ga za pomoć. On je imao i osobne razloge tome se radovati, jer se učitelj hranio u kući njegova oca te je pružio njemu niz povoda da ga zamrzi. Učiteljeva žena trebala je otputovati na nekoliko dana na selo i tako ništa ne bi moglo osujetiti njihov naum. Učitelj se uvijek pripremao za svečane zgode tako što bi se dobro napio pa je pismoslikarev sin odlučio da će uoči Završnog školskog dana, kad školnik bude već u "dobru" stanju i kada bude drijemao u svom naslonjaču, "izvesti ono". Onda će se on morati probuditi u pravi tren i požuriti u školu.

Došao je čas i te zanimljive zgode. U osam sati uvečer školska zgrada bijaše sjajno osvijetljena i okićena kitama i vijencima lišća i cvijeća. Učitelj se ustoličio u velikom naslonjaču na podignutoj pozornici ispred školske ploče. Činilo se da je prilično razdragan. Tri reda klupa na svakoj strani i šest redova ispred njega zauzeli su mjesni dostojanstvenici i roditelji učenika. Nalijevo, iza redova građana, bijaše podignut privremeni podij na kojem su sjedili školarci, koji su trebali te večeri izvoditi vježbe. Bili su tu i redovi malih učenika koji su se onako oprani i obučeni osjećali nelagodno, redovi nezgrapnih klipana, djevojčice i mlade gospođice obučene u batist i muselin koje su se razmetale golim rukama, starinskim ukrasima svojih baka, ružičastim i plavim vrpcama te cvijećem u kosi. Ostali dio prostorije bio je pun učenika koji nisu sudjelovali u svečanosti.

Svečane vježbe su počele. Mali dječačić ustao je i plašljivo recitirao: "Ja sam mali, al' već znam sitna slova da čitam", itd. Svaku riječ popratio je krutim i grčevitim kretnjama, koje bi mogle biti svojstvene nekom stroju, naravno uz uvjet da je on malo pokvaren. Mali je sretno dovršio recitaciju, iako se bio na smrt preplašio. Bio je ispraćen lijepim pljeskom kada je uz prilično namješteni naklon napuštao pozornicu.

Malena stidljiva djevojčica odšušketala je pjesmicu "Marija je imala janje maleno", napravila naklon dostojan sažaljenja, dobila svoju "porciju pljeska" i sjela na svoje mjesto zajapurena i sretna.

Tada istupi naprijed Tom Sawyer s umišljenom samouvjerenosti i započe neodoljiv i neuništiv govor s naslovom "Dajte mi slobodu ili mi dajte smrt".[11] Govorio je s poletnim žarom i služio se srčanim kretnjama, ali u sredini besjede zamuknu. Zgrabila ga je užasna trema, noge su počele klecati i nešto ga je gušilo u grlu. Istina, slušateljstvo je očito suosjećalo s njime, ali je, što je bilo najgore, samo šutjelo. Učitelj se namrgodio i nesreća je bila neizbježna. Tom se još časak borio, a onda se pokunjeno povukao potpuno poražen. Začuo se slabašan pokušaj pljeska, koji je ubrzo zamro.

Slijedile su recitacije: "Stajaše dječak u požaru na palubi", pa "Propali su Asirci" i drugi pjesnički biseri. Onda su došli vježbe u čitanju i borba s pravopisom: Malobrojni latinski razred odlično je odgovarao. A onda je došao red na najprivlačniju točku večeri - čitanje izvornih sastavaka mladih gospođica.[12]

Svaka bi od njih iskoračila na rub podija, pročistila grlo, uzela tekst (povezan lijepom vrpcom) i stala čitati s velikom pozornošću prema svakom izrazu i pravopisnom znaku. Teme su bile one iste, koje su prije njih u sličnim prilikama obrađivale njihove majke, njihove bake i bez sumnje sve njihove prabake po ženskoj lozi unatrag do Križarskih ratova. Evo njihovih naslova: "Prijateljstvo", "Sjećanja na minule dane", "Religija u povijesti", "Zemlja snova", "Prednosti kulture", "Oblici političkog vladanja - sličnosti i razlike", "Melankolija", "Dječja ljubav prema roditeljima", "Čežnja srca" itd, itd.

Osnovna crta tih sastavaka bijaše sjeta koju su njegovali. Druga je karakteristika bila rasipnička i obilna uporaba "lijepih riječi". Treća značajka bijaše težnja da se uši što više nabiju posebno hvaljenim riječima i frazama dok se one ne bi posve otrčale, zatim osobitost koja ih je očito prožimala ali i kvarila, bijaše ono tvrdokorno i nepodnošljivo "poučavanje" koje je mahalo svojim kusatim repom na kraju svakog sastavka. Bez obzira koji bio predmet raspravljanja uvijek bi dolazio do izražaja vrtoglavi duševni napor da se rasprava natjera u ovaj ili onaj kalup te da je moralna i pobožna duša može razmatrati i usvajati njezinu pouku. Blještava neiskrenost tih prodika nije bila dovoljnim razlogom da ih se ranije izbaci iz škole, a nije ni danas. Neće biti dovoljan razlog nikada, dok je valjda svijeta i vijeka. Nema u našoj zemlji škole u kojoj se mlade gospođice ne bi osjećale obaveznima da završe svoje sastavke s ovakvom prodikom. Vidjet ćete da je prodika i u najlakoumnijem i u najmanje vjerski raspoložene djevojke u školi uvijek najduža i najpobožnija. Ali, dosta o tome. Neukusno je iznositi istinu u vlastitoj zemlji.

Vratimo se vježbama. Prvi pročitani sastavak nosio je naslov "Zar je to život?" Možda će čitatelj moći podnijeti jedan odlomak:

U svakidašnjem životu mlađana duša s posebnim užitkom očekuje neki predmnijevam prizor slavlja. Mašta brzo crta ružičaste scene veselja. U mislima strasna zaljubljenica u modu vidi sebe usred svečane vreve kako je svi promatrači pozorno gledaju. Njezin dražesni lik u snježnobijeloj odjeći vrti se u ritmu razigrana plesa. Njezine su oči najsjajnije i njezin korak najlaganiji u veselu mnoštvu.

[11] Riječi iz govora što ga je 1775. godine održao Patrick Henry (1736 – 1799), odvjetnik i borac za neovisnost američkih kolonija od Velike Britanije

[12] Napomena: Svi ovi tobožnji "književni sastavci", navedeni u ovom poglavlju, preneseni su bez ikakve promjene iz knjige "Proza i poezija jedne zapadne gospođice". No, one su točno izrađene prema djevojačkom školskom uzorku, te su stoga i mnogo uspjelije nego što bi imitacije inače mogle biti.

U takvom slatkom maštanju vrijeme brzo prolazi i dolazi žuđeni čas ulaska u rajski svijet o kojem je tako divno sanjala. Kako samo sve počinje bajkovito u njezinoj zanosnoj viziji. Svaki je novi prizor čarobniji od prethodnoga.

No, nakon izvjesnog vremena, ona otkriva da se ispod tog vanjskog blještavila krije samo taština. Udvaranja, koja su joj nekoć očaravala dušu, sada zvuče hrapavo u njezinu uhu. Plesna dvorana izgubila je svoje čari. Narušena zdravlja i ogorčena srca odvraća se od svega toga i spoznaje da zemaljski užici ne mogu zadovoljiti njezine duhovne potrebe.

I tako dalje. I tako dalje. Od vremena do vremena za vrijeme čitanja začuo bi se mrmor odobravanja s potihim usklicima: "Kako je to slatko rečeno", "Kako rječito", "Kako istinito", itd. I kada bi sastavak završio s posebno dojmljivom poukom, odjeknuo bi zanosan pljesak.

Zatim se podigla vitka, sjetna djevojka, čije je zanimljivo bljedilo dolazilo od pilula i slabe probave. Ona pročita pjesmu iz koje ćemo navesti dvije kitice:

Djevojka s Missourija oprašta se s Alabamom
Zbogom Alabama! Moje te srce voli.
S tobom će uvijek biti misli moje,
na odlasku srce osjeća teške boli,
u duši se bolna sjećanja neprestano roje.
Lutala sam po šumarcima tvojim cvjetnim
i kraj Tallapoose čitala sam rado,
valove sam slušala zanosima sretnim,
a žarka mi zora grijala srce mlado.

Uopće me nije stid što mi duša grca,
i što spomen žari moja oka dva.
Ja se ne rastavljam od luđega srca
i tuđinska nije okolina ta.
Država mi bila moj dom i svijet,
ostavljam joj doline i luge
i nek se ohlade moje oči, srce, tete,
Alabamo draga, vatro moje tuge.

Malo je bilo onih koji su znali značenje "tete", ali ih je pjesma ipak zadovoljila.

Zatim se pojavi tamnoputa, crnooka i garave kose mlada gospođica, koja je najprije šutjela neko vrijeme, a onda s tragičnim izrazom lica poče čitati odmjerenim i svečanim glasom:

"Priviđenje".

Noć bijaše tamna i burna. Oko prijestolja na nebeskom svodu nije treperila ni jedna zvijezda, ali duboko odjeci teške grmljavine stalno su odzvanjali u uhu. Strašne munje otkrivale su svoju bjesomučnu ćud kroz oblačne nebeske prostore, i činilo se da se hoće narugati moći koju je nad njihovim trepetom stekao slavni Franklin.[13] *Čak su se i bijesni vjetrovi jednodušno sručili iz svojih tajanstvenih domova i razmahali se okolo kao da su htjeli svojim djelovanjem pojačati divljinu pri-*

[13] Benjamin Franklin (1706-1790),državnik, filozof, izumitelj, fizičar, ekonomist i pisac; jedan je od "otaca" osnivača SAD-a i autor američke "Deklaracije o nezavisnosti", izumitelj gromobrana

zora. A i u takvo doba, mračno i pusto duh mi je uzdisao za ljudskim suosjećanjem, ali umjesto toga kao

"Moj najdraži prijatelj, moj savjetnik, tješitelj i voditelj, moja radost u boli, blaženstvo u sreći - moj prijatelj dođe ona." Kretala se poput onih divnih bića kakva su mladi romantičari slikali na sunčanim proplancima bajnog Edena, prave kraljice ljepote, okićene jedino svojom prozračnom ljupkošću. Korak joj je bio tako mekan, te nije izazivao nikakva odjeka. I da nije bilo čarobnog drhtaja koji je dolazio od njezina nježna dodira i drugih nenametljivih krasota, prošla bi neprimijećena i nežuđena. Čudna joj je neka tuga počivala na obrazima kao ledene prosinačke suze, kad mi je ukazivala na borbu sila u prirodi i naredila mi da dobro promotrim dvije ukazane pojave.

Ova tlapnja obuhvatila je deset stranica rukopisa i završavala strašnom prodikom koja je lišavala svake nade u spas one koji nisu bili prezbiterijanci. Ona je dobila prvu nagradu. Ovaj je sastavak proglašen najvišim dometom večeri. A gradonačelnik selendre predajući nagradu održao je topao govor u kojem je naglasio da je to najdorečeniji sastavak i da takvo nešto još nije imao prilike čuti, i da bi se njime mogao ponositi i sam Daniel Webster.[14]

Usput bi se moglo napomenuti da je vrlo velik broj sastavaka obilovao riječju "predivan", a u običnom prosjeku svako ljudsko iskustvo nazivalo se "životnom stranicom".

Tada učitelj, pripit i zato krajnje dobrostiv, odmaknu stolac i okrenu leđa slušateljstvu te poče crtati kartu Amerike po ploči da bi razred mogao pokazati znanje iz zemljopisa. Ali je njegova nesigurna ruka jadno obavila taj posao i prigušeni smijeh prolomio se dvoranom. On je uvidio što je na stvari i pokuša popraviti crtež. Izbrisao je spužvom povučene crte i načinio nove. No, samo ih je još više iskrivio pa je hihot bio još glasniji. Sada još odlučnije prione poslu kao da se zarekao da se neće dati smesti njihovim hihotom. Osjećao je kako su sve oči uprte u njega. Na trenutak je pomislio da je uspio, a onda se opet razlegne grohot smijeha. Očito se još i pojačao. A kako i ne bi. Nad samom njegovom glavom bio je tavanski otvor. Niz tu rupu visjela je dolje mačka vezana uzicom oko bokova. Glava joj je bila povezana krpom koja je prekrila i njušku, tako da nije mogla mijaukati. Kako se polako spuštala, previjala se i čas bi pandžama grabila uzicu a čas bi pak pandžama slobodno mlatarala po neuhvatljivu zraku. Grohot je bio sve urnebesniji kad se približila samo šest palaca od učiteljeve glave. Niže, samo malo niže i ona mu zgrabi vlasulju svojim očajničkim pandžama i skine je s glave. U isti čas zajedno s njezinim "ratnim plijenom" netko je povuče na tavan. I kako samo blistavo zasja učiteljeva ćelava glava - koju je pismoslikarev sin bio pozlatio.

Ovaj je događaj prekinuo zborovanje. Dječaci su se osvetili. I došli su praznici.

[14] Daniel Webster (1782-1852) – slavni američki govornik, pravnik i političar

XXII.

Tom je pristupio novoj udruzi - "Kadeti kreposti",[15] jer su ga privukle njihove oznake. Obećao je da će se uzdržavati, tako dugo dok bude njezin član, od pušenja, žvakanja duhana i svake nepristojnosti. No, otkrio je nešto novo: naime, ako obećaš da nešto nećeš učiniti najsigurniji je način da žudiš za tim i da na posljetku to i učiniš. Uskoro Toma stade mučiti želja da pije i psuje. Želja je postala tako snažna da ga ništa nije moglo odvratiti od nauma da se povuče iz udruge nego samo nada da će zadobiti priliku kad će se moći pokazati s crvenom lentom na grudima.

Bližio se 4. srpnja, Dan američke nezavisnosti, ali Tom je to nekako smetnuo s uma, a nije nosio svoje okove ni 48 sati, i sav se usredotočio na starog suca Frazera, iz mirovnog suda, koji je očito bio na samrtnoj postelji, a imat će kao visoki državni službenik veličanstven javni sprovod. I puna tri dana Tom se živo zanimao za sučevo stanje i stalno se propitkivao za njegovo zdravlje. Katkada su njegove nade toliko porasle da bi on izvadio spremljene oznake i paradirao s njima pred ogledalom. Ali sučevo se stanje stalno obeshrabrujuće mijenjalo. Na kraju se pročulo da se oporavlja, a zatim da i prizdravlja. Tom je bio užasnut. Osjećao je nepravdu. Odmah je predao ostavku na članstvo u Udruzi. Sljedeće noći sucu je pozlilo i on umre. Tom zaključi da se nikad više neće pouzdavati u takvog čovjeka. Pogreb je bio prekrasan. Kadeti su marširali tako lijepo i razmetljivo kao da su htjeli svog bivšeg člana ubiti osjećajem zavisti. No, Tom je bio slobodan momak, a i to je nešto vrijedilo. Sada je mogao piti i pušiti, ali ga, začudo, to nije više privlačilo. Jednostavna činjenica što je sada nešto smio činiti, oduzela mu je svaki čar i želju za tim. Tom se začudio da mu i toliko željeni praznici ne predstavljaju nikakvo veselje.

Pokušao je voditi dnevnik, ali se čak tri dana nije ništa dogodilo te napusti i taj posao.

U mjesto dođe Prva crnačka pjevačka trupa i pobudi veliko zanimanje. Tom i Joe Harper također su osnovali svoju glumačku družinu i dva su dana bili sretni.

Čak im je i slavni Četvrti srpnja u neku ruku propao, jer je neprestano padala kiša, te stoga nije bilo nikakve svečane povorke, a najveći čovjek na svijetu (kako je mislio Tom), gospodin Benton, prvi i aktualni američki senator, duboko ih je razočarao: nije bio viši od 25 stopa, nije bio čak ni blizu toga.

Došao je i cirkus. I sami dječaci su se igrali tri dana cirkusa, poslije njegova odlaska, u šatorima načinjenim od krpa poderanih prostirki. Ulaznice su bile tri pribadače za dječake, a dvije za djevojčice. Na posljetku zasitiše se i cirkusa.

Zatim dođoše jedan frenolog i jedan hipnotizer, a kad su otišli mjesto je bilo još pustije i dosadnije nego prije.

Bilo je nekoliko dječjih mješovitih zabava, no, bilo ih je vrlo malo i bijahu tako divne da su mučne praznine između njih bile još mučnije.

Becky Thatcher je otišla kući u Constantinople da bude s roditeljima za vrijeme tog praznika. Stoga Tomu nije preostala ni jedna svijetla stranica života.

[15] Jedno od brojnih sličnih društava u Americi u 19. st.: osnovano 1848.godine, sastojalo se mahom od dječaka mlađih od 18 godina koji su se obvezivali na potpuno suzdržavanje od uživanja alkohola

Strašna tajna o ubojstvu stalno ga je mučila. Bila je to prava rak-rana, od koje nije prestajala bol. Onda dođoše i ospice.

Dva duga tjedna ležao je Tom prikovan za krevet, mrtav za sav svijet i njegova zbivanja. Bijaše teško bolestan. Ništa ga nije zanimalo. Kada je napokon ustao i počeo se kretati gradićem, naišao je na tužne promjene u njemu i na njegovim stanovnicima. Izbio je nekakav čudan "preporod"; svi postadoše veliki vjernici, ne samo odrasli nego i dječaci i djevojčice. Tom je uzalud išao okolo nadajući se da će ugledati barem jednu blaženu grješnu osobu, ali je nailazio svugdje samo na razočaranje. Zatekao je Joea Harpera kako proučava Novi zavjet, te se sav žalostan udaljio da ne gleda taj očajan prizor. Potražio je Bena Rogersa i našao ga kako s košaricom punom vjerskog štiva obilazi siromahe. Na posljetku uhvatio je Jima Hollisa, koji upozori Toma da su preležane ospice Božji blagoslov i opomena za grijehe. Svaki dječak kojeg je susreo pridonio je ponešto njegovoj potištenosti. A kada je, u očajanju, na kraju potražio utočište na grudima Huckleberryja Finna, ovaj mu je počeo navoditi ulomke iz Svetog pisma. Tomu je jednostavno prepuklo srce i on se odvuče kući u krevet, uvjeren kako je on jedini u čitavu gradiću izgubljen za sve vijeke vjekova.

U noći se razmahala strašna oluja, s pravim prolomom oblaka, groznim udarima groma i munjama koje su zasljepljivale oči. Pokrio se pokrivačem preko glave i u strahu čekao svoj posljednji čas. Nije ni najmanje sumnjao da je sav taj urnebes zbog njega. Vjerovao je da je dotjerao strpljivost nebeskih sila do krajnjih granica i da je ovo sada posljedica loga. Moglo mu se pričiniti nepotrebnim tako svečano i s toliko streljiva ispaljenog iz topničkih oruđa ubijati običnu bubicu. No, nije mu bilo neumjesno prirediti ovako skupu grmljavinu da se uništi tratina pod tako sitnim kukčićem kao što je on.

Malo pomalo oluja se istrošila i zamrla a nije postigla svoj cilj. Tomova prva misao je bila da se zahvali Bogu i donese odluku da će se popraviti, a druga Tomova želja bila je da ne bude više oluje.

Sljedećeg dana pozvaše liječnike. Tomu je pozlilo. Tri tjedna što je odležao na leđima činilo mu se ovaj put vječnošću. Kada se napokon uputi van, gotovo nije bio zahvalan Bogu što je ostao pošteđen imajući na umu kako mu je život pust, kako je ostao bez drugova, kako je jadan i izgubljen.

Nehajno se spusti na ulicu i naiđe na Jima Hollisa vidjevši ga kako glumi suca na dječjem sudištu na kojem se sudilo jednoj mački za umorstvo. Nazočna je bila i njezina žrtva-ptičica. Susreo je poslije i Joea Harpera i Hucka Finna kako najednom osamljenom puteljku kradu dinju. Jadni dječaci. I njima se kao i Tomu povratila bolest.

XXIII.

Napokon se drjemovno ozračje uskovitlalo - i to snažno. Započe sudska rasprava o umorstvu. Odmah je to postala glavni tema razgovora u gradiću. Ni Tom nije mogao to izbjeći. Na svaki glas o umorstvu zadrhtao bi u srcu, jer su mu nemirna savjest i strah govorili da te primjedbe ljudi dobacuju kako bi nešto od njega "ispipali". Nije shvaćao kako bi netko mogao sumnjati da on zna nešto o umorstvu, ali mu ipak nije bilo ugodno slušati ta naklapanja i govorkanja. Neprestano su gaj prožimali hladni trnci. Odvede Hucka na samotno mjesto da s njim porazgovara. Bit će mu lakše ako malo razveže jezik i podijeli teret nesreće s drugim patnikom. A osim toga želio je provjeriti da možda Huck nije odao tajnu.

- Huck, jesi li ikome što govorio o onome?

- O čemu?

- Znaš o čemu!

- Oh, naravno da nisam.

- Nijednu riječ?

- Nisam rekao nijedne riječi, tako mi svega. Zašto me pitaš?

- Znaš, bojim se.

- Čuj, Tome Sawyeru, ne bismo mi preživjeli ni dva dana ako bi se to otkrilo. Znaš li?

Tom se sada osjećao mnogo ugodnije. Nakon kratke stanke on će:

- Huck, je li da te oni ne bi mogli natjerati da se izlaneš?

- Mene natjerati da se izlanem? Pa kad bih baš htio da me onaj đavolski melez utopi, onda bi me netko mogao natjerati; inače ne!

- Dobro, onda je sve u redu. Mislim da smo sigurni dotle dok držimo jezik za zubima. Hajde da se još jednom zakunemo. Sigurnije je.

- Slažem se.

I oni se ponovo zakunu uz svečani obred.

- Što se priča okolo, Huck? Ja sam čuo puno toga.

- Što se priča? Pa priča se stalno o Muffu Potteru. Muff Potter ovo, Muff Potter ono. Neprestano se znojim i volio bih se nekamo sakriti.

- To isto i ja stalno slušam. Rekao bih da je on gotov. Nije li ti ponekad žao?

- Gotovo uvijek, gotovo uvijek! Ne vrijedi on bogzna što. Ali nije nikada nikome učinio nešto na žao. Upeca poneku ribicu, zaradi ponešto novca da bi se mogao napiti i mnogo dangubi okolo. Ali zar nismo svi takvi, ili barem u većini, pa čak i popovi i njima slični. Ma zapravo je on dobričina: dao mi je jednoć pola ribe, premda je nije bilo za dvojicu. Mnogo puta mi je ljubazno izašao ususret, kad me je sreća napustila.

- Jest tako, Huck! Meni je popravljao zmajeve i vezao udice na povraz. Volio bih da ga nekako izvučemo.

- Ali kako? Ne možemo ga izvući, Tome! A osim toga ne bi bilo nikakve koristi. Oni bi ga ponovo uhvatili.

- Da, sigurno bi. Ali mene užasno ljuti kada ga vrijeđaju kao đavola iako uopće nije učinio ono.

- I mene ljuti, Tome! Gospode Bože, slušam kako govore o njemu kao o najkrvavijem razbojniku u zemlji, i čude se što već ranije nije obješen.

- Da, neprestano upravo tako govore. Čuo sam gdje kažu kako će ga linčovati ako bude pušten na slobodu.

- Oni bi to i učinili.

Dječaci su dugo razgovarali, ali ih to nije umirilo. Kada se spustio suton, našli su se u blizini malog osamljenog zatvora. Nekako su se nadali da će se dogoditi nešto što će ih osloboditi njihovih jada, ali ništa se nije dogodilo. Činilo se da nema anđela ni vila koje bi zanimao ovaj nesretni zatvorenik.

Dječaci su, kao što su i prije često običavali, prilazili zatvorskim rešetkama i davali Potteru duhan i šibice. Bio je u prizemlju, a zatvorskih čuvara nije bilo. Njegovo zahvaljivanje na darovima grizlo je njihove savjesti i ranije, a sada ih je posebno peklo. Osjećali su se kukavicama i izdajnicima najnižeg reda kada im je govorio:

- Momci, vi ste uvijek bili dobri prema meni; bolji nego itko u gradu. Ja to ne zaboravljam, zaista ne. Često kažem sam sebi: običavao sam popravljati dječacima zmajeve i ostale igračke, pokazivao sam im mjesta prikladna za pecanje, prijateljevao s njima najviše što sam mogao, a kada se stari Muff našao u nevolji, svi su ga zaboravili. Nisu svi. Tom nije, ni Huck nije. Oni ga ne zaboravljaju kao što ni ja njih ne zaboravljam. Znate, momci, učinio sam jednu strašnu stvar: napio sam se i istodobno poludio. Jedino tako se može to objasniti, i sada sam pred vješalima, što je u redu. U redu i, mislim, najbolje. Nadam se da je tako. No, nećemo o tome razgovarati. Ne želim da se loše i neugodno osjećate. Svojim prijateljstvom ste me zadužili. Samo bih vam htio reći: nemojte se nikad opijati, pa nećete dovle dotjerati. Odmaknite se malo udesno; sada je dobro. Veliko je zadovoljstvo gledati prijateljska lica kada se nađeš u ovako strašnoj nevolji, a nitko ti, osim vas, ne dolazi. Dobra prijateljska lica, dobra prijateljska lica! Deder se popnite jedan drugome na leđa da vas mogu pomilovati. Tako je dobro. Pružite mi ruke, vaše mogu proći kroz rešetke dok su moje i prevelike. Male i slabe ručice mnogo su pomogle Muffu Potteru, a kad bi mogle, pomogle bi i više.

Kad se Tom sav žalostan vratio kući, te je noći sanjao strašne snove. Sljedećeg je dana, i dan iza toga dana, visio pred sudnicom. Gotovo nešto neodoljivo vuklo ga je unutra, a on se prisiljavao da ostane vani. I s Huckom se zbivalo gotovo isto. Namjerno su izbjegavali jedan drugoga. I jedan i drugi bi od vremena do vremena nekamo od lutao, ali ih je uvijek neka čarobna sila vukla natrag. Tom bi naćulio uši kada bi se koji besposličar izvukao iz sudnice, a uvijek bi čuo žalosne novosti: mreža krivnje sve se više stezala oko jadnog Pottera. Na kraju drugog dana gradom se pričalo da su Indijančevi dokazi čvrsti i nepobitni, te da nema ni najmanje sumnje kako će glasiti presuda.

Te je noći Tom dugo izbivao vani i vratio se kući na spavanje kroz prozor. Bio je silno uzbuđen. Prošlo je više sati prije nego što je uspio zaspati. Sljedećeg jutra čitavo se mjesto sjatilo u sudnicu, jer za sve je to bio veliki dan.

U prepunoj sudskoj dvorani jednako su bili zastupljeni muškarci i žene. Poslije duljeg čekanja ušla je porota i zauzela svoja mjesta. Odmah za njom uvedoše Pottera, blijeda i mršava, zastrašena i očajna, okovana lancima. Posadiše ga tako da su sve radoznale oči mogle u njega buljiti. Nije bilo ništa manje vidljivo mjesto za Indijanca Joea koji se držao bezizražajno kao i uvijek.

Opet bude stanka, a onda uđe sudac i šerif objavi otvaranje rasprave. Nastade uobičajeno došaptavanje među pravnicima i sabiranje sudskih spisa. Ove pojedinosti, kao i po-

vremena čekanja, stvorile su ozračje napeta iščekivanja. Svi su osjećali da se sprema nešto dojmljivo, nešto što opčinjava.

Onda je pozvan svjedok koji je izjavio da je zatekao Muffa Pottera gdje se pere na potoku, u rane jutarnje sate, upravo kada se otkrilo umorstvo, i da je odmah utekao. Nakon kraćeg ispitivanja tužitelj objavi:

- Na redu je obrana!

Zatvorenik podigne na trenutak oči, ali ih opet obori kada je njegov branitelj pripomenuo:

- Nemam nikakvih pitanja.

Sljedeći svjedok izjavi da je našao pokraj lešine nož. Tužitelj opet prozbori:

- Riječ ima obrana.

- Nemam nikakvih pitanja - odvrati Potterov branitelj.

Treći svjedok se zakleo da je često viđao taj nož kod Pottera.

- Riječ ima obrana.

Branitelj je opet odbio da ga bilo što pita. Na licima slušateljstva poče se očitovati nezadovoljstvo. Zar se to odvjetnik ne misli založiti da spasi svog klijenta.

Nekoliko je svjedoka pod prisegom opisivalo Potterovo držanje kao krivca kad je doveden na mjesto ubojstva Dopušteno im je da napuste postolje za svjedoke, a da ih uopće nije unakrsno ispitivalo.

Vjerodostojni svjedoci iznijeli su svaku pojedinost o pogubnim okolnostima događaja koji se zbio tog jutra na groblju (a svi su ga dobro zapamtili), ali nikoga se nije unakrsno ispitivalo. Zbunjeno i nezadovoljno slušateljstvo glasno je mrmljalo tako da mu je sud uputio i javnu opomenu. Na posljetku javni tužitelj zaključi:

- Zakletvom građana, u čije jednostavne riječi ne možemo sumnjati, utvrdili smo da je ovaj strašni zločin, izvan svaki sumnje, učinio nesretnik na optuženičkoj klupi. - Time je optužba završena.

Začu se jecaj jadnog Pottera, koji pokri lice rukama blago se njišući amo-tamo. U sudnici je zavladala grobna tišina. Mnogo je muškaraca bilo ganuto, a i mnogo je žena briznulo u plač izražavajući svoju sućut. Onda ustane branitelj i reče:

- Časni sude, u našim napomenama pri otvaranju rasprave navijestili smo našu nakanu da dokažemo kako je naš klijent počinio ovaj strašni zločin pod utjecajem slijepog i neuračunljivog ludila uzrokovanog pijanstvom. No promijenili smo svoje mišljenje. Nećemo se služiti tom obranom. - Obraćajući se sudskom službeniku reče:

- Pozovite Toma Sawyera!

Zbunjenost i zaprepaštenje pojavi se na svakom licu sudnici, ne isključujući čak ni Potterovo. Svi su u čudu uprli poglede prema Tomu koji se ustao i zauzeo mjesto na postolju. Dječak je djelovao prilično zaplašeno, očito je bio u velikom strahu. Slijedila je prisega.

- Thomase Sawyeru, gdje ste bili o ponoći 17. lipnja?

Tom je pogledao na kao željezo hladno lice Indijanca Joea i jezik mu zakaže. Nazočni bijahu bez daha. Ali Tomu riječi nisu dolazile. Međutim, nakon nekoliko časaka, dječak malo sabere snagu, pokušavajući govoriti glasnije tako da su ga barem neki mogli čuti:

- Na groblju.

- Molim malo glasnije. Nemojte se bojati. Bili ste...

- Na groblju.

Prezriv smiješak preleti licem Indijanca Joea.

- Jeste li bili negdje blizu groba Horsea Williamsa?

- Jesam, gospodine!

- Govorite samo malo glasnije! Kako ste bili blizu?

- Toliko koliko sam sada blizu vas.

- Jeste li bili skriveni ili niste?

- Bio sam skriven.

- Gdje?

- Iza onih brijestova što se dižu uz sam rub groba.

Indijanac Joe se jedva primjetno trznuo.

- Je li bio tko s vama?

- Da, gospodine! Išao sam tamo sa...

- Čekajte, čekajte malo! Ne morate spominjati ime svoga druga. Pozvat ćemo ga kada bude za to vrijeme. Jeste li što nosili sa sobom?

Tom je oklijevao i činio se zbunjenim.

- Govori moj dječače! Nemoj biti sramežljiv. Istina je uvijek vrijedna poštovanja. Što si nosio sa sobom?

- Samo krepanu mačku.

Nasta veseli žamor koji je sudac utihnuo.

- Mi ćemo pokazati i kostur te mačke. A sada mi, dječače moj, ispričaj sve što se dogodilo. Reci mi svojim riječima, ništa nemoj izostaviti i nemoj se bojati.

I Tom poče govoriti, ispočetka oklijevajući, no, kako se pomalo sživljavao s pričom, sve se više zagrijavao i riječi su mu tekle sve lakše. Za čas ništa se u dvorani nije čulo osim njegova glasa. Sve su oči bile uprte u njega. Otvorenih usta i suzdržana daha ljudi su gutali njegove riječi. Zaneseni i užasnuti pričom zaboravili su i na vrijeme. Napetost i uzbuđenje doseglo je vrhunac kada je dječak priopćio:

- ... i kada je liječnik daskom udario Muffa Pottera i kada je on pao, Indijanac Joe je skočio s nožem i...

Lom! Brz kao munja melez se probio između onih koji su mu se ispriječili, skočio kroz prozor i nestao!

XXIV.

Tom je još jednom postao sjajan junak, budeći u starijih tetošenje a u mladih zavist. Ime mu je dospjelo čak u besmrtni tisak, jer su ga mjesne novine veličale. Bilo ih je koji su vjerovali da će jednog dana biti i predsjednik SAD, ako ga pri je ne objese.

I kao što je običaj, hirovit i nerazborit svijet prigrlio je Pottera svim srcem, i tako ga je neumjereno mazio kao što ga je ranije psovao. Ali takvo ponašanje ide svijetu u prilog pa ne bi bilo lijepo da mu to zamjeramo.

Tomovi dani bijahu dani slave i veselja, ali su noći bile razdoblja straha. Indijanac Joe pograbio ga je u snovima, a iz očiju mu je sijevala smrt. Ništa nije moglo natjerati Toma da ostane vani kada se spustila noć. Jadni Huck bijaše također stalno u strahu i očaju, jer je Tom ispričao cijelu priču odvjetniku one večeri prije velikog dana rasprave, pa je Huck umirao od straha da bi i njegov udio u tome svemu mogao doći na vidjelo, premda ga je Indijančev bijeg sačuvao od muke da svjedoči na sudu. Jadnom momku branitelj je obećao da će stvar držati u tajnosti, ali što on ima od toga. Otkako je Toma uznemirena savjest natjerala da ode noću odvjetnikovoj kući i iscijedi strašnu priču, koja je bila zapečaćena najgroznijom i najužasnijom zakletvom, Huck je izgubio povjerenje u ljudski rod. Danju je Tom bio sretan zbog silne zahvalnosti koju mu je iskazivao Muff Potter, ali noću je žalio što je otpečatio svoj jezik.

Neko vrijeme Tom se bojao da neće nikad uhvatiti Indijanca Joea, drugi put se bojao da će ga uspjeti uhvatiti. Bio je siguran da neće mirno disati dok taj čovjek ne bude mrtav i dok ne vidi njegov leš.

Raspisali su nagradu, pretražili čitavu državu, ali Indijanca Joea nisu pronašli. Došao je detektiv iz Saint Louisa, sveznajuće čudo koje izaziva strahopoštovanje. Njuškao je okolo, tresao glavom, držao se mudro i postigao takvu vrstu izvanrednog uspjeha kakvu obično pripadnici njegova zanimanja postižu. Reklo bi se - "otkrio je trag". Ali kako ne možete "trag" objesiti zbog umorstva, detektiv je obavio posao i otišao kući. Tom se osjećao i dalje nesigurno kao i prije.

Dani su polako proticali i svaki bi od njih barem malo Toma rasteretio težine straha.

XXV.

U životu svakog normalno razvijenog dječaka javlja se pomamna želja da nekamo ode i da traži skriveno blago. Takva želja jednog dana spopade i Toma. On krene da potraži Joea Harpera, ali ga nije našao. Zatim ode do Bena Rogersa; on je pak bio na ribarenju. Onda nabasa na Hucka Finna Crvenu Ruku. Huck bi mu baš odgovarao. Tom ga odvede na tajno mjesto i povjerljivo mu otkrije svoj naum. Huck pristane. Huck je uvijek volio sudjelovati u nekom pothvatu koji je pružao zabavu, a nije tražio nikakva novca, budući da je imao upravo obilje takva vremena koje nije novac.

- Gdje ćemo kopati? - upita Huck.

- Svejedno gdje kopamo.

- Pa zar je blago svuda uokolo skriveno?

- Naravno da nije. Sakriveno je na mnogo posebnih mjesta, Huck. Katkad na otocima, katkad u trulim škrinjama ispod granja nekog starog suhog drveta, pa zatim na mjestima gdje pada sjena upravo o ponoći. No, najčešće se skriva ispod poda u pustim začaranim kućama.

- A tko ga skriva?

- Tko?! Razbojnici, naravno. Ne misliš valjda da blago skrivaju nastavnici, ravnatelji Nedjeljne škole.

- Ne znam. Da je moje, ja ga ne bi skrivao. Potrošio bih ga i dobro se zabavio.

- To bih i ja učinio. No razbojnici tako ne rade. Oni ga uvijek sakriju i ostave.

- I ne dolaze više po njega?

- Ne! Doduše namjeravaju doći, ali obično zaborave mjesto i oznake, ili pak umru. Kako god bilo, blago leži dugo vremena zakopano pa zahrđa. Nakon izvjesnog vremena netko nađe žutu ceduljicu na kojoj piše kako se nađu oznake. Obično treba tjedan dana odgonetati različite znakove i hijeroglife.

- Kakve hijero...?

- Hijeroglife, a to su slike i neke slična stvari, znaš, koje ništa ne znače.

- Imaš li koju od tih ceduljica?

- Nemam.

- Pa kako onda misliš pronaći oznake?

- Meni ne trebaju oznake. Blago je zakopano ispod pustih začaranih kuća ili na nekom otoku, ili ispod suha drveta na kojem strši jedna grana. Mi smo već pretraživali Jacksonov otok i možemo opet pokušati. Iznad rakijske pecare, uz potok ima jedna začarana kuća, i tamo ima sva sila suhog drveća.

- Je li blago ispod sviju njih?

- Kako možeš tako govoriti? Znaš da nije.

- Kako možeš onda znati pod kojim je blago?

- Kopaš ispod svih.

- Dobro, Tome, to onda može potrajati čitavo ljeto.

- Pa što onda? Zamisli da nađeš lonac od mjedi, a u njemu stotinu dolara, prekrivenih hrđom, ali vrijednih. Ili nađeš trulu škrinju punu dijamanata. Što kažeš na to?

Huckove oči zasju.

- To je super. To je stvarno super. Nego, daj ti meni sto dolara, a dijamanti mi ne trebaju.

- U redu. Ali ja se neću odreći ni dijamanata. Neki od njih, vrijede dvadeset i pet dolara, a ni jedan ne vrijedi manje od šest komadića ili čak manje od jednog dolara.

- Ma nemoj! Zar zbilja vrijede toliko?

- Sigurno. Svatko će ti to potvrditi. Zar nisi nikad vidio dijamant, Huck?

- Ne, koliko se sjećam.

- O, kraljevi ih imaju čitave gomile.

- Samo ja, Tome, ne poznam ni jednog kralja.

- Znam da ga ne poznaš. Ali da si bio u Europi, vidio bi ih svu silu kako skakuću okolo.

- Zar oni skakuću?

- Skakuću?! Tvoja baka skakuće. Naravno da ne skakuću.

- Zašto si onda rekao da skakuću?

- Glupost. Htio sam samo reći da bi ih i ti mogao vidjeti, naravno, ne kako skakuću... Zašto bi skakutali? Mislio sam ući, onako općenito, da ih ima svuda unaokolo - onakvih kakav je bio onaj stari grbavac Richard.

- Richard? Kako mu je bilo prezime?

- Nije imao prezimena. Kraljevi imaju samo vlastito ime i ništa drugo.

- Uistinu?

- Kad ti kažem.

- Pa neka im bude tako, Tome, ako im se sviđa. No ja ne želim biti kralj niti želim imati samo jedno ime, kao neka crnčina. A sada mi reci gdje ćemo prvo kopati.

- Ha, ne znam. Mislim da bismo se morali prihvatiti kopanja tamo ispod starog suhog drveta na brežuljku, s druge strane potoka, pokraj rakijske pecare.

- Slažem se.

I oni pograbiše neki krnji pijuk i lopatu te krenuše na put dug tri milje. Stigoše na odredište ugrijani i zadihani, te polegoše u hlad da se malo odmore i puste koji dim.

- Sviđa mi se ovo - reče Tom.

- I meni.

- Reci mi, Huck, ako pronađemo blago, što kaniš učiniti sa svojim dijelom?

- Pa priuštit ću si svakog dana paštetu i čašu soda-vode, a posjetit ću i svaki cirkus koji ovamo dođe. Baš ću se lijepo provoditi.

- Dobro, a ne kaniš nešto uštedjeti?

- Uštedjeti? Zašto?

- Zato da imaš nešto od čega ćeš kasnije živjeti.

- Ah, to ne bi imalo nikakva smisla. Jednog bi dana došao otac u ovaj naš gradić i svojim bi šapama sve to pokupio, ako se -ja ne bih požurio potrošiti. Kažem ti sve bi to on brzo očistio. A što ćeš ti, Tome, sa svojim dijelom?

- Kupit ću novi bubanj, pouzdani mač, crvenu kravatu, mladog buldoga i oženit ću se.

- Oženiti?

- Da, upravo to.

- Tome, ti nisi... ti nisi pri zdravoj pameti!

- Dobro, vidjet ćeš.

- To ti je najbedastije što možeš učiniti. Pogledaj samo mog oca i mater. Tučnjava za tučnjavom. Tukli su se čitava života Dobro se sjećam.

- Ništa to ne znači. Djevojka koju ću oženiti neće se tući.

- Tome, mislim da su one sve iste. Sve one "češljaju" čovjeka. Bilo bi ti bolje da malo promisliš. Kažem ti, bilo bi bolje. Kako je ime tvojoj "mački"?

- Nije ona "mačka", ona je djevojka.

- Mislim da je to svejedno: neki kažu mačka, neki djevojka, ali sve dođe na isto. Kako joj je ime?

- Reći ću ti jednom, ne sada.

- U redu, važi. Samo ako se oženiš, ja ću biti još osamljeniji.

- Nećeš. Doći ćeš k meni i živjet ćeš zajedno sa mnom. No sada dosta priče; hajdemo kopati.

Pola sata su radili i znojili se. Bez uspjeha. Mučili su se još pola sata. I još uvijek bez rezultata. Tada Huck upita:

- Zar oni uvijek tako duboko zakopaju blago?

- Ponekad. Ne uvijek. Uglavnom ne. Čini mi se da nismo našli pravo mjesto.

Izaberu novo i počnu opet kopati. Posao se malo otegao, su ipak napredovali. Neko su se vrijeme mučili u tišini, posljetku se Huck nasloni na lopatu, obriše rukavom graške znoja s čela i reče:

- Gdje ćemo dalje kopati kad budemo ovdje gotovi?

- Mislim da bismo se mogli prihvatiti posla tamo prijeko na Cardiffskom brežuljku, pokraj starog drveta, iza udovičine kuće.

- Vjerujem da će to biti dobro Tome, ali neće li nam udovica uzeti blago? To je njezin posjed.

- Da nam ona uzme blago? Nek samo pokuša. Tko nađe bilo Koje skriveno blago, njegovo je. Nije važno na čijoj je zemlji.

Odgovor ga je zadovoljio. Nastaviše kopati. Onda se opet javi Huck:

- Prokletstvo! Čini mi se da opet kopamo na krivom mjestu. Što ti misliš?

- Zbilja je to jako čudno. Jednostavno ne mogu shvatiti. Ponekad se vještice upletu. Mislim da bi i sada mogao biti taj slučaj.

- Glupost! Vještice nemaju moći po danu.

- Istina, imaš pravo. Nisam na to pomislio. Sada znam u kojem grmu leži zec. Baš smo bili budale. Moramo naći mjesto gdje o ponoći pada sjena suhe grane i tu onda treba kopati.

- Eh, do vraga! Znači da smo sve ovo dosad uzalud radili. Baš pravo prokletstvo! Moramo se noćas, znači, opet ovamo vratiti. To je strašno dalek put. Možeš li se ti uopće izvući iz kuće?

- Siguran sam da mogu. Moramo to učiniti još noćas, jer ako netko vidi ove jame, znat će što se dešava, pa će on tražiti blago.

- Dobro. Doći ću noćas po tebe i zamijaukat ću.

- U redu. A sada sakrijmo oruđe u grmlje.

Te noći dječaci su došli ovamo u dogovoreno vrijeme. Sjeli su u sjenu i čekali. Bilo je to pusto mjesto, a vrijeme, prema starim predajama, svečano. Duhovi su šaputali u šuštavu lišću, sablasti vrebale iz mrklih zakutaka. Iz daljine je dopirao lavež pasa, a sova je odgovarala glasom koji naviješta smrt. Dječake su obuzela ta tajanstva, i oni su vrlo malo govorili. Na posljetku su zaključili da je stigla ponoć. Označili su mjesto gdje je pala sjena te počeše kopati. Nada se probudila, znatiželja je rasla, a s njome i njihova marljivost. Jama se povećavala i produbljivala. Svaki put kada bi pijuk u nešto tvrdo udario, srca bi im poskočila, ali su nakon toga doživljavali samo novo razočaranje, budući da je to obično bio kamen ili komad drveta. Na posljetku Tom reče:

- Nema koristi, Huck! Kopamo opet na krivom mjestu.

- Ma ne možemo biti na krivom mjestu. Točno smo se držali onog mjesta koje nam je sjena označila.

- Znam, ali ima nešto drugo.

- Što opet?

- Vrijeme smo odredili samo onako otprilike. Vjerojatno je to bilo prekasno ili prerano.

Huck ispusti lopatu.

- To je to - reče - u tome je zapreka. Moramo se okaniti tog posla. Nećemo nikad pogoditi točno vrijeme, a osim toga sve je ovo i previše jezivo. U ovo doba noći vještice i sablasti lepršaju unaokolo. Cijelo vrijeme osjećam da mi je nešto na leđima Bojim se okrenuti, jer možda neka ili neke sablasti upravi vrebaju takvu priliku. Otkako sam ovdje, sav se ježim.

- Znaš, i ja se pomalo tako osjećam, Huck. Najčešće kad zakapaju blago stave unutra i mrtvaca da ga čuva.

- Gospode Bože!

- Jest, to oni rade. Čuo sam to mnogo puta.

- Tome, ne volim ti ja puno vrludati oko mjesta gdje su mrtvaci. Obavezno ćeš s njima zapasti u nevolju.

- Ne volim ih ni ja uznemiravati. Zamisli da jedan od njih otvori lubanju i počne nešto govoriti.

- Nemoj tako, Tome! To je strašno.

- Jest, ali je tako. Ne osjećam se ni ja ni malo ugodno.

- Čuj, Tome, napustimo to mjesto i pokušajmo kopati negdje drugdje.

- Imaš pravo. I ja mislim da bi to bilo bolje.

- A kamo ćemo?

Tom je časak razmišljao, a onda reče:

- U začaranu kuću. To je ono pravo.

- Do vraga, ne volim te začarane kuće, Tome. One su gore nego mrtvaci. Mrtvaci možda mogu govoriti svašta, ali se nikad ne šuljaju neopazice okolo pod pokrovom i ne zaviruju iznenada preko ramena niti škrguću zubima kako to čine sablasti. Ne bih ja tako nešto mogao podnijeti, Tome! Pa nitko zapravo ne bi.

- Da, Huck, ali sablasti putuju okolo samo noću. Neće nam smetati ako budemo kopali danju.

- Da, to je istina. Ali znaš, većina ljudi ne obilazi te kuće duhova ni danju ni noću.

- Jest, to je najviše zato što ne vole ići tamo gdje je netko ubijen. No, ništa se u toj kući nije vidjelo osim noću - i to samo neka plavičasta svjetla koja su prodirala kroz prozore, a nikako prave sablasti.

Znaš, gdje god vidiš da neko plavičasto svjetlo treperi, možeš biti siguran da je blizu njega sablast. To je barem jasno. Naime, znaš, nitko se njime ne služi nego sablast.

- Da, imaš pravo. Ali nikada se one ne pojavljuju danju. Zašto bismo se onda plašili?

- U redu. Pretražit ćemo tu ukletu kuću, ako hoćeš, ali se ipak bojim da u njoj vrebaju opasnosti.

Ovaj put krenuli su niz brežuljak. Usred suncem obasjane doline ispod njih stajala je ukleta kuća, potpuno usamljena, s davno porušenom ogradom. Razbijena ulazna vrata obrastao je korov, dimnjak bijaše napola razrušen, prozorska okna bila su bez stakla, ugao krova udubljen. Dječaci su neko vrijeme zurili očekujući da će neko plavičasto svjetlo zasjati na prozoru. Zatim su, tiho razgovarajući što je bilo u skladu s vremenom i okolnostima, udarili desno da bi zaobišli ukletu kuću i uputili se u nju kroz šumu koja krasi pozadinu Cardiffskog brežuljka.

XXVI.

Sljedećeg dana oko podneva dječaci su prispjeli do suha drveta. Bijahu došli po oruđe. Tom je gorio od nestrpljenja da uđe u ukletu kuću. Nešto slično, ali u manjoj mjeri, bilo je Huckom, koji iznenada priopći:

- Čuj, Tome, znaš li koji je danas dan?

Tom je u mislima preletio sve dane tjedna, a onda se trgnuo podigao oči i rekao:

- Jao, nisam na to ni pomislio, Huck!

- Pa nisam ni ja, ali iznenada sam se sjetio da je petak.

- Prokletstvo! Čovjek nikada nije dosta oprezan, Huck! Mogli bismo se naći u strahovitu škripcu ako bismo se primili posla u petak.

- Mogli bi se naći?! Bolje reci - našli bismo se. Možda ima nekih sretnih dana u tjednu, ali to sigurno nije petak.

- Pa to zna svaka budala. Ne bih rekao da si ti to prvi otkrio Huck.

- Pa nikada nisam ni rekao da sam ja prvi otkrio. Zar jesam? A nije riječ samo o petku. Prošle noći imao sam strašan san. Sanjao sam štakore.

- Ma nije moguće? To je siguran znak za nesreću. Jesu li se međusobno obračunavali?

- Nisu.

- To je već dobro, Huck! Kada se oni ne tuku, to onda znaj da je nesreća samo negdje u blizini, znaš. Nama jedino preostaje da dobro otvorimo oči i držimo se podalje od nje. Danas dići ruke od svega i otići se igrati. Jesi li čuo za Robina Hooda, Huck?

- Nisam. Tko je to Robin Hood?

- Pa on ti je jedan od najvećih ljudi koji su ikada živjeli u Engleskoj - i najbolji od svih. Bio je razbojnik.

- Divno! Ja bih to volio biti. Koga je napadao i pljačkao?

- Samo šerife, biskupe, bogataše, kraljeve i sličan svijet. Nikada nije napadao siromahe. Njih je volio. S njima je svekoliki plijen pošteno dijelio.

- Onda je morao biti junačina.

- Naravno da je bio, Huck! Bio je najplemenitiji čovjek koji je ikada živio. Mogu ti reći da danas nema takvih ljudi. Mogao je samo jednom rukom istući svakog čovjeka u Engleskoj.

Druga mu je mogla biti mirne duše vezana na leđima. A kada bi uzeo svoj luk od tisovine, mogao je svaki put pogoditi novčić od deset centi na daljinu od milje i pol.

- Što je to luk od tisovine?

- Ne znam. To je, naravno, neka vrsta luka. A kada bi taj novčić pogodio u rub, a ne u sredinu, sjeo bi, plakao i psovao. No, sada ćemo se igrati Robina Hooda. Naučit ću te toj krasnoj igri.

- Pristajem.

I tako su se čitavo poslije podne igrali Robina Hooda, bacajući povremeno čeznutljive poglede prema ukletoj kući i razgovarali o tome što ih sve sutra tamo čeka. A kada se sunce počelo spuštati na zapad, krenuše prijekim putem kući prolazeći kroz duge sjene drveća. Zašavši u šumu Cardiffskog brežuljka ubrzo ih je nestalo s vidika.

U subotu rano poslijepodne dječaci opet bijahu pokraj suhog drveta. Najprije su malo pušili i čavrljali u hladu, a onda nastaviše produbljivati ranije iskopanu jamu. Nisu se baš puno nadali, osim što je Tom primijetio da je bilo više slučajeva kada su ljudi prestali tragati za blagom, a bili su svega nekoliko pedalja od njega pa je onda došao netko drugi i jednim zamahom lopate otkrio blago. Međutim, ovaj put se to nije dogodilo, pa dječaci staviše oruđe na rame i udaljiše se uvjereni kako se nisu poigravali sa srećom, nego su ispunili sve zahtjeve koje traži posao kopanja blaga.

Kada su došli do začarane kuće, bijaše nešto čudno i zlokobno u mrtvoj tišini koja je zavladala u pripeci sunca. I bijaše nešto tako sumorno u osamljenosti i pustoši da su se za trenutak bojali ući unutra. Došuljali su se do vrata i bojažljivo zavirili. Ugledaše korovom obraslu sobu, bez poda, neožbukanu, staro ognjište, prozore bez stakla i razrušeno stubište. A svuda okolo visjele su raskidane mreže paučine. Na posljetku uđoše na prstima, potiho, uzdrhtala srca, šapćući, dobro naćuliše uši da zamijete i najslabiji zvuk, a mišići su im bili napeti i spremni za brzi uzmak.

Uskoro su se privikli te im se strah smanjio i ustupio mjesto pozornom i napetom ispitivanju prostorije. Pri tome su se divili i čudili sami svojoj smionosti. Zatim su željeli vidjeti što ima na gornjem katu. Time su sami sebi presjekli odstupnicu, ali su se međusobno hrabrili i rezultat je mogao biti samo jedan: staviše svoje oruđe u kut i popeše se gore. A tamo bijahu isti znaci propadanja. U jednom kutu naiđoše na neku komoru koja je obećavala nešto tajanstveno, ali ne previše. No ničeg u njoj nije bilo. Sada su se već dobrano ohrabrili i smirili. I baš kad su se spremali sići dolje i zaželjeli se rada, Tom zašapuće:

- Pssst!

- Što je? - šaputao je Huck blijedeći od straha.

- Pssst... tamo... čuješ li?

- Da! Oh, jao meni! Bježimo!

- Budi tiho! Ne miči se! Idu ravno prema vratima.

Dječaci se ispružiše na pod, primakoše oči pukotinama na podnim daskama, i tako ležeći, premrijevši od straha, iščekivahu što će dalje biti.

- Zastali su... Ne... dolaze... Tu su. Ni riječi, psst, Huck! Bože moj kamo sreće da nismo ni došli ovamo.

Ušla su dva čovjeka. Oba dječaka pomisliše: ovaj jedan je gluhonijemi Španjolac koji se jednom ili dva puta pojavio u gradu, a onog drugog nismo nikad vidjeli.

Taj drugi bijaše odrpanac, nepočešljano stvorenje, bez ičega dobroga u izrazu lica. Španjolac bijaše ogrnut ponćom. Imao je kitnjaste bijele zaliske, a duga sijeda kosa stršila mu je ispod sombrera, a nosio je zelene naočale. Kada su ušli u sobu, taj drugi govorio je tihim glasom. Sjedoše na pod leđima okrenutim prema zidu. I nastavi šaputati. Manje se ustručavao i riječi su mu postale razgovjetnije.

- Ne - reče on. - O svemu sam dobro promislio i zaključio da to ne volim. Opasno je.

- Opasno - promrmlja gluhonijemi Španjolac - na veliko iznenađenje dječaka. - Jesi slabić.

Kada začuše taj glas, dječaci protrnuše i izgubiše dah. Bio je to Indijanac Joe. Neko vrijeme zavlada potpuna tišina. Tada Joe reče:

- Što je moglo biti opasnije od onog tamo posla? Pa ništa se posebno nije dogodilo.

- To je nešto drugo. Tamo daleko uz rijeku nema nigdje kući u blizini. A tko bi mogao znati da smo nešto i pokušavali kada već nismo uspjeli.

- Dobro, a što je opasnije nego dolaziti ovamo po danu? Svatko tko bi nas vidio, mogao bi posumnjati.

- Znam. Ali nakon onog bedastog posla nema prikladnijoj mjesta. Najradije bih napustio ovu kolibu. Htio sam to još jučer, ali nije bilo zgodno micati se odavde baš kada se ta prokleti djeca igraju na brežuljku. Mogla bi nas lako vidjeti.

Ta "prokleta djeca" pak zadrhtaše na te riječi i pomisliše kako je bila sreća što su se dosjetili da je petak i što su zaključili da je bolje pričekati još jedan dan. A u srcu su požalili što nisu pričekali i čitavu godinu.

Ona dvojica izvadiše nešto jela i nahraniše se. Poslije duge šutnje i razmišljanja Indijanac Joe reče:

- Čuj, momče, vrati se ti uz rijeku svojem domu. I tamo čekaj dok ti se ne javim. A ja ću još jednom okušati sreću. Skoknut do grada i sve razmotriti. Upustit ćemo se u taj opasan posao nakon što ja okolo malo izvidim i nađem zgodnu priliku. A onda u Texas. Zajedno ćemo put pod noge.

To je bilo prihvatljivo. Obojica stadoše zijevati, a Indijanac Joe zaključi:

- Užasno sam pospan. Na tebi je red da stražariš.

Izvali se u korov i uskoro počne hrkati. Njegov drug jednom ili dva puta bocne i on se smiri. Onda i stražar poče kunjati, glava mu je padala sve niže. Ubrzo su obojica zaspali i zahrkali.

Dječaci duboko i sretno odahnuše. Tom šapnu:

- Sada nam je prilika. Hajdmo!

Huck odvrati:

- Ne mogu, umro bih od straha ako bi se oni probudili.

Tom je navaljivao, a Huck se odupirao. Na posljetku Tom se polako i potiho podigne i krene sam, ali je s prvim korakom što ga je načinio izazvao tako strašnu škripu da se gotovo mrtav srušio od straha. Drugi put nije više ni pokušao. Dječaci su ležali brojeći duge sate sve dok im se nije pričinilo da je vrijeme prestalo teći i da je sama vječnost postala sijeda. Stoga bijahu sretni kada su primijetili da sunce zalazi.

Tada jedan prestade hrkati. Indijanac Joe ustade, pogleda okolo, podrugljivo se naceri na svog druga kome je glava pala na koljena, udari ga nogom i reče:

- E, baš si pravi stražar, zar ne? Ipak, sve je dobro, ništa se nije dogodilo.

- Jao meni, jesam li malo zaspao?

- Malo, malo. Gotovo je vrijeme da krenemo. A što ćemo s ono malo plijena što nam je preostalo?

- Ne znam. Ostavimo ga ovdje kao i uvijek. Nema smisla da ga nosimo dok ne krenemo na jug. Šest stotina i pedeset srebrnjaka nije lako nositi.

- Dobro, u redu. Neće nam biti teško ponovo ovamo doći.

- Neće, jedino mislim da bi bilo bolje doći noću, kao što smo ranije običavali.

- No, gledaj! Može proći mnogo vremena prije nego što mu se pruži prava prilika za onaj posao. Neprilike mogu lako iskrsnuti. A ovo nije baš dobro mjesto. Najbolje će biti da ga zakopamo, i to što dublje.

- Dobra zamisao - reče drug i prijeđe u sobu. On klekne, izvrne stražnju kamenu ploču te izvuče torbu koja ja ugodno zvonila. Odbroji sebi dvadeset ili trideset dolara te isto toliko uruči Indijancu. On je klečao u kutu zabavljen kopanjem svojim bodežom.

Dječaci su u tom trenutku zaboravili na svoj strah i jad. Zažarenih očiju pratili su svaki pokret. Kakva sreća! Taj sjaj je bio iznad svih očekivanja. Šest stotina dolara bio je novac kojim se može pola tuceta dječaka obogatiti. Potraga za blagom počela im se smiješiti. Neće više biti one neizvjesnosti oko mjesta gdje bi trebalo kopati. Svaki čas bi se gurkali, a gurkanje je bilo rječito i lako razumljivo, jer je jednostavno značilo: Eh, nismo sretni što smo ovdje.

Joeov nož udario je u nešto tvrdo.

- Oho - viknu on.

- Što je to? - upita ga njegov drug.

- Napola trula daska, ne, to je škrinja, mislim. Daj, podaj ruku i vidjet ćemo što je to. Ipak ne treba, probušio sam otvor.

Ispružio je ruku i povukao je:

- Čovječe, pa to je novac!

Dva su čovjeka pozorno promatrala pregršt kovana novca Bili su to zlatnici. Dječaci gore toliko se iznenadiše i razveseli koliko i ova dvojica dolje.

Joeov drug zaključi:

- Posao ćemo brzo obaviti. Tamo je u kutu s druge strane ognjišta u korovu stari zahrđali pijuk. Vidio sam ga prije nekoliko časaka.

Otrčao je i donio pijuk i lopatu, oruđe koje su dječaci ostavili. Indijanac Joe uze pijuk u ruke, pozorno ga promotri strese glavom, nešto promrmlja, a onda stade kopati. Ubrzo skinuta zemlja sa škrinje, koja nije bila baš velika. Okovana željezom činila se vrlo čvrstom, ali ju je očito zub vremena načeo. Dvojica su neko vrijeme u blaženoj tišini promatrali blago.

- Prijatelju, pa tu su tisuće dolara - usklikne Indijanac Joe.

- Uvijek se govorkalo da se ovuda jednog ljeta vrzla Murellova banda - primijeti stranac.

- Znam - doda Indijanac Joe. - Rekao bih da ovo najbolje tome svjedoči.

- Sada se više ne trebaš upuštati u onaj posao.

Melez se namršti i reče:

- Ne poznaš ti mene. Ili barem ne znaš sve o onom poslu. To uopće neće biti pljačka nego osveta. - I zlokobno svjetlo zasjaji mu u očima.

- Trebat ću tvoju pomoć u tome. A kad sve bude gotovo, onda Texas. Hajde ti sada svojoj Nance i svojoj dječici i čekaj dok te ne pozovem.

- Dobro, ako ti tako kažeš. A što ćemo učiniti s ovim blagom? Opet ga zakopati?

- Da. (Gore zavlada neopisivo veselje). Ne. Nećemo, tako mi velikog poglavice Sachema.[16] (Gore gorko razočaranje). Gotovo sam zaboravio. Na ovom pijesku ima svježe zemlje. (U tom trenutku dječacima je pozlilo od straha). Što radi ovdje pijuk i lopata? Od čega je na njima svježa zemlja? Tko ih je donio ovamo? Kamo su oni otišli? Jesi li koga čuo ili vidio? Što? Zakopati ovdje blago i prepustiti ga onima koji će doći ovamo i vidjeti razrovanu zemlju? Nikako ne. Ne nikako! Odnijet ćemo ga mi lijepo u brlog.

- Pa naravno, mogli smo se toga i prije sjetiti. Misliš na broj jedan.

- Ne, mislim na broj dva - tamo ispod križa. Ono prvo mjesto je loše. Previše poznato.

[16] Poglavica plemena Algonkina iz 16. stoljeća.

- U redu. Dovoljno se smračilo pa možemo krenuti.

Indijanac Joe ustade i prošeće se od prozora do prozora oprezno izvirujući van. Onda se zapita:

- Tko je mogao ovamo donijeti to oruđe? Što misliš, možda su oni gore? (Dječaci izgubiše dah).

Indijanac Joe stavi ruku na nož, malo zastane na trenutak neodlučan, a onda se okrene prema stubištu. (Dječaci pomisliše na komoricu, ali ih je izdala snaga). Koraci su škripali stubištem, nepodnošljiva bezizlaznost situacije pobudi u dječacima naglu odluku: skočit će u komoricu, a onda se prolomi prasak trulih dasaka, a Indijanac Joe se stropošta na tlo u krš razvaljena stubišta. Pridigne se psujući, a njegov mu prijatelj kaza:

- Kakva smisla ima sve to? Ako i jest netko gore, neka tamo i ostane. Baš nas briga! Ako hoće skočiti dolje i želi nadrljati, tko mu brani? Za petnaestak minuta će se smračiti, pa neka nas onda slijede ako hoće. Baš bih volio. Po mojem mišljenju, tko god je donio ove stvari ovamo i vidio nas, smatrat će nas sablastima ili đavlima ili nečim sličnim. Ali vjerujem da su oni ipak pobjegli.

Joe je mrmljao još neko vrijeme, a onda se složio s prijateljem da preostalo danje svjetlo treba tako iskoristiti da se sve pripremi za odlazak. Uskoro kliznuše iz kuće u mrak koji se sve više spuštao. Krenuli su s dragocjenom škrinjicom prema rijeci.

Tom i Huck se podigoše, malaksali, ali sada uvelike rasterećeni, gledali su za njim kroz pukotine između dasaka. Da krenu za njima? Ne, neće. Bijahu sretni što su dosegli tlo bez slomljenih vratova i upute se stazom preko brežuljka kući. Nisu mnogo razgovarali. Obuzeo ih je bijes prema samima sebi i zloj sudbini koja ih je navela da dovuku ovamo lopatu i pijuk. Da nije toga bilo, Indijanac Joe ne bi ništa posumnjao. Sakrio bi srebrnjake sa zlatnicima i ostavio ih da čekaju dok on ne izvrši svoju osvetu. A tada bi, na svoju veliku nevolju, otkrio, da mu nema više novca. Gorku i pregorku kob donijelo je ovo oruđe. Odlučili su da će budno motriti Španjolca kada bude došao u grad izviđati priliku za svoju "osvetu". Slijedit će ga do broja dva, gdje god bi taj broj mogao biti. A onda Tomu padne na um grozna pomisao:

- Osveta? Što ako on to misli na nas, Huck?

- Jao, nemoj tako - reče Huck i gotovo padne u nesvijest.

Raspravljali su o tome svemu, a kada su ulazili u gradić složili su se kako je vjerojatno Joe mislio na nekog drugog, ili je mislio samo na Toma, jer je samo Tom svjedočio protiv njega.

Slaba, vrlo slaba utjeha bijaše Tomu što je samo on izložen opasnosti. Mislio je kako bi mu u društvu bilo osjetno lakše.

XXVII.

Toma su te noći snažno mučili snovi o pustolovini koju su doživjeli prethodnog dana. Četiri puta je imao u rukama veliko blago i četiri puta se prosulo iz ruku i to svaki put kada bi ga napuštao san i kada bi mu java privela u svijest mučnu stvarnost njegove nesreće. Kada se u rano jutro prisjećao pojedinih zgoda iz velike pustolovine, primijetio je da se one pričinjaju nekako potisnute, daleke, kao da su se dogodile u nekom drugom svijetu ili u neko davno doba. Odjednom pomisli da je možda i sama ta velika pustolovina bila - san.

Bijaše jedan vrlo snažan dokaz za tu pomisao. Naime, količina novca koju je vidio bijaše pregolema da bi mogla biti istinita. Nikada ranije u životu nije vidio ni pedeset dolara na jednom mjestu, a bijaše poput svih ostalih dječaka te dobi i životna položaja. Zamišljao je da su stotine i tisuće samo maštoviti govorni ukrasi i da takve svote stvarno ne postoje na svijetu. Nikada nije mogao ni pretpostaviti da bi se tako velika svota kao što je stotina dolara mogla naći u nečijem posjedu. Ako bismo raščlanjivali njegove pojmove o skrivenom blagu, otkrili bismo da se oni sastoje od pregršt desetaka centima i od mjerice nekih neodređenih, blistavih i neuhvatljivih dolara.

No sve zgode njegove pustolovine dobivale su oštrije i jasnije obrise nakon što ih je više puta prevrtao u mislima te je na posljetku, uzevši sve u obzir, bio sklon utisku da možda ipak to nije bio san. Neizvjesnost mora ukloniti. Pojest će na brzinu doručak te otići i potražiti Hucka.

Huck je sjedio na rubu čamca i pljuskao nogama po vodi. Pričinio se vrlo turoban. Tom odluči pustiti Hucka da sam prvi spomene blago. Ako ga ne bude spomenuo, bit će to dokaz da je čitava pustolovina bila samo san.

- Zdravo, Huck!

- Zdravo i ti!

Minuta šutnje.

- Tome, da smo samo ostavili prokleto oruđe pokraj suhog drveta, sada bismo imali novac. Nije li to strašno?

- Nije san, očito nije san. Nekako bih više volio da je bio san. Vrag me odnio ako ne bih.

- Što nije san?

- Ono naše jučerašnje. Sve mi se napola činilo da je san.

- San? Da se nisu stube srušile vidio bi ti kakav je to bio san. Ja sam mnogo toga sanjao čitave noći: i onog španjolskog đavla s povezom na oku. Natjerivao me cijelo vrijeme - đavo ga odnio!

- Ne, neka ga ne odnese. Treba ga naći. Otkriti trag parama.

- Tome, nikada ga nećemo naći. Samo se jednom u životu čovjeku pruža prilika zgrnuti toliko novca. A ta jedna je propala. Osim toga, pozlilo bi mi da ga vidim.

- I meni bi bilo zlo. A ipak nekako bih volio da ga vidim i da ga slijedim do onog broja dva.

- Broj dva, jest, to je to. Razmišljao sam o svemu, ali nisam mogao ništa dokučiti. Što ti misliš da je to?

- Ne znam. Previše je zakučasto. Slušaj, Huck, možda je to kućni broj?

- Odlično! Ne, ipak nije, Tome. Kad bi i bio, to ne bi moglo biti u našem jadnom gradiću. U njemu i nema nikakvih kućnih brojeva.

- Imaš pravo! Pusti me da malo promislim. Gle, pa to bi mogao biti broj sobe, primjerice u gostionici.

- Da, zbilja. Samo su u mjestu dvije gostionice. Brzo ćemo provjeriti.

- Pričekaj ovdje, Huck, dok se ja ne vratim.

Tom brzo odleti. Nije se baš trudio da bude u društvu s Huckom na javnim mjestima.

Zadržao se pola sata. Utvrdio je da je onoj boljoj gostionici broj dva već dugo vlasnik neki mladi odvjetnik i da je još zauzeta. U drugoj manje otmjenoj gostionici soba broj dva bijaše prava zagonetka. Gostioničarev sin mu priopći da je ona bila neko vrijeme zaključana, te da nije nikoga vidio da ulazi ili izlazi, osim možda noću. On zapravo ne zna pravi razlog tome. Malo je bio znatiželjan, ali ne baš previše. Tajanstvo sobe zabavljalo ga je samo utoliko što je mislio da je začarana. Primijetio je da je prošle noći bilo svjetlo u toj sobi.

- Eto, to sam otkrio, Huck! Mislim da je to soba broj dva koju tražimo.

- I ja tako mislim, Tome! Što ćemo sada?

- Čekaj da promislim.

Tom je dugo vremena razmišljao, a onda reče:

- Kazat ću ti. Stražnja vrata vode u tijesni prolaz između gostionice i starog razrušenog skladišta za cigle. Sada ti lijepo skupi sve ključeve koje možeš naći, a i ja ću pokupiti neke, pa čim se spusti prva noć bez mjesečine otići ćemo tamo i isprobati ih. Ali pazi, drži na oku Indijanca Joea, jer je rekao da će se ušuljati u mjesto i još jednom potražiti priliku da se osveti. Ako ga vidiš, kreni za njim. Ako ne ode na broj dva, znači nije to ono pravo mjesto.

- Gospode Bože, pa neću ga valjda sam slijediti.

- Ma to će sigurno biti noću. Ne može te vidjeti, a i da te vidi, ne bi ništa loše pomislio.

- Dobro, ako bude dosta mračno, mogao bih ga slijediti. Ne znam, zbilja ne znam. Pokušat ću.

- Ja bih ga svakako slijedio kad bude mračno, Huck. On će možda uvidjeti da se ne može osvetiti, pa će otići ravno po novac.

- Tako je, Tome; baš je tako. Slijedit ću ga. Hoću, tako mi svega!

- Tako se govori. Samo nemoj posustati, kao što neću ni ja.

XXVIII.

Te noći Tom i Huck bili su spremni za pustolovinu. Motali su se u blizini gostionice i poslije devet sati. Jedan je pazio iz daljine na prolaz, a drugi na vrata gostionice. Nitko nije ušao u prolaz ni izašao iz njega. Nitko nalik na Španjolca nije ušao u gostionicu niti ju je napustio. Noć je obećavala vedrinu. Stoga Tom ode kući, a razumljivo, ako noć bude izrazito mračna, Huck će doći i zamijaukati, na što će on kliznuti van i isprobati ključeve. Kako je noć ostala vedra, Huck je napustio stražu i povukao se oko dvanaest sati na spavanje u praznu bačvu od šećera.

U utorak su dječaci opet bili slabe sreće. Isto tako i u srijedu. U četvrtak noć je nešto više obećavala. Tom se iskrao na vrijeme s tetkinom limenom svjetiljkom, a nosio je i veliki ručnik da je njime zasjeni. Sakrio je svjetiljku u Huckovu bačvu i oni počeše stražariti. Sat prije ponoći gostionica bi zatvorena i njezino svjetlo (jedino u okolici) bude ugašeno. Španjolca nisu vidjeli. Nitko nije ušao u prolaz niti izišao iz njega. Sve bijaše kako treba. Kraljevalo je crnilo noći, a mrtvu tišinu prekidao je povremeno samo mrmor gromova iz daljine.

Tom uze svjetiljku, zapali je u bačvi, dobro je omoti ručnikom, i dva se pustolova počeše u mraku šuljati prema gostionici. Huck ostane na straži, a Tom pođe u prolaz. Nasta za Hucka doba tjeskobna čekanja, koje mu se kao brijeg spusti na dušu. Priželjkivao je da vidi plamen svjetiljke, koji bi ga i plašio, ali bi mu barem govorio da je Tom još živ. Činilo mu se da su već prošli sati i sati otkako je Tom otišao. Sigurno se onesvijestio; možda je mrtav; možda mu je srce puklo od straha ili uzbuđenja. U svom nemiru Huck se sve više približavao prolazu. Proživljujući sve vrste strahova predosjećao je katastrofu od koje mu je ponestajao svaki dah. Nije mu ga moglo mnogo preostati, jer se činilo da i onako udiše samo pomalo, kao naprŝnjakom. A i bojao se da će mu srce malaksati kako je jako tuklo. Iznenada se pojavi bljesak svjetla i Tom pokraj njega:

- Bježimo - poviče - bježi ako ti je život mio.

Nije povik trebao dva puta ponoviti. Bijaše dovoljno jedanput. Huck je već jurio trideset ili četrdeset milja na sat prije nego što je Tom ponovo povikao. Dječaci se nisu zaustavili dok nisu stigli pod krov napuštene klaonice na kraju mjesta. Tek što se skloniše pod krov, grunu oluja i spusti se kiša. Kada je došao do daha, Tom prozbori:

- Huck, bilo je grozno. Isprobao sam dva ključa, najtiše i najopreznije što sam mogao. No oni su tako snažno zaškripali da sam jedva disao od straha. Nikako se nisu mogli okrenuti u bravi. I ne primjećujući pravo što radim, pritisnuo sam kvaku, a vrata se širom otvore. Ne bijahu zaključana. Ja uskočim unutra, skinem ručnik i tako mi Cezarova duha...

- Što si vidio, Tome?

- Huck, gotovo sam stao na ruku Indijanca Joea.

- Ma nije moguće!

- Jest. Ležao je dolje, tvrdo spavao na podu, raširenih ruku i sa starim povezom na oku.

- Gospode Bože, što si učinio?

- Ne, nije se ni maknuo. Vjerojatno je bio pijan. A ja zgrabih ručnik i počeh bježati.

- Ja se, vjeruj, ne bih ni sjetio ručnika.

- Vidiš, ja jesam. Priuštila bi mi tetka bolovanje da sam ga izgubio.

- Reci mi, Tome, jesi li vidio onu škrinjicu?

- Huck, nisam imao vremena gledati okolo. Nisam vidio škrinjicu, nisam vidio križ, ništa nisam vidio nego samo bocu i limenu čašu pokraj Indijanca Joea. Da, vidio sam i dva burenceta i mnoštvo boca po sobi. Vidiš li sada kakva je ta začarana soba?

- Kakva?

- Pa ukleta od viskija. Možda sve trezvenjačke gostionice imaju poneku začaranu sobu, Huck!

- Pa možda imaju. Tko bi to znao. A reci mi, Tome, nije li sada zgodna prilika da se domognemo te škrinjice kad je Indijanac Joe pijan?

- Jest bijesa prilika! Idi pa pokušaj!

Huck je zadrhtao:

- Radije ne bih!

- Ne bih ni ja, Huck. Samo jedna prazna boca pokraj Indijanca Joea zaista nije dosta. Da su barem tri, značilo bi da je mrtvo pijan, i tada bih ja obavio posao.

Nasta duga stanka, dječaci su razmišljali a onda Tom reče:

- Gledaj, Huck, najbolje da ništa ne pokušavamo dok ne budemo sigurni da Indijanca Joea nema u sobi. Strašno je opasan. Ali ako budemo stražarili svaku noć, sasvim sigurno ćemo vidjeti kada on ode, i tada možemo brže od njega zgrabiti tu škrinjicu.

- Dobro, pristajem. Ja ću stražariti svekoliku bogovetnu noć, i to svaku ako ti obaviš drugi dio posla.

- U redu, hoću. Ti moraš učiniti jedino to da skokneš do ugla Hooperove ulice i zamijaučeš. Ako budem spavao, baci kamičak u prozor i evo me odmah.

- Dogovoreno! Vrijedi!

- A sada, Huck, oluja je prošla pa ja idem kući. Za nekoliko sati svanut će zora. A ti se lijepo vrati i drži stražu. Hoćeš li?

- Rekao sam ti da hoću, Tome, i budi siguran da hoću. Pazit ću na tu gostionicu svake noći makar i godinu dana. Danju ću spavati, a noću stražariti.

- U redu! A kamo ideš spavati?

- U sjenik Bena Rogersa. On mi dopušta, a dopustio mi je i sluga njegova oca crni ujak Jake. Ja nosim vodu za ujaka Jakea kad god on zaželi, a on mi uvijek dade, kada ga molim nešto za jelo, ono što njemu ostane. Pravi je dobričina od crnca, Tome. Voli me jer se nikad tako ne ponašam kao da sam nešto više od njega. Katkad sjednem pokraj njega i zajedno blagujemo. Samo nemoj o tome pričati. Kad je čovjek strašno gladan mora raditi neke stvari koje inače ne bi.

- Dakle, ako mi danju ne budeš trebao, pustit ću te mirno spavati. Neću ti smetati. A ti ako bilo što noću doznaš, skokni do mene i zamijauči!

XXIX.

Prvo što je Tom čuo u petak ujutro bijaše vesela vijest! obitelj suca Thatchera vratila se prošle noći u grad. Na trenutak je Indijanac Joe i otkriveno blago bilo potisnuto u pozadinu, a Becky opet bude dječaku zanimljivija od svega drugoga. Susreo ju je i dobro su se zabavili igrajući se skrivača i lovice s mnoštvom školskih drugova. Dan je bio lijepo ispunjen, a kruna svemu bilo je nešto osobito: Becky je nagovorila majku da sutradan prirede dugo obećavani i dugo odlagani izlet, i ona pristade. Djevojčičinoj sreći nije bilo kraja, a bome ni Tomovoj. Još prije sunčeva zalaska razaslani su pozivi, i mjesnu mladež zaokupi groznica spremanja i vesela iščekivanja. Tom bijaše toliko uzbuđen da je ostao budan do kasno u noć nadajući se da će uskoro čuti Huckov mijauk i da će se domoći blaga kojim će sutradan zaprepastiti Becky i ostale izletnike. No, razočarao se. Nije bilo te noći nikakva pozivnog znaka.

Napokon osvane jutro te se vesela i nestašna družba sakupi u kući suca Thatchera. Sve bijaše spremno za polazak. Nije bio običaj da odrasli svojom nazočnošću kvare takve izlete. Smatralo se da su djeca sasvim sigurna pod okriljem nekoliko, mladih gospođica od osamnaest godina i manjeg broja mlade gospode od otprilike dvadeset i tri godine. Unajmljena je za tu zgodu i jedna stara parna skela. Uskoro se vesela gomila razlije glavnom ulicom noseći košarice pune hrane. Sid bijaše bolestan pa je morao propustiti zabavu. Mary je ostala kod kuće da bdije nad njim. Posljednje riječi, koje je gospođa Thatcher uputila Becky, bijahu:

- Sigurno ćete se vratiti kasno. Možda bi bilo bolje, drago dijete, da prenoćiš kod neke djevojčice koja stanuje blizu riječnog pristaništa.

- Onda ću ostati kod Suzy Harper, majko!

- Vrlo dobro. Lijepo se vladaj i nemoj nikome puno dosađivati.

No, dok su putovali Tom će Becky:

- Slušaj, znaš što ćemo učiniti. Umjesto da idemo do Joea Harpera, uspet ćemo se na brežuljak i svratiti k udovici Douglas. Sigurno ima i sladoleda. Ima ga ona svakog dana na vagone! I bit će joj neobično drago da nas vidi.

- Oh, to će biti krasno!

Onda se Becky na trenutak zamisli i uzbuni:

- Ali što će mama reći?

- Pa kako će ona znati?

Djevojčica je još malo razmišljala o prijedlogu, a onda će kolebljivo:

- Znam da to baš nije u redu, ali...

- Glupost! Tvoja majka neće ništa znati, a u čemu je onda zlo? Pa majka ti jedino želi da budeš na sigurnom. Vjerujem da bi ti i sama preporučila da ideš gore, da si se samo dosjetila, zar ne?

Poznata gostoljubivost gospođe Douglas bijaše primamljiv mamac. To i Tomovo nagovaranje odnesoše pobjedu. Stoga oni odluče da neće o noćnom programu nikome ništa reći. Tada se Tom dosjeti da bi se baš te noći mogao Huck javiti s pozivnim znakom. Ta mu je misao dosta kvarila radosno očekivanje. Ipak, nije se mogao odreći svog nauma o privlačnom posjetu udovici Douglas. Pa i zašto bi ga se odrekao, razmišljao je. Sinoć nije

bilo poziva, zašto bi bilo vjerojatnije da će doći noćas? Sigurna večernja zabava prevagnula je nad nesigurnim blagom. I u pravom dječjem stilu on odluči popustiti onome što ga je više privlačilo: danas više nije htio razmišljati o škrinjici s novcem.

Tri milje niže od gradića skela se zaustavi na ulazu u šumoviti zaton. Gomila izletnika se iskrca i uskoro su proplanci i visoke stijene, bliske i daleke odzvanjale poklicima i smijehom. Iskušali su sve moguće načine da se umore i ugriju, a malo po malo izletnici se dovukoše natrag u logor. Gladni kao vukovi počeli su uništavati slatke zalihe hrane. Poslije gozbe nastupi razdoblje odmora i pričanja u sjeni krošnjatih hrastova. Zamalo netko poviče:

- Tko je spreman za špilju?

Svi su bili spremni. Pronađoše svežnjeve svijeća i poče opća jurnjava brežuljkom. Otvor u špilju bijaše u obliku slova A. Čvrsta hrastova vrata nisu bila zaključana. Unutra se nalazila mala prostorija, hladna kao ledara, koju je priroda ozidala kamenim vapnencem, ovlaženim hladnom rosom. Bijaše tajanstveno i romantično stajati u duboku mraku i gledati kako zelenu dolinu obasjava sunce. Ali uskoro je utisak oslabio, i počeli su nestašluci. Čim bi neko upalio svijeću, nastao bi opći juriš na njega. Uslijedila je borba i časna obrana, svijeća bi bačena na tlo ili ugašena, a dvoranom se razlijegala vika i smijeh; zatim bi počinjala nova hajka. Ali svemu dođe kraj. Pomalo se povorka stala spuštati niz strmi puteljak prolaza, dok su treperava svjetla ocrtavala obrise uzdignutih kamenih stijena, visokih, s dječje točke promatranja, i do šezdeset stopa. Glavni hodnik nije bio širi od osam ili deset stopa. Na nekoliko koraka od njega odvajale su se sa svake strane još uže pukotine, jer je McDougalova špilja bila zapravo golemi labirint vijugavih prolaza, koji su se međusobno preplitali i nisu vodili nikamo. Govorilo se da se može danima i noćima lutati kroz taj zamršeni splet tjesnaca i provalija a da se ne nađe izlaz iz špilje. I kada bi čovjek mogao ići dolje, niže, još niže u zemlju, uvijek bi nailazio na isto: labirint ispod labirinta, a nijednome nema kraja ni konca. Nitko nije dobro poznavao špilju. Bilo ju je nemoguće upoznati. Mnogo je mladića poznavalo poneki njezin predio, ali nitko se nije usudio krenuti dalje od toga upoznatog dijela. Tom Sawyer ju je poznavao kao i ostali.

Povorka je prošla glavnim hodnikom tri četvrt milje, a onda su se skupine i parovi počeli zavlačiti u pokrajnje prostorije i letjeti po sumornim dvoranama. Iznenađivali su jedni druge na mjestima gdje su se ti hodnici opet spajali. Pojedine skupine mogle su po pola sata izbjegavati jedna drugu da ne prijeđu u poznato područje.

Malo po malo skupina za skupinom povlačila se natrag prema izlazu iz špilje, zadihana, vesela, zaprljana od glave do pete rastopljenim lojem svijeća, umazana ilovačom, ali svakako vrlo zadovoljna što je lijepo i uspješno provela dan. Neki su se čudili kada su otkrili da nisu vodili računa o vremenu i da je noć vrlo blizu. Zvono je već pola sata pozivalo na polazak. Međutim, ovakav završetak dnevne pustolovine bio im je romantičan i poželjan. Kada je skela sa svojim divlje razigranim teretom ušla u struju rijeke, nitko nije zažalio zbog izgubljena vremena, osim možda zapovjednika posade.

Huck je već bio na straži kada je svjetleća skela prošla pokraj pristaništa. Nije čuo nikakvu viku s palube, jer su mladi bili tako smireni i tihi kao što obično jesu ljudi na smrt umorni. Čudio se kakva je to brodica i zašto nije pristala u luci, a onda je prestao na nju misliti posvećujući svu pozornost svome zadatku. Noć je postajala sve oblačnija i tamnija. Kada je bilo devet sati, prestala je svaka buka vozila, rasuta svjetla počela su se gasiti, svi okašnjeli prolaznici nestadoše i grad utone u san ostavivši malog noćobdiju samog s tišinom i sablastima. U jedanaest sati utrnula su i svjetla gostionice. Posvuda tama. Hu-

cku se činilo da je čekao vrlo dugo, ali ništa se nije dogodilo. Njegovo je pouzdanje počelo slabiti. Ima li to ikakva smisla? Stvarno, ima smisla? Što ne bi sve to napustio i otišao spavati.

Do uha mu dopre neka buka. Sav se pretvori u uho. Vrata prema prolazu lagano se zatvoriše. On skoči do ugla skladišta cigli. U taj čas projuriše kraj njega dva neznanca. Činilo se da jedan nosi nešto pod rukom. Mora da je to ona škrinjica. Očito odnose blago. Da zove sada Toma? Bilo bi besmisleno. Dvojica bi već odmaglila sa škrinjicom i nikada ih ne bi našli. Ne, pratit će ih u stopu. Tama će mu pomoći da ga ne otkriju.

Nakon što se ovako posavjetovao sam sa sobom, Huck izađe iza ugla i stade se poput mačke šuljati za njima, bosonog; dopuštao je onoj dvojici samo toliko odstojanje kako bi ostao nevidljiv.

Oni su išli ulicom uz rijeku, prošli tri bloka zgrada, a onda zaokrenuli na lijevo u poprečnu ulicu. Njome nastaviše dalje dok ne stigoše do jednog puteljka koji je vodio prema Cardiffskom brežuljku; njega su se stalno držali. Prošli su kuću starog Velšanina, na pola puta prema brežuljku, a onda se bez oklijevanja stadoše penjati uzbrdo. Dobro je, pomisli Huck, očito će zakopati blago u stari kamenolom. Ali nisu se ni tu zaustavili nego su pošli dalje prema glavici brda. Udarili su uskom stazom između visoka rujeva žbunja i ubrzo nestali u mraku. Huck im se smanjivši razmak još više približio jer sada nije bilo opasnosti da ga vide. Koračao je tako neko vrijeme, a onda uspori hod bojeći se da ne grabi prebrzo. Malo je još išao, a onda potpuno stao. Osluhnuo. Ništa se nije čulo. Pričini mu se da čuje samo otkucaje vlastita srca. S brežuljka mu dopre sovin huk. Loš znak! Ali ne ču nikakav bat koraka. Oh, Bože, zar je sve izgubljeno? Htjede već pobrzati što ga noge nose kada se netko nakašlje četiri koraka od njega. Hucku srce siđe u pete, ali se i povrati. A onda se stade tresti kao da ga je odjednom spopalo tucet groznica. Tako klonu kao da će se stropoštati na tlo. Znao je gdje se nalazi. Znao je da je samo pet koraka od nogostupa koji vodi na imanje udovice Douglas. Vrlo dobro, pomisli, neka ga samo tu zakopa. Neće ga biti teško naći.

Tada prepozna dubok glas Indijanca Joea:

- Prokleta bila, možda ima nekakvo društvo! Svjetla gore, a već je tako kasno.

- Ja ne vidim nikakva svjetla.

Bijaše to glas onog stranca, stranca iz uklete kuće. Smrtna jeza obuzme Huckovo srce. To je dakle ona osveta. Prva mu je misao bila da bježi. A onda se sjeti kako je udovica Douglas bila dobra prema njemu. I to ne samo jednom. A možda je ovi ljudi hoće ubiti. Želio je smoći hrabrosti da otrči i upozori je. Ali znao je da nema te smjelosti. Oni bi ga mogli lako uhvatiti. Sve mu je to prohujalo glavom u jednom trenutku, između strančeve primjedbe i onog što mu je Indijanac Joe odvratio:

- Zato što ti grmlje smeta. Daj se makni malo ovamo! Vidiš li sada?

- Da. Očito je tamo nekakvo društvo, mislim. Bolje da se toga odreknemo.

- Odreći se i zauvijek napustiti ovaj kraj? Da se odreknemo i da nam se nikad više ne pruži prilika. Rekao sam ti, i opet ti kažem da mi nije do njezine "love". Zadrži je ti. Ali njezin je muž bio prema meni okrutan. Bio je mnogo puta okrutan, a što je najgore bio je mirovni sudac koji me zatvorio zbog skitnje. Ni to nije sve. Nije ni milijunti dio svega. Dao me linčovati, bičevati ispred zatvora kao najgoru crnčugu, a cijela je varoš to promatrala. Dao me bičevati, razumiješ li to? Ipak, nadmudrio me i umro. Ali ja ću se zato njoj osvetiti.

- Nemoj je ubiti! Zbilja nemoj!

- Ubiti? Tko je govorio o ubojstvu? Njega bih ubio da je živ, ali nju neću. Ako se hoćeš osvetiti ženi, ne ubijaš je. Ma ni govora. Unakaziš je. Rasporiš joj nozdrve i odrežeš joj uši kao krmači.

- Zaboga, pa to je...

- Svoje mišljenje zadrži za sebe. To ti je najsigurnije. Privezat ću je za krevet. Ako iskrvari na smrt, zar će to biti moja krivnja? Ako ona bude plakala, neću ja. Prijatelju dragi, ti ćeš mi u tome pomoći. Zato te trebam. Ne mogu sam. Ako me iznevjeriš, ubit ću te. Razumiješ li? A ako budem morao ubiti tebe, ubit ću i nju, te tako nitko neće znati tko je to učinio.

- Dobro, ako to moramo obaviti, onda obavimo. Što brže - to bolje. Ja se sav tresem.

- Da sada obavimo? Zašto su gosti kod nje? Pazi se, najprije će u tebe posumnjati, znaš? Ne, pričekat ćemo dok se svjetla ne ugase. Nema žurbe.

Huck je osjetio da će sada uslijediti šutnja koja je strašnija od najkrvoločnijeg razgovora. Zaustavio je dah i oprezno koraknuo natraške. Zabio je jednu nogu o tlo, vrlo pažljivo i čvrsto, i njišući se na njoj na nesiguran način gotovo se prevrnuo, najprije na jednu pa onda na drugu stranu. Povukao se još jedan korak natraške na isti način i uz istu opasnost. Zatim je slijedio još jedan, pa još jedan, ali iznenada grančica puče pod njegovim stopalom. Zaustavi dah i osluhne. Nikakva zvuka ni odjeka. Carevala je potpuna tišina. Njime ovlada neizmjerna sreća. Zatim se okrene prema svojoj stazi između zidova i rujevi žbunja. Okretao se tako pažljivo kao da je brod, a onda zakorači brzo, ali oprezno. Tek kad je izronio kod kamenoloma, osjeti se sigurnim pa žustro podbrusi pete i odjuri. Žurio se dalje, sve dalje dok nije stigao do Velšaninove kuće. Zakuca na vrata i ubrzo se na prozoru pokaza glava starca i dvojice njegovih snažnih sinova.

- Kakva je to buka? Tko to lupa? Što hoćete?

- Brzo me pustite unutra! Sve ću vam reći.

- Hm, a tko si ti?

- Huckleberry Finn! Brzo me pustite unutra.

- Huckleberry Finn? Zaista? Mislim da se tom imenu baš ne otvaraju mnoga vrata. Ali pustite ga. Ali pustite ga, momci, da vidimo koja mu je nevolja.

- Molim vas, nemojte nikome dati do znanja da sam vam rekao - bijahu prve Huckove riječi kada je ušao.

- Molim vas, nemojte! Ubit će me, siguran sam... ali udovica je bila dobra prema meni... i želim reći... hoću reći, ako obećate da me nećete odati.

- Svetoga mi Jurja, on očito ima nešto važno za reći, inače se ne bi tako ponašao - reče starac. - Govori već jednom, momče, nitko te neće odati.

Tri minute kasnije starac i njegovi sinovi, dobro oboružani, bijahu već na brijegu i s otkočenim oružjem ulazili su utabanom stazom u rujevo žbunje. Huck ih nije dalje pratio. Sakrio se iza velike stijene i osluškivao. Oduljila se tjeskobna tišina, onda se iznenada razlegne pucanj i krik.

Huck nije čekao da dozna pojedinosti. Skoči i otrči tako brzo koliko su ga noge nosile niz brežuljak.

XXX.

Već u cik zore nedjeljnog jutra uspeo se Huck na brežuljak, i tiho pokucao na vrata starog Velšanina. Ukućani su spavali, ali bio je to lagan san, san kao "na okidaču od samokresa" zbog uzbudljivog noćašnjeg događaja. S prozora netko upita:

- Tko je?

Huck preplašeno i tiho odgovori.

- Molim, pustite me unutra. To je samo Huck Finn.

- Drago momče, to je ime kojemu se vrata otvaraju danju i noću. Dobro nam došao!

Bijahu to čudne riječi za dječaka skitnicu, ali najugodnije što ih je ikad čuo. Nije se sjećao da je ikad imao prilike čuti ovako ugodne riječi. Vrata se otvoriše i on uđe. Ponudiše mu stolac, a starac i dvojica njegovih visokih sinova brzo se obukoše.

- Dakle, dječače, nadam se da si jako gladan. No, doručak će biti gotov čim sunce izađe. Ne brini se - pojest ćemo ga još onako vrućeg. Nego, ja sam zajedno sa sinovima očekivao da ćeš sinoć još navratiti ovamo i prenoćiti kod nas.

- Užasno sam se prestrašio i pobjegoh - reče Huck. Trgnuo sam se, kada su samokresi opalili, i nisam se tri milje zaustavljao. Sada sam došao jer bih htio čuti sve o onome, znate. Došao sam prije zore, jer se nisam htio nikako susresti s onim vragovima, da su i mrtvi.

- O, jadno momče, vidi se da si loše spavao prošle noći. Evo imaš ovdje krevet, pa možeš prileći poslije doručka. Ne, momče, oni nisu mrtvi, što nam je vrlo žao. Znaš, dobro smo znali prema tvojim uputama gdje ćemo ih uloviti. Stoga smo im se na prstima prišuljali na petnaestak koraka - jer u rujevu grmlju bijaše mračno kao u podrumu - i baš tada morao sam kihati, a to je bilo najgore što mi se moglo dogoditi. Pokušao sam se suzdržati, ali nije išlo. Što mora doći, dođe. Išao sam naprijed s podignutim samokresom i, kada sam kihnuo, ti su lopovi uz šušanj šmugnuli sa stazice, a ja povikah: "Paljba, momci!" Opalio sam prema mjestu odakle je dolazio šušanj. Pridružili su mi se i sinovi, ali za tren oka razbojnici kidnuše. Progonili smo ih kroz šumu, no mislim da ih nismo dohvatili. Pucali su i oni nasumce u bijegu, meci su zujali oko nas, ali nas nisu nikog ranili. Kada više nismo čuli topot njihovih nogu, prekinuli smo potjeru, vratili se i uzbunili policiju. Oni su formirali odred za potjeru, postavili stražu na obali rijeke, a čim je svanulo, šerif je s redarstvenicima krenuo da pročešlja šumu. Moji momci će im se uskoro pridružiti. Volio bih imati opis tih lopova - to bi nam mnogo pomoglo. No, mislim da u mraku, drago momče, nisi mogao vidjeti kako izgledaju.

- Ah, jesam. Vidio sam ih dolje u gradu i slijedio ih u stopu.

- Izvrsno! Opiši nam ih, dječače, opiši!

- Jedan od njih je gluhonijemi Španjolac, koji se katkada motao ovuda, a drugi odrpanac, podlih očiju...

- To će biti dosta, momče, znamo ih. Naišli smo jednom na njih tamo u šumi, odmah iza udovičina posjeda, i smjesta su nestali. Hajde, momci, do šerifa i sve mu recite, a doručkovati možete i sutra ujutro.

Velšanovi sinovi odmah krenuše. Kada su napuštali sobu, Huck je skočio i povikao im:

- Molim vas, nemojte nikome reći da sam ih ja prijavio. Molim vas!

- U redu, Huck, kad ti tako kažeš, ali bi ti trebalo služiti na čast to što si učinio.

- Oh ne i ne; molim vas nemojte nikom reći.

Kada su mladići otišli, stari Velšanin pripomene.

- Neće oni reći kao ni ja. Ali zašto ne želiš da se to dozna?

Huck nije htio ništa objašnjavati, nego je samo rekao da zna mnogo o jednom od te dvojice i da ne bi ni za cijeli svijet htio da on dozna koliko o njemu ima podataka. Sigurno bi ga ubio.

Starac je obećao još jednom da će čuvati tajnu i dodao:

- Kako si se dao u potjeru za tim lopovima, momče?

Najprije je Huck šuteći smišljao oprezni odgovor, a onda reče:

- Dobro, znate, ja sam danguba - barem svi tako govore, i ja nemam ništa protiv toga - i ponekad ne mogu baš spavati jer razmišljam o tome kako bih promijenio svoj način života. Tako je bilo i prošle noći. Nisam mogao spavati te sam oko ponoći izišao na ulicu razmišljajući o tome svemu. Kada sam došao do stare ruševne ciglane, tamo kraj "trezvenjačke gostionice" naslonio sam se na zid i opet utonuo u misli. Upravo tada prođoše tik kraj mene dva tipa, noseći nešto pod rukom što su, zaključio sam, ukrali. Jedan je pušio, a drugi tražio vatre. Zaustavili su se ispred mene. Zapaljene cigarete osvijetlile su im lica. Vidim ja da je onaj visoki gluhonijemi Španjolac; prepoznao sam ga po bijelim zaliscima i povezanu oku, a drugi je neki hrđavi, podrapani đavo.

- Jesi li mogao vidjeti prnje pri svjetlu cigare?

Huck je malo zamucao, a onda odvrati:

- Pa ne znam, ali nekako mi se čini da sam vidio.

- Tada su oni otišli, a ti?

- Slijedio sam ih. Tako je. Htio sam vidjeti što se zbiva i zašto se tako tajanstveno šuljaju. Pratio sam ih do udovičina imanja, i stajao sam i slušao kako se odrpanac zauzimao za udovicu, a Španjolac zaklinjao kako će je unakaziti onako kako sam ispričao vama i vašim sinovima.

- Što? Zar je gluhonijemi čovjek sve to rekao?

Huck je opet učinio strašnu pogrešku. Nastojao je na sve moguće načine ne dati ni najmanji nagovještaj tko bi mogao biti taj Španjolac. Ali činilo se da mu je jezik odlučio svakako ga uvaliti u nepriliku bez obzira na to što on govorio. Nastojao se izvući iz škripca dok ga je starac budno motrio, ali se sve više zaplitao i upadao iz pogreške u pogrešku. Naposljetku Velšanin reče:

- Ne boj me se, drago momče. Ni za cijeli svijet ne bih htio da li padne vlas s glave, i zato ću te štititi. Taj Španjolac nije gluhonijem. To ti je izmaklo protiv volje. Ne možeš sada to sakriti. Očito znaš nešto o tom Španjolcu što ne bi želio da se sazna. Pouzdaj se u mene, reci što je posrijedi, i vjeruj mi, ja te neću izdati.

Huck je časak gledao u starčeve časne oči, prignuo glavu i šaputao mu u uho:

- Nije to Španjolac, to je Indijanac Joe!

Velšanin je skoro skočio sa stolca. I domah zaključi:

- Sada je sve jasno. Kada si govorio o sječi ušiju i rezanju noseva mislio sam da si to izmislio, jer se bijelci nikad tako ne osvećuju. Ali on je Indijanac. To je nešto sasvim drugo.

Nastavili su razgovor za vrijeme doručka, i tada mu je starac pripomenuo da su on i sinovi, prije nego što su otišli na spavanje, uzeli svjetiljke i pretražili predvorje kuće i okolicu ne bi li našli tragove krvi. Nije ih bilo, ali su našli oveći zavežljaj...

- Čega?

Da su riječi munja, ne bi mogle tako zapanjujuće naglo izletjeti iz Huckovih usana kao što su izletjele. Zjenice mu se raširiše, dah mu je stao očekujući odgovor. Velšanin je zurio u njega tri, pet ili deset sekundi, a onda odvrati:

- Provalničkog oruđa. No, što je s tobom?

Huck utone u stolicu teško dišući, ali neizrecivo sretan. Velšanin ga je promatrao ozbiljno i radoznalo a onda reče:

- Da, bio je to provalnički pribor. Čini se da ti je sada lakše. A zašto si se toliko promijenio? Što si očekivao da ćemo naći?

Huck je bio u škripcu. Starčevo ispitivačko oko počivalo je na njemu. Sve bi bio dao na svijetu da je mogao naći uvjerljiv odgovor. Ništa mu nije padalo na um a ispitivačevo oko svrdlalo je sve dublje i dublje. Nametao se besmislen odgovor, ali nije imao vremena da ga procijeni. Stoga će slabašnim glasom:

- Možda knjige iz vjeronauka!

Jadni Huck bio je odviše izmoren da bi se nasmijao, ali se zato starac glasno i veselo smijao, upravo tresao čitavim tijelom od smijeha i na posljetku dodao da je takav smijeh zdrav, da mnogo vrijedi, jer zahvaljujući njemu neće morati plaćati liječničke račune. I zaključi:

- Jadni moj dečko, tako si blijed i iscrpljen. Očito ti nije dobro. Stoga nije čudo da si malo rastresen i neuravnotežen. Ali proći će to. Moraš se odmoriti i dobro ispavati, pa ćeš se, nadam se, i oporaviti.

Huck se ljutio na sebe što je ispao takav mulac i pokazao providno uzbuđenje, a otprije je zaključio da zavežljaj iz gostionice nije bio pun blaga, čim je čuo njihov razgovor kod udovičina imanja. Međutim, onda je samo pomislio da u njemu nije blago, a nije bio baš siguran u to, stoga je pomisao na pronađen zavežljaj bila prejaka za njega da bi se savladao. Ali sve u svemu bilo mu je drago što se desila ta zgoda, jer je sada pouzdano znao da pronađeni zavežljaj nije onaj s novcem. Potpuno se umirio i izvanredno raspoložio. Uostalom, činilo mu se da sve teče u dobrom smjeru. Blago mora još uvijek biti na broju dva, oni tipovi bit će uhvaćeni i zatvoreni, a on i Tom dočepat će se noćas blaga bez po muke i bez straha od iznenađenja.

I upravo kad je završio doručak, netko pokuca na vrata. Huck skoči da se sakrije jer nije želio da ga bilo tko dovede i u najdalju vezu s noćašnjim događajem. Velšanin uvede u sobu nekoliko gospođa i gospode, među kojim bijaše i udovica Douglas. Usput primijeti da se skupina građana penje na brežuljak hoteći razgledati područje kod udovičina imanja. Očito su se vijesti već proširile.

Velšanin je morao ispričati sinoćnju priču posjetiteljima. Udovičina zahvalnost što ju je spasio bijaše neizreciva.

- Nemojte ništa govoriti, gospođo. Ima netko kome ste dužni više zahvaljivati nego meni i mojim sinovima, ali taj ne dopušta da mu se spomene ime. Da nije bilo njega ne bismo se ni mi našli tamo gore. Naravno, to je pobudilo golemu znatiželju tako da je gotovo zasjenilo značenje glavnog događaja. No Velšanin radije dopusti da mu se gosti živi pojedu od radoznalosti, koju su prenijeli na čitav grad, nego da oda tajnu. Kad saznadoše ostale pojedinosti, udovica reče:

- Ja sam zaspala čitajući u krevetu i prespavala svu tu gužvu. Zašto me niste probudili?

- Smatrali smo da nema smisla. Ti ljudi vjerojatno neće više doći. Nema ni oruđa kojim bi se poslužili, pa zbilja nije imalo smisla da vas budimo i na smrt prestrašimo. Moja su tri crnca čitave noći stajala na straži pri vašoj kući. Upravo su se sada vratili.

Skupilo se još posjetitelja i priča se satima morala ponavljati i prepričavati.

Za vrijeme školskih praznika nije bilo vjeronauka, ali su zato svi već rano bili u crkvi. O uzbudljivom događaju pričalo se na dugačko i na široko. Stigle su vijesti da lopovima nema ni traga ni glasa. Kada se svršila propovijed, žena suca Thatchera pridruži se gospođi Harper koja se s mnoštvom vraćala iz crkve te joj reče:

- Hoće li ta moja Becky spavati cijeli dan? Očekivala sam da će biti smrtno umorna.

- Vaša Becky?

- Pa - uznemireno je pogleda - zar nije ostala kod vas prošle noći?

- Ne, ni govora!

Gospođa Thatcher problijedi, klone, baš kada je tetka Polly, živahno razgovarajući s prijateljicom, prolazila mimo njih.

Tetka Polly je pozdravi:

- Dobro jutro, gospođo Thatcher! Dobro jutro gospođo Harper! Mojeg dečka opet nigdje nema. Sigurno je ostao kod jedne od vas. I sada se boji doći u crkvu. Moram to raspraviti s njim.

Gospođa Thatcher zabrinuto zakima glavom i još više problijedi.

- Nije ostao kod nas - reče gospođa Harper uznemirivši se. Velika tjeskoba očitovala se i na licu tetke Polly.

- Joe Harper, jesi li jutros vidio mojeg Toma?

- Nisam, gospođo!

- Kada si ga vidio posljednji put?

Joe se pokušao sjetiti, ali nije mogao ništa reći sa sigurnošću. Ljudi su zastajkivali izlazeći iz crkve. Međusobno došaptavanje se počelo širiti, a zloslutni nemir ocrtavao se na svakom licu. Zabrinuto se ispitivalo djecu kao i mlade učitelje. Svi oni rekoše da nisu primijetili Toma i Becky na palubi brodice kada su se vraćali kući. Bijaše mrak, a nitko nije ni pomišljao da pita da li tko manjka. Na posljetku jedan mladić bubne da su oni možda još u špilji. Gospođa Thatcher se onesvijesti, a tetka Polly lomeći prste brizne u plač.

Znak za uzbunu širio se od usta do usta, od skupine do skupine, od ulice do ulice, i za pet minuta zvona su snažno zazvonila i čitav gradić bijaše na nogama. Zgoda s Cardiffskog brežuljka postade beznačajna, lopovi zaboravljeni, konji osedlani, čamci ukrcani, a skelaru je izdan nalog za polazak. I prije nego što je prošlo pola sata od užasne vijesti, dvjesto ljudi nadiralo je što cestom što rijekom prema špilji.

Cijelo dugačko popodne gradić se pričinjao pustim i mrtvim. Mnogo je žena posjetilo tetku Polly i gospođu Thatcher nastojeći ih utješiti. I plakale su zajedno s njima, a to je više vrijedilo nego puste riječi. Cijelu mučnu noć gradić je čekao vijesti. No, kada je svanula zora, jedina poruka koja je stigla, bijaše:

- Šaljite još svijeća, još hrane!

Gospođa Thatcher je gotovo pomahnitala. A i gospođa Polly. Sudac Thatcher slao je iz špilje vijesti nade i ohrabrenja, ali one nisu našle puno odjeka.

Stari Velšanin stigao je kući pred zoru, zaprljan kapima loja od svijeća, zamazan ilovačom i gotovo iznemogao. Zateče Hucka još u krevetu koji mu je bio priredio, a on se sav tresao od groznice. Kako su svi liječnici bili u špilji, došla je udovica Douglas i brinula se za bolesnika. Obećala je da će učiniti sve što bude mogla, jer je on, bez obzira bio dobar, zločest ili mlak, ipak Božje dijete, a nešto što je Božje ne smije se zanemariti. Velšanin reče da Huck ima i dobrih osobina, na što udovica doda:

- Možete biti u to sigurni. To je Božji znak. Bog ga nikada ne izostavlja. Nikada. Stavlja ga na svako stvorenje koje dolazi iz njegovih ruku.

U rano popodne grupice izmoždenih ljudi teturahu prema gradiću, ali najsnažniji građani nastaviše potragu. Jedina vijest koja je stigla bijaše da su ljudi pretražili i najudaljenije predjele špilje, čak i one u koje nikad nije stupila ljudska noga. Temeljito će pretražiti svaki kutak i svaku pukotinu špilje. Kojim god putem krenu od brojnih prolaza uvijek će vidjeti kako trepere svjetla u daljini i čuti jeku doziva i signalnu pucnjavu iz samokresa. Na jednom mjestu daleko od predjela koji obično posjećuju turisti, našli su u stijenu utisnuta imena "Becky i Tom" začađena dimom lojanica, a blizu je ležao i komadić trake obliven lojem. Gospođa Thatcher je prepoznala traku i zaplakala nad njom. Kazala je da je to posljednje što joj je ostalo od njezina djeteta, i da joj nijedna uspomena ne bi mogla biti lako draga, a to je posljednje što se otkinulo od nje žive, prije nego što je nastupila grozna smrt.

Neki su pričali da je ponekad u špilji zatreperilo svjetlo u daljini, što bi izazvalo uzvike oduševljenja i grupice tražitelja sjatile bi se prema određenoj dvorani, ali bi uvi jek slijedilo teško razočaranje. Nisu to bila djeca, nego samo baklje nekih drugih tragača.

Tri užasna dana i noći vukli su svoje mučne sate, a gradić je tonuo u beznadno mrtvilo, nikome nije bilo stalo ni do čega.

Nedavno slučajno otkriće da je vlasnik "Trezvenjačke gostionice" držao žestoka pića u točionici nije baš mnogo podigla ljudima tlak, bez obzira koliko ta činjenica bijaše strašna. U jednom nadahnutom trenutku Huck je onako blago skrenuo razgovor na slučaj gostionice, i na posljetku zapitao - nekako se bojeći najgoreg - jesu li što našli u "Trezvenjačkoj gostionici" otkako je on bio bolestan.

- Jesu - odvrati udovica.

Huck se trgnu u krevetu i razrogačenih očiju upita:

- Što? Što su našli?

- Žestoka pića. Gostionica je zatvorena. Samo mirno leži, dijete; jao što si me uplašio.

- Samo mi jedno recite, samo jedno, molim. Je li to Tom Sawyer otkrio?

Udovica briznu u plač.

- Tiho, budi tiho, dijete. Rekla sam ti da ne smiješ govoriti. Ti si bolestan, jako bolestan!

Eto, ništa nisu pronašli nego žestoka pića. Bio bi veliki urnebes da su našli zlato. Dakle, blago je propalo zauvijek, zauvijek. Ali zašto ona plače? Čudno je da plače.

Takve misli motale su se u Huckovoj glavi te on izmučen njima ubrzo zaspi, a udovica reče sama sebi:

- Gle, zaspao je jadnik. Tom Sawyer da je ono našao! Kamo sreće da netko pronađe Toma Sawyera. A više i nema mnogo onih koji bi imali toliko pouzdanja i snage da ga nastave tražiti.

XXXI.

No, vratimo se Tomu i Becky i njihovu izletu. Prolazili su oni mračnim dvoranama špilje zajedno s ostalim društvom i obilazili poznate špiljske ljepote, čudesa kojima su ljudi dali opće poznata imena, kao primjerice: salon, katedrala, Aladinova palača itd. Počela je vesela igra skrivača, u koju su se tako revno upustili Tom i Becky sve dok se nisu dobrano umorili.

Onda su krenuli krivudavim prolazima držeći visoko svijeće i čitajući isprepletenu mrežu imena, datuma, adresa poštanskih ureda i različitih lozinki kojima su bili zidovi oslikani kao nekim freskama. Prolazeći sve dalje i dalje u živu razgovoru nisu ni primijetili da su stigli u predio špilje koji više nije bio oslikan "freskama". Oni ispišu dimom lojanica i svoja vlastita imena ispod jedne nadsvođene nadstrešnice i krenuše dalje.

Uskoro izbiše na mjesto gdje je mali potočić vode tekao niz kamenu liticu i donosio sa sobom talog vapnenca oblikujući kroz duge vjekove pravu Nijagaru od čipki i kolutova u neuništivu i blistavu kamenu. Tom zgrči svoje malo tijelo iza slapova da osvijetljeni pruže Becky ljepši užitak. Otkrije da je pred njim kao pod zavjesom neka vrsta strmog prirodnog stubišta, uklještena zidovima. U njemu se probudi želja da bude istraživač. Becky se odazva njegovu pozivu i dimom lojanica oni ispišu putokaz da bi se kasnije po njemu mogli ravnati.

I tako počne istraživanje. Krivudali su ovamo-onamo, i duboko dolje načiniše drugu oznaku. Povremeno su skretali u potrazi za prizorima o kojima će kasnije pričati vanjskom svijetu. Na jednom mjestu pronađoše prostranu pećinu, s čijeg je stropa visjelo mnoštvo blistavih stalaktita, duljine i obujma ljudske noge. Obiđoše je čudeći se i diveći se svemu, a onda napustiše jedan od brojnih prolaza. Ubrzo su došli do čarobnog vrela, kojemu je korito bilo obloženo injem svjetlucavih kristala. Nalazilo se u sredini pećine čiji su zidovi bili poduprti mnoštvom fantastičnih supova koje su zajednički oblikovali veliki stalaktiti i stalagmiti, i koje je neprestano kapanje vode stvaralo stoljećima. Pod svodom se sakupili pravi grozdovi šišmiša; bilo ih je na tisuće najednom mjestu. Svjetla svijeća su ih usplahirila i oni su se na stotine sjatili dolje, cvileći i bijesno nasrćući na lojanice. Tom je znao njihovo ponašanje i opasnosti koje ono krije. Uhvatio je Becky za ruku i požurio se s njom u prvu obližnju dvoranu i to u zadnji čas, jer je jedan šišmiš svojim krilom ugasio Beckynu svijeću dok je izlazila iz pećine. Šišmiši su dosta dugo i daleko progonili djecu, ali su bjegunci neprestano skretali u nove prolaze i dvorane na koje su nailazili, i tako se napokon oslobodili tih opasnih stvorenja. Tom je ubrzo pronašao i podzemno jezero, koje se pružalo toliko daleko da se njegov stvarni opseg gubio u mutnim sjenama nevidljivosti. Htio je istražiti njegove granice, ali je zaključio da je bolje najprije sjesti i odmoriti se. Sada, prvi put, duboka tišina mjesta položila je svoju hladnu ruku na dječje duše. Becky reče:

- Vidiš, dosad nisam ni primijetila, ali čini mi se da je prošlo mnogo vremena otkako nisam čula nikoga od naših.

- Pa shvati, Becky, mi smo ispod njih. I ne znam koliko smo od njih sjevernije, južnije, istočnije ili uopće gdje smo. Ovdje ih stvarno ne možemo čuti.

Becky se usplahiri.

- Tko zna kako smo već dugo ovdje, Tome. Bit će bolje da se vratimo.

- I ja mislim da bi bilo bolje. Svakako bolje.

- Možeš li naći put, Tome? Meni se sve zbrkalo i smiješalo.

- Mislim da bih našao put, ali što ćemo sa šišmišima? Ako oni ugase obje naše svijeće, bit će strašno. Krenimo nekim drugim putem da ih izbjegnemo.

- Dobro. Nadam se da se nećemo izgubiti. Bilo bi to užasno! - i djevojčica zadršće pri pomisli na tu strašnu mogućnost.

Zađoše u jedan prolaz i, dok su šutke njime hodali, razgledali su okolo ne bi li vidjeli nešto poznato. No, sve je bilo strano i nepoznato. Kad bi god Tom nešto pogledom ispitivao, Becky bi mu zavirivala u lice ne bi li otkrila kakav ohrabrujući znak i on veselo reče:

- O, sve je u redu. To nije onaj pravi put, ali ćemo ubrzo doći do njega. - A sa svakim novim neuspjehom pomalo je gubio nadu i uskoro počne nasumce ulijetati u pokrajnje putiće u očajničkoj nadi da će naći ono što traži. I još je uvijek govorio da je "sve u redu", ali mu u srcu bijaše takav olovni strah da su mu i riječi izgubile svaku uvjerljivost. Zvučale su tako kao da govori: Sve je izgubljeno. Becky se pripije uz njega u tjeskobnom strahu jedva suzdržavajući suze, koje na posljetku ipak provale.

Napokon reče:

- O Tome, ne obaziri se na šišmiše! Vratimo se mi starim putem. Čini mi se da sve ovo vrijeme idemo iz zla u gore.

Tom zastade.

- Slušaj - reče on.

Duboka tišina - tako duboka da se čulo čak njihovo disanje. Tom zaviče. Povik se razlijegao praznim dvoranama i gubio u daljini u slabašan odjek koji je naličio na tihi porugljivi smijeh.

- Nemoj više vikati, previše je strašno! - uzdahnu Becky.

- Jeste strašno, ali je tako bolje, Becky. Znaš, mogli bi nas čuti. - I on ponovo zaviče.

Ono "mogli bi" zvučalo je još groznije nego sablasni smijeh, jer je značio da se nada gasi. Djeca su mimo stajala i slušala, ali bez uspjeha. Tom se smjesta okrenu i žurnim koracima vrati natrag. Gotovo trenutno, po njegovu neodlučnu držanju, Becky shvati novu strašnu činjenicu: on očito ne može naći put za povratak.

- Jao, Tome, nisi stavio nikakve znakove.

- Becky, baš sam bio lud. Bio sam prava budala. Nisam ni pomišljao na to kako ćemo se vratiti. Ne, zaista ne mogu naći put. Sve mi se pomiješalo.

- Tome, Tome, izgubili smo se. Propali smo! Nikada nećemo izići iz ovog strašnog mjesta. Zašto smo se uopće udaljili od ostalih.

Klonu na tlo i brižnu u tako grčevit plač da se Tom užasnuo pomislivši da će umrijeti ili izgubiti pamet. Sjeo je kraj nje i ovio joj ruke oko ramena. Ona mu stavi glavu na prsa, priljubi se uza nj, prosu mu riječi straha i bespomoćna kajanja, a daleka jeka okrenu joj govor u porugljiv smijeh. Tom ju je molio da bude hrabra, da se nada, ali ona mu odvrati da ne može. Krivio je i korio sebe što ju je doveo u takav jadni položaj. To je malo urodilo plodom. Obećala mu je da će skupiti hrabrost i da će ga slijediti kamo god je on poveo, samo neka prestane tako govoriti. Ta nije on više kriv nego i ona, usput dometnu.

Išli su tako dalje i dalje - besciljno - onako nasumce, jer drugo ništa i nisu mogli nego se samo kretati i kretati. Na trenutak im je zaiskrila nada, ali bez pravog razloga, jednostavno zato što je nadama svojstveno da povremeno ožive u onih kojima dob i doživljeni neuspjesi nisu još oduzeli proljetni polet.

Uskoro Tom uzme Beckynu svijeću i utrne je. Bila je potrebna štedljivost. Nije trebalo ništa reći. Becky je razumjela, a nada joj se ponovo ugasi. Znala je da Tom ima cijelu svijeću i još tri ili četiri komadića u džepu, a ipak, eto, mora štedjeti.

Malo po malo umor je tražio svoje. Ispočetka se djeca nisu obazirala na nj, jer je bilo strašno i pomisliti da sjedneš i odmaraš se kada je vrijeme toliko dragocjeno. Kretati se u nekom smjeru, u bilo kojem, značilo je barem neki napredak i moglo je uroditi plodom. A sjesti značilo bi dozivati smrt i skratiti joj posao.

Na posljetku Beckyni slabašni udovi otkazaše joj daljnju poslušnost. Ona sjede. Tom se spusti uz nju, i oni stadoše razgovarati o kući, o prijateljima, o udobnim krevetima, a posebice o svjetlu. Becky je plakala, a Tom je nastojao nešto smisliti kako bi je utješio, ali svi njegovi napori da je ohrabri činili su se otrcani i zvučali su kao poruge. Umor je toliko svladao Becky da je jednostavno zaspala. Tom je bio sretan. Stao je promatrati njezino izobličeno lice i vidio kako postaje blago i prirodno pod utjecajem ugodnih sanja. Malo po malo zaigra joj i smiješak oko usana i tu se zadrži. Njezino smireno lice zabljesnu i njegovu dušu mirom i melemom, a misli mu se vinuše prohujalim vremenima i slatkim uspomenama.

I dok je tako živo sanjario, Becky se probudi uz radostan i blagi smiješak - ali on se ubrzo zamrznu na njezinim usnama i preobrati u jecaj.

- O kako sam mogla zaspati. Kamo sreće da se uopće nisam probudila. Ne, nemoj Tome, nemoj me tako gledati. Neću više tako govoriti.

- Veseli me što si spavala, Becky. Sada si odmorenija pa ćemo lakše naći put.

- Nastojat ćemo, Tome. Sanjala sam o jednoj predivnoj zemlji. Mislim da ćemo tamo i otići.

- Možda i nećemo. Razvedri se, Becky! Hajdemo potražiti izlaz.

Ustadoše i krenuše dalje na beznadno lutanje držeći se za ruke. Pokušali su procijeniti koliko su već dugo u špilji, ali jedino su zaključili kako im se čini da su već danima i tjednima, a bilo je očito da to ne može biti, jer se lojanice još nisu istrošile. Poslije duljeg vremena - ne bi se moglo reći koliko dugo - Tom je pripomenuo da moraju ići potiho kako bi mogli prisluškivati gdje kaplje voda. Moraju naći neki izvor. Uskoro su i našli izvor, a Tom reče da je vrijeme da se opet malo odmore. Oboje bijahu užasno umorni, iako je Becky tvrdila kako bi mogla još malo hodati. Iznenadila se kada je čula da se Tom s time ne slaže. Nije mogla to shvatiti. Sjeli su, a Tom je pričvrstio ilovačom svijeću na zid ispred njih. Neko vrijeme nisu ništa govorili makar su im se misli rojile. Onda Becky prekine šutnju:

- Tome, ja sam gladna.

Tom uzme nešto iz svog džepa i pruži joj.

- Sjećaš li se ovoga?

Becky se gotovo nasmiješila:

- To je naš vjenčani kolač, Tome!

- Da. Šteta što nije velik kao bačva, jer to je sve što imamo.

- Sačuvala sam ga za nas od piknika, da možemo ljepše sanjariti, kao što to rade odrasli sa svadbenim kolačem, ali nama će on biti i...

Zašutjela je na pola rečenice. Tom je razdijelio kolač, Becky ga je s tekom pojela, dok je Tom lagano grickao svoju polovicu. Hladne vode bijaše u izobilju da njome zaliju svoju

gozbu. Nakon izvjesnog vremena Becky predloži da krenu dalje. Tom je neko vrijeme šutio, a onda reče:

- Becky, možeš li podnijeti nešto što ću ti reći?

Beckyno lice problijedi, ali ona odvrati da će moći.

- Znaš, Becky, moramo ostati ovdje gdje ima vode za piće. Ovaj mali komad je naša posljednja svijeća.

Becky se prepusti suzama i jecajima. Tom je sve učinio da bi je utješio, ali s malo uspjeha. Na posljetku Becky reče:

- Tome!

- Što, Becky?

- Vidjet će da nas nema i tražit će nas.

- Jest, sigurno hoće.

- Možda nas već i traže, Tome!

- Pa može biti. Nadam se da nas traže.

- Kada će primijetiti da nas nema, Tome?

- Kad se vrate na brodicu.

- Tome, ali tada će vjerojatno već biti mračno. Hoće li primijetiti da nas nema?

- Ne znam. Ali će tvoja majka zamijetiti da te nema kada svi dođu kući.

Prestrašeni izraz Beckyna lica dozva Toma k svijesti. Uvidio je da je učinio glupost. Ta Becky se nije namjeravala te noći vratiti kući. Djeca zašutješe utonuvši u teške misli. Novi izljev Beckyne tuge pokazao je Tomu da ih progone iste misli. Naime, proći će možda i pola nedjeljnog prijepodneva prije nego što gospođa Thatcher otkrije da Becky nije bila kod gospođe Harper.

Djeca prikovaše poglede na komadić svijeće promatrajući kako se topi i neumoljivo smanjuje. Preostade na kraju samo djelić stijenjka. Vidjeli su kako se slabašni plamičak diže i spušta, kako se penje gore tanki pramen dima, njiše se trenutak na vrhu plamička, a onda zavlada užas potpuna mraka.

Nitko ne bi mogao reći koliko je vremena proteklo otkad je Becky polako došla k svijesti i spoznala da plače na Tomovim rukama. Znali su samo da su se, čini se, poslije nekog predugačkog vremena probudili iz snene obamrlosti i ponovno sreli s nastavkom svojih jada.

Tom reče da je možda nedjelja, a možda ponedjeljak. Pokušavao je navesti Becky na razgovor, ali je njezina žalost bila prevelika a sve nade izgubljene. Tom reče da su njihovi morali već davno opaziti da ih nema, i bez sumnje su krenuli u potragu. On će vikati i možda će netko doći. Pokušao je. No, u mraku, odjeci su zvučali tako jezovito da više nije ni pokušavao. Sati su odmicali, a glad je ponovo počela mučiti zatočenike. Ostao je dio Tomove polovice kolača. Podijelili su ga i pojeli. Ali činilo im se da su sada još gladniji nego prije. Skromni zalogaj hrane samo je još više razdražio glad.

Na posljetku Tom reče:

- Pssst. Čuješ li?

Oboje zaustaviše dah i stadoše osluškivati. Čuo se zvuk poput nekog vrlo slabašnog dozivanja iz daljine. Tom odmah odgovori i vodeći Becky za ručicu pohrli u smjeru zvuka pipajući niz prolaz. Onda opet počne osluškivati. Ponovo se čuo zvuk, samo se ovaj put činilo da je nešto bliže.

- To su oni - poviče Tom. - Dolaze, dolaze, Becky! Spašeni smo!

Nastade beskrajna radost zatočenika. Međutim, sporo su napredovali jer su se morali čuvati zamki različitih provalija.

Uskoro su i naišli na jednu i morali su se zaustaviti. Nisu je nikako mogli proći bila ona tri ili stotinu stopa duboka. Tom legnu potrbuške i spusti ruke što je dublje mogao. Nigdje dna. Moraju stati i čekati dok ne dođu spasioci. Osluškivali su. Daleko dozivanje postalo je očito još dalje. Za časak je potpuno nestalo. Da ti srce pukne! Tom je urlao dok nije sasvim promukao, ali uzalud. Doduše, tješio je Becky, ali prošao je čitav vijek tjeskobna iščekivanja, a nikakva zvuka nije više bilo.

Djeca su napipala put do izvora. Mučno vrijeme i dalje se vuklo. Ponovo su zaspali i probudili se gladni i ojađeni. Tom je vjerovao da je već utorak. Tada mu sine nova misao. U blizini su bili bočni prolazi. Bilo bi bolje da neke od njih istraži, nego da provodi teret teškog vremena u besposlici. Izvadi iz džepa zmajevu uzicu, zaveže je za jednu kamenu izbočinu pa on i Becky krenuše. Tom je išao naprijed i, kako se pipajući pomicao, tako je odmotavao uzicu. Poslije dvadeset koraka prolaz je završavao provalijom. Tom se spusti na koljena i počne pipati ispred sebe, a onda istegnu ruke iza ugla najviše koliko je mogao doseći. Napregne se da je još malo izduži nadesno, ali u tom trenutku, ni dvadeset koraka daleko od njega pojavi se iza jedne stijene ljudska ruka držeći svijeću. Tom gotovo slavodobitno krikne od sreće, ali istog trena pojavi se tijelo Indijanca Joea. Tom se skameni. Nije se mogao maknuli s mjesta. Bio je presretan sljedećeg trena kada je vidio da je "Španjolac" dao petama vjetra i nestao. Tom se čudio kako Joe nije prepoznao njegov glas, priskočio i ubio ga zbog svjedočenja na sudu. Vjerojatno mu je jeka promijenila glas. Bez sumnje je tako, razmišljao je Tom. Od straha mu je malaksao svaki mišić u tijelu. Zarekao se u sebi da će se, samo ako bude imao dovoljno snage, vratiti natrag k izvoru i tamo ostati. Ništa ga neće natjerati da se makne i izloži opasnosti ponovnog susreta s Indijancem Joeom. Brižno je krio od Becky ono što je vidio. Rekao joj je da je zavikao samo onako - "za sreću"!

No glad i muka na dugu stazu nadvladavaju sve bojazni. Dugo mukotrpno čekanje na izvoru i dugo spavanje donijelo je promjene. Djeca se probude izmučena divljom gladi. Tom je vjerovao da je sigurno već srijeda, četvrtak, ili čak petak ili subota, i da su spasioci vjerojatno odustali od traženja. Predložio je da ispitaju jedan drugi prolaz. Bio je spreman da se izloži opasnosti susreta s Indijancem Joeom pa i na druge strahote.

No, Becky je bila silno oslabila. Zapala je u neku mučnu ravnodušnost i nije se mogla maknuti. Rekla mu je da će ona ostati tu gdje jeste i da se nada da će uskoro umrijeti. Pripomenula je Tomu da on može, ako hoće, pomoću zmajeve uzice tražiti izlaz. Molila ga je jedino da se od vremena do vremena vrati i porazgovori s njom. Morao joj je obećati da će, kada dođe strašni trenutak, stajati pokraj nje i držati je za ruku dok ne ispusti dušu.

Tom je poljubi osjećajući da ga u grlu nešto guši. Ipak držao se tako kao da je uvjeren da će naći spasioce ili otkriti izlaz iz špilje. Onda uze zmajevu uzicu u ruke i otpuza na rukama i koljenima sve pipajući ispred sebe jednim prolazom, izmučen glađu i obuzet crnim slutnjama o zlokobnoj sudbini.

XXXII.

Dođe i utorak popodne. Približavao se suton. A gradić St. Petersburg bijaše još u tuzi. Izgubljena djeca nisu pronađena. Organizirane su javne molitve, a bilo je još i mnogo posebnih molitava u koje su pojedinci ulagali sav žar svojega srca. Ali, nije bilo nikakvih dobrih vijesti iz špilje. Većina tražilaca napustila je potragu i vratila se svojim dnevnim poslovima tvrdeći da djeca, očito, neće biti nikad pronađena. Gospođa Thatcher je teško oboljela i najčešće bila u bunilu. Ljudi su pričali da im se srce kidalo slušajući kako dozivlje dijete, povremeno podiže glavu i osluškuje po nekoliko časaka, da bi odmah zatim ponovo zajecala. Tetka Polly je zapala u neku stalnu potištenost, a njezine sive sjedine sasvim pobijeliše. U utorak se u gradiću išlo na počinak u bolu i očajanju.

No, u ponoći divlje zabrujaše gradska zvona, a ulicama su se rojile skupine bučnih poluobučenih ljudi koji su vikali:

- Dižite se, dižite se; nađeni su, djeca su nađena!

Limene tave i rogovi pojačavali su buku, a mnoštvo građana krenulo je prema rijeci u susret izgubljenim mališanima, koji su se vozili u otvorenim kolima. Građani su ih vukli i klicali, tiskali se oko njih i pratili ih kući. Glavnom, masovno ispunjenom ulicom, odjekivao je urnebesni: hura!

Cijelo mjesto bijaše svečano osvijetljeno. Nikome se nije dalo ići u krevet. Bila je to najljepša noć koju je mali gradić ikada doživio. Prvih pola sata povorka građana slijevala se u kuću suca Thatchera, gdje su grlili spašene, ljubili ih, stiskali ruku gospođi Thatcher pokušavajući nešto reći, ali nisu mogli. Samo su neprestano ronili suze.

Tetka Polly bijaše presretna, kao i gospođa Thatcher koja postade još sretnija kada je glasnik donio veliku novost i njenom mužu. Tom je ležao na kauču okružen radoznalim slušateljstvom. Pričao im je povijest čudesne pustolovine, uvijek ponešto dodajući da bi je što ljepše iskitio. A na kraju bi ispričao kako je ostavio Becky i tražio izlaz; kako je išao kroz dva prolaza koliko mu je zmajeva uzica dosizala; kako je išao trećim hodnikom do samog završetka uzice, i kada se već htio vratiti, ugledao je u daljini svijetlu točku nalik na danje svjetlo. Ostavi uzicu i otpuza prema svjetlu, proturi glavu i ramena kroz malenu pukotinu i ugleda valoviti Mississippi. Da je kojim slučajem bila noć ne bi vidio tu mrlju danjeg svjetla i ne bi išao dalje tim hodnikom. Ispričao je kako se vratio po Becky, priopćio joj dobru vijest, a ona mu odvratila neka je ne muči s takvim besmislicama, jer je umorna i zna da će uskoro umrijeti, što zapravo i želi. Ispričao je koliko se namučio da bi je uvjerio u istinitost svoje priče. I kako je gotovo umrla od radosti kada je doplazila do mjesta odakle je vidjela plavu točku danjeg svjetla; kako su zajedno sjeli i plakali od sreće; kako su neki ljudi prolazili čamcem, a Tom ih je dozvao i objasnio u kakvom su položaju i kako su gladni; kako ispočetka nisu vjerovali u tu čudesnu priču, jer su bili pet milja niz rijeku daleko od mjesta gdje je špilja. Onda su ih ipak uzeli u čamac, odveslali kući, dali im toplu večeru, omogućili im dva sata odmora pošto je pao mrak, a onda ih odveli kući.

Prije zore pronašli su suca Thatchera i nekolicinu tragalaca s njim, po tragu od dva klupka konca koje su oni za sobom odmotavali, i priopćiše im radosnu vijest.

Uskoro su Becky i Tom otkrili da se tri dana patnje i gladovanja ne mogu lako prebroditi. Čitavu srijedu i četvrtak bijahu prikovani za krevet, i činilo im se da su sve umorniji i malaksaliji. Tom se malo pridigao u četvrtak, u petak otišao u gradić, a u subotu je već

bio potpuno zdrav. No, Becky se nije micala iz sobe sve do nedjelje, a i tada je izgledalo kao da je preboljela tešku bolest. Tom je čuo da je i Huck bolestan pa ga je u petak pošao pohoditi, ali ga nisu pustili k njemu ni u subotu ni u nedjelju. Poslije bi mu dozvoljavali svakog dana, ali su ga upozorili da ne priča o svojoj pustolovini i ne spominje uzbudljive događaje. Udovica Douglas bijaše stalno nazočna pazeći da ne prekrši naredbu.

Kod kuće je Tom doznao za događaj na Cardiffskom brežuljku. Također je čuo da je nađeno tijelo onog "odrpanca" u rijeci blizu pristaništa za skele. Vjerojatno se utopio kad je pokušao pobjeći.

Otprilike dva tjedna nakon što se spasio iz špilje. Tom je posjetio Hucka, koji je sada već dobro ojačao i mogao podnijeti uzbudljive razgovore. Tom je smatrao da bi ga takav jedan razgovor sigurno i zanimao. Kako je usput prolazio pokraj kuće suca Thatchera, Tom svrati da vidi Becky. Sudac Thatcher i njegovi prijatelji navedoše Toma na razgovor, a jedan ga od njih porugljivo upita bi li volio ponovo ići u špilju. Tom odvrati da ne bi imao ništa protiv. A onda će sudac:

- Znaš, Tome, bez sumnje ima još takvih i za njih smo se pobrinuli. Nitko se više neće izgubiti u špilji.

- Kako to?

- Još prije dva tjedna dao sam da se velika vrata okuju željeznim polugama i zaključaju s tri brave, a ključevi su kod mene.

Tom problijedi kao krpa.

- Što ti je, momče? Pomozite, brzo. Dajte čašu vode!

Donesoše vode i oblijaše Tomovu glavu.

- Eto, došao si k sebi. Što je to bilo s tobom, Tome?

- Oh, gospodine suče, Indijanac Joe je u špilji!

XXXIII.

Za nekoliko minuta vijesti su se proširile mjestom, i tucet čamaca našao se na putu prema špilji, a uskoro ih je slijedila i skela puna putnika. Tom Sawyer bio je u čamcu zajedno sa sucem Thatcherom.

Kad su odbravili vrata, ukazao im se na mutnom svjetlu tužan prizor: Indijanac Joe ležao je ispružen na tlu, mrtav, s licem okrenutim prema pukotini na vratima, kao da su mu se oči do posljednjeg trenutka htjele prikovati na svjetlo i živost vanjskog svijeta. Tom bijaše duboko potresen jer je iz vlastita iskustva znao koliko je taj jadnik trpio. No, iako dirnut sažaljenjem, prožeo ga je silan osjećaj olakšanja i sigurnosti. To mu je najbolje pokazalo koliko ga je - a da nije bio pravo ni svjestan - pritiskao teret straha od onog dana kada je podigao glas protiv krvoločnog odmetnika.

Pokraj Indijanca Joea ležao je i njegov veliki nož, s polomljenom oštricom. Napornim radom uspio je izdupsti i provrtati donju gredu vratiju. No, bijaše to uzaludan posao, jer se s vanjske strane ispriječila stijena, koja je ometala izlaz, a za takvu tvrdu građu nož nije imao nikakva učinka. Nije stradao kamen nego nož. Ali da i nije bilo kamene zapreke, bila bi to uzaludna muka, jer se Indijanac Joe ne bi mogao provući kroz izdubljenu gredu. On je to znao, ali je ipak vrtao rupu samo da nešto radi, da utuče vrijeme, da nečemu posveti svoje misli. Obično se okolo po pukotinama tog predvorja moglo naći na desetke komadića lojanica, koje su ostavljali turisti, ali sada nije bilo nijedne. Očito je zatočenik tragao za njima i jeo ih. Katkada bi uspijevao uhvatiti šišmiša, kojega bi također pojeo; ostale bi samo pandže. Jadni nesretnik gladovao je do smrti. Na jednom obližnjem mjestu vjekovima je polako rastao stalagmit, a stvaralo ga je kapanje vode iz gornjeg stalaktita. Zarobljenik bijaše slomio stalagmit i na njegov ostatak stavio kamen na kojem je izdubio plitku jamicu da bi tako hvatao dragocjene kapi koje su padale svake tri minute - kao jednolično i pravilno tiktakanje sata - tako da se nakupila žlica vode za dvadeset i četiri sata. Te su kapljice padale kada su egipatske piramide bile još nove, kada je Troja pala, kada su udareni temelji Rima, kada je Krist razapet na križu, kada je Vilim Osvajač stvarao Bizantsko carstvo, kada je Kolumbo plovio morima, kada je pokolj u Lexingtonu bio novost.[17] Padaju i danas. I padat će dok svi ti događaji ne utonu u suton povijesti, u mrak narodne predaje, i dok ih ne proguta gluha noć zaborava. Ima li sve na svijetu svoju svrhu i smisao? Jesu li ove kapljice strpljivo padale pet tisuća godina da se ugasi žeđ ovom neznatnom i kratkovječnom ljudskom crviću? Ima li to kapanje još neki drugi važan zadatak u idućih deset tisuća godina? Nije važno. Proteklo je mnogo vremena otkako je nesretni melez izdubio kamen da uhvati dragocjene kapi, ali još uvijek, sve do dana današnjega, turisti najdulje bulje u taj uzbudljivi kamen i sporo kapanje vode kada dolaze vidjeti čudesnu McDouglasovu špilju. "Čaša Indijanca Joea" prva je na popisu špiljskih čuda. Čak se ni Aladinova palača ne može s njome takmičili.

Indijanac Joe bijaše pokopan blizu ulaza u špilju. Svijet se sjatio onamo čamcima i kolima iz gradova, imanja i zaselaka na sedam milja okolo. Sa sobom su dovodili djecu, kao i svu moguću opskrbu. Poslije su izjavljivali da su na pogrebu imali isto tako lijepu zabavu kakvu su mogli imati i pri Indijančevu vješanju.

[17] Lexington je grad u saveznoj državi Massachusetts; u njegovoj se blizini 19. travnja 1775. odvila prva bitka između Engleza i američkih boraca za neovisnost.

Pogreb je zaustavio i jedan postupak: molbu guverneru za Indijančevo pomilovanje. Molbu je potpisalo mnoštvo ljudi. Organizirano je i mnogo sastanaka na kojima su se prolijevale suze i držali rječiti govori, a izabran je i odbor priglupih žena koje će pred Guvernerom u velikom bolu plakali i cviljeti moleći ga da bude milosrdan magarac i pogazi svoju dužnost.

Vjerovalo se doduše da je Indijanac Joe ubio pet građana u mjestu, ali što onda? Da je bio sam đavao našlo bi se dosta slabića, spremnih da potpišu molbu za pomilovanje i kapnu suzu na nju iz svojih uvijek oštećenih i propusnih vodovodnih cjevčica.

Ujutro poslije pogreba Tom odvede Hucka na tajno mjesto da s njim ozbiljno porazgovara. Huck je saznao sve pojedinosti Tomove pustolovine od Velšanina i udovice Douglas, ali mu je Tom rekao da ipak ima još nešto što ne zna. E, baš bi o tome htio sada s njim razgovarati. Huckovo se lice tugaljivo otegnu i on reče:

- Znam što je to. Ti si ušao u sobu broj dva i nisi našao ništa osim viskija. Nitko mi nije rekao da si to bio ti. Ali ja sam znao da si sigurno to bio ti, čim sam čuo o tom poslu s viskijem. Znao sam da nisi našao novac, jer bi inače došao k meni i sve mi rekao makar bi drugima prešutio. Znaš, Tome, uvijek mi je nešto govorilo da se nećemo domoći toga plijena.

- Pa, Huck, ja nisam nikada govorio o gostioničaru. Ti znaš dobro da je gostionica bila u redu one subote kada sam išao na izlet. Ne sjećaš li se da si ti trebao stražariti one noći?

- Ah, da, ali čini mi se kao da je to bilo pred godinu dana. A bilo je one iste noći kada sam slijedio Indijanca Joea do udovičina imanja.

- Ti si ga slijedio?

- Jesam, ali ne govori o tome. Bojim se da je Indijanac Joe ostavio iza sebe prijatelje i ne bih želio da me uzmu na zub i zločesto se sa mnom poigraju. Da nije bilo mene, on bi danas bio u Teksasu, na sigurnom.

Onda Huck ispriča, u povjerenju, cijelu pustolovinu Tomu, koji je dotad znao samo o Velšaninovoj ulozi u njoj.

- Dobro - reče Huck vraćajući se na ono glavno - onaj koji je zgrabio viski na broju dva, sigurno je ščepao i novac. Bilo kako bilo blago nam je propalo, Tome!

- Huck, taj novac nikad nije ni bio u sobi broj dva.

- Što? - Huck se oštro zagleda u Tomovo lice. - Da nisi možda opet ušao u trag tome novcu?

- Huck, novac je u špilji.

Huckove se oči zasjaje.

- Ponovi to, Tome!

- Novac je u špilji.

- Tome, časti ti indijanske, šališ li se ili ti to ozbiljno?

- Ozbiljno, Huck! Kao što sam uvijek govorio ozbiljno u životu.

- Hoćeš li ići tamo sa mnom i pomoći mi ga iznijeti.

- Svakako hoću. Hoću, ali samo donde dokle si možemo označiti put da se ne izgubimo.

- Huck, mi ćemo to obaviti bez ikakve muke.

- Odlično! Ali kako ti znaš da je novac...

- Huck, pričekaj dok se ne spustimo unutra. Ako ga ne nađemo, pristajem da ti dam svoj bubanj i sve što imam na svijetu. Dat ću ti, tako mi svega!

- U redu. Dogovoreno. Kada krećemo?

- Možemo odmah, ako pristaješ. A imaš li dovoljno snage?

- Je li to daleko u špilji? Ima svega tri ili četiri dana kako sam nekako stao na noge. Ne bih mogao hodati više od jedne milje; barem mislim da ne bih mogao.

- Otprilike je to pet milja odavde za svakoga osim za mene, Huck! Ima jedan mnogo kraći put za koji osim mene nitko ne zna. Huck, odvest ću te ravno tamo čamcem. Dobro ću usmjeriti čamac i dovesti ga opet natrag ovamo. Ti ne trebaš ni prstom maknuti.

- Pa pođimo odmah, Tome!

- U redu. Moramo uzeti nešto mesa i kruha, naše lule, jednu ili dvije torbe, dvije ili tri zmajeve uzice i nekoliko onih novih stvarčica koje se zovu lucifer-šibice. Mogu ti reći da sam ih mnogo puta poželio kada sam ono ranije bio unutra.

Malo poslije podneva dječaci posudiše maleni čamac od nekog građanina koji je nekamo otišao i smjesta krenuše na put. Kada su bili nekoliko milja od špilje, Tom reče:

- Vidiš li one strme stijene; sve su jednake od špilje naovamo: nigdje kuća ni šumskih proplanaka, sve samo grmlje. A vidiš li onu bijelu točku tamo gore pri odronu. To je moj orijentir. Tamo ćemo izići na obalu.

Iskrcali su se.

- Dakle, Huck, s ovog mjesta gdje stojimo mogli bismo štapom za pecanje dodirnuti tu rupu kroz koju sam se izvukao. Da vidimo hoćeš li je ti naći.

Huck je pretražio svu okolicu, ali nije ništa našao. A Tom ponosno ušeta u gusto rujevo grmlje i reče:

- Evo ti je. Pogledaj je, Huck! To je najzaklonjenija rupa u ovoj zemlji. Ali ni riječi o njoj. Oduvijek sam želio postati razbojnik, ali sam znao da moram prije toga naći nešto ovakvo kamo ću utećiu neprilici. Sada je imamo i držat ćemo je u tajnosti. Pustit ćemo unutra samo Joea Harpera i Bena Rogersa, jer moramo stvoriti hajdučku družinu. Inače ne bi bilo čarobno. Zamisli samo - družina Toma Sawyera. Zar to ne zvuči sjajno, Huck!

- Pa, zaista zvuči, Tome! A koga ćemo pljačkati?

- Pa gotovo svakoga. Napadat ćemo iz zasjede putnike; tako se to radi.

- I ubijati ih?

- Ne! Sakrit ćemo ih u špilju i držati ih tamo dok ne skupe otkupninu.

- Što je to otkupnina?

- Novac. Prisiliš ih da ga sakupe najviše što mogu - da ga posude od svojih prijatelja. Ako ga u roku od godinu dana ne sakupe, ubiješ ih. Tako se općenito radi. Samo se žene ne ubijaju. Njih zatvoriš, ali ih ne ubijaš. One su uvijek lijepe, bogate i užasno prestrašene. Pobereš im satove i ostale stvari, ali uvijek skidaš šešir pred njima i razgovaraš s njima pristojno. Nema pristojnijih ljudi od razbojnika - pročitat ćeš to u svakoj knjizi. I onda se žene zaljube u tebe, i nakon što se u špilji tjedan ili dva, prestane plakati, te ih se poslije toga ne može riješiti. Ako ih otjeraš, one se lijepo okrenu i vrate natrag. Tako piše u svim knjigama.

- Čuj, to je nešto prvorazredno, Tome! Čini mi se da je to bolje nego biti gusar.

- Jest, u mnogočemu je bolje, jer si blizu kuće, cirkusa i svega ostaloga.

Za to vrijeme sve je bilo pripremljeno i dječaci se provukoše kroz otvor u špilju. Tom je išao prvi. S dosta muke probili su se do kraja tunela, a onda su dobro povezali zmajeve uzice i krenuli naprijed. Poslije nekoliko koraka dođoše do izvora i Tom osjeti kako mu

cijelim tijelom prolaze trnci. Pokazao je Hucku ostatak svijeće pričvršćen glinom na zid pećine i ispričao mu kako su Becky i on promatrali plamen lojanice na izdisaju.

Dječaci prigušivaše razgovor do šapta jer su im tišina i mrak pritiskali dušu. Pošli su dalje i onda uđoše u drugi Tomov prolaz i nastaviše njime dok nisu stigli do onog "poskočišta". U svjetlu svijeće vidjelo se da to nije bio nikakav ponor, već samo strm ilovasti brežuljak, visok dvadeset ili trideset stopa, Tom prošapće:

- Sada ću ti nešto pokazati, Huck!

Podigne svoju svijeću i reče:

- Pogledaj iza ugla najdalje što možeš. Vidiš li što? Tamo na velikoj stijeni preko naslikano je nešto dimom svijeće.

- Tome, to je križ!

- Znaš li sada gdje je broj dva? Pod križem! Upravo sam tu vidio Indijanca Joea kako nešto svijećom traži.

Huck se časak zagleda u tajanstveni znak, a onda poviče drhtavim glasom:

- Tome, mičimo se odavde!

- Što, ostavit ćemo blago?

- Jest, ostavit ćemo. Duh Indijanca Joea luta ovuda okolo.

- Nema ga, Huck, nema. On bi radije posjetio mjesto gdje je umro, a to je na ulazu u špilju, pet milja odavde.

- A ne, Tome! Šuljat će se on oko blaga. Znam ja kakvi su duhovi; a i ti dobro znaš.

Tom se poboja da Huck ima pravo. Crne slutnje obuzele su mu dušu. Ali tada mu sine misao:

- Gle, Huck, kakve smo mi budale. Pa Indijančev duh neće doći tamo gdje je križ.

Bijaše to pogodak "u sridu". Zvučalo je uvjerljivo.

- Tome, nisam na to ni pomislio. Ali tako jest. Sreća je za nas da je tamo križ. Najbolje će biti da se spustimo dolje i potražimo škrinjicu.

Tom pođe prvi, urezujući i praveći stube u ilovači dok je silazio. Huck je išao za njim. Četiri široka hodnika granala su se iz malenog prostora u kojem je stajala velika stijena. Dječaci su istražili tri, ali bez uspjeha. Međutim, u onom, najbližem stijeni, nađoše maleno skrovište i ležaj s prostirkama. Našle su se tu i neke stare naramenice, kožica od slanine i dobro oglodane kosti od dva li tri pileta. Ali nigdje nije bilo škrinjice s novcem. Dječaci su tražili i ponovo pretraživali svako mjestance, ali uzalud. Onda Tom zaključi:

- Rekao je: ispod križa. Dakle, ovo je mjesto najbliže križu. Ne može biti ispod stijene jer je ona čvrsto utisnuta u zemlju.

Još su jednom sve pretražili, a onda obeshrabreni malo sjeli. Hucku nije ništa padalo na pamet, ali Tom će:

- Gledaj, Huck! Ovdje su tragovi ljudskih stopa i loj na jednoj strani stijene, a drugdje ga nema. Što to znači? Siguran sam da je novac pod stijenom. Idem prekopati tu ilovaču.

- Nije loša ideja, Tome - reče Huck zagrijavši se.

Tom izvadi svoj nož barlovac, i nije kopao više od četiri inče, a ono udari u drvo.

- Aha, Huck, čuješ li?

Sada i Huck počne kopati i grepsti. Uskoro su otkrili i uklonili neke daske. One su pokrivale prirodnu pukotinu koja je vodila pod stijenu. Tom se u nju uvuče držeći svijeću u

ruci i osvjetljujući njome okolicu što je više mogao, ali nije uspio vidjeti kraj usjekline. Predloži da je istraže. Sagne se i uvuče dublje. Uski se puteljak postupno spuštao. Tom krene njegovom vijugom nadesno, zatim nalijevo, a Huck ga je slijedio. Prošavši još jedan kratak zavoj Tom poviče:

- Zaboga, Huck, pogledaj ovo!

Bijaše to, sasvim sigurno, škrinjica s blagom, smještena u zgodnu udubinu, a kraj nje je ležala prazna bačvica za barut, dvije puške u kožnatim koricama, dva ili tri para starih mokasinki, jedan kožni pojas i nešto ostalih drangulija dobro natopljenih vodom što je odozgo kapala.

- Konačno ga imamo - reče Huck zaronivši šakom u mnoštvo izlizanih zlatnika.

- Vau, Tome, pa mi smo bogataši!

- Huck, uvijek sam vjerovao da ćemo ga se dočepati. Previše je to lijepo da bi se moglo vjerovati, ali imamo ga. Čuj, bolje da sada ne dangubimo. Pograbimo ga i izvucimo! Samo da vidim mogu li podići škrinjicu. Bila je teška oko dvadeset pet kilograma. Tom ju je nekako nespretno uspio podići, ali ju nije bilo lako nositi.

- Znao sam da je teška - reče - vidjelo se kad su je nosili iz začarane kuće. Čini mi se da sam dobro učinio što sam ponio sa sobom ove torbe.

Novac se ubrzo našao u torbama, a dječaci krenuše prema stijeni s križem.

- Hajde da sada uzmemo puške i ostalo - reče Huck.

- Ne, Huck, ostavimo ih tamo. One će nam dobro doći kad se odmetnemo u razbojnike. Tamo ćemo ih držati cijelo vrijeme, a tamo ćemo održavati i naše orgije. To je jako zgodno mjesto za orgije.

- Što su ti to orgije?

- Ne znam. Razbojnici uvijek imaju orgije, pa naravno da ih moramo i mi imati. Hajdemo, Huck, već smo odviše dugo ovdje. Mislim da je kasno. A i gladan sam. U čamcu ćemo jesti i pušiti.

Uskoro izroniše u rujevo žbunje, pozorno se ogledavajući unaokolo. Kako je obala bila pusta i prazna, vrlo brzo navališe jesti i pušiti u čamcu. A kada se sunce počelo spuštati na zapad, oni se otisnu od obale i krenu. Tom je veslao uz obalu u dugi suton veselo čavrljajući s Huckom, a iskrcali su se čim je pao mrak.

- Čuj, Huck - reče Tom - novac ćemo sakriti u potkrovlju udovičine drvarnice. Ja ću doći ujutro i onda ćemo ga izbrojiti i podijeliti, a zatim potražiti mjesto u šumi, gdje će biti na sigurnom. Ti ovdje mirno lezi i pazi na blago, dok ja ne dovezem malena kolica Bennyja Taylora. Za minutu ću biti natrag.

Nestao je i ubrzo se vratio s kolicima, stavio u njih obje torbe i pokrio ih nekim starim krpama. Ubrzo krenuše vukući svoj tovar za sobom. Kada dođoše do Velšaninove kuće nakratko se zaustave da se odmore. I baš kada htjedoše krenuti dalje, izađe van Velšanin i upita ih:

- Hej, tko ste vi?

- Huck i Tom Sawyer.

- Dobro. Dođite sa mnom, djeco, svi vas čekaju. Ovamo, brže, brzo kasom naprijed. Ja ću vući kolica umjesto vas. Oh, pa nije to lako kao što bi čovjek očekivao. Sigurno su cigle? Ili staro željezo.

- Staro željezo - reče Tom.

- To sam i mislio. Momci iz našeg mjesta radije će se mučiti i potratiti puno vremena skupljajući željezo koje će za sitan novac prodati u ljevaonicu umjesto da rade neki normalan posao i zarade dva puta toliko. Ali takva je ljudska priroda. Požurimo, momci, požurimo!

Dječaci su željeli znati čemu tolika žurba.

- Nije vas briga. Vidjet ćete kada stignemo udovici Douglas. Budući da je bio više puta lažno optužen, Huck će sa strepnjom:

- Gospodine Jones, ništa nismo učinili.

Velšanin se nasmije.

- Pa ne znam, dragi moj Huck. Ništa ne znam o tome. Niste li ti i udovica dobri prijatelji?

- Da. Uvijek mi je bila dobra prijateljica.

- Onda u redu. Zašto se bojiš?

I prije nego što je Huck u svojoj sporoj pameti smislio odgovor, našao se zajedno s Tomom u salonu gospođe Douglas. Gospodin Jones ostavi kolica pred vratima i uđe za njima.

Soba bijaše sjajno osvijetljena. Bijahu tu svi značajniji ljudi iz mjesta kao primjerice: Harperovi, Rogersovi, tetka Polly, Sid, Mary, župnik, novinski izdavač i mnoštvo ostalih, svi obučeni u najljepša odijela.

Udovica je primila dječake s takvom srdačnošću kao što se primaju divni stvorovi. Bijahu zaprljani ilovačom i lojem svijeća. Tetka Polly se crvenjela od stida, mrštila se i vrtjela glavom prema Tomu. Nitko nije propatio ni pola toga što su dječaci. Gospodin Jones reče:

- Tom nije bio kod kuće, i već sam ga otpisao, kad odjednom naletjeh na njega i Hucka baš pred kućnim vratima i odmah sam ih brzo doveo ovamo.

- Dobro ste učinili - reče udovica. - Dođite sa mnom, djeco!

Odvela ih je u spavaonicu i priopćila im:

- Sada se lijepo operite i presvucite. Evo dvaju novih odijela, a evo i ostalog: košulje, čarape, svega što treba. Ovo je Huckovo. Ne, nemoj se zahvaljivati, Huck, gospodin Jones je kupio jedno, a ja drugo. Nadam se da će vam pristajati. Obucite ih. Mi ćemo vas pričekati. Kada se dotjerate, siđite k nama dolje.

I ona ih ostavi.

XXXIV.

Huck reče: - Tome, mogli bismo odmagliti, ako nađemo konop. Prozor nije visoko od zemlje.

- Glupost! Zašto bi htio odmagliti?

- Znaš, nisam navikao na toliko mnoštvo. Ne mogu ga podnijeti, Tome! Ja neću sići dolje.

- O, muko Božja! Nije to ništa. Mene to ništa ne smeta. Ja ću se pobrinuti za tebe.

Pojavi se Sid.

- Tome - reče on - tetica te je čekala cijelo popodne. Mary ti je priredila nedjeljno odijelo i svi su se uzrujali zbog tebe. Reci, nije li loj i ilovača na tvojoj odjeći?

- Čujte, gospodine Side, gledajte vi svoj posao! Nego, kakva je to gozba ovdje?

- To je jedna od udovičinih zabava koje udovica često priređuje. Ovaj put je to u čast Velšanina i njegovih sinova zbog toga što su je one noći izbavili iz neprilike. Znaš, još bih ti nešto ispričao, ako želiš čuti.

- Dobro, a što?

- Znaš, stari gospodin Jones pokušat će noćas prirediti iznenađenje ljudima ovdje. No, ja sam ga prisluškivao kada je tetici govorio o tome kao o velikoj tajni, ali mislim da to gotovo i nije tajna. Svi znaju, čak i udovica, makar gospodin Jones pokušava to sakriti. On je tražio da i Huck bude ovdje, znaš, bez njega neće odati svoju veličanstvenu tajnu.

- Kakvu tajnu, Side?

- Kako je Huck uhodio razbojnike do udovičina imanja. Čini se da gospodin Jones misli iznenađenjem načiniti veličanstveni prizor, ali ja sam siguran da neće uspjeti.

Sid se u sebi smijuljio sretno i zadovoljno.

- Side, jesi li je ti već odao?

- Nije važno tko je. Netko je ispričao, i to je dovoljno.

- Side, ima samo jedna osoba u ovom gradiću toliko podla da to učini, a to si ti. Da si ti bio na Huckovu mjestu, kliznuo bi niz brijeg i ne bi nikome rekao ništa o razbojnicima. Ti ne možeš raditi ništa drugo nego ovako podle stvari. Ne možeš podnijeti da nekoga pohvale zbog dobrih djela. Evo ti - i ne trebaš mi zahvaljivati, kako kaže udovica - i Tom prilijepi Sidu nekoliko zaušnica i pomogne mu s nekoliko udaraca pronaći vrata.

- Eto, sada pođi k tetici i sve joj reci ako se usuđuješ, pa ćeš sutra dobiti svoje!

Nekoliko trenutaka kasnije gosti posjedaše za stol, a djeca bijahu smještena uz male pobočne stolove u istoj sobi, kako je bio običaj u toj zemlji u to doba. Gospodin Jones održi kratak govor, u kojem se zahvali udovici na velikoj časti što je udijelila njemu i njegovim sinovima priredivši u njihovo ime gozbu, ali pripomenu da ima još jedna osoba čija skromnost...

I tako dalje, i tako dalje. Iznese tajnu o Huckovu udjelu u pustolovini na izrazit dramatičan način, u čemu je bio pravi majstor, ali su nazočni samo hinili iznenađenje. Nije bilo bučnog i oduševljenog odjeka kakav se mogao očekivali pod sretnim okolnostima. Međutim, udovica je priredila mali "šou" iznenađenja i obasula Hucka s toliko pohvala i priznanja da je on gotovo zaboravio koliko mu je neugodno u novom odijelu, i užasno mu bijaše neugodno što je postao metom svekolikih pogleda i svačijih pohvala.

Udovica je izjavila kako misli uzeti Hucka pod svoj krov i pružiti mu obrazovanje. A onda, kada prištede nešto novaca, naći će mu neki skroman posao. Sada se pružila Tomu prilika koju je čekao te će iznenada:

- Hucku to ne treba. Huck je bogat.

Bijaše težak napor u dobru odgoju da se društvo suzdrži i ne prasne u opravdani smijeh pozdravljajući ovu zgodnu šalu. Nasta neka čudna tišina. Tom je prekinu:

- Huck ima novaca. Možda ne vjerujete, ali ga zaista ima mnogo. Nemojte se smijati, mogu vam ga i pokazati. Pričekajte samo trenutak.

Tom otrči kroz vrata. Društvo se u nedoumici pogledavalo iznenađeno i smeteno, zagonetno ispitujući očima Hucka, kojem se zavezao jezik.

- Side, što je Tomu? Nikad ne znaš što je s tim dečkom. Ja barem... - reče tetka Polly.

Tom uđe, a sve se savijalo pod težinom torbi, a tetka ne dospije ni dovršiti rečenicu. Tom istrese brdo žutih zlatnika na stol i reče:

- Evo ih! Što sam vam rekao. Pola novca je Huckovo, a pola moje.

Prizor je nazočnima oduzeo dah. Svi su se zabezeknuli. Nitko ne izusti ni riječi. Tek malo poslije svi u jedan glas zatražiše objašnjenje. Tom reče da im ga može dati, i dao im ga je. Priča bijaše duga, ali izvanredno zanimljiva. Ne bijaše nikoga tko bi prekidao čar njezina tijeka. Kada je završio, gospodin Jones reče:

- Mislio sam da sam priredio iznenađenje za ovu priliku, ali sada vidim da ono ne predstavlja ništa. Moram priznati da ga je ovo novo sasvim nadmašilo.

Prebrojili su novac. Svota je iznosila nešto preko 12.000 dolara. Bijaše to više nego što je i jedan nazočni ikada prije vidio na jednom mjestu, iako je nekoliko njih imalo i znatno vredniji imetak.

XXXV.

Čitatelju neka bude dovoljno kad mu kažemo da je Tomov i Huckov neočekivani dobitak prouzročio silnu buru u siromašnom malom gradiću St. Petersburgu. Tako golema svota, u gotovini, činila se gotovo nevjerojatnom. O njoj se pričalo, prepričavalo i veličalo sve dok mnogi nisu jednostavno počeli mahnitati od silna uzbuđenja. U svakoj "začaranoj" kući, čak i u susjednim mjestima, parali su daske, prekopavali temelje tražeći skriveno blago - i to ne samo dječaci već i neki odrasli, ozbiljni i neromantični ljudi. Tomu i Hucku gdje god se pojavili, svi su laskali, buljili u njih i divili im se. Dječaci se nisu mogli sjetiti kada su se njihove riječi ozbiljnije shvaćale. Sada su njihove izreke skupljali, pamtili i ponavljali. Sve što su učinili smatralo se nekako značajnim. Očito više nisu mogli ni izreći ni uraditi nešto obično, svakodnevno. Čak su i njihovu prošlost prekopali i otkrili da nosi obilježje izrazite izvornosti. Mjesne novine objaviše kratke životopise dječaka.

Udovica Douglas uloži Huckov novac na štednju uz šestpostotne kamate, a isto je to učinio i sudac Thatcher na Tomovo i tetkino traženje. Svaki je od dječaka sada imao dohodak, koji bijaše čudesno velik - dolar za svaki radni dan u tjednu, a pola dolara za nedjelju. To bijaše upravo toliko koliko je župnik dobivao, odnosno koliko mu je obećano, no najčešće nije mogao toliko ubrati. A u ta stara dobra vremena za dolar i 25 centa školarac se mogao hraniti, stanovati, školovati se, a osim toga i odijevati se i platiti pranje rublja.

Sudac Thatcher stekao je vrlo dobro mišljenje o Tomu. Rekao je da nijedan obični dječak ne bi uspio spasiti njegovu kćerku iz špilje. A kada je Becky ispričala, u strogom povjerenju, kako je Tom na sebe preuzeo batine koje su njoj bile namijenjene, sudac se vidljivo raznježio. I kad je ona molila da se Tomu oprosti ona njegova laž koju je izrekao da bi prebacio batine s njenih leđa na svoja, sudac na lijep način objasni da je ta laž bila plemenita i velikodušna; da je ta laž toliko vrijedna da može uzdignute glave koračati kroz povijest, rame uz rame o s onom proslavljenom istinom o sjekirici Georgea Washingtona.[18] Becky se pričini da joj otac nikad nije izgledao tako velik i gord kao sada dok se ushodao sobom i lupio nogom o pod da naglasi svoje riječi. Otišla je ravno k Tomu i sve mu ispričala.

Sudac Thatcher se nadao da će Tom jednog dana postati veliki pravnik ili veliki vojskovođa. Rekao je kako će se pobrinuti da Toma prime u Državnu vojnu akademiju, a poslije na najbolju pravnu školu u zemlji tako da bi se što bolje spremio za jedno od tih zvanja ili za oba.

Huckovo bogatstvo i činjenica da je sada bio pod okriljem udovice Douglas otvoriše mu vrata u svako društvo; zapravo uvukoše ga ili još boje rečeno, baciše u nj, a njegove su muke postale nepodnošljive. Udovičine sluge čistile su ga, redile, češljale i četkale, a noću ga umatale u njemu mrske prostirke na kojima nije bilo nikakve mrlje. Morao je jesti nožem i viljuškom. Morao je upotrebljavati ubrus, šalicu i tanjur. Morao je čitati iz knjige, morao je ići u crkvu. Morao je govoriti pristojno, a takve su mu riječi bile bljutave u ustima. Kamo god se okretao, ispriječile bi se rešetke i spone civilizacije te mu vezale ruke i noge. Hrabro je sve to podnosio tri tjedna, a onda jednoga dana jednostavno nestane. Četrdeset i osam sati udovica ga je očajno tužna posvuda tražila. I općinstvo je bilo sna-

[18] Riječ je o pričici koja navodno potječe iz djetinjstva Georgea Washingtona, a pokazuje njegovu veliku istinoljubivost još od malih nogu.

žno uzbuđeno. Tražili su ga na sve strane, pregledali i dno rijeke u potrazi za lešom. Trećeg dana rano ujutro Tom Sawyer pametno se dosjeti da pogleda neke stare prazne bačve iza napuštene klaonice i u jednoj od njih pronađe bjegunca. Tu je on bio baš prespavao. Pojeo je za doručak neke napabirčene otpatke hrane, udobno se zavalio i pušio svoju lulu. Bijaše neumiven, nepočešljan i obučen u prnje kao u one dane kada se okolo kretao slobodan i sretan. Tom ga izvuče van, kaza mu koliku je gužvu izazvao i stade ga nagovarati da se vrati kući. Huckovo je lice izgubilo tada svoje smireno zadovoljstvo i poprimilo potišteni izraz.

- Nemoj mi ništa govoriti, Tome. Pokušao sam, ali nije išlo. Nije nikako išlo, Tome. Nije to za mene. Nisam na to navikao. Udovica je dobra i prijazna, ali ja ne mogu podnijeti njezine običaje. Tjera me da svakog jutra ustanem u isto vrijeme. Tjera me umivati se, češljaju me dozlagoba! Ne da mi spavati u drvarnici. Moram nositi ona prokleta odijela koja me žuljaju. Tome! Čini mi se da mi nikakav zrak ne dopire kroz njih. A tako su užasno lijepa da ne mogu u njima ni sjesti, ni leći, niti se valjati okolo. Po podrumskim vratima nisam se klizao bit će valjda već godinama. Moram ići u crkvu i znojiti se i znojiti. A mrzim te njihove dosadne propovijedi. Ne smiješ tamo loviti muhe, niti što žvakati. Moram nositi cipele cijelu bogovetnu nedjelju. Udovica se ravna za jelo prema zvonu, ustaje se po zvonu - sve se odvija po tako strašnom redu da ja to ne mogu podnositi.

- Svatko mora tako raditi, Huck!

- Ništa zato, Tome. Ja nisam svatko. I ne mogu to podnositi. Strašno je biti tako zarobljen. I do "klope" se dolazi odviše lako, a onda uopće nema u njoj čara. Moram moliti dozvolu za pecanje. Moram moliti za kupanje. Proklet bio ako ne moram za sve moliti. Nije lako ni stalno pristojno govoriti. Moram ići svakog dana na tavan da se malo ispušem psovanjem - da mi se povrati malo okus slasti u ustima; inače bih umro. Udovica mi ne dopušta pušiti, ne dopušta vikati; ne da mi zijevati, niti se protezati, niti se češati pred ljudima... (tada nastavi u grču naročite srdžbe i ojađenosti) - i oca joj njezinoga, ona stalno moli. Nikada nisam vidio takve žene. Morao sam kidnuti. Jednostavno sam morao. A osim toga, uskoro počinje škola, i ja bih je morao pohađati. Zar bih mogao još i to izdržati. Vidiš, Tome, biti bogat - to ti je jedna muka. Gnjaviš se i gnjaviš, znojiš i znojiš i sve želiš da ti je umrijeti. A meni odgovara ovo odijelo, i ova bačva mi se sviđa i ne želim ih se odreći. Tome, nikad ja ne bih došao u ovu nepriliku da nije bilo toga novca. Zato ti samo lijepo uzmi i moj dio - dat ćeš mi koji put desetak centi - ali ne prečesto; jer ja ništa ne držim do onog što se lako dobiva. A sada idi i izmoli me od udovice.

- Ma dragi Huck, znaš da ne bih mogao to učiniti. To ne bi bilo lijepo. Osim toga, ako se malo potrudiš, zavoljet ćeš taj život.

- Zavoljet ću? Da, onako kao što bih zavolio i vruću peć, ako bih na njoj dugo sjedio? Ne, Tome, ne želim biti bogat, neću živjeti u tim zagušljivim kućama. Ja volim šume, rijeku i bačve. I njih se držim. Do vraga sve ostalo! Baš kada sam imao puške i špilju, i sve što nam treba za pljačku, dođe ova prokleta bedastoća i sve nam pokvari.

Tom brzo uoči priliku i reče:

- Čuj, Huck, pa bogatstvo mi ništa ne smeta da odem u razbojnike.

- Ma nemoj; kamo sreće ako to misliš ozbiljno, Tome?

- Ozbiljno i istinito, kao što je istinito da ja ovdje sjedim. Ali, Huck, ne možemo te primiti u družinu ako nisi pristojna izgleda, znaš.

Huckova radost splasnu.

- Ne možete me primiti? A nisi li me primio za gusara?

- Da, jesam, ali to je nešto drugo. Razbojnik je, općenito uzevši, mnogo uzvišeniji od gusara. U nizu zemalja oni su visoko plemstvo, vojvode i tome slično.

- Čuj, Tome, zar mi nisi uvijek bio prijatelj? Nećeš me valjda isključiti, Tome? Je l' da Tome, nećeš to učiniti?

- Huck, naravno da to ne bih želio i ne želim, ali što će drugi reći? Svi bi rekli: - Ih, baš je lijepa ta Sawyerova družina; same vucibatine! A mislili bi na tebe. Ti to ne bio volio, a ne bih ni ja.

Huck je šutio neko vrijeme sav obuzet duševnom borbom. Na posljetku reče:

- Dobro, otići ću natrag udovici na mjesec dana. Prihvatit ću jaram i vidjeti mogu li ga izdržati, samo ako mi dopustiš da pristupim družini, Tome.

- U redu, Huck! To je prava riječ. Hajdmo, stari moj, a ja ću zamoliti udovicu da ti malo popusti.

- Hoćeš li, Tome? Uistinu hoćeš? To je lijepo od tebe. Ako samo malo popusti u onim najtežim stvarima, ja ću pušiti i psovati negdje na osami, pa ću nekako preživjeti. Kad kaniš osnovati družinu i poći u razbojnike?

- Pa odmah! Skupit ćemo momke još večeras i položiti zakletvu.

- Položiti što?

- Zakletvu.

- Što je to?

- To znači zakleti se da ćemo stajati jedan uz drugoga, da nećemo nikada odati tajne, makar nas isjekli na komadiće i da ćemo ubiti onoga koji naudi jednom članu družine, zajedno s njegovom obitelji.

- E, to je krasno. To je prekrasno, Tome, kažem ti.

- Naravno da jest. I ta se zakletva mora obaviti u ponoć na najsamotnijem i najstrašnijem mjestu koje se može naći. Najbolje bi bilo u nekoj začaranoj kući, ali sada su sve one razvaljene.

- Dakle, vrijedi u ponoć, Tome!

- Da, tako je to. A treba se zakleti na lijes i potpisati krvlju.

- Eh, to već na nešto nalikuje. Ma, to je milijun puta bolje nego gusarenje. Ostat ću kod udovice do smrti, Tome. A kad jednom budem pravi razbojnik i kada budu svi govorili o meni, vjerujem da će se i ona ponositi što me izvukla iz blata.

Završetak

Tako završava ova kronika. Kako je ona u strogom smislu riječi povijest jednog dječaka, mora ovdje završiti. Ne može teći dalje jer bi onda postala povijest odrasla čovjeka. Kada netko piše roman o odraslim ljudima, on zna točno gdje mora stati. Naravno, kod ženidbe. Ali tko piše o djeci, mora stat tamo gdje misli da je najbolje.

Mnogi od likova koji se pojavljuju u ovoj knjizi još uvijek žive, imućni i sretni. Možda će mi se kada učiniti zgodnim da se ponovo prihvatim priče o bivšim mališanima da pogledamo kakvi su muškarci i žene postali. Zasad će biti najbolje ništa ne govoriti o tom razdoblju njihova života.

Rječnik

bakrorez - grafička tehnika kod koje se u bakrenu ploču urezuje crtež, udubljenja se ispunjavaju bojom, pa se vrši otiskivanje
balegan - vrsta puža
batist (franc.) - vrsta fine tanke tkanine

datura - biljka s lijepom cvjetovima i otrovnim sastojcima, također i sa ljekovitim svojstvima

Eden – rajski vrt, biblijski zemaljski raj

frenologija (grč.) – pseudoznanost koja o duševnim osobinama prosuđuje na temelju oblika lubanje; ***frenolog*** - stručnjak za frenologiju

guverner – upravitelj, namjesnik; u Sjedinjenim Američkim Državama osoba na čelu savezne države

jard - engleska mjera za duljinu, oko 0,90 m

kalpak (tur.) – krznena kapa
krivošija - zakrivljena (sablja)

linčovati – samovoljno kazniti bez suda i istrage; na takav je način gnjevna masa često bez razloga kažnjavala crnce
lojanica - svijeća od loja, goveđe masti

melez - mješanac dviju rasa
mravlji lav - kukac koji lovi mrave pomoću zamke
mrtvački sat (engl. *death-watch*) - mali kukac poznat po svome kuckanju, za koje se vjerovalo da najavljuje smrt
mulat - osoba kojoj je jedan roditelj crnac a drugi bijelac
muselin (franc.) – vrsta fine pamučne tkanine (prema iračkom gradu Mosulu u kojemu se prvotno proizvodila)

odmrčati – nastradati
orgije - razuzdana zabava

pecara - pogon u kojem se radi (peče) rakija ili neko drugo alkoholno piće

Saint Louis – grad u američkoj saveznoj državi Missouri, u blizini mjesta gdje se rijeka Missouri ulijeva u Mississippi
stijenjak - nit na svijeći koja gori
stopa - engleska mjera za duljinu, 30,4 cm

školnik - učitelj

tisovina - drvo tise, crnogoričnog drveta

vrijež - biljka povijuša